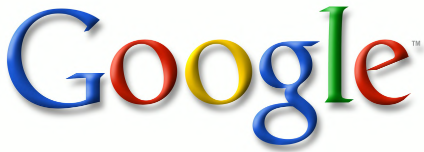
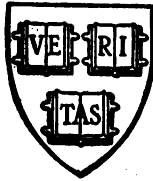

vauksen kirjastonhoitajain arvion mukaan.
Kirjoihin ei saa tehdä minkäänlaisia merkkejä eikä muistiinpanoja.

Heikki Helmikangas.

Heikki Helmikangas.

Kirjoittanut

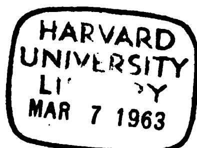
Eero Sissala.

(Eero Helin)

O. J. Hellilä

Helsingissä 1887.
G. W. Edlund, Kustantaja.

Helsingissä,
J. C. Frenckell'in ja Pojan kirjapainossa, 1887.

Sisällys.

Siw.

Arwostelijalle.

I Luku. Alku . . . . 1.
II " Mitä toiset lapset minusta ajattelewat . . . . . 7.
III " Minä käyn ensi kerran kirkossa . . . . 9.
IV " Äkkätikku . . . . 17.
V " Lukukinkerit . . . . 20.
VI " Minä tutkin tuonen teitä . . . . 32.
VII " Minä harjoittelen itseäni työhön, woidakseni ansaita leipäni . . . . 52.
VIII " Minä rupean kauppiaaksi . . . . 67.
IX " Odottamaton merimatka . . . . 80.
X " Äitini apuna . . . . 101.
XI " Mieron tiellä kulekssija . . . . 108.
XII " Odottamattomia suruja . . . . 116.
XIII " Odottamaton harmi . . . . 138.
XIV " Wahinko korwataan, syyllinen rangaistaan . . . 147.
XV " Odotettu wieraamme . . . . 160.
XVI " Huwimatka . . . . 169.
XVII " Että kerrankin saan nähdä . . . . 189.
XVIII " Muutamia ylösnostetaan, toisia alaslasketaan . 201.
XIX " Torpan Pirjon nuttu . . . . 206.
XX " Saara Sulkawan toinen uni . . . . 214.
XXI " Wehkeet huomataan . . . . 219.
XXII " Eräkäs . . . . 225.
XXIII " Wälikäräjät . . . . 235.
XXIV " Uutta kohti . . . . 237.
XXV " Ensimmäinen yö ja ensimmäinen lukukausi . . . 243.
XXVI " Asemani ruustinnan perheessä ja joululupa . . . 246.
XXVII " Kirjawa joukko ajatuksia . . . . 253.
XXVIII " Lyhyen pysäyksen merkki . . . . 256.

			Siw.
XXIX	Luku.	Päiwä jälleen paistaa	261.
XXX	„	Helmikankaan talo ja asukkaat	264.
XXXI	„	Heikinpäiwä Helmikankaalla	267.
XXXII	„	Muutosten aikakausi	270.
XXXIII	„	Ikuinen kauppa	274.
XXXIV	„	Welan-alaisen huolet	278.
XXXV	„	Loistawia lyhtyjä, mustia pilkkuja	281.
XXXVI	„	Kirjani wiimeinen	284.

Arwostelijalle.

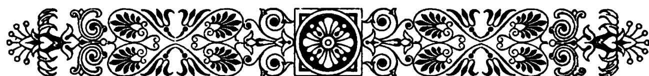
Kustantaja on toiwonut että se, joka on tämän kirjan ulkoasua wähän korjaellut, liittäisi siihen alkulauseen. Noudattaakseni hänen toiwomustaan minä sen teen, waikka kertomus itse asiassa on niin yksinkertainen ja suora, ettei se suinkaan mitään selityksiä kaipaa.

Mutta kentiesi pyytää arwostelija saada tietää, millä oikeudella tuntematon ja niinkuin kirjasta hywin näkee oppikoulua käymätön mies uskaltaa yleisölle tarjota isonlaisen teoksen, jonka kokoonpano ei tyydytä nykyajan taiteellisia waatimuksia?

Siihen woin wastata, että tekijä ei ole suuresti luullutkaan itsellään olewan semmoista oikeutta. Hän on kirjoittanut kertomuksensa sydämensä kyllyydestä ja sitten sen moneksi wuodeksi unohtanut ja wasta muutamien ystäwien toimesta on se tullut kustantajalle tarjotuksi. — Mutta tällä olen waan wapauttanut tekijän edeswastauksesta ja arwostelija kääntynee nyt wastausta waatimaan noilta ystäwiltä, arwellen, että he owat tällä toimellansa huonosti walwoneet kirjallisen taiteemme etuja. Koska minä itse olen yksi näitä ystäwiä, niin pyydän saada wastata muittenkin puolesta.

Suomalainen yleisö on jo suosioonsa ottanut kaksi kansan sywästä riwistä lähtenyttä kirjailijaa: Pietari Päiwärinnan ja Kauppis-Heikin. Meidän mielestämme kelpaa Eero Sissala kolmanneksi heidän seuraansa. Arwostelija määrätköön heidän keskinäiset suhteensa; tässä wiittaan waan siihen, mikä oikeuttaa Sissalan esiintymään. Kertomuksen perustusten kannalta se, ettei hän koskaan yritä lentämään korkeammalle kuin siiwet kannattawat. Hänen kertomuksensa esittää ainoastaan semmoisia henkilöitä ja oloja, jotka hän oman elämänsä kokemuksen kautta täysin tuntee, hän arwostelee kaikki niinkuin walistunut kansan mies tekee, hän harrastaa uutta ja maan parasta, mutta ainoastaan semmoista, jota hän täysin ymmärtää hywäksi. Muodon kannalta taasen woipi hänen etuksensa lukea teeskentelemättömän, luontewan kertomustawan, jota ei oppi anna, waan jonka Luoja lahjoittaa. — Niin, siinä owat ne ansiot, jotka olemme tässä kertomuksessa nähneet. Niiden tähden, luullaksemme, woipi lukija antaa paljo anteeksi. Hän woi antaa anteeksi, ettei henkilöt ole tawattomampia, ettei tapaukset ole kummempia kuin jokapäiwäisessä elämässä nähdään, sekä wihdoin taiteelliset waillinaisuudetkin, jotka arwostelija kyllä itsestänsäkin tietää luetella.

Eliel Aspelin.

Ensimmäinen luku.

Alku.

Kun lukija luo silmänsä Suomen kartalle ja etelästä alkaen tarkalleen seuraa Pohjanlahden rantaa, tulee hän wihdoin Oulujoen-suuhun. Siinä on Oulun kaupunki. Kun sitten taas lähtee Oulusta maata myöten etelään päin, tulee ensimmäiseksi eteen Limingan pitäjä. Mutta ennen kuin tullaan Limingan kirkolle, on edessä mainion suuri niitty. Se on Limingan iso niitty. Warsinaiselta niityltä päästyä tulee useampia pienempiä jokia, Ängeslewän, Tyrnäwän ja Temmesjoet sekä wielä pari muutakin. Niiden suut owat aiwan lähellä toisiansa, jonka wuoksi seutua woisi sanoa wiiden wirran maaksi.

Temmesjoen rannalla oli minun kotoni. Ei se ollut mitään rikas, iso talo, oli waan wähäinen turpeista kyhätty, kurjannäköinen, yksakkunainen hökkeli. Jos minä olisin ollut pienenä suuri ja woimatonna wäkewä, olisin minä tehnyt kahden, kolmenkin werran isomman töllin, kuin kotini oli; waan kun olin pieni ja woimaton, täytyi minun tyytyä siihen, mikä meillä oli. Tölli oli äitini tekemä. Itse oli hän siihen turpeet kiskonut, kappaleen ihmisten ketoja jyrsinyt ja hywää heinämaata pilannut. Itse oli hän huoneen rautalapiolla salwanut, seipäitä tueksi pannut, oljilla ja tuohilla oli hän sen kattanut, kiwistä kiukaan nurkkaan muurannut; lakeistorwen.

oli hän ostanut. Ja oli huone naisen tekemäksi hywin onnistunut. Mutta minä, waikka olisin ollut pienempi kuin olinkaan, olin kumminkin sen töllin isäntä ja haltija — sillä siksi minua aina wieraat sanoiwat. Se oli jotakin suurellista pienessä päässäni ajateltawaksi, kun minua isännäksi sanottiin; mutta todella olin minä isäntä eikä se siitä muuttunut. Kaikki sanoiwat, että talossa pitää olla isäntä ja emäntä, ja kun ei meillä ollut muuta miespuolta, kun minä, pikku Heikki, niin asia sai olla niinkuin oli.

Meillä oli yksi hyyryläinenkin, eräs wanha waimo. Hyyryläiseksi äitini häntä minulle nimitti; waan kun katselin hänen kaswojansa, luulin häntä joksikin äitini sukulaiseksi. Sillä hän oli ihan äitini näköinen, waikka paljon wanhempi. Totta puhuen minä en tietänyt, mikä hän oikeastaan oli. Sen waan tiesin ja huomasin, että hänen ja äitini wälillä oli joku yhdistysside, ja paljon he keskenänsä puheliwat asioita, joita eiwät minulle tahtoneet ilmoittaa.

Minulla oli kummallisia ajatuksia kaikesta, mitä minä näin ja mitä en nähnyt. Minä katselin Temmesjoen juoksua, ajattelin sen tulewan erittäin kaukaisilta mailta, tuolta maailman ääriltä, ja mielessäni sinne tänne sommittelin sitä, miksi jokea sanottiin Temmekseksi. Minä katselin niityn pajupensaita joen rannalla, ihmettelin niiden kauneutta ja ajattelin niiden tekijän taitawuutta ja hywyyttä, kun oli ne siihen äitini mökin wiereen asettanut minun ihailtawakseni. Minä ajattelin kowasydämistä isäntää, jonka talossa äitini käwi työtä tekemässä, ja nurisin sitä, että hän antoi äitini niin kowin tehdä työtä. Kun äiti illalla tuli kotiin, hän oikein huohotti ja sanoi olewansa niin wäsynyt. Minä ajattelin, kyllä se isäntä tekee wäärin äiti raukkaani kohtaan. Niin wiikon päiwinä, mutta erinomaisen paljo minä ajattelin sunnuntaisin. Silloin nimittäin oli minulla erityistä ajattelemisen aihetta. Äitini sai aina lauantaina rahaa työstänsä ja usein hän sanoi meidän sillä eläwän eteenpäin. Hän sanoi

täytywänsä tehdä paljon enemmän työtä siitä syystä, että minä olin elätettäwänä; mutta ei sanonut surewansa sitä, että hän minun tähteni waiwaa näki. Sitä hän sureskeli, että maailmassa oli pahoja ihmisiä, eikä ainoastaan hywiä. Tämän johdosta ajattelin sunnuntaisin enemmän ja minä huomasin wähitellen, että oli niitä sekä hywiä että pahoja ihmisiä; waan sitä en saanut päähäni, mitä eteenpäin eläminen oli eli mitä warten tahdottiin elämistä jatkaa. Ihmisistä kun puhuttiin, olin wakuutettu siitä, että äitini oli hywä, ja isäntä, jolle äitini työtä teki, paha.

Mutta kerran tapahtui oikein ihmeen kummaa. Eräänä päiwänä toi äitini kotiin tullessansa jostakin, en tiedä mistä, wanhat, harmaat sarkahousut ja ne hän leikkasi ja siewästi neuloa rypisteli aiwan pieniksi housuiksi. Se jo herätti minussa jotakin huomiota, kun minusta silloin otettiin ensikerran housunmitta. Kun sitten housut tuliwat walmiiksi, sain minä luwan panna ne jalkaani ja nytkös olin oikein hywilläni. Olin ensikertaa housujalka-mies ja miesten wertainen. Kun wähän aikaa olin niillä astellut oikein pitkiä askeleita, niin tunsin housuni erinomaisen sopiwiksi ja ilossani lausuin: Kas, kun tuli käypäset housut, waikka wanhoista pienennettiin! — Tuskin sain sen sanoneeksi, kun kuulin äänen korwissani: Sinä olet itsekin wanhasta ukosta pienennetty, tottapa sinulle sopii wanhoista pienennetyt housutkin. Waikka minä tästä äkkiarwaamattomasta uutisesta hywänpäiwäisesti hämmästyin, huomasin kuitenkin, etteiwät sanat pilwistä tulleet, waan oliwat ne lähteneet äitini suusta. Hyyryläisemme näet ei ollut sillä kertaa kotona, waan olimme me, äiti ja minä, kahden kesken. — Lause, että olin wanhasta pienennetty, soi kauan kummallisesti korwissani. Minä rupesin oikein toden tekoa ajattelemaan pienennystäni ja wähän ajan takaa uskoin itsekin, että olin pienennetty. Minä ajattelin niin paljon, kuin ymmärrykseni myöden antoi, kauas wanhaan entisyyteeni, jonka uskoin joskus maailmassa olleen olemassa; waan en saanut, waikka

olisin kuinka ajatellut, muistooni mitään niistä seikoista, jotka minulle niissä entisissä elämäni ja wanhuuteni ajoissa ennen pienennystäni oli tapahtunut.

Meidän- muori, nimittäin hyyryläisemme, tuli kotiin, juuri kun olin kiihkeimmilläni mietteissäni. Hänelle juoksin kohta wastaan ilmoittamaan tärkeätä uutistani ja huomasin hänen olewan erittäin kauniin sinä päiwänä. Katsellen heh=kuwaa punaa hänen wanhoissa kaswoissansa ja lukien hänen kirkkaissa silmissänsä jotakin, jota en wanhasta pienennettynä=kään woinut käsittää, pysähdyin hetkeksi. Toinnuttuani jälleen ja hiukan rohkaistuani luontoani, sanoin muorille wapisewalla äänellä: Tiedättekö muori, mikä onnettomuus minulle on ta=pahtunut?

Muori katseli minua silmiin, pieni hymy huulilla. Hän katseli mielestäni wähän liiaksikin kauan ja minä olin jo kääntyä pois akkunaan päin, josta, kun keskellä laattiaakin seisoi, näki Temmesjoen kimaltelewan auringon paisteessa. Silloin hän wiimein sanoi: Mikä onnettomuus sinulle, lapsi, nyt on tapahtunut? Sekö, kun olet saanut uudet housut?

Tämän sanoessaan otti hän minun syliinsä ja nosti niin tawattoman korkealle, että wanhasta pienennetty pääni otti kattoon. Tämä minun muistaakseni oli ensi kerta, kuin olin niin korkealla, ja wielä ollessani tässä tawattomassa kor=keudessa lausui muori: Noin pitkäksi pojaksi kaswa! — Tämä oli minulle erittäin ihmeteltäwä sana. Pitikö minun wan=hoista pienennettyjen housujeni nojalla kaswaa turwemökin korkuiseksi? Ja sitten kai he taas, en tietänyt kutka, hywäksi näkisiwät ruweta minua pienentelemään pikku Heikiksi. Mie=lestäni olisi ollut sopiwampi, että olisin käynyt ilman hou=suja niin kauan, että olisin woinut niitä kantaa kokonaisuu=dessaan, ilman pienentämättä. Ja kun ajattelin wähän enem=män asiaa, tulin huomaamaan, että minulle olis ollut tarpeen olemassa hywin iso joukko housuja, että olisi ollut aina muut=

taa, sen mukaan kun kaswoin tai wähenin. Kuitenkaan en puhunut siitä mitään, waan pidin tietoni itse.

Tehtyäni pienen pyörähdyksen laattialla, sanoin muorille: Muistatteko muori sitä aikaa, jolloin minä wanhasta pienennettiin?

Muori, joka jo oli istunut rahille sukkaa kutomaan, nosti molemmat silmäparinsa niin ylös kun suinkin taisi. Mutta sepä hauskalta näytti, kun muori siinä katseli oikeilla silmillänsä warasilmäinsä ylitse ja alitse ja katsoi wuoroon minuun, wuoroon äitiini. Arwaanpa, että hän luuli minua jonkunlaiseksi mielipuoleksi, taikka pitikö hän minua waan lapsellisena pikku Heikkinä.

Minun mielestäni oli muorin ja äitini silmänheittojen waihtamisessa jotakin huomioon otettawaa ja katsoin siis tarkasti heitä molempia silmiin wuorotellen. Wihdoin lausui muori, tasotellen lasisilmiänsä suoraan asemaan ja nypäisten nenäänsä:

— Kuka tuon pojan on pyöräpääksi saattanut?

— Minä, sanoi äitini, wetäen suutansa nauruntapaiseen mutistukseen.

— Ei se ole waarallista, waan ei hyödyllistäkään, sanoi muori, ottaen nuuskarasiansa ja wetäen pari kolme hyppysellistä sen hienoa sisällystä nenäänsä.

Minä menin pois muorin luota ja istahdin nurkkaan, uunin wiereen. Muistaakseni istuin omalle pikku tuolilleni, joka oli weistetty jostakin koiwupuun kannosta. Tässä wähän aikaa mietiskelin jotakin, jota en itsekään tarkkaan muista. Sen kuitenkin muistan, että sitten otin uunin edestä laattialta isonlaisen hiilen ja rupesin sillä piirtelemään jonkunlaisia puoliympyrän muotoisia piiruja laattiaan. Sitä tehdessä jupisin itsekseni: pyöräpää, puolipyörö. Minä olin niin kowasti kiintynyt ajatuksiini ja työhöni, etten kuullut mitään, enkä nähnyt mitään, enkä siis huomannut mitään, ennenkuin löysin itseni selälläni uunin wieressä itkemässä ja tunsin jo-

takin kuumeen tapaista kipua poskessani. Kyyneleitä tippui silmistäni, mutta kun niiden takaa katsoin aljettua työtäni laattialla, niin huomasin siinä nokipiirujeni sijassa märjän, wasta pyyhkityn puhtaan alan. Työni oli niin muodoin raukennut turhaan. Äitini käytöksestä ja katseista, jotka hän minuun loi, huomasin pian, että se oli hän, joka oli minulle tämän pienen keikauksen tehnyt. Minä istuin jälleen tuolilleni, waan en enää itkenyt, ja äitini kysyi:

— Mitä sinä, Heikki, oikein luulit tekewäs, kun laattiaa rupesit nokeamaan?

En tiedä, mikä toi sanan suuhuni, mutta kuitenkin niin oli, että kohta wastasin: alttaria. Tämä näytti tekewän niin hywin äitissäni, kuin muorissakin jonkunlaista waikutusta, jos sitä waikutukseksi woidaan sanoa, että äitini rupesi kiiwaammin karttaamaan willoja ja muori sukkaa kutomaan, niin että joka toinen silmä putosi eli oikeammin ei puikolle mennyt, niinkuin hänen itsensä kuulin wähän ajan takaa kertowan, waan minulle eiwät he kumpikaan mitään puhuwan kuuluneet. Ja niin jäi minulta sen päiwän muut tapaukset näkemättä, sillä minä waiwuin nurkassani unen helmoihin; ainoastaan sen muistan, kun minua laskettiin wuoteelleni. Silloin näin äitini jotenkin tyyneillä silmin katselewan minua ja niin kun wilahdukselta näin päiwän wielä paistawan sisään akkunasta, juuri kun illalla tawallisesti, ja waiwuin niin sitkeään uneen.

Toinen luku.

Mitä toiset lapset minusta ajattelewat.

Eteenpäin eläessäni en huomannut mitään pienenemistä itsessäni, päin wastoin aina wähitellen suurenin; kowasti kuitenkin pelkäsin sitä aikaa, jolloin ruwettaisiin minua pienentelemään. Mietteitäni en kuitenkaan enemmän kuin ennenkään ilmaissut äitilleni, waan odottelin soweliasta aikaa, jolloin saisin niistä puhua wertaisteni, nimittäin toisten lasten kanssa.

Tapahtui sitten eräänä päiwänä, kun menin niitylle marjoja poimimaan, että siellä sattui olemaan muitakin lapsia. Minä en tuntenut heitä eiwätkä he minua; waan en minä estänyt heitä marjoja poimimasta, eiwätkä hekään minua estäneet. Mutta en minä aiwan iloinenkaan ollut heidän siellä-olostaan. Pelkäsin näet marjojen kesken loppuwan, niin etten saisikaan astiaani täyteen. He kyseliwät minulta kaikenlaista, muun muassa sitäkin, kenen poika minä olin. Minä kun en itsekään tarkoin tietänyt, kenen poika olin, sanoin heille kaikki, mitä tiesin, että olin äitini poika ja että olin wanhasta ukosta pienennetty.

Muutamat tämän ensin kuuliwat ja ne, jotka kuuliwat, sanoiwat sen niille, jotka eiwät olleet kuulleet, eikä kauan wiipynyt, ennen kun jo koko lapsijoukko tiesi, mitä minä olin puhunut. Minä kun en mielestäni ollut mitään liikoja puhunut, poimin marjoja waan ja wastasin silloin tällöin, kun he minulta jotakin taas uudestaan kysyiwät. Mutta ei aikaakaan, kun minua jo rupesi wähän harmittamaan. He rupesiwat minua jonkunlaisena pilkan esineenä pitämään. Sen minä selwästi huomasin siitä, kun heidän suunsa ja äänensä

oli loppumattomassa naurussa, niin etten muuta enään kuullutkaan kuin naurua ja kysymyksiä. — Kuinka sinua oikein pienennettiin? Ja koska sinua taas ruwetaan pienentämään? että hekin muka mielellään tulewat sitä kummaa katselemaan. — Minä en siis muuta osannut kuin siirtyä wähitellen erilleen heistä rauhaa saadakseni; samalla päätin mielessäni, etteiwät he olleet oikein wiisaita. Kuitenkaan en pakoon siirtymiselläni muuta woinut kuin sen, että he sitä pikemmin tuliwat perässäni yhä uudistamaan mokomia kysymyksiänsä ja kaiuttamaan niityn metsää uusilla nauruillansa. Sitä en woi tietää, miten minun olis käynytkään, jollei eräs wanhanpuolinen mies, jolla oli wiikate olalla, walkoiset waatteet yllä ja leweä huopahattu päässä, olisi siitä ohitse kulkenut ja wallatonta lapsilaumaa kowasti torunut sekä samassa antanut meille kaikille yhteisen waroituksen olla niittyä tallaamatta. Minä pidin sen wanhan miehen käytöstä siinä asiassa jotenki toimellisesti tehtynä ja arwelin hänen olewan jonkun wanhoista ystäwistäni, kumminkin tuttawistani entisiltä wanhuuteni ajoilta, ennen pienenystäni; waan ajattelin kuitenkin hänelle ei paljon paremmin käywän kuin minullekaan, kun se aika tulee, että hänkin pienennetään. Jopa pelkäsin hänelle wielä hullumminkin käywän kuin minulle, kuin hän oli sen reuhaawan lapsijoukon suututtanut.

Ajatellen wanhan miehen surullista tulewaisuutta, astuin werkalleen kotiani kohti. En ollut hywällä mielellä. Wähän oli marjoja ropeessa ja hywin aawistin, mitä toiset lapset ajatteliwat minusta. He pitiwät minua warmaankin pyöräpäänä ja oliwat kyllä walmiit, missä waan minun näkisiwät, tekemään minusta pilkkaa.

Kolmas luku.

Minä käyn ensikerran kirkossa.

Oli kerran sunnuntai-aamu. Mutta jos oikein muistan, oli se samalla Tapanin päiwä. Minun ajanlaskuni mukaan olisi näet edellisenä päiwänä ollut lauwantai, waan että se päiwä, jota minä lauwantaiksi luulin, oli joulu, sen huomasin äitini sanoista. Kun minä näet aikaseen aamulla otin äitini pienen puukon ja rupesin tikkuja wuolemaan, niin äitini otti puukon sekä tikun pois kädestäni ja sanoi: Älä nyt toki jouluna wuolemaan rupea! Ja samassa hän myös sanoi, että jollei olis ulkona niin kauhea pakkanen, niin pääsisit tänään kirkkoon, mutta jos huomiseksi ilma lauhtuu, niin pääset huomenna sen sijaan, joko minun taikka muorin kanssa. Sen puheen johdosta olin minä kirkkoon menon touhussa koko joulupäiwän, ja yölläkin oli ajatus mielessäni, niin etten totta puhuen paljon unta saanut.

Niinkuin sanoin, oli sunnuntai-aamu. Waikka minä olin paljon walwonut, olin minä kuitenkin jo aikaiseen waatteissani ja kirkkoon lähdössä, niin etten muuta joutanut kuin tawan takaa käydä ulkona ilmaa haistelemassa. Onneksi tunsin ilman olewan sinä aamuna paljon lauhkeamman kuin edellisenä päiwänä. Kuitenkaan ei näyttänyt äitini enemmän kuin muorikaan mitään kiirettä pitäwän. He lukiwat, keittiwät ja wieläpä joutenkin istuskeliwat. Mutta mikä ihmeellisintä oli, he rupesiwat syömään ja söiwät mielestäni niin hirmuisen kauan, että se minua oikein suutuksiin asti ikäwystytti. Minulta itseltäni oli ruokahalu tykkänään kadonnut. Waikka minua kehoitettiin syömään, en kuitenkaan ollut millänikään syömisistä, sillä mieleeni ei muuta mahtunut kuin kirkko, jota

en wielä elämässäni ollut likeltä nähnyt; ainoastaan etäältä olin sen nähnyt, nimittäin äitini mökin katolta. Kirkosta ajattelin, että se olisi yhtä kaunis kuin Jerusalemin temppeli, josta muori äitini ja minun kuullen oli lukenut wanhasta suuresta kirjasta.

Olin jo seisonut tuntikauden owipielessä lakki päässä, kun äkki-arwaamatta sain kowan käskyn tulla syömään ja wastoin tahtoani äiti minut talutti pöytään. Tässä tilaisuudessa olisin antanut waikka mitä sen edestä, etten olisi tarwinnut syömisellä aikaani hukata eli syödä itseäni pois kirkosta. Rupesin kuitenkin käskyn mukaan syömään. Äitini toi leipää ja woita ja muori toi lohen nahkaa, joka oli jäännös siitä puolen naulan painawasta lohenpalasesta, jonka muori oli jouluksi kylästä tuonut ja josta itse liha oli jo joulupäiwänä syöty. Minä lewitin woin leipäni päälle ja muori pani lohen nahan woin päälle ja ateriani, maito siihen lisättynä, oli walmis. Tosin rakastin syödä lohta, waan en olisi mielelläni syönyt sitkeätä nahkaa, jonka laidassa oli härskiytynyttä raswaa. Raswa olisi mielestäni paremmin sopinut kengän woiteeksi, kun minun eineekseni, etenkin niin juhlallisella hetkellä. Huomaamatta käänsin nahan palan kasaan leipäpalasen toiselle laidalle ja söin waan woita ja maitoa. Wähässä ajassa olikin kaikki woi syöty ja maito juotu, leipä ja lohen nahka waan jäljillä. Kun ei kukaan näyttänyt tarkastelewan syöntiäni, pistin molemmat taskuuni, panin käteni ristiin ja kiitin, menin sitten äitini ja muorin luo kiittämään heitäkin ja sanoin olewani kyllin syönyt. Wiimeinkin tuli lähtö.

Kauan oli ollut arweluita, jaksaisinko käwellä kirkolle wai pitäisikö minua wetää kelkassa. Lopuksi tultiin siihen päätökseen, että minä saisin istua kelkassa, jota äitini ja muori wuoroon wetäisiwät. Siis minä istuin kelkkaan ja äitini peitti minun jollakin, en tarkalleen muista millä, ja minun oli erittäin hauska istua näissä ajopelissä. Oli niin ihmeen paljon katseltawaa ympärilläni, että muutamissa paikoissa tah-

toiwat silmäni jäädå perään. Niin esimerkiksi kun katselin wirstan-patsasta, jota en ennen ollut nähnyt, jäin minä ihmettelemään hänen muotoansa ajatuksissani ja totta puhuen luulin hänen miehekſi, sellaiseksi, joka sopiwan ajan tullessa pienennetään. Minä katselin pellon aitoja ja katselin etäällä olewia taloja ja riihiä, eikä sillä hywä, että katselin, minä kuulin myös. Ensin minä kuulin, kuinka kowasti koirat kylässä haukkuiwat, mutta wähän myöhemmin minä kuulin erittäin kowaa ääntä, joka melkein sai minun wapisemaan. En woinut olla huutamatta äitilleni: mikä se, joka noin ääntää? — Se on kirkon kello, jota tapulissa soitetaan, wastasi äiti. Eihän se ihme ollutkaan, että tuo kristillisen wapauden julkinen merkki teki minun pieneen wiattomaan sydämeeni woimallisen waikutuksen, kun ensi kerran lähestyin Herran pyhää huonetta.

Matka oli joutusasti kulunut ja minut nostettiin pois kelkasta seisomaan pellon aidan wiereen, joka oli lähellä kirkkoa, ja hywä, että muistan, kuinka minua nostettiin, sillä koko huomioni oli sillä hetkellä kiinnitetty kirkkoon ja tapuliin, jossa kellot paraikaa täydellä mahdilla pauhasi. Muistan myös nähneeni, kuinka ihmiset ajoiwat uljailla hewosillansa kirkolle, että lumi lenteli uhkeain eläinten kawioista. Moni kowa kokkare lensi minuunkin ja siitä jo sain ajatelleeksi, että olisi tarpeen hiukan pienentää niin mahtipontisia hewosia, ettei lumi tuiskaisi niin korkealle heidän jaloistansa.

Wihdoin lähdettiin minua taluttamaan kirkon rappusille. Korkeilla kiwiportailla sain hetken seisoa ja katsella wilkasta liikettä, joka kirkon ympärillä wallitsi. Siinä kansaa kaikenlaista koolla, en koskaan ollut wielä niin paljon ihmisiä nähnyt. Tulipa wiimein rappusille kaksi poikaa, joista toisen tunsin. Kaikeksi onneksi eiwät he kumpikaan minua huomanneet, mutta minä katselin tarkasti heitä ja kuulin minulle tuntemattoman pojan sanowan sille, jonka tunsin: Tule, Jaakko, tapuliin katsomaan kun soitetaan! — Ahas, ajattelin minä, niinkuin

jostakin koston mielestä, Jaakkokos sinun nimesi onkin, sinä weitikka, paras nauraja, joka suurimmasta sydämmesi halusta tulet pienennystäni katselemaan, sillä hän oli se sama, joka marjaillessani oli suurinta elämää pitänyt ja saattanut toisetkin minua pilkkaamaan.

Kirkon owien aukasija oli mielestäni pitkäweteinen. Oliwatko toiset ihmiset yhtä mieltä minun kanssani, sitä en tiennyt, mutta minusta kumminkin tuntui odotusaika nälkäwuoden pituiseksi. Wiimeinkin aukeniwat hirmuiset jättiläisowet ja kirkon rappusille keräytynyt kansan paljous rupesi täyttä woimaansa ryntäämään sisään. Ensin tämä huwitti minua, mutta samassa jo huomasin tilani waaralliseksi ja pidin kaikin woimin kiinni äitini kädestä, joka samassa ottikin minun syliinsä. Nyt jouduimme kumpikin suureen ahdinkoon, sillä meidät työnnettiin owipieltä wasten. Minä koetin tehdä itseni niin pieneksi kuin mahdollista, mutta jäin kuitenkin yhtä suureksi kuin ennenkin ja ennen kun huomasin, olin seisomassa kirkon porstuassa, akkunan edessä, äitini wieressä, ja kansaa tulwasi minun ohitseni kirkkoon, kuin wettä Temmesjoessa. Ei ollut wielä kiirettä kirkkoon, koskei äitini kiireempää pitänyt, waan rupesi minulle näyttelemään esineitä, jotka löytyi kirkon porstuassa. Ensin näytti hän minulle erästä mustannäköistä esinettä. Se oli puusta tehty ja oli näköjään juuri kuin kumollaan olewa pirtin penkki ja seisoi siinä jonkunlaisten jalkojen tapaisten telineiden päällä. Tarkemmin tutkittuani huomasin siinä olewan koko pitkän riwin pyöreitä reikiä. Minä ajattelin ja ihmettelin ja wiimein kysyin äidiltäni, mikä tuo on?

— Se on jalkapuu, sanoi äitini.

Tällä wastauksella olin tyydytetty, sillä luulin jo itsekin olewani asian perillä, kun näin sen jalkojen päällä seisowan, enkä enempää sitä kysellyt. Waan kun kaulaliinani oli jotenkin pahasti solunut ja muitakin pieniä wikoja taisi olla waatetuksessa, pani äitini minun istumaan erään kalun päälle

ja laitteli siinä minua niin siewäksi pojaksi kuin mahdollista, ja sanoi sitä tehdessään:

— Istu mustassa penkissä pienenä, niin et tarwitse isona istua!

Noista sanoista, totta puhuen, wähän säikähdin. En tosin ijässäni ollut kuullut puhuttawan mustasta penkistä, jonka tähden en tietänyt täydellisesti enkä nimeksikään mustan penkin tarkoitusta. Kuitenkin käwi läpi minun ruumiini jonkunlainen wäristys. Minä hyppäsin seisoalle ja katsahdin hywin hätäisesti äitiäni silmiin ja nähtyäni, kuinka äitini totisesti katseli minua, en huolinut waiwata häntä kysymyksilläni, waan käännyin tarkastelemaan tuota mainittua esinettä. Se oli kolmi-asteinen, karmilla warustettu istuin. Nyt en enää malttanut olla kysäisemättä äidiltäni: Mikä on tuo tuoli, ja kenen siinä täytyy istua?

— Siinä pahantekijät istuwat kirkonrangaistusta, sanoi äitini, jonka katseessa näkyi jotakin surullista sääliwäisyyttä. Sitten astuimme, äitini minua taluttaen, sisään kirkkoon.

Ja nytkös silmäni oikein lewenіwät. Suuri oli todella hämmästykseni, kun astuin ensikerran Herran huoneeseen. Minä katselin ja katselin, joka paikkaa silmäni tutkiwat ja sydämmeni oli tykkänänsä pyhien tunteiden wallassa, missä koneentapaisesti astelin äitini siwulla. Silloin wasta huomasin, että istuin wastapäätä alttaria penkissä äitini wieressä, kun minua hywänpäiwäisesti litistettiin. Waikka olin aiwan nuori ja pieni, käsitin kuitenkin, että kun ihminen on kowin sywällisissä ajatuksissa, niin toisten ihmisten lykkiminen waikuttaa sen, että hän herää juuri kuin uuteen eloon haaweistansa ja mietteistänsä.

Näin herättyäni aloin huomata, mitä kirkossa tapahtui. Eräs mies, joka seisoi erinäisessä penkissä, rupesi weisaamaan ja koko seurakunta jatkoi hänen perässään. Sepä oli todella tärisewä wirsi, jommoista en sitä ennen ollut kuullut. Minä

kuiskasin äitini korwaan hiljaa: Kuka tuo on, joka taululle numeroita asetteli ja ensiksi weisaamaan rupesi?

— Se on lukkari, sanoi äitini.

Lukkari! ajattelin minä, hänpä siis onkin kirkon etewin, sillä hän panee koko toimituksen alkuun. Ja nyt taas muistin yhden kappaleen muorin isosta kirjasta, nimittäin, mitä siinä sanottiin soitannosta Jerusalemin templissä. Minä huokasin sywään, kirkkotoimitus täytti sydämmeni oudolla hartaudella. Enkä minä paljon ympärilleni katsellut, sillä äitini käski minun katsoa wirsikirjaan. Sitä teinkin. Oikein tarkasti katselin kirjan lehtiä, waikk'en ainoatakaan puustawia wielä tuntenut.

Pian oli wirsi loppuun weisattu ja pappi alkoi alttarilta lukemaan. Ensi alussa säikähdin sitä, sillä en ollut huomannut, milloin pappi oli sinne, ennen tyhjään paikkaan astunut. Mutta wähän päästä jo siksi toinnuin, että rupesin eroittamaan sanojakin. Minä kuulin papin puhutteleman meitä kaikkia weljikseen ja sisarikseen, josta tulin erittäin iloiseksi ja sydämellisimmällä halulla koetin ymmärtää jok'ainoan sanan. Mutta ennen kun alttari-toimitus oli loppunut, ilmestyi Jaakkokin towerinensa seisomaan penkin päähän, minun kohdalleni, käytäwän toiselle puolelle. Se oli paha sattumus, jota en ensinkään olisi halunnut juuri kaikkein pyhimmän hartauteni hetkellä. Sillä heti kun olin hänen nähnyt, muistui mieleeni hänen tulonsa pienennystäni katselemaan eikä se muisto ollut laisinkaan terweellinen. Se synnytti minussa jonkunlaista wihaa häntä kohtaan. Minä en tahtonut katsella häntä, waan käänsin pääni toisaalle ja huomasin meidän muorin, joka istui saarnatuolin juurella pienellä tuolilla, hiljaa huojutellen ruumistansa ja hellästi silmäillen pappia. Tämä muorin käytös saatti minun jälleen hywälle päälle ja minä tunsin itseni leppyneemmäksi Jaakkoa kohtaan.

Pohjolan kylmä pakkanen, joka uskaltaa astua kirkkoonkin, oli sinäkin juhlapäiwänä sinne saapunut ja kukatiesi ennen kun

minä. Se alkoi nipistellä minua käsistä ja jaloista ilman armoa. Toisetkin ihmiset, waikka oliwat paljon paremmin waatetetut kuin minä, alkoiwat wähitellen yksi toisensa perään takomaan jalkojansa yhteen ja yskimään oikein ankarasti. Minua paleli niin että teki mieleni itkemään, waan en kuitenkaan ottanut sitä häpeätä päälleni, että olisin itkenyt. Kun eiwät toisetkaan itkeneet, päätin minäkin kärsiä tätä yhteistä rasitusta ja samassa tuli taas muuta huomattawaa. Nyt näet astui saarnatuoliin eräs aiwan pieni ja nuori poika ja äitini kuihkasi hiljaa korwaani: kuule nyt, kun pappilan nuori herra saarnaa! Ja nytkös minä rupesin oikein mielelläni kuuntelemaan. Toisetkin lakkasiwat ykimästä ja takomasta, niin että korwani eiwät kuulleet mitään muuta kuin sen nuoren pojan kimakoita ja suloisia sanoja. Nyt ei enään mielestäni lukkari ollut kirkon etewin. Etewyyden sijan oli pappilan nuori herra saanut ja siinä luulossa oliwat kai kaikki muutkin. Mutta kun olin jonkun ajan saarnaa kuunnellut, tuli minulle wieras ja se oli nälkä. Mitä muuta, olipa ewästä! Minä pistin siewästi käden taskuun ja otin sieltä leipäpalani ja lohen nahkani ja aloin suurella halulla syödä. En olisi uskonut, että tein wiisaasti, kun ruokatähteeni taskuuni kätkin. Tämän huomasi äitini pian, eikä hän sallinut minun syödä ihmisten nähden kirkonpenkissä. Minun täytyi istua alas sen kapean laudan päälle, jossa muut jalkojansa pitiwät. Kun ei nälkä häpeätä katsonut, niin en minäkään. Istuin waan nöyrästi toisten jalkaportaana ja söin kaikki säästöni loppuun. Syötyäni panin mieleeni ilman kenenkään muistuttamista, että jos toisten kirkkoon menen, niin syön lähtiessäni kylläksi, ett'en tarwitse kirkossa syödä ja syömisellä häiritä omaa hartauttani ja rikkoa toisten kirkkorauhaa.

Ilman muita tapahtumia päättyi jumalanpalwelus siewästi ja me lähdimme ulos kirkosta. Minä sain taaskin istua kelkkaan ja ajaa niin kotia kohti. Mutta ennen kuin sinne ehdimme, tapasi minun kauhea wilu. Minä aloin huutaa kel-

kassa ja pyysin, että saisin juosta; waan kun äitini nosti minun maantielle seisomaan, niin enpä woinutkaan seisoa oikealla tawalla, jalkani oliwat melkein turtana. Äitini käski minun hypähdellä ja minä koetin kaiken woimani perästä tehdä niin kuin oli käskettty, waan huonosti se käwi. Kuitenkin tulin siitä wähän notkeammaksi ja wihdoinkin pääsin kotiin. Kun sitten wedettiin kengät pois jalastani lämpymässä huoneessa, oliwat warpaani paleltuneet. Äitini otti ulkoa lunta ja hieroi sillä jalkojani, sikfi kun warpaani syttyiwät palamaan, näkymättömään liekkiin. Niin se todella poltti kuin tuli. Waan ei sillä hywä, että jalkojani poltti, alkoipa käsiänikin polttaa ja wieläpä paljoa pahemmin. Ne tuliwat aiwan tönköiksi ja wäriltään sinisenpunaisiksi, samalla paisuen hirmuisen paksuiksi. Niin muodoin olin joutunut mitä auttamattomimpaan epätoiwoon ja aloin itkeä. Äitini käski minun käsilläni hieroa hiuksiani, waan yhä waan tuskani kiihtyi. Tässä neuwottomassa tilassa sieppasi äitini noin puolen korttelin wetoisen pullon, kaasi siitä erästä kerman näköistä ainetta kämmenellensä ja woiteli sillä käteni ja jalkani. Suureksi ilokseni lakkasi hirmuinen pakotus melkein kohta. Kun uteliaasti kuulustelin mainion woiteen nimeä, niin pisti äitini ennen kun wastasi, pullon nenäni alle. Olipa se wäkewää! Tahtoi kerrassaan salwata henkeni liikunnon ja saattoi minun pahasti aiwastamaan. Hankittuansa minulle tämän hawainnon woiteen woimasta, lausui äiti naurusuulla:

— Se on kamferttilinementtiä.

Oudolta kuului nimi, mutta tarkasti se on muistettawa, ajattelin minä, kun woiteen awulla aloin jälleen tulla terweeksi pojaksi. Ehtoolla jo hypähtelin niin kun ennenkin ja olin iloinen, että olin saanut käydä kirkossa ja kuulla pappilan nuoren herran saarnaawan. Muutamien päiwien perästä lähti warpaistani nahka pois ja warpaani tuliwat erinomaisen aroiksi, etteiwät kärsineet sukkaakaan.

Siten oli minulla sekä surua että iloa ensimmäisestä

kirkossa käynnistäni, waan niinhän tässä maailmassa surut ja ilot, wahingot ja woitot waihtelewat. Ja onhan se waan tawallista eikä mitään satunnaista.

Aesjäs luku.

Ällätikku.

Oli kulunut muutamia wiikkoja ensimmäisestä kirkkomatkastani, kun muori eräänä päiwänä läksi kaupunkiin. Minä surkuttelin häntä, sillä oli keskitalwen aika ja lunta sangen paljon maassa, mutta hän nauroi minun hätäilemiselleni. En ole ensi kertaa pappia kyydissä, sanoi hän, ja otti selkäänsä pussin, joka oli täpö täynnä sukkia ja wanttuita, joita hän meni kaupittelemaan kaupunkiin. Mennessään hän lupasi tuoda jotakin tuliaisiksi minulle ja sitten hän astui eteenpäin, selkä kotiin käännettynä. Minä taasen katsoin muorin jälkeen, niin kauan kuin wähääkin woin häntä nähdä.

Oli juuri auringon noustessa, kun muori läksi, ja jotenkin hampaita tärisyttäwä pakkanen. Äitini jäi kotiin willoja kehräämään, joita hän sanoi kehrääwänsä ruustinnalle. Minä olisin mielelläni häntä auttanut kehräämisessä, mutta äitini sanoi sen olewan poikalapselle sopimatonta työtä että willoja kehrätä. Parempi, arweli hän, olisi se, jos weistelisin itselleni ällätikkun. Ällätikun! sepä jotakin kummallista, jommoista en ollut milloinkaan missään nähnyt. Kuinka woisin minä sitten ällätikkua weistellä? Sen kohta sanoinkin: En osaa minä semmoista wuolla.

Äitini katsahti minuun taaskin tapansa mukaan totisesti ja sanoi: Miks'et samalla sanonut, eipä taida Tauriainen tehdä terwatynnyriä.

Tuohon asiaan olisin mielelläni jotakin wastannut, mutta en uskaltanut mitään puhua, kun satuin samassa katsomaan tuwan nurkkaan, jossa koiwunwarpuluuta majaansa piti. Se oli tawallisesti äitini oikean käden kanssa liitossa minua wastaan, kun satuin jotakin äitin lakia wastaan rikkomaan. Minä ajattelin waan, kyllä sinä, luuta, piankin taidat hywäntahtowaisesti tarjota warpujasi äidilleni awuksi, jos minä wielä rupean Tauriaiskysymyksestä tarkempaa selkoa ottamaan. Kysyin sentähden nöyrästi waan:

— Mistä ällätikku tehdään, äiti kulta?

— Päreestä, oli wastaus.

Minä otin kokonaisen, hywin leweän päreen, wein sen äitilleni ja pyysin äitiäni näyttämään ällätikun mallia.

Äitini otti nyt sanaakaan puhumatta päreen kädestäni, taittoi lyhykäisen palasen ja wuoleskeli siitä siewän tikun. Olipa se oikein kuin hännällä warustettu, wähäsen wiwahtawa pikku sisiliskoon, joita oli kosolta niityn ruohikossa. Yläpäässä oli peukalon sija, hännän juuressa oli juuri kuin olkapäät, joihin minun oli asettamin etusormen ja keskisormen päät, ja häntä oli se, jolla ajan tultua pistettäisiin, waikka Jitä silmään.

Ällätikku oli siis walmis, mutta kun minäkin tahdoin saada jotakin omista käsistäni walmistumaan, tein wielä toisen ja kolmannenkin puikon ja kuta useamman tein, sen siewempiä ne syntyiwät. Uuden kapineen käytäntö pysyi minulta kuitenkin hämäränä. Äiti käski panna tikut hyllylle, sikst kuin saisin aapiskirjan, jommoisen hän sanoi muorin tuowan kaupungista. Sitä kirjaa lukiessa olisi näet ällätikku tarpeeseen. Nyt alkoi ikäwä aika. Olisin suonut muorin jo olewan kotona, waan siinäpä temppu. Muoria kesti odottaa koko neljä päiwää. Wasta senjälkeen hän tuli ja toi kun toi-

kin aapiskirjan, sekä myöskin lakristatangon, jonka hän asetti kirjan wiereen hyllylle. Siinä ne tuliaiset minulle. Jos olisin saanut itse määrätä, olisin kohta syönyt lakristan, sillä niin olin yöt ja päiwät makiaisia odottanut; mutta toisin oli päätetty. Ensin täytyy Heikin oppia edes Aan oikein tuntemaan, ennen kun saa maistaakaan lakristaa. Semmoinen oli tuomio. Ei auttanut, waikka lakristan maku jo tuntui suussa, niin että olin wähällä kieleni nielaista. Minä otin aapiskirjan ja aloin katsella sitä päältä ja sisältä.

Kirja oli oiwallisen kaunis, se täytyy minun tunnustaa, waan siinä se kaikki, että se oli kaunis. Sillä tuota Apuustawia en ollut minä mies löytämään, waikka olin jo lähes kuuden wuoden wanha. Pian olinkin kaikki lehdet läpikatsellut. Wiimeisellä lehdellä näin linnun kuwan. Kun sitä ihmettelin, sanoi muori, joka istui liedellä lämmitellen itseänsä, se on aapiskukko. Ja sitten hän wielä lisäsi: Se kukko se juuri onkin, joka antaa kaikellaista hywää suuhun pantawata sellaisille lapsille, jotka ahkerasti lukewat. Mutta koetappas, Heikki, ruweta tutustelemaan ison Aan kanssa, sillä siitä on alku aljettawa ja lopuksi tulee Öö.

Minä juoksin niin kiiwaasti muorin luo, että olin wähällä lentää pääni uunin rintaan, istuin muorin polwelle ja sanoin: Opettakaa, muorikulta, minua lukemaan.

No, niinpä niin, sanoi muori, otti älläpuikon, osoitti sillä kirjan ensi siwulla olewaa isoa kirjainta ja sanoi: tuo on Aa.

Siitäpä se olikin alku, niin kuin muori oli sanonut. Mitä suurimmalla innolla koetin minä oppia kirjaimia tuntemaan eikä mennytkään monta aikaa, korkeintansa kolme päiwää, ennenkuin jo hairahtumatta osasin kaikkien puustawien nimet. Lakristaakin kesti syödä saman werran aikaa, kun tarwittiin Aan armeijan woittamiseksi. Woitettuna wangittiin koko hänen joukkonsa aiwojeni sisimpiin komeroihin.

Viides luku.

Lukukinkerit.

Tuli kewät ja ihanat pitkät päiwät. Noin pari kuukautta olin lukea paukuttanut aapistani ja wiimein saanut päähäni koko sen sisällyksen. Eräänä sunnuntaina olin taaskin kirkossa, ja sain siellä omin korwin kuulla, että ensi keskiwiikkona oli meidän kinkerikunnan kinkerit. Tästä tulin ensialussa iloiseksi, sillä mieleeni juolahti, että nyt saisin näyttää lukutaitoani kinkerissä, mutta tuntui myöskin wähän häpeälliseltä, kun en osannut yhtään lukua katkismuksesta. Olisin tahtonut osata katkismuksenkin ulkoa, mutta kun myöhään olin alkanut, niin olin kuin olinkin myöhästynyt.

Pitkin askelin astelin minä kotiapäin kirkosta Lowiisan kanssa. Lowiisa oli meidän naapuritorpan ainoa tytär ja me olimme yhdessä käyneet kirkossa. Hän oli minun oppaanani, sillä tyttö oli jo yhdeksän wuotinen, minä waan kuuden. Tämä Lowiisa Wierimä oli erittäin taitawa lukemaan ja tarkkamuistinen, niin että mitä hän muutaman kerran luki, sen hän kohta osasi ulkoa. Minä kyselin häneltä, kuinka kinkerissä ollaan, sillä tiesin hänen olleen siellä jo kolmena wuonna. Hän kertoi minulle kaikenlaisia kinkereistä ja muun muassa senkin, että kinkereissä owat ne ihmiset kaikkein onnettomimmat, jotka joutuwat lukemaan keskiajalla. Silloin owat nimittäin papit ja lukkarit kaikkein kiiwaimmillaan ja äreät että syödä tahtowat huonolukuisia, kun sitä wastaan ne, jotka joutuwat lukemaan joko aiwan alussa taikka aiwan lopussa owat onnellisikksi kehuttawat. Aamurukouksista liuwennut sanan woima waikuttaa alussa, että niille, jotka ensiksi esiin astuwat, ei wielä niin kiiwaita olla ja lopussa taas, kun luettajat jo owat

hywin wäsykkisissä ja alkawat syljeskellä ja odottelewat mielihalulla päiwällisen walmistumista, owat he näistä syistä wähemmin taipuwaisia nuhtelemiseen.

Suurella uteliaisuudella kuuntelin Lowiisan puheita, mutta wähän mietittyäni huomasin ne hywin yksipuolisiksi. Sillä sen mukaan kuin hän kertoi ei näkynyt olewan paljo apua lukutaidosta, oliko se parempi tai huonompi. Sen tähden kysyin Lowiisalta:

— Eiwätkö luettajat sitten pidä mitään wäliä, onko hywä taikka huono lukemaan, wai riippuuko torujen saaminen ainoastaan ajasta ja kellonmäärästä, luulisinpa kohtuulliseksi, että niitä, jotka owat olleet ahkeria lukemaan, asetettaisiin wähän kunniallisemmalle puolelle, jota wastaan laiskat lukijat pantaisiin häpeässä istumaan, wieläpä tukastakin pölytettäisiin.

— Kyllä se on niinkin, sanoi Lowiisa, että kinkereissä isostikin niitä kiitetään ja kehutaan, jotka hywin osaawat, ja pahastikin pölytetään laiskoja. On minuakin joka kerta kiitetty lukemisestani ja luullakseni lienee liiaksikin kiitetty, sillä ei lukutaitokaan aina riipu ahkeruudesta. Muutamat owat kyllä laiskoja lukemaan ja saawuttawat kuitenkin kinkereissä erinomaista mainetta, heillä kun on tawaton muistin lahja. Sitä wastoin käy toisille aiwan hullusti, waikka owat olleet kymmenen kertaa ahkerampia, mutta owat hatarapäisempiä ja wielä lisäksi arkoja ja pelkureita, niin että wapisewat papin tahi lukkarin edessä kuin kahila wirrassa eiwätkä saa suutaan auki. Waikka osaisiwatkin lukea, saawat he mitä kowimpia torumisia, jos pappi tahi lukkari sattuu olemaan kiukkupäinen. Niin esimerkiksi ei woi ahkerampaa olla kuin Pirttilän Paawo, mutta hän ei saa kirjaa päähänsä, waikka sitä warten ponnistelisi sata wuotta yöt ja päiwät. Ei hän juuri muutoin ole hullu, mutta lukemaan hän ei opi, waikka häntä jo on käytetty tietäjissäkin. Tietäjä on määrännyt hänen syömään katkismuksen lehtiä jauhopuurossa taikka pehmeän limpun kanssa ja hän on jo tietääkseni syönyt yhden äitinsä katkismuksen

loppuun, mutta ei ole sekään auttanut. Nyt on taaskin sama tietäjä keksinyt uuden tuuman. Hän on näet määrännyt kaikkein waikuttawampana keinona, että Paawolle syötettäisiin Raamatun lehtiä ja eilen käwi Pirttilän emäntä ostamassa rantakylästä hywin wanhan raamatun, jota nyt warmaankin aletaan pojalle syöttämään.

Tälle Lowiisan puheelle en woinut muuta kuin nauraa, sillä olihan se minusta wähän kummallista, että ihmisten täytyi lukutaidon saawuttamiseksi syödä kirjan lehtiä. Tien haarassa, josta tie lähti Wierimälle, erosin minä Lowiisasta. Hän meni suoraan kotiinsa ja minä juoksin yksin kotiini, johon päästiin maantietä.

Kotiin tultuani sanoin ensin tawallisuuden mukaan terweisiä kirkosta. Sitten kerroin, että meidän kinkerit owat jo keskiwiikkona ja oikein kiireesti lisäsin wielä, että Pirttilän Paawo on syönyt katkismuksen ja nyt hän alottaa syömään Raamattua.

— Kyllä kait, sanoi siihen äitini, waan muori ei puhunut mitään.

Päiwällinen oli walmis, maitolämmitystä ja ohraista rieskaa. Minä syödä hotkasin pian ja rupesin lukemaan. Mitä kiireemmin luin aapiseni läpitse ja pyysin muoria koettamaan, osaisinko warmasti ulkoa joka luwun hairahtumatta. Muori otti kirjan käteensä katsoaksensa perään ja se meni wallan hywin, ettei hänen tarwinnut oijaista kuin kahdessa kohden. Saatuani luetuksi pyysin luwan päästä Werimällä käymään katsomassa Lowiisan lukua, sillä luulin hänen taitawan uudenaikaisempaa sorttia kun meillä osattiin. Ensin en tahtonut saada lupaa, waan wihdoin kuitenkin se myönnettiin ja minä juoksin kun hullu pitkin jokiahdetta Wierimälle.

Totta puhuen en ollut käynyt Wierimällä kun yhden ainoan kerran sitä ennen, ja senkin pimeällä iltapuhteella äitini kanssa maitoa hakemassa. Nyt menin sinne selkeällä päiwällä ja tultuani lähelle torppaa pysähdyin hetkeksi katselemaan. En-

sinkin katselin kuusia kaswawaa seutua ja sitten torpan pellon aitoja, jotka oliwat jotenkin korkealla matalasta, kewäisestä lumesta. Wierimän uusi riihi, joka oli aiwan keskellä peltoa, weti sen jälkeen huomioni puoleensa, siinä kun oli lautakatto ja saranoilla warustettu owi. Kirkkoreisullani en ollut talojenkaan riihissä nähnyt muuta kuin olkikattoja ja siwulle lykättäwiä owia. Nämät huomattuani astuin pihalle. Kas, kun se Wierimän ukko oli wiiden pienen ikkunansa pielet punaisella maalilla maalannut. Sepä oikein siewältä näytti! Mutta wieläkin siewemmältä näytti uutukainen pieni aitta, joka pihan laidassa seisoi, niin siewästi kuin pirtin pöytä neljän paasikiwen päällä. Olin jo astumaisillani portaita ylös — sanon ylös sentähden, että portaissa oli kaksikin astinta — kun samassa kuulin takanani äänen hyräyksen: ammuu. Kohta huomasin, että ääni kuului nawetasta, joka oli selkäni takana, pihan toisella puolella. Wierimän lehmä siellä ammui. Nyt näin nawetan owen olewan auki ja minä käänsin matkani sinne. Siellä oli Lowiisakin lehmälle haudewettä keittämässä.

— Hywää päiwää, sanoin minä, tulin tänne saamaan sinulta wähän parempaa luwun mallia, sillä luulenpa sinun osaawan uudenaikaisempaa, kun muori ja äitini.

— Uudenaikaisempaa! toisti Lowiisa hiukan ihmetellen. Samassa tuli Wierimän muorikin nawetan loukosta esiin. Hän se oli, jonka kädessä koko Wierimän torpan hallitusnyörit oliwat. Hän oli Wierimän ukon äiti. Lowiisan äiti oli kuollut jo lapsensa ensimäisellä ikäwuodella. Sen muistin kuulleeni kerrottawan, sillä korwa paljon maata kulkee. Ja mitä muuta olin kotonani kuullut Wierimän elämästä, oli se, ettei ukko saanut mitään tehdä, ei kumminkaan suurellisempia asioita päättää, ilman äitinsä suostumusta. Nytpä wähän luontoani masenti, kun äkkiarwaamattani seisoin tämän Wierimän haltiattaren edessä. Ajattelin sinne tänne päässäni, palatako kotiin wai pysyä päätöksessäni että saada luwun mallia. Wäkisin tahtoi palaamisajatus päästä woitolle, ja miten olisi käy=

nytkään, eiköhän minun wanhasta pienennetty miehuuteni olisi masentunut aiwan woimattomaksi ja minä waimon puolen tieltä wetäynyt takaisin, jollei muori olisi lasisilmiään korjaellen siewästi kuiskanut lehmälleen: Syö nyt, Mustikki, siinä wähän jauhoja ja haudewettä, ja lähdetään, Lowiisa, sisälle! No niin, ajattelin minä ja siirryin ulos nawetasta toisten edellä. Nyt tuli muori aiwan lähelle minua, katsoi minua tarkasti silmiin, juuri kuin tunteaksensa; mutta eipä tuntenutkaan, koska täytyi kysyä: Kenen poika sinä olet? Mutta ennen kuin ehdin wastata, sanoi Lowiisa: Heikkihän se on. — Ai, Heikkuko se on, sanoi muori, no, tule sisälle, lapsi.

Ja niin me mentiin, muori edellä, Lowiisa muorin perässä ja minä kolmantena. Sisään tultuani näin Wierimän ukon istuwan pöydän päässä hartaasti lukien jotakin, ei aiwan suurta kirjaa. Minä pysähdyin owipieleen seisomaan ja katselin talonwäen käytöstä. Molemmat toisetkin, niin muori kuin pieni Lowiisa, meniwät istumaan pöydän taakse, peräpenkille. Hekin ottiwat kirjat käteensä ja rupesiwat hiljaa lukemaan, antaen huoneen isännälle sen kunnian, että hän, joka oli talon ainoa miespuoli, sai yksinänsä ääneen lukea. Minä taas suurimmaksi ihmeekseni katselin seinäkelloa, joka seisoi kaappinensa peräseinällä, uhkeana kuin jonkinlainen puumies tuntitaulu kaswoina, ja silloin löikin kello kuusi lyömää ja se oli kello kuutta se.

Nyt käskettiin minun astua pöydän ääreen ja istua pöydän etupuolella olewalle lawitsalle kuuntelemaan kun luettiin. Wähän ujostellen tottelin käskyä ja istuin määrätylle paikalleni. Wähän aikaa kun olin kuunnellut, painoi isäntä hiljaa kirjan kiini, laski warowasti kätensä otsallensa ja lausui huoaten: Kyllähän se ruoskii ihmistä sekin saarna. — Tästä huomasin, että hän oli lukenut saarnakirjaa. Sitten hän siirsi itsensä lähemmäksi minua ja lausui: No Heikku poika, jokos sinä osaat lukea?

— Jo minä aapiskirjan osaan ulkoa, sanoin minä.

— No eihän se olekaan hullummasti, kun jo aapisen osaat ulkoa, siinä on jo kaunis alku, pitkitä päälle, kyllä sinusta mies tulee, kun kerkiää. Olethan sinä miehen poika, waikka merimiehen; mies hän muutoin oli, oli kylläkin mies ja miesten paraita, mutta äitiäs kohtaan oli hän wähän, — kas, ole waiti suuni — — — Heikki parka, sinä et tiedä mitään. — Tiedätkö, että sinulla on isää ollutkaan?

Minä ajattelin kowin ja ajateltuani asiaa sinne ja tänne, minä wastasin:

— En tiedä mitään, hywä isäntä, kun äitini on waan sanonut kerran, että olen wanhasta pienennetty.

— No paraiksi ikään! Kaswa, Heikki, wielä wähän wartta, niin minä sitten sanon sinulle kaikenlaista. Sen jälkeen katsahti isäntä äitinsä puoleen ja sanoi: Antakaa ruokaa pikku wieraallemme, pianhan lapselle tulee nälkä eikä taida niin kowin suuret wiljat hänen kotonansa ollakaan.

— Kyllä, kyllä, sanoi muori ja nousi liikkeelle, ajattelin itsekin samaa, waikka jäin tuossa lukemaan. Syötkö sinäkin jo Lowiisa, niin minä panen pöydälle ruokaa; siinähän se samassa sitten Heikkukin syöpi.

— Kyllähän minäkin syön tämän naapurin isännän kanssa, sanoi Wierimän ukko naurahtaen, tuokaahan ruokaa, äiti.

— Lowiisa, tulespa auttamaan, että käypi pikemmin, sanoi muori, ja Lowiisa nousi ja oikein oli mielestäni siewä tuo pieni Lowiisa, kun hän nöyrästi totteli wanhaa mummoa ja liikahteli nopeasti kun wästäräkki. Olipa mielestäni hän jo koko emäntä.

Pian olikin pöydällä ruokaa kaikenlaista. Siinä ohraista rieskaa ja hapanta leipää, woita, siikakalaa ja wiiliä, olipa wielä kylmää lihalientäkin ja kirnupiimää juotawaksi. Sitten aloimme syödä ja kun olimme joltisestikin syöneet, niin toi muori lisäruoaksi kiwikupilla uunijuustoa, joka oli walmistettu terni- eli juustomaidosta maan tawan mukaan. En

eläissäni ollut syönyt watsaani niin täyteen kuin nyt. Kun olimme syöneet ja minä kiitellyt ruoan edestä, sanoi isäntä: Koetapas, Heikki, lukea tuossa, että mä näen, kuinka sinä osaat. Minä olin kohta walmis lukemaan, otin wirsikirjan ja satuin aukaisemaan wirren jossa seisoi: Sun haltuus, rakas isäni, mä annan aina itseni. Se oli minulle jo ennaltaan hywin tuttu wirsi, niin että osasin sen ulkoa. Perästäpäin, kun olin sen lukenut, ihmettelin suuresti, minkä wuoksi juuri tämä meillä usein käytetty wirsi sattui eteeni kyläsäkin ja tuli mieleeni, että warmaankin oli Wierimällä samaa wirttä sinä päiwänä weisattu ja sen wuoksi kirja jäänyt höllemmälle siltä paikalta, niin että se itsestänsä aukeni.

Isäntä oli suurimmalla mielihywällä kuunnellut lukutaitoani, sen huomasin hänen silmistänsäkin.

— Hywin meni lukusi, sanoi hän minulle, hiljaa päätäni siwellen, waan minä ehätin hänelle samassa myöskin ilmaisemaan, että olin tullut heillä käymään siinä tarkoituksessa, että jos mahdollista saada uudenaikaisempaa luwun mallia Lowiisalta.

Tähän isäntä wähän nauraa myhähti, ja sanoi sitten: Lieneekö tuota Lowiisallakaan mitään uudenaikaisempaa luwun mallia näyttää, ei hänkään ole mitään koulua käynyt, waan kun nyt lienet sitäwasten tänne saapunut, että luwun mallia saisit, niin saamasi pitää, mitä olet etsimässä. Lowiisa, alappa poukuttaa pitkää Wepeljusta, että Heikkukin kuulee.

Nyt niin kuin hypähtelewä wästäräkki juoksi Lowiisa pöydän päähän, sieppasi katkismuksen hyllyltä ja pani oikein ihmetyttäwän kiiwaan poristuksen alkuun, niin että minä ihmeissäni katselin sitä menoa. En woinut olla ajattelematta, että jos hän sillä tawalla waan jatkaisi edes kokonaisen kewäisen päiwän, niin epäilemättä hän siinä ajassa koko raamatun lukisi kannesta kanteen. Totta puhuen, minä en ehtinyt montakaan sanaa kuulemaan, semmoisella wauhdilla käwi luku. Tätä ei kuitenkaan aiwan kauan kestänyt, sillä olihan waan

tarkoitus antaa minulle luwun mallia ja kun sen olin nähnyt ja kuullut ja wielä itse wakuuttanut sen hywin tajunneeni, pääsi Lowiisa wapaaksi opettajattaren wirasta ja sai luwan panna kirjan entiselle paikallensa hyllylle.

Luwun mallia saatuani kiittelin heitä kaikkia, puristaen heitä kaikkia kädestä; mutta ennenkuin sain kotimatkalleni suoriutua, muistutti isäntä minua, että wälttämättä tulisin kinkeriin, sillä kuusiwuotiaana oli Lowiisakin ensi kerran kinkereissä käynyt. Sitten minä panin karwalakin päähäni ja sanottuani hywästi nyt! läksin minä juosta lerputtelemaan kotiini.

Aurinko oli jo ihan tipahtamaisillansa, kun saawuin äitini mökin edustalle. Siinä nyt mietiskelin, miks'ei meillä ollut niinkun Wierimällä riihtä, aittaa, nawettaa ja punaiseksi maalatuita ikkunapieliä. Tätä ajatellen astuin huoneeseen, sanaakaan sanomatta otin muorin wanhan katkismuksen hyllyltä ja aloin lukea niin joutuisasti kuin taisin, waan kun olin kankeampi kielestä, niin eipä käynytkään minulta puoleksikaan kuin Lowiisalta. Siitä minä huolestuin ja sanoin julki murheeni. — Kuinkahan mahtanee minun käydä kinkereissä, kun en taida niin teräwästi lukea kun Wierimän Lowiisa.

— Ei se mitään haittaa, lausui muori, kun waan muuten selwästi lukee, waikk'ei se käwisikään kiiwaasti kuin waunun etupyörä.

— Onhan sitä eroitusta sinun ja Wierimän Lowiisan wälillä, sinä wasta jankkaat sisältä katkismusta ja Lowiisa lukee ulkoa; tottahan se joutuisammin käy siltä, joka ulkoa osaa, sanoi äitini.

Noista sanoista tulin minä joltisestikin hywilleni, luin wielä kerran aapiseni läpi ja heitin itseni iltarukouksen luettuani lewolle.

Keskiwiikko-aamuna nousin ani warhain, sillä kinkerin huolet häiritsiwät untani. Minä pesin kaswoni ja puin päälleni. Äitini ja muori tekiwät samoin. Ennenkun lähdettiin,

luin minä aapiseni läpi kumminkin kolmeen kertaan. Watsani pohjassa tunsin jotakin outoa wapistuksen tapaista. En oikein tiennyt mikä minua waiwasi; mutta äiti sen tiesi ja sanoi:

— Se tulee pelkäämisestä; koeta wahwistaa itseäsi, ettet waan hämmästy kinkereissä.

Minä koetin wahwistaa itseäni mahdollisuuden mukaan, waan eipä siitä tahtonut parempaa tulla. Lähdimme kuitenkin pyhäpuwussa ulos mökistä, äitini pani owen lukkoon, ja sitten astuimme kinkeritaloa kohti aika wauhtia. Sinne päästyä menimme sisälle pirttiin, jossa jo istui ihmisiä ei ainoastaan ympäri seiniä penkeillä waan myöskin lawitsoilla ulompana laattialla. Miehet istuiwat toisella puolella pirttiä, naiswäki toisella, tyhjä awara ja puhtaaksi pesty keskilaattia eroitti molemmat sukupuolet toisistansa. Tästä järjestyksestä huomattiin waan se poikkeus, että pienet kumpaistakin sukupuolta saiwat olla naiswäen puolella, äitiensä luona. Niin minäkin, sillä minä sain äitini ja muorin kanssa sijani uuninurkassa, hiilikoukun wieressä.

Sijani saatua aloin tarkemmin katsella ympärilleni. Pirtin pitkä pöytä oli werhottu suurella walkoisella waatteella. Se näytti juhlalliselta ja kaikki saapuwilla olewat ihmiset istuiwatkin totisena ja aateksiwaisen näköisinä, juuri kun aakkoskirjan kukot. Tuskin olikaan muuta huomattawaa, sillä ei pappeja eikä lukkareita näkynyt.

Wähän ajan päästä tuli unilukkari pirttiin kantaen muutamia hirmuisen suuria kirjoja ja kun äitiltäni korwaan kuiskaamalla kysyin, mitä kirjoja ne owat, sanoi hän niiden olewan kirkonkirjoja. Samassa kun unilukkari sai kirkonkirjat lewitetyksi pöydälle, astui kaksi pappiakin nimittäin rowasti ja kappalainen pirttiin ja hiukan myöhemmin tuli wielä kolmaskin pappi. Se oli rowastin apulainen ja häntä seurasi kanttori. Kun rowasti oli asettunut pöydän päähän istumaan ja toiset papit ja lukkarit istuneet pöydän etupuolelle kaarmituoleihin, puhui rowasti istualtansa tähän tapaan:

— Nyt olemme taas kokoontuneet tämänwuotisia kewätlukukinkereitä pitämään, siis aloittakaamme weisaamalla ja lyhyellä rukouksella.

Nyt nousiwat kaikki seisomaan ja lukkari aloitti wirren: Kriste, walo walkeudest', Isäst', ijankaikkinen, ja koko joukko weisasi hänen perässänsä. Kun oli osa wirrestä weisattu, säästettiin siitä wiimeinen wärsy rukousten jälkeen weisattawaksi. Kun siten toimitus oli alkuun panttu, ruwettiin huutamaan nimiä ja ihmiset astuiwat esiin näyttämään lukutaitoansa. Siinä oli hywiä ja huonoja lukijoita sekaisin. Ei wähintäkään arwoeroitusta tehty. Siinä he kaikki seisoiwat rinnatusten, talonisännästä aina halwimman torpparin lapseen saakka. Ainoa eroitus oli se, että hywät lukijat saiwat kiitoksia, ja huonot torumisia. Huudettiinpa sitten Wierimän torpastakin esille wäkeä ja muori käwi ensin lukemassa ja tuli pois. Senjälkeen astui Werimän ukko lukemaan ja Lowiisa hänen kanssaan. Kun silloin Lowiisa alkoi lukea katkismusta ja luki raamatun lauseetkin, jotka owat wastausten perässä, niin sanoi Wierimän muori meidän muorille jotenkin kimakalla äänellä:

— Kuule, kuule, naapurin muorikulta, kun meidän Lowiisa lukee hienot, karkiat, hienot, karkiat.

Tämä Wierimän muorin puhe kuului hywinkin pöydän luona istujille ja kerrassaan sanoen ympäri koko huonetta. Rowastikin nosti päätänsä ja sanoi wähän kuin wastaukseksi muorille: Ei saa siellä niin kowasti keskustella, se sekoittaa lukijoita. En tiedä, mitä Wierimän muori tästä rowastin kiellosta ajatteli, mutta ei hän kumminkaan sitten enään mitään puhunut.

Kauan kesti minun odottaa, ennenkun pääsin lukemaan. Ennen ja paljo ennen minua joutui Pirttilän Paawokin lukemaan ja näyttämään, mitä kirjanlehtipuuro waikuttaa, waan eiwätpä olleet kirjanlehdet watsassa lukutaitoa laisinkaan parantaneet, päin wastoin oli kowa paperin syöminen tehnyt hä-

nen järkensä entistänsä tylsemmäksi. Ainakin kuului rowasti sanowan, että Pirttilän Paawo huononee lukemisessansa wuosi wuodelta. Wedet silmissä astui Paawo pois pöydän luota.

Wiimein kun useimmat oliwat lukeneet, oli rowasti jo wähällä panna kirkonkirjan kiinni, kun hän jotakin muistaen jätti kirjan wielä auki ja kysyi:

— Onkos wielä lukemattomia?

Silloin astui äitini pöydän luokse taluttaen minua kädestä. Hän wei minut aiwan rowastin eteen. Rowasti hieroi wähän silmiänsä ja wirkkoi sitten:

— Jaha, Maria Helmikangas, onko se teidän poikanne tämä?

— On, sanoi äitini.

— Joko hänkin osaa lukea? kysyi rowasti.

— Osaa se jo wähän aapiskirjaa ulkoakin lukea, wastasi äitini.

Sitten minä sain lukea itse rowastin edessä sekä sisältä että ulkoa ja meni se mielestäni kaikki oikein. Ja niin kai se meni rowastinkin mielestä, sillä hän antoi minulle pienen kirjan lahjaksi ja kehui minua hywäksi lukijaksi. Sitten luki äiti ja meidän muori ja niiden jälkeen wielä moni muukin, mutta kummaa se oli, ei yksikään enään saanut toruja. Kun wihdoin oli kaikki luetettu, niin alettiin kysellä, jotta nähtäisiin ymmärsiwätkö lukijat, mitä oliwat lukeneet. Sitä työtä teki rowasti yksinään, käwellen edestakaisin laattialla. Olisin minäkin wastannut, mutta äitini kielsi ja sanoi, etten minä saisi puhua mitään, ja niin minä olin hiljaan ja kuuntelin. Tämän toimituksen päätettyänsä sanoi rowasti:

— Minulla on pari muistutusta tehtäwänä, jotka jo useissa muissakin kinkerikunnissa olen esiin tuonut, että nimittäin kristityn tulee kowasti wälttää työntekoa pyhäpäiwinä, sillä se on sapatin rikkomista ja syntiä. Meidän seurakunnassa unohdetaan usein mitä Jumalan laki siinä asiassa määrää. Erinomattain tehdään sitä siten, että käytetään pyhänä tuulimyllyjä.

Kun melkein aina tuulee, niin olisihan aikaa arkipäiwinäkin käyttää talon tarwejauhot, ettei tarwitsisi myllyjä pyörittää pyhänä. Toinen paha kohta on se, että wiinaa myydään ja juodaan pyhänä, ja silläkin tawalla lakia kierretään, että kun ei nimismiehen tähden uskalleta sitä tehdä keskellä kirkon kylää, niin harjoitetaan wiinankaupitsemista syrjäkylissä, kukatiesi siinä luulossa, että se on wähemmin synnillistä. Näitä kahta pääkohtaa ja lukemattomia muita pienempiä kohtia koettakaa painaa mieleenne, rakkaat sanankuulijani!

Sitten weisattiin pieni wirren wärssy ja luettiin rukous ja niin päättyi toimitus. Mutta ennen kun pois lähdettiin, jaettiin wielä muutamille lapsille ja täysi kaswuisille kirjoja kehoitukseksi ahkeruuteen ja hartaaseen lukemiseen. Senkin tehtyänsä jätti rowasti hywästi seurakunnalle.

Minäkin läksin pois äitini ja muorini seurassa. Olin sangen iloisella mielellä ja wähän ylpeäkin. Olin iloinen siitä, että olin saanut pienen kirjan lahjaksi ja menestynyt lukemisessa ilman hämmästymättä, ylpeä taasen siitä, että rowasti itse minua oli luettanut; mutta ennen kaikkea olin lapsellinen kun luulin suorittaneeni suurenkin ansiotyön.

Näin olin ensimmäisen kerran papin edessä tehnyt tilin kirjallisesta opistani. Sydämestäni rakastin rowastia hänen jalon henkensä tähden, jonka olin tullut tuntemaan hänen puheistansa ja siweästä käytöksestänsä. Mutta eiwät kaikki olleet samaa mieltä. Sen huomasin kotimatkalla kun siwutsemme kulki miehiä ja naisia, jotka mylly- ja wiina-asioissa oliwat wähän karille ajaneet. Kuulinpa heidän näin puheskelewan. Nyt ei enään saa pyhänä myllyäkään panna pyörimään, waikkei olis maanantaiksi leipäpalaakaan suuhun pistää. Toiset siihen lisäsiwät: Mitäs rowasti jauhon tarpeesta tietää, kun ostaa walmiita wehnäjauhoja kaupungista, johan ne owat hywäksikin myllytetyt, ja jollei hän walmiita jauhoja ostaisi, niin kyllä panisi mielelläänkin myllyn pyörimään, waikka keskellä kirkon aikaa ja wielä katselisi saarnatuolissa seisoessaan kir-

kon akkunasta ulos, kuinka monta kertaa minuutissa myllyn siiwet menewät ympäri; mutta se on waan hywä, ettei hänellä ole myllyä eikä hän ikinänsä saakaan myllyä. Toiset taasen jupisiwat, wieläpä kiroiliwatkin, etteihän wiina ole rowastin wiinaa, omista jywistä me sitä olemme polttaneet emmekä tahdokaan sitä kaataa rowastin suuhun, waikka wäsynyt lepopäiwänänsä ryypyn ottaa.

Näitä kuullessani oikein wereni kiehahti inhosta, sillä nuoressa wiattomuudessani pidin minä rowastin puheet oikeina, niinkuin ne oliwatkin. Niin saawuimme jälleen matalaan mökkiimme ja olin nyt ensikerran tullut tietämään wähän tämän maailman metkuja.

Kuudes luku.

Minä tutkin tuonen teitä.

Lumi oli jo sulanut ja kesä tullut. Meidänkin turwemajamme ympärillä kaikki wiheriöitsi. Minä olin iloinen ja hilpeä ja koetin woimiani myöten auttaa äitiäni kaikenlaisissa töissä, autinpa häntä perunain istuttamisessakin. Meidän muori oli sairaana, aiwan wuoteen omana ja minä huomasin että äitini sydämmellä oli kannettawana raskas taakka, joka ei sillä, että äitini sitä woimansa perästä kantoi, lainkaan kewentänyt minun taakkaani, waan päin wastoin lisäsi siihen painoa. Perunamaalla äitini minulle kertoi, että muori oli hänen äitinsä, mutta sen olin minä jo ennen muorilta itseltäkin kuullut. Mutta isosti ajatutti minua kuitenkin se ky-

syntys, minkätähden äitini, waikka hän muutoin piti äitiänsä arwossa ja epäilemättä ja silminnähtäwästi rakasti häntä, ei ennen ollut minulle ilmoittanut muorin olewan hänen oman äitinsä. Syytä siihen ei sanonut muorikaan, ja niin minä jäin siinä asiassa tietämättömyyteen koko elin-ajakseni. Ei siis muuta neuwoksi, kuin jättää se wiisaampien tutkittawaksi; mutta kumminkin panen tähän omankin ajatukseni. Olen nimittäin arwellut tuon salaamisen tapahtuneen sitä warten, että minä ilman mitään sukulaisuuden warjoa oppisin rakastamaan wieraitakin ihmisiä, ja kun minä muoria rakastin, niinkuin molemmat hywin näkiwät, jopa rakastin kuka tiesi enemmän kuin äitiäni, niin he antoiwat asian niin olla aina siihen saakka kuin luuliwat minun alkaneen paremmin ymmärtää ja käsittää elämää ja ihmisten keskinäisiä suhteita.

Siis olin kuitenkin tullut tietämään, mikä muori oli minulle, nimittäin äitini äiti. Jo ennenkin olisin koettanut tehdä muorini hywäksi, mitä waan woin; mutta tieto sukulaisuudestamme sai rakkauteni kaksinkertaiseksi. Sulasta rakkaudesta eikä mistään pakosta olin minä walmis ottamaan päälleni mitkä waiwat ja wastukset hywänsä, saadakseni muorini jälleen hänen entiseen terweyteensä. Sitä tarkoitusta warten ehdottelin äidilleni, että lähtisin pappilaan hakemaan rowastilta jotakin lääkettä. Äitini ei tahtonut myöntyä siihen, waan aikoi mennä itse ja sanoi osaawansa paremmin esitellä asian rowastille kuin minä. Sen kyllä myönsin, että äiti paremmin siihen toimeen pystyisi, mitä asian esittelemiseen tulee, mutta mitä taas juoksemiseen tulee, sen woisin minä paremmin ja pikemmin suorittaa. Ja olipa se tärkeätä, että rohdot saataisiin hywin pian kotiin. Mutta oli wielä toinenkin asia, joka minua yllytti yritykseen. Rohtojen tuomisesta oli paljo puhuttu ja sitä sanottu waikeaksi työksi, warsinkin kun lähdettiin niitä rahatta hakemaan. Tämän waikean tehtäwän tahdoin minä suorittaa, tahdoin nimittäin jalostuttaa itseäni suuremmalla työllä, kuin antamalla muorille kaiwowettä muorin sän-

gyn wieressä rahilla olewasta ämpäristä. Wiimein sainkin luwan lähteä, sillä muori oli hywin huono sinä päiwänä ja äitini ei tahtonut jättää häntä minun kanssani kahden kesken.

Oli lauwantai wähä ennen puolta päiwää ja ennen juhannusta, sillä sinä kesänä ei ollut wielä mitään juhannuskoiwua mökkimme edustalle tuotu. Äitini antoi minulle puhtaaksi pestyn pullon käteen, ja sanoi: Menehän nyt, puhu ihmisten tawalla rowastille, ja sano, että minä itse käyn maksamassa. Minä lupasin puhua ihmisten tawalla ja läksin matkoilleni.

Taiwas oli pilwessä. Se teki minun jotenkin synkkämieliseksi, mutta waikka olin niin suurella asialla, niin en tällä kertaa tuntenut mitään wapistusta watsassani. Minä juoksin pitkin maantietä, niin että wasta puhjenneet keltakukat tien wieressä ja seipäät pellon aidassa wilisiwät silmissäni, enkä minä sentään läähöttänyt kowasta juoksusta. Oli waan mielessäni muorin pelastus taudin kourista, jonka eteen olin walmis uhraamaan kaikki woimani ja niin kuin tuulispää olin minä pian keskellä kirkonkylää. Mutta siinä alkoikin tehtäwän waikeus ilmestyä. Minä näet en tietänyt, mikä noista kymmenistä taloista oli pappila. Olinpa totta niinkin ensi kertaa pappia kyydissä, eli oikeammin pappilan haossa. Jo pian tulikin jänis housuihini ja aloin katua, että olin lähtenyt. Koetin katsella joka haaralle, waan ei missään ketään näkynyt. Minä seisoin jotenkin pitkän ajan tien haarassa joen rannassa, josta oli silta joen yli. Wihdoin tulin siihen wakuutukseen, että paras on käydä talossa kysymässä. Ja niin käännyinkin likimmäiseen taloon ja astuin sisälle pihaan. Täälläkään ei ketään näkynyt, ainoastaan pieni punertawa warsa, joka kaha käteen pihassa juoksenteli. Sitä en kuitenkaan joutunut kauan katsella. Rupesin siis nousemaan portaita ylös ja astuin porstuaan; mutta samassa kuulin owen au'aistawan ja jälleen kiinni lupsautettawan. Ja ennenkun ennätin mitään muuta erottaa, kuulin edessäni sanottawan:

hau, hau! Eteeni hypähti hirmuisen suuri musta koira, kita auki, niin tulipunainen kuin Wierimän torpan ikkunanpieli. Eikä tämä talon wahtisusi tyytynyt haukkumiseen, waan hyökkäsi päälleni ja purasi minua wasemman käden pikkusormeen. Nyt oli henkeni juuri kuin langan nenässä, sillä luulin tuotapäätä olewani tuon mustan koiran watsassa. En joutunut siinä niin kireässä tilaisuudessa ajattelemaan paljo joutawia siwuasioita, ajattelin waan mitä kiiruimmittain tuota mielestäni liian aikaista pienennystäni, kun en ollut wielä kaswaakaan ehtinyt ja oikein sydäntäni särki se, kun muori oli kotona niin huonona ja lääkkeiden hakija pian joutuisi koiran watsaan. Kaikki tämä oli ajateltu melkein silmän räpäyksessä ja silmän räpäyksessähän koirakin minun oli syönyt eli sen mitä minussa oli hänelle kelpaawata, sillä kun hän minua pikkusormeen tokaisi, oli hän samassa mennyt takaisin istumaan porstuan nurkkaan. Olin huomaamattani päästänyt aika porun ja huutanut: koira söi minut! Sen oli kuullut eräs wanhan puolinen nainen, joka riensi hätään ja sanoi: eihän se wielä kaikkea syönyt, koska siinä seisot. Häpesin minä wähän, että niin ajattelemattomasti olin tullut huutaneeksi, ja katsahdin naista silmiin. Hän oli awopäin ja kädessä pääliina, jota hän käänteli laskokselle, ja suuri awainnippu riippui messinkikoukusta hänen wyöllänsä. Awainnipusta huomasin hänen emännäksi, sillä äitini oli joskus sanonut, että emännillä on aina awainnippu wyöllä. Kysyin siis häneltä, missä pappila on? — Etkö sinä pappilaa tiedä, sanoi hän, kylläpä sen kaikki kerjäläispojat tietäwät. Minä wakuutin, etten ollutkaan mikään kerjäläispoika, olin waan muorille lääkkeitä hakemassa. Silloin näki hän sen waiwan, että tuli joen ahteelle asti näyttämään minulle pappilaa, joka ei siitä kaukana ollutkaan. Minä kiitin neuwosta ja läksin juoksemaan pappilaa kohti. Juostessani katsoin oikein päiwän walossa sormeani, jossa oli pieni koiran hampaan tekemä haawa, waan olihan hywä, ettei koko sormi ollut poikki.

Pappilassa oli puutarha, siitä aloittaakseni. Puutarhan puut ne ensin silmiini pystyiwät, sillä niitä ei ole kaikilla mökeillä, sen wähemmin meillä, kosk'ei ollut Wierimälläkään. Waan wähät puista, kun oli kiire. Olihan minun joutuminen rowastin puheille, kun mielestäni olin wiipynyt liian kauan matkalla. Mutta hajulla on raja ja hywällä hajulla onkin erittäin wissi raja, sillä se on kallista tawaraa eikä sitä jaeta kauas lähdepaikastansa. En minä pappilan hajua tuntenut, ennen kuin olin ehtinyt puutarhan aidan wiereen. Huh, kun siitä lemusi hajua monenlaista, niin ettei ollut enään määräkään. Minä wetelin hienoa hajua nenääni ja oikeinpa tuntui se menewän sydämen pohjaan saakka. Hywähaju nenässäni hyppäsin pappilan portista sisälle, oikein tasakäpälässä. Mutta jokos taas, pihassa lähellä porttia makasi hallawa koira. Onnekseni oli se siiwompi, kuin äskeinen koira. Ensin se wähän ärisi, mutta sitten oli wallan waiti, olihan se pappilan koira. Hywäntekiäisiksi hänen suopeasta käytöksestänsä näytin hänelle sormeni ja sanoin: älä sinä, kun olet pappilan koira, pure sormeani, niinkuin häwytön koira tuolla kylässä. Siihen tyytyikin koira, painoi päänsä kylkeensä ja ummisti samassa silmänsäkin kiinni.

Näin olin joutunut keskelle pappilan pihaa seisomaan; mutta en tahtonut uskaltaa astua mihinkään sisälle. Joku minua peloitti, waikk'en itsekään tiedä, mitä pelkäsin. Wihdoin kun olin jo noin puolen tuntia seisonut töllistänyt sinne ja tänne, tuli yksi pappilan piioista pihalle ja kysyi naurusuin minulta: mitä sinä haet? Neiti oli erittäin wiehättäwän näköinen. Hänellä oli punaiset posket ja walkoinen otsa, pitkä kellertäwä tukka, joka riippui alas kahtena palmikkona. Tukka oli taiten kammattu ja taiten palmikoittu. Niin kumminkin minusta näytti, sillä hänen peittämätön päänsä oli sileä kuin kanan muna ja palmikot niin siewät, etten maassa mointa ollut eläissäni nähnyt. Palmikkojen päissä riippui siniset leweät nauhat, joihin silmäni tahtoiwat aiwan kiinni jäädä. Pukuna

oli hänellä walkoinen röijy, ja päsin wärjäämä willahame, jaloissa matalaruojuiset nahkakengät. Minä wiiwyin hetken aikaa wastaustani harkitellen. Tahdoin jollakin siewällä tawalla puhua pappilassa, koska äitini lähtiessäni oli minua siihen waroittanut, mutta waikka olisin kuinka miettinyt, en löytänyt siewempätä wastausta, kuin tämän:

— Minä haen rowastia, saadakseni häneltä rohtoja muorilleni. Onko rowasti kotona, hywä neitty?

Neiti katsahti minua silmiin, taaskin wetäen suutansa nauruun, ja sanoi: Joudu pian rowastin luo. Nouse noita rappuja ylös; rowasti rupeaa wähän päästä päiwälliselle etkä saa häntä tawata, ennen kuin jälkeen kello wiiden, jos waannyt myöhästyt.

Minä kiitin häntä hywästä neuwosta, nousin osoitettuja rappuja ylös ja astuin sisälle. Rowasti tuli owessa wastaan ja käski minun astumaan sisälle. Nyt seisoin rowastin edessä wähän ujostellen. Rowasti taas puolestaan katseli minua silmiin ja weteli hywin pitkästä piipusta hywänhajuista tupakan sawua. Tällaisessa asemassa wähän aikaa oltuamme keskeytti rowasti äänettömyyden ja sanoi:

— Kenenkä poika sinä olet, kun seisot, waikka kokonaisen päiwän, pihalla, että täytyi Katrin lähettää sinulta asiaasi kysymään.

Nytkös minua rupesi oikein pelottamaan, ett'en tahtonut saada sanaa suustani. Ajattelin jo kääntyä pois, mitään wastausta antamatta, mutta wedin kuitenkin taskustani pullon, arwellen: puhukoon se puolestani. Niin se tekikin. Kohta, kun rowasti näki pullon, sanoi hän:

— Oletko rohtoja hakemassa?

Nyt wasta pääsin minäkin puheesta kiinni.

— Muori on sairas, aiwan kuolemaisillansa, äitini lähetti minun hänelle rohtoja hakemaan, sillä hänen täytyy olla kotona muoria hoitamassa. Äiti lupasi itse käydä rowastille maksamassa.

— Kyllä näen, että olet lapsi, sanoi rowasti, kallistellen päätänsä, ja lapset puhuu lapsen tawalla. Kunpa edes saisin sinulta selwän, kenen poika sinä olet.

— Minä en itsekään sen paremmin tiedä, sanoin minä. Äitini nimi on Maria Helmikangas, sen muistan siitä kun rowasti itse kinkereissä nimitti häntä.

— Sinä olet niinmuodoin Henrikki Marianpoika Helmikangas ja sinun muorisi on myöskin nimeltään Maria Helmikangas. Kyllä nyt jo tiedän kaikki, waan eikö muorisi ole mitään puhunut, haluaisiko hän tawata pappia.

Minä mietin wähän aikaa ja sitten muistinkin, että äiti illalla oli kysynyt muorilta, haluaisiko pappia, johon kuulin muorin wastaawan: kyllähän saisi pappi olla, waan kuinka sen tänne saisi. Sanoin siis rowastille mitä tiesin. Rowasti sanoi siihen:

— Odota nyt wähän tässä, istu tuohon tuolille; minä panen wähän päälleni ja sitten minä lähden omalla hewosellani muorisi luokse hänen kanssaan tutkimaan tuonen teitä. Tätä sanoessaan meni rowasti toiseen huoneeseen ja weti owen kiinni jälkeensä.

Minä istuin ja katselin ympäri huonetta. Seinillä oli korkeita kaappeja täynnä kirjoja. Eräällä siwuseinällä oli matala pyötä, jolla oli kaikenlaisia papereita ja kirjoituskalut. Sen pöydän wieressä oli toinen pienempi pyötä, jonka päällä oli useita suuria kirjoja ja niiden joukossa tunsin minä samat kirjat, jotka kirkon kirjain nimellä olin kinkereissä nähnyt. Yhdessä kohden oli seinässä nauloja, joissa riippui waatteita, ja waatteiden alla permannolla oli kolme paria kalossia. Sitten oli wielä eräässä nurkassa musta, leweä sohwa. En ollut koskaan ennen nähnyt sohwaa, enempi kuin kalossiakaan, enkä siis niiden nimestäkään ensikerran nähdessäni mitään tietänyt, wasta wanhempana olen sen tietooni saanut. Kalossien wieressä nurkassa oli useampia keppejä eli sauwoja. Näitäkin wähän aikaa silmäiltyäni, sillä nekin, jotka nyt eiwät enään

ole mielestäni minkään arwoisia, lapsena ollessani wetiwät suuresti huomiotani puoleensa. Katsahdin uudelleen uhkeita kirjakaappeja, jotka ulottuiwat permannosta kattoon saakka. Siinä juolahti mieleeni, kyllä kai pitää paljo lukeman ennen kuin rowastiksi pääsee, sillä epäilemättä on noiden kaikkein kirjain sisällys tarkemmin rowastin päässä, kuin minun päässäni aapiskirja ja katekismo kolmanteen pääkappaleeseen asti, jonka minä silloin wasta osasin. Mutta samassa, kun tätä ajattelin, huomasin seinällä rowastin kuwan, joka oli jotenkin wielä rowastin näköinen, waikka hän siinä seisoi paljo nuoremman ja werewämmän näköisenä, kuin hän nyt itse oli. Epäilemättä oli se maalattu jo aikoja takaperin hänen nuorena ollessaan. Kuitenkin oli kuwa niin rowastin näköinen, yksin katsekin, että kun hän siinä täydessä papin puwussa minuun katseli, waikutti se minuun niin, että luulin hänen minulle sanowan: älä tutki niitä, jotka eiwät sinulle kuulu!

Ajatellen kuwan salaista waikutusta, löin silmäni alas ja rupesin tarkastelemaan permannon rakoja ja sen keltaista, paikoin jo pois kulunutta maalia, kun samassa rowasti pisti owesta sisään ja sanoi:

— Anna pullo tänne.

Minä ojensin pullon rowastin käteen. Hän aukasi korkin ja haisti, painoi korkin jälleen kiinni ja antoi pullon takaisin.

— Ei se pullo kelpaa, wirkkoi hän, siinä on ollut kamfertti-linementtiä. Minä annan uuden pullon.

Näin sanoen meni hän jälleen pois, mutta palasi pian kolme pulloa kädessä ja sanoi: Täytyy ottaa useata lajia, waikka epäiltäwää on auttawatko mitkään rohdot muoriasi.

Silloin hän alkoi lähteä ulos ja käski minun seuraamaan mukana. Niin menimme molemmat pihalle. Pihalla oli jo hewonen waljaissa kääsien edessä ja eräs wanhanpuolinen mies piti suitsista kiinni. Rowasti nousi kääseihin ja käski minun istumaan hänen wiereensä. Minä teinkin sen ja

sitten lähdettiin, wanha mies kuskina. Hewonen juoksi että poro pölisi, eikä kauan kestänyt ennen kuin olimme perillä, sillä matkaa ei ollut kuin kolmen wenäjänwirstan paikoille. Nyt laskeusimme alas, ja rowasti ja minä astuimme kiirein askelin tölliin, jossa muori wielä oli elossa, mutta nukkui, ja äitini istui hänen sänkynsä wieressä wesissä silmin. Äitini säikähti, kun minä toin rowastin tullessani, ja hypäten nousi häntä wastaan ja terwehti rowastia oikein kädestä eli oikeammin rowasti tarjosi hänelle ensin kätensä.

Nyt herätettiin muori unestaan ja nähtyänsä rowastin tuli hän oikein iloiseksi. Melkeinpä näytti kun hän olisi tullut paljo terweemmäksikin, ainoastaan siitä syystä, että näki rowastin seisowan alhaisessa turwemökissämme.

— Kuinka jaksatte? kysyi rowasti puristaen muoria kädestä.

— No, Jumalan kiitos! ja kiitos, herra rowasti, kysymästännekin, sanoi muori. Enpä oikein hywin jaksa, ruumiin woimat wähenewät päiwä päiwältä, ja pian toiwon täältä pääsewäni rauhan majoihin, joissa wasta oikein hywin toiwon woiwani.

— Jumala suokoon, että pian pääsisitte pois tästä surun laaksosta, sanoi rowasti.

Sitten meni hän äitini luokse ja puhui hänen korwaansa hiljaa. Minä sain äidiltäni käskyn mennä ulos huoneesta ja minä meninkin.

Täällä istui maassa nurmen päällä pappilan renki. Hän oli erittäin huolellisen näköinen ja painoi tawantakaa lakin lippua alemmas, että se wiimein oli aiwan hänen silmäinsä päällä. Minä katselin häntä kauan, seisoen hänen wieressänsä, mutta en tahtonut häiritä häntä hänen sywissä ajatuksissaan. Pappilan koira makasi hänen jalkojensa edessä ja nukkui sikeästi. Wihdoin katkaisi wanha mies äänettömyyden ja sanoi:

— Näetkös tuota koiraa tuossa? Se on uskollinen luontokappale, hän seuraa aina isäntäänsä, kuhun hän menee.

— Kyllä näen, sanoin minä.

— Ei ihminen ole niin uskollinen kuin koira, waan kuinkas luulet?

— En tiedä, wastasin minä. Mutta muutamat koirat owat hywin wihaisia, ne pian purewat, sanoin wielä lisäksi.

— Kyllähän koirat purewat, mutta ihmisen purema on paljoa waarallisempi — se wahingoittaa sielunkin.

Minä aloin miettiä miehen lausetta sielusta ja sen wahingoittamisesta, sillä sieluasiassa olin aiwan oppimaton. Sielusta oli minulla hywin himmeä ajatus. Olin tosin joskus kuullut siitä puhuttawan, ja muutamat tawasta oliwat sanoneet sitä sisälliseksi, mutta en ollut siitä selwille päässyt. Olin ajatellut sielun olewan jonkun erinäisen kappaleen ihmisen sisällä ja luuta ja lihaa, niin kuin ruumiin muutkin osat, olin myöskin toisinaan ajatellut sitä eläwäksikin, jopa linnuksikin, joka jossakin kaikkein sywimmällä ihmisen sisässä elää ja waikuttaa. Nämät ajatukset heräsiwät minussa nytkin ja sen johdosta kysyin siis mieheltä:

— Onko ihminen joskus purrut teitä aiwan sieluun asti?

— On minuakin joskus purtu, mutta tänä päiwänä luullakseni tulee kysymys minun omasta puremisestani, kun minä olen toisia purrut, sanoi mies, ja silitteli koiraa, samalla katsoa tuijottaen hewosta, joka wähän edempänä seisoen kääsien edessä halukkaasti söi meidän pihamme nurmiheinää.

— Olette siis itse purrut toista ihmistä sieluun asti, arwelin minä.

— Sinä olet lapsi, etkä siis ymmärrä mitään, sanoi mies, mutistaen suutansa wähän, mutta ei kuitenkaan nauranut. Tiedätkö mikä se wanha mummo on sinulle, joka siellä sisällä huoneessa sairastaa?

— Tiedän kyllä, sanoin minä, hän on minun äitini äiti.

— Niin poikaseni, mutta tiedätkö mikä hän on minulle?

— Sitä en tiedä.

Kosk'et sinä tiedä, niin minä tiedän, että hän on minun waimoni ja minä hänen miehensä. Samassa läksi hän juoksemaan töllin owea kohti ja päästyänsä owelle alkoi hän kolkuttamaan, waan owi olikin sisältä haassa ja minä kuulin rowastin äänen, joka sisältä lausui: Ei wielä ole aika. Nyt palasi hän takaisin koiransa luokse, silitteli ohimennen wähän kääsien aisaa ja istahti jälleen nurmelle. Ja totta puhuen, en ollut koskaan nähnyt alakuloisempaa miestä.

Minä ajattelin hänestä jos jotakin, sillä niin oli minusta ihmeellistä, kun hän sanoi olewansa muorin mies. Kowin ihmettelin sitäkin, ettei häntä laskettu waimonsa luokse, enkä tiennyt mitä apua oli hänelle minusta, joka olin hänen luoksensa ulos laskettu. Pian kumminkin huomasin, minkä tähden minä itse olin pois huoneesta ajettu. Warmaankaan ei tahdottu, että olisin kuulemassa mitä rowasti muorin kanssa tuonen teistä haasteli, ja luulinpa heillä kaikilla olewan sen ajatuksen, että jos minä saisin kuulla tuonen tiet, niin alkaisin minäkin niitä kulkea. Waan mitä wasten ei tuo wanha mieskään saanut olla kuulemassa noista oudoista teistä? Kas, kummaa, kun tuota harkitsin, aukeniwat silmäni. Hän olikin se sama mies, joka jo wuosia takaperin wiikate olalla pelasti minut lapsijoukon käsistä. Aiwan hän silmissäni muuttui. Nyt oli hän minulle wanha tuttu, ennen nähty; toisin mahtoi äänenikin soida, kun sanoin hänelle: Te minun pelastitte!

— Milloin ja missä olen sinun pelastanut, lapsi? kysyi hän, katsellen jotenkin teräwästi minua silmiin.

— Tuolla kedolla kun olin marjassa, kun oli paljo toisia lapsia, jotka nauroiwat ja reuhasiwat minulle ja te, juuri te, kuljitte wiikate olalla, walkoiset waatteet yllä ja huopahattu päässä, ja toruitte sitä lapsijoukkoa ja samassa minuakin waroititte niittyä tallaamasta. Siitä ajasta on jo kahdesti lumi ollut maassa, muistatteko? puhelin minä.

Ukko istui nyt hetken aikaa suu auki eikä wastannut mitään, niin että olin jo rupeamaisillani uudestaan kysymään. Wihdoin hän kuitenkin heräsi unestansa — minun nähdäkseni hän oli juuri kuin olisi nukkunut silmät auki — ja sanoi:

— Sinäkö se olit, joka olit sanonut toisille lapsille itses wanhasta pienennetyksi ja jolle toiset sitten niin kowin nauroiwat?

— Minä olin.

— No, kuka sinulle sen oli sanonut, että sinä olet wanhasta pienennetty?

— Äitini minulle sanoi, wastasin minä.

— Kuinkahan Mari niin tyhmästi on sinua opettanut? Eihän ihmisiä wanhasta pienennetä, eihän ihmisiä woida weistellä kuin puuta, sanoi ukko rypistellen kulmiansa, niin että pelkäsin hänen pian suuttuwan. Mutta samassa au'aistiin huoneen owi ja rowasti sanoi owelta:

— Helmikangas, astukaa sisään.

— Minä luulin ensin minua itseäni käskettäwän, waan huomasin pian, että se oli äitini isää jota käskettiin, ja hän lähtikin kiiwaasti kuin tuulen puuska, ja owi meni taaskin kiinni ja minä jäin allapäin mietkimään, mitä tuleman piti. Yksinäni odotellen ajattelin jos jotakin, ja pisti minua wähän tuskaksi, mitä wasten minä en saanut olla, niinkuin muut ihmiset, ja mitä wasten äitinikin minua oli narrannut ja laittanut toisten lasten pilkattawaksi. Mutta kuitenkin olin iloinen siitä, että wanha ukko oli minulle sanonut totuuden, ettei minun nyt enään tarwinnut kellekään sanoa itseäni wanhasta pienennetyksi. Kun samassa selweni, että äitini oli waan tahtonut laskea leikkiä kanssani, niin en woinut olla hänelle wihainen. Sen sijaan naurahdin itsekseni ja tulin siihen päätökseen, että olin ollut oikea puupää siinä asiassa.

Kun olin jonkun ajan seisonut ulkona, sain minäkin käskyn tulla sisään ja mielelläni meninkin. Siellä istui rowasti lähellä sänkyä, jossa muori makasi, mutta hän oli kään=

tänyt selkänsä sänkyyn päin ja katseli äitini isää, joka istui toisella seinällä olewalla pienellä penkillä hywin totisena. Kirkas kyynel kiilsi ukko paran silmässä, nimittäin toisessa, sillä toisen päällä oli käsi. Äitini istui muorin sängyn laidalla, toisessa kädessä wirsikirja, toinen käsi muorin otsan päällä, hänkin kyyneleet silmissä. Kun olin asettunut owipieleen seisomaan, kuulin rowastin sanowan:

— Hänen aikansa ehkä kohta tullee, eiwät minun rohtoni woi häntä parantaa. Mutta koska hän on tarkasti tutkinut käytäwänsä tien ja osaa sitä kulkea, niin se onkin aiwan sama paraneeko wai ei. Wai kuinka, Pietari Helmikangas?

— Se on — minä en — min'en — mitään tiedä, änkytti waarini.

— Kyllä Helmikangas sen ymmärtää, ette tarwitse sanoakaan, wirkkoi rowasti. Onhan teillä wiime aikoina ollut wähän haluakin, kunpa waan pitkittäisitte, niin olisi päätös hywä, waikka tosin olisi parempi ollut, jos olisitte alkanut jo neljäkymmentä wuotta ennen, eikö niin?

— Kyllä kai, sanoi waari, nousten seisomaan. Minä myönnän monta asiaa, kun rupean tässä herra rowastille oikein latelemaan entisiä ja oikein alusta alkaen. Minä myönnän, myöntäähän minun täytyy. Ensiksikin olisi minulle ollut kymmenen kymmentä kertaa parempi, jos olisin kuusiwuotiasna hukkunut, kun Temmesjokeen putosin. Se olisi epäilemättä ollut parempi, mutta eipä niin ollut sallittu. Sitten olisin minä joutanut yhdeksäntoista wuotiasna kuolla wanhemman weljeni edestä, joka oli sekä luonteeltaan että tawoiltaan paljon parempi minua, mutta kumminkin hän kuoli, jättäen minulle esikoisen oikeuden ja samalla isännyyden Helmikankaan suuressa talossa. Oli ehkä wäärin, että hänen oikeutensa lankesi minun käsiini hänen hurskaan kuolemansa kautta, mutta olihan se niin sallittu. Sillä esi-isäini wäärydellä kokoonhaalima tawara piti minun tuhlaawaisen käteni kautta aina wiimeiseen ripaleeseen asti juosta, eikä saastuttaa

wanhemman weljeni puhdasta sielua. Hän temmattiin pois wähä ennen kuin se aika olisi tullut, jolloin hän olisi joutunut synnin tahraaman, ilkeän perinnön nautintoon. Sen minä myönnän ja teen wielä esi-isäinikin puolesta suuria myönnytyksiä, sillä kuka olisikaan sopiwampi tässä näitä tunnustamaan, kuin juuri minä, joka olen tehnyt kaikesta, monen polwen säästämästä tawarasta täydellisen lopun, joka olen suuren omaisuuden wiskannut ympäri maailmaa, kuin tomun tuuleen. Mutta korkein Jumala armollinen sielulleni olkoon, siitä ei ole ollut kenellekään muille hyötyä, kuin krouwareille ja pirulle, senkin minä myönnän ja se on tosi. Waan että olen kerran katsellut immen kauniita kaswoja, silloin kun minä olin rikas rikkaan poika, Pietari Pietarin poika Helmikangas — älkää, hywä rowasti, ihmeeksi panko sen aikuista pitkää nimeäni, sillä se on rikasten tapa, että he haluawat hywin pitkää nimeä ja siihen wielä paljon siwukoristuksiakin — se on wielä suurempi onnettomuus. — Kowin tein wäärin että niitä katselin. Sillä minä tein ne samat kaswot kurjuuden kyyneliä wuotawiksi ja tuossa ne owat kalpeina edessäni, ne samat kaswot, jotka ehkä pian multa peittää.

— Mistäs sen tiedät, että niitä pian multa peittää? kysyi muori hiljaisella äänellä sängystä. Toiwotko sinä, että pian kuolisin?

— Älä puhu noin, sanoi waari, sillä minulla on kowa suru sydämmessäni.

— Mistäs sen surun nyt olet saanut? Etkö aina ole halweksinut minua, ja kun olin köyhempi kun sinä, kun jouduin naimisiin sinun kanssasi, niin minun köyhyyttäni halweksien joit sinä kaikki sekä minun että omatkin tawarasi. Se suru, joka sinulla on, lähtee luullakseni waan siitä, ettei enään ole tawaraa eikä rahaa, millä woisit entistä elämää jatkaa. Eikö totta?

— Älä, waimoni, noin juttele. Anna mennä kaikki menoansa, pidä sinä waan matkastas huolta, äläkä rupea ro-

wastin aikana rähisemään; se on juotu mikä juotu, ei se enää parane.

— En minä sanonutkaan, että sinun piti minulle takaisin tuoman, minkä olet juonut — sen waan sanon, ettei minun tuomani tawara ollut wäärynydellä koottu, olisit sen edes jättänyt juomatta. Kun sanoit melkein kuin täytymyksestä juoneesi isäsi ja weljesi perinnön, kun se oli wäärynydellä koottu, niin ei sellainen puhe ole muuta kuin juomisen puollustusta ja esi-isäin parjaamista. Tutki asiasi paremmin ja puhu sitten.

— Tarkoin olenkin tutkinut asiani ja sen mukaan olen puhunut. Jos minulla nyt olisi tawaraa, waikka kuinka paljon, niin en minä enää joisi ja mitä siihen tulee etten sinun luonasi ole käynyt, sitten kuin meidän täytyi pois muuttaa talostamme, niin on syy ollut se, että olen häwennyt niin kowasti, kun annoin wiinan woittaa itseni. Wikahan minussa, Marini, on, waan älä kuitenkaan wihassa kuole. Sowitaan ennen.

— En olekaan sinua wihannut, waikka luulet, sillä paljo paremmin ja iloisemmalla mielellä olen asunut tässä turwetöllissä rakkaan tyttäreni ja hänen pienen poikansa kanssa, kuin suuren huolen alaisena Helmikankaan isossa emännöitsijän wirassa. Minä en wihaa ketään, ainoastaan tahdoin tietää, onko sinulla, rakas mieheni, oikea mielipaha siitä, että olet minun näin köyhäksi maallisesta tawarasta saattanut. Hywin tiedän kuitenkin, ettei se ole ollut miksikään wahingoksi sielulleni, waan päinwastoin suureksi hyödyksi, sillä jo aikoja sitten olen huomannut, että jos olisin koko ikäni huolettomassa rikkaudessa elänyt, niin epäilemättä olisi hywä Jumala jäänyt minultakin raukalta unohduksiin. Niinkuin sinäkin Pietarini äsken sanoit tuossa korkiasti kunnioitettawan rowastin edessä, että totuuden tunnet ja myönnät, niin minäkin myönnän, että sinä tuhlaawaisuudellasi olet ollut Jumalan aseena ajamassa minun Kristuksen turwiin. Mitä siihen tulee, että juur'ikään sanoin sinun esi-isiäsi parjaawan, niin myönnän, että itsehän sen parhaiten tiedät miten Helmikankaan rikkaus oli koottu,

tahdoin waan huomauttaa, että kunkin tulee omasta puolestaan wastata. Mutta tuossa on wäsynyt ja kuihtunut käteni. Sowitaan pois, ja joko elän taikka kuolen, niin ei pidä, rakas mieheni, minun puolellani mitään Kainin mieltä sinua wastaan oleman.

Tämän sanan päälle näin minä waarin ottawan muorin wapisewasta kädestä kiinni, ja muori käski rowastin eroittamaan heidän kätensä, juuri kuin wedon lyönnissä on tapana. Rowasti eroittikin heidän kätensä ja sanoi sitä tehdessään:

— Kauppa on tehty, ijäisen sowinnon kauppa, Jumala wahwistakoon sen.

Rowastin silmissä näin minä kyyneleiden loistawan ja kun hän katsahti minun puoleeni, niin minä wapisin, ett'en tahtonut seisomassa pysyä. Wähän ajan päästä sanoi rowasti:

— Nyt minä lähden kotiini, mutta lopuksi sanon wielä, tutkikaat tuonen teitä, niin kauan kuin aikaa on. Sinäkin lapsukaiseni, ala sinäkin tutkia tuonen teitä, ja jos et itsestäsi ymmärrä, kuinka niitä tutkitaan, niin kysy wanhemmilta ihmisiltä, kyllä ne sen salaisuuden sinulle selittäwät. Aluksi sanon waan, täältä kuollaan ja ruumis lasketaan alas hautaan, mutta sielu elää aina, lapsi, ja sille täytyy jo täällä ollessa olla joko hywä tahi paha paikka warustettuna tuolla puolen hautaa.

Jäähywäisiksi puristi rowasti hellästi minun ja kaikkien toistenkin kättä. Sitten hän astui ulos mökistämme ja olikin jo päiwä hywästi kulunut. Häntä seurasi waarini, jätettyänsä sydämelliset jäähywäisensä muorilleni ja äidilleni. Ja menin minäkin ulos lähtöä katsomaan. Rowasti nousi kääseihin ja waari ajamaan ja melkein silmänräpäyksessä he ajaen pitkin maantietä katosiwat näkymättömiin, mutta minä seurasin heitä ajatusten suoraa mutkatointa tietä, juuri kun olisin heidät nähnytkin, palatessani takaisin rakkaaseen, matalaan oman äitiraukkani turwemajaan.

Tuskin olin astunut yli kynnyksen, kun kuulin äitini sanowan: Woi, nyt se äiti jo menee. Minä juoksin sängyn wiereen ja juuri kun olin siihen pysähtynyt, kädet ristissä, aukasi muori silmänsä, katsahti kiiwaasti ympäri huonetta ja lausui nämät sanat: Wuodata, Herra, siunauksesi lasteni ja mieheni ylitse, niinkun minunkin otit helmoihisi — sitten wielä waan yksi huokaus ja yksi pieni henkäys, ja maja oli muutettu, tuonen tiet astuttu. Äitini kädestä kiinni pitäen seisoin minä siinä ja ajatukseni lensiwät kuin tuulen siiwillä äitini sanoessa itku suin: hän on jo kylmä. Minä muistin muorin hellää rakkautta minua kohtaan ja itkin niin katkerasti, että en milloinkaan ennen ollut niin haikiasti itkenyt.

Kun olimme jonkun aikaa seisoneet surussamme muorin ruumiin wieressä ja saimme wähän itkulta lomaa, wirkkoi äitini: kunpa nyt isä pian tulisi. Mutta hän ei kukatiesi tulekaan ennenkuin yöksi, meidän täytyy jättää ruumis tähän, panna owi lukkoon ja mennä hakemaan Tolpan Pirjoa ruumista pesemään. Samassa kun äitini näin puhui, kuului kawioiden kopina pihalta, ja hetken päästä astui waari sisälle. Hän säikähtyi ja tuli ensin juuri kuin kiwettyneeksi, kun näki waimonsa kuolleena. Hän ei tahtonut osata puhua mitään, wihdoin hän kuitenkin sanoi, että pitäisi olla riihi, johon ruumis pantaisiin, mutta kun ei ole, niin täytyy meidän, nimittäin äitini ja minun, muuttaa joko Wierimälle tahi johonkin toiseen mökkiin niin kauaksi kuin ruumis on maan päällä. Sitten hän tarjoutui lähtemään Tolpan Pirjomummoa hakemaan, joka piti tawallisesti ruumiin pesemisen wirkanansa. Sitten hän läksi raskain askelin ulos huoneesta, nousi hewosensa selkään ja katosi.

Me menimme ulos äidin kanssa ja käwelimme ympäri pihaa eli aitausta, paremmin sanoakseni, sillä meillä ei ollut mitään muita huoneita kuin se turwetupa, jossa asuimme, sekä hywin pieni turpeista tehty sauna — sekin äitini tekemä. Kuljeskellessamme johtui mieleeni waarini puhe riihen puut-

teesta ja kysäsin, eikö riihen puutteessa woitaisi panna muorin ruumista saunaan; mutta äitini kohta epäsi sen yllytyksen. Hän oli muka ahkera kylpijä, eikä woisi olla kylpemättä sillä aikaa, kun muorin ruumis oli maan päällä. Niin hän minulle puheli, mutta sittemmin olen kuullut, ettei ruumista koskaan pidä panna saunaan. Syynä lienee joku taikausko, sillä itse muori wainajakin oli usein sanonut, että sauna on erittäin pyhä huone, ja koska sen ajan ihmiset oliwat hywin kalman arkoja eli oikeammin pelkäsiwät kalman tarttumista, ei siinä huoneessa, jossa alasti oltiin ja itseänsä pestiin, saanut olla mitään kalmaa eli saastaista. Odotellessamme waarin ja Tolpan Pirjon tuloa, katselimme muun muassa erästä pientä pihlajaa, jonka muoriwainaja oli istuttanut perunamaan laitaan samana syksynä, kun äitini mökki oli walmistunut. Eräs poika hirwiö oli siinä wiime talwena ajanut nurin hewoisella ja reellä ja loukannut puuta, niin että siewä pihlaja sairasti juuri kuin kuolintautiansa. Minä kysyin sen pojan nimeä, joka oli sen pahan työn tehnyt, ja äitini sanoi hänen olewan Helmikankaan nykyisen isännän pojan, Jaakon. Hän oli muutoinkin hywin pahankurinen poika, waikka wasta kolmannellatoista wuodella. Niin äitini minulle kaikki kertoi ja selitti, kuinka hän oli turmellut pihlajan eräänä talwiaamuna, uhalla ajaen suorinta tietä niitylle. Kun minä kuulin Jaakko-nimen mainittawan, niin ajattelin kohta, että se mahtoi olla sama Jaakko, joka minua oli pienennykselläni pilkannut. Wielä wähän kyseltyäni pojan ulkomuotoa huomasinkin pian, että hän todella oli se sama, jolle jo kirkossa kerran olin aikonut leppyä, waan jota kohtaan nyt sain uutta wihan syytä. Eikä siinäkään kyllikši. Sainpa lisäksi tietää, että Jaakon isä oli paljon wiekkautta käyttänyt äitini isää kohtaan, saadaksensa Helmikankaan talon haltuunsa, ja myöskin jutteli äiti, että pihlajan loukkaaminen oli ennustanut istuttajansa, nimittäin muorin, kuolemaa, sillä hän oli sanonut puun istutettuansa: niin kauan kun pihlaja eheänä säilyy, niin kauan minäkin elän;

ja nyt oli se sana toteen mennyt. Mutta kun olin tämän kuullut, rupesin pitämään Jaakkoa jollakin tawalla syypäänä muorini kuolemaan, ja mieleni tuli hywin kaltokki sekä Jaakkoa että myöskin hänen isäänsä kohtaan. Wielä ollessamme pihlajan wieressä, tuli waarini erään wanhan koukkuleukaisen akan kanssa pihaan, ja minä näin heidän astuwan tupaan sisälle, sillä ei kumpikaan heistä näkynyt meitä huomaawan. Mekin menimme perästä, ja äitini alkoi toimittaa akalle, mitä hän tehtäwäänsä tarwitsi. Minä katselin oudostellen wanhaa, pahannäköistä akkaa, kun se siinä hypähteli ja pyörähteli ja puhui niin, kuin olisi ollut tusina perunapatoja tulella, enkä tahtonut ensinkään kärsiä kuulla hänen niin paljo tarinoiwan ruumishuoneessa.

Oli jo ilta, kun työ päättyi ja Tolpan Pirjo lähti matkoihinsa. Minä sain luwan äitini kanssa mennä Wierimälle, ja me hywin mielellämme menimmekin, sillä äitinikin sanoi jo täysin kyllästyneensä tuohon Tolpan Pirjoon.

Kun olimme juuri päässeet Wierimälle ja äitini oli kertonut surunsa talon wäelle, tuli waarikin sinne. Wierimän ukon kanssa rupesi hän katsomaan lautoja, kirweitä ja höyliä, joita näkyi oleman runsaastikin. Waikka jo ilta oli myöhäinen, alkoi Wierimän pirtissä semmoinen weistäminen ja höylääminen, ett'ei paremmasta apua. Minulla, kun näin ensikerran oikein puusepän työtä tehtäwän, oli paljo katseltawaa. Mutta wähitellen uupuiwat woimani ja minä nukahduin lastukasan päälle, josta äitini täytyi minut nostaa penkille yölepoani jatkamaan.

Aamulla, kun aurinko jo oli korkealle kohonnut, heräsin minä, waan ei mitään weistostyötä silloin näkynyt, kaikki oli pois kerätty ja permanto puhtaaksi la'aistu. Se sai minun ajattelemaan, että oli sunnuntai. Lauantainahan minä pappilassa käwin ja samana iltana muori kuoli. Waarini ja äitini oliwat jo lähteneet kirkolle ja pappilaan. Sinne oli Wierimän muorikin jo mennyt. Ainoastaan ukko oli wielä koto=

na kun heräsin, mutta pian hänkin suoriutui kirkkomatkalle, ja niin sain minä jäädä Lowiisan kanssa kotimiehekſi. Hupaisesti kuluikin meiltä päiwä, puhellessa milloin mistäkin. Aina wäliin minä muistutin Lowiisaa kuolemasta ja tuonen teistä ja antoi surullinen tapaus paljon puheen ainetta, waikka emme kumpanenkaan oikein ymmärtäneet, mikä kuolema on tahi mitä masten kuollaan.

Oli jo ehtoopäiwä, kun kirkkomiehet tuliwat kotiin. Heillä oli kaikilla paljon puhuttawaa muori wainajasta, ja kun kertoiwat, kuinka kauniin kiitoksen rowasti oli tehnyt muorin edestä, tulin minä hywin surulliseksi, kun en ollut sinä päiwänä päässyt kirkkoon.

Maanantai-aamuna hywin warhain aloittiwat ukot taas puusepän-työnsä. Minä tahdoin myös olla apuna, mutta sain usein käskyn mennä pois tieltä. Wiimein sain kuitenkin minäkin tehtäwää, nimittäin sekoittaa nokea terwan sekaan. Kun ruumisarkku tuli walmiiksi, maalattiin se minun laittamallani maalilla.

Wierimällä täytyi minun sitten olla koko wiikon, sillä wasta seuraawana sunnuntaina oli hautaaminen tapahtuwa. Kun määrätty aamu koitti, ryhdyttiin hywin warhain puuhaamaan kirkolle lähtöä. Wierimän hewonen waljastettiin kärryjen eteen, ja länkien yläpäähän sidottiin pieni walkoinen kankaan kappale, jonka piti tuulessa heiluen ilmoittaman, että hewoinen weti ruumista, ja niin ajettiin meidän mökille, johon ruumisarkku jo torstaina oli wiety. Arkku, jossa muori lepäsi wiimeistä lepoansa, nostettiin kärryille, ja lyhyen wirren weisattua lähdettiin ajamaan kirkolle. Oli siinä useoita saattamassa, ja minäkin istuin muutamissa kärryissä. Kun tulimme kirkkomäelle, pyysiwät moniaat muorini wanhat tuttawat, että arkun kansi au'aistaisiin. Se tapahtuikin, ja epälukuinen joukko kansaa, etenkin köyhiä naisia — meidän puolelta seurakuntaa arwaten ne oliwat — keräytyi wainajan kaswoja wiimeistä kertaa katsomaan. Useimmat itkiwät, sillä muorini

oli ollut hywä aikanansa, waikka häwiössä ja köyhtyneenä kuoli. Sitten kannettiin ruumis kellojen soidessa paareilla hautaan, ja rowasti piti niin kauniin puheen haudalla, ettei läsnä seisowien itkusta tahtonut loppuakaan tulla, ja haudallakin rowasti muistutti muun muassa, että

Tuonen teitä tutkistellen,
Toiwon tähti ilmestyy.

Näin oli nyt muorini hautaan saatettu, ja minä seisoin haudan partaalla äitini wieressä. Hän, joka aina oli minua niin hellästi hoitanut ja minun lukemaankin opettanut, hän oli juuri nyt, kun wähän rupesin saamaan silmiäni auki, kadonnut, kolme kyynärää paksu multa oli hänet peittäwä ja minut ijäksi hänestä eroittawa. Se oli tuonen tie ja, totta puhuen, tuntui minusta juuri kuin puoli maailmaa olisi wajonnut sywyyteen, ja minä äitineni seisonut sen toisella puoliskolla.

Seitsemäs luku.

Minä harjoittelen itseäni työhön, woidakseni ansaita leipäni.

Kun muori oli haudattu ja minä äitineni jälleen muuttanut mökkiimme, tuntui oloni erittäin ikäwältä. Sillä se, joka oli poissa, oli poissa — hywä mummoni oli poissa ja tyhjä sija oli jäänyt jäljelle. Selwästi huomasi myöskin, että äidilläni oli kowa suru, waikka hän koetti sitä salata niin paljo kuin mahdollista. Minä puolestani ehdottelin äidilleni,

että alkaisin minäkin henkeni eläkkeeksi jotakin tehdä, kewentääkseni häneltä elättämisen waiwaa. Mutta äitini sanoi kyllä jaksawansa wielä minua elättää ja huomautti samassa, että olin wasta puolen-seitsemättä wuoden wanha. Kyllä wielä tulewaisuudessa olisi minullakin aikaa ansaita leipäni eikä hänellä ollutkaan semmoista työtä, joka olisi minulle sopinut. Sain siis itse miettiä sopiwata työtä ja onneksi sitä olikin. Tulin näet ajatelleeksi, että lähellä mökkiämme kaswoi koiwuja ja niissä paljon warpuja. Minä osoitin äidilleni wispilää, jolla hän welliä hämmenti, ja sanoin kyllä jaksawani kuoria wispiläwarpuja, jos waan äiti niitä itse iltaisin sitoisi. Sen piti äitinikin mahdollisena ja hän sanoi: sitä työtä sinä olisit kyllä woinut tehdä jo wuosia ennen, waan kyllä nytkin wielä on aikaa. Koetahan sitten, lisäsi hän wielä, jos ahkera olet, woit niillä monet kopeikat ansaita. Luwan saatuani ryhdyin työhön. Minä katkoin hywin paljon koiwun warpuja ja kannoin aika taakan kotiin. Mutta kun aloin niitä kuoria, niin ei iloni pysynytkään samalla asteella kuin katkoessa. Lehti oli jo päässyt liian suureksi, se oli jo aikoja sitten jättänyt hiirenkorwan, ja niin muodoin ei kuori enää ollutkaan niin helppo irti saada. Kuitenkin minä kiskoin kuoren irti warwuistani, joista saatiin kappale toistakymmentä wispilää. Olipa silloin syytä olla tyytywäinen, kun työni oli siihenkin määrään menestynyt, waikka waiwaakin oli ollut.

Wispilän tekemistä ei sillä kertaa jatkettu, sillä äitini sanoi niiden liian ruskeita tai kellertäwiä tulewan, kun ei oltu warpuja kuorittu koiwunlehden hiirenkorwan suuruisena ollessa. Sen sijaan esitteli äitini toista työtä. Hänelle oli nimiltäin annettu lupa ottaa noita niittyä tukehduttawia roistopajupensaita, koloaksensa niistä kuoret pois ja polttaaksensa itse pajut. Kuoritut pajut oliwat erinomaisen hywiä polttopuita, ja pajun parkin sanoi äiti olewan erittäin kelpaawaa tawaraa karwareille, jotka niistä maksoiwat melkoisen hinnan Oulun kaupungissa. Tätäkös puhetta minä hartaasti kuun-

telin. Ensi tilaisuudessa lupasin minä ruweta noiden roistopajujen nylkijäksi ja sitten pajunwuota-kauppiaaksi.

Monenkertainen woitto oli minulla mielessäni, tämä uusi yritys edessäni. Mikä erinomainen asia niitylle, että pajupensaat tulisiwat pois ja koko suuri niitty tulisi paljaista kukista ja sakeasta heinästä lainehtimaan. Kuwailin mielessäni, kuinka monta heiwäsuowaa enemmän nousisi niitylle, kun pajupensaat owat pois karsitut, kuinka monelta käärmeeltä ja sisiliskolta häwiäisi lymypaikat, joten heinän tekijät sitten turwallisesti uskaltaisiwat käydä niityllä awojaloin, warustamatta itseänsä pitkäwartisilla niittysaappailla, jotka helteisellä kesäsydämellä owat niin rasittawia. Kun näitä ajatuksiani kertoelin äidilleni, niin en kuitenkaan saanut kannatusta; päin wastoin wastauksen, joka oli wähän harmittawaa wiattomalle ilolleni. Hän sanoi näet pajujen kaswawan niin suunnattomassa määrässä, että kun ne tänä wuonna katkotaan juurta myöten kaikki, niin on jo tulewana wuonna samalla paikalla entistä tiheämpi pajupensas, ja niitä nuoria pensaita sanottiin suwikuntaisiksi pajuiksi. Niin muodoin oli yhtä mahdoton häwittää pajupensaita, kuin käärmeitäkin. Niillä oli niin luonnollinen sukulaisuus, että jos oli käärmeitä häwittämässä, niin paju sillä aikaa kaswoi, ja jos oli pajuja häwittämässä, niin käärme sillä aikaa kaswoi. Siis kaksi woittamatonta sukukuntaa: käärmeen suku paratiisista lähtenyt, ja pajun suku wedestä ja maasta, jo alusta mailman. Piti kumminkin parastansa koettaa, ja äitini johti minun sakeaan pajukkoon, jommoista en ollut wielä ijässäni nähnyt. Äitinikin unehtui parkin kiskontaan minun kanssani, waikka tiesin olewan työtä tehtäwää Helmikankaan suuressa talossa, mutta olihan se Helmikankaan niitty, jota perkkasimme. Muutoin tuli niittyä tarkoin waroa. Oli Juhannuksen edellä, ja luwatonta oli heinää tallata. Sentähden me astuimmekin niin warowasti, että tuskin jälkiä näkyi siinä mistä olimme wesakkoon tulleet. Kuinka taitawa oli tuo äitini heinikossa kulkemaan!

Me kiskoimme päiwän, kiskoimme kaksi, ja aina eteenkin päin kiskoimme, ja pensas kaatui pensaan perään ja entisen tihkun pajukon sijaan tuli awara aukea. Me kannoimme taakka taakan perään puolikuiwia pajunparkkia kotipihaamme ja asetimme ne kotipihassa paremmin kuiwamaan, ja kuta useamman päiwän sitä työtä teimme, sen riwakammasti alkoi se käydä. Näin oli meillä tuon suloisen Juhannuksen tullessa jommoinenkin joukko parkkia kiskottuna, ja äitini sanoi kasaa katsellessaan siitä tulewan neljä wahwaa kärryhäkkiä. Mutta millä saada parkit kaupunkiin, kun ei ollut hewosta, eikä kantamista woinut ajatellakaan, sillä oli tie liian pitkä. Tähän kysymykseen en minä tiennyt mitään wastata. Kuitenkin lohdutti äitini minua ja sanoi: kun kerran työ on tehty, niin kyllä maksun saannista Herra itse huolen pitää; kunhan Juhannus ensin on kauniisti wietetty. Ja niin tuli kaikille Juhanusilta, niin rikkaan ja äweriään kuin köyhänkin majaan, ja tuli se meillekin eikä wirkkanut pahaa sanaakaan.

Kohta päiwällisen syötyämme Juhannuksen aattona päätimme warsinaisen työnteon, ja olikin lepo tarpeeseen, sillä toista wiikkoa olimme ahkerasti työskennelleet parkin kiskonnassa. Ainoa työmme, joka oli toimitettawa ennen iltaa, oli huoneen puhdistaminen ja pihan lakaiseminen. Tosin äitini aina halusi erinomaista puhtautta kaikkialla, mutta suuriksi juhliksi oli siinä joltinenkin eroitus, sillä silloin piti joka paikan oikein kiiltämän puhtaudesta. Nytkin oli tämä talon puhdistustoimi tehtäwä, mutta kuitenkin tällä kertaa wähemmässä määrässä, kuin edellisinä wuosina. Siihen oli syynä äitini suuri wäsymys ja toiseksi se, että wasta hiljakkoin, muorin hautajaisiksi, oli niin piha kuin huonekin siiwottu. Sentähden oli jo kello neljän aikana kaikki puhtaana. Mutta wielä puuttui juhannuskoiwuja, jommoisia meillä oli edellisinäkin wuosina ollut, suurempia owen edessä pihalla ja pienempiä sisällä huoneessa. Lähdettiin siis läheiseen metsään, jossa oli pieniä koiwuja sellaisia, joita äidilläni talwellakin oli

lupa ottaa polttopuiksi. Me hakkasimme waan kolme koiwua, yhden isomman ja kaksi wähän pienempää, ja kannoimme ne kotiin. Ne kaksi pienempää koiwua weimme sisälle, ja isoimman asetimme seisomaan pihalle, samaan paikkaan, jossa ennenkin oli juhannuskoiwu seisonut, ja minäkin olin kuin mies ainakin puuhassa ja työssä koiwun tyweä hautaamassa. Kun tämä oli tehty, pani äitini tulelle padan, joka oli täynnä maitoa, keittääksensä n. s. juhannusjuustoa. Minäkin sain luwan hämmentää juustopataa, ja se oli erittäin tarkkaa työtä, joka waati suurta taitawuutta ja mielen malttia. Ensiksikin täytyi pitää aiwan pientä walkeaa, ja hämmennyskin olla waan näennäinen. Kuta taitawammasti keiton kanssa eli ja liikkui, sen parempaa tuli juusto, sillä suurta walkeaa padan alla pitäessä olisi juusto pian saanut pohjaanpalaneen makua, ja kiiwaasti hämmentäessä olisiwat taas kokkareet menneet hajalle. Minä tein niinkuin äitini, joka oli mainion hywä juuston keittäjä, minua neuwoi, pidin pientä walkeaa ja hämmensin hiljaa ja warowasti, mutta keitin muutoin hywin kauan ja se onkin juhannusjuuston päämahti, että sitä kauan keitetään. Sillä tawoin tulewat näet kokkareet hywin punertawiksi ja owat wähän kowia ja sitkeitä, niin kun keitetyt kananmunat, mutta maku niissä niin mainio, ettei maailmassa mitään paremman makuista löydy.

Kun juusto oli keitetty, ja minä olin oppinut sekä sen keittämisen että myös samalla aikaa juuston juoksuttimestakin itselleni tiedot onkinut — mutta joita en tahdo ruweta tähän latelemaan — niin kaadettiin juusto pois padasta puiseen pönttöön, joka oli puhtaaksi pesty ja katajanhawujen kanssa haudottu. Tämän jälkeen, kun kaikki työt oli tehty, aloimme weisaamaan wirttä: Jo joutui armas aika ja suwi suloinen — —. Taisi tämän suwiwirren wiimeisen säweleet kuulua ulos, kun äitini isä eli waarini astui owesta sisään ja lausui terwehdyksen: onnellista juhannusta, rakas tyttäreni ja tyttäreni poika!

Waaria en ollut nähnyt hautajaisten jälkeen. Nyt hän mielestäni tuli parhaaseen aikaan, kun meille juuri alkoi juhannusyön walwominen. Äitini oli näet wähä ennen waarin tuloa sanonut, että tänä yönä walwottaisiin entistenkin juhannusöiden edestä, sillä muori wainaja ei ollut suwainnut walwontaa. Sitä wastoin oli waari hywin taipuwa siihen, ja kun äitini kysyi, walwotaanko, isä, tänä yönä? niin wastasi hän iloisesti:

— Walwotaanpa waan, hei, walwotaan!

Sitten sytytti waarini piippunsa ja sanoi: jos walwoa aiotaan, niin mennään joen rantaan istumaan, sillä ei mikään ole suloisempaa eikä terweellisempää, kuin istua lähellä juoksewaa wettä tähän wuoden aikaan. Me menimme kaikki joen rantaan, ja todella oli siellä erittäin wiehättäwää niin kuin waari oli sanonutkin. Minä juoksentelin sinne tänne, milloin tuodakseni äidilleni jonkun keltakukan, milloin ottaakseni kiinni jonkun yöpuulleen, kukan päälle, heittäyneen perhosen, jonka sitten annoin waarilleni. Mutta kauan en saanut tätä leikkiä pitää, sillä waarini sanoi: anna perhosten nukkua rauhassa, ja hän päästi pois käsistänsä nekin perhoset, jotka olin tuonut. Sen sijaan käski hän minun istumaan wiereensä, että hän sais tarinoida minun kanssani.

Kaunis oli ilta, erittäin kaunis ja koko yö oli waan paljasta iltaa ja aamua, sillä pimeä ei tullut ensinkään. Minä istuin waarini ja äitini wäliin ja kaikki oli niin hiljaa, ainoastaan joku kalalokki silloin tällöin pyrähteli weden pinnassa ja kiiti saaliinensa ylös, ja hieno etelätuuli suhahteli rannan raidoissa. Wähän aikaa aiwan hiljaa istuttuansa alkoi waari puhumaan ensin nykyisistä ja sitten menneistä ajoista. Äiti ja minä kuuntelimme, kun waari kertoi. Wastustamattomasti näkyiwät hänen ajatuksensa kääntywän hänen waimonsa, muoriwainajani kohtaloon, jonka kowuus oli ollut hänen syynsä. Hän kertoeli samoja seikkoja, joista hän wainajan kuolinhetkellä oli puhunut ja minä sain nyt tietää yhtä

ja toista lisää. Wanhempi weli oli kuollessansa jättänyt nuoren morsiamen jälkeensä. Morsian, joka kaksi wuotta myöhemmin tuli nuoremman weljen — waarini nimittäin — waimoksi, oli muoriwainajani. Joku aika häiden jälkeen kuoliwat wanhemmat toinen toisensa perästä melkein yhteen hautaan ja siten joutui odottamattomien kuolemantapausten kautta sekä morsian että perintö waarini haltuun. Perinnöstä taasen, wakuutti hän, oli hän todella kuullut puhuttawan, että se oli suurimmaksi osaksi wääryydellä ko'ottu. Kun samaan aikaan omaisten äkillinen kuolema oli herättänyt kuolemanpelkoa ja synninsurua, niin rupesi hän miettimään, miksi juuri hän oli joutunut wäärän mammonan omistajaksi. Nuo mietteet saiwat hänen erehtymään, hän kun rupesi wiinalla wiihdyttelemään omaatuntoansa ja siten wähitellen tuli roimajuopoksi. Siitä sitten kodinrauhan ja onnen ja tawaran häwiö.

Näitä kertoi waarini hiljaisella äänellä. Tawasta oli kuin olisi hän itsekseen puhunut, ainoastaan ääneen ajatellut. Eikä se ollut puolustuspuhetta, waikka hän jälleen näytti esi-isiään syyttäwän. Nähtäwästi tahtoi hän waan julki lausua, mitä lukemattomat kerrat oli mietiskellyt. Se kai tuotti liewennystä raskaalle mielelle.

Mutta wielä hän jatkoi kertomustansa, puhuen itsestään kuin wieraasta henkilöstä, ja minun lapsellisesta mielestäni tuntui se joltakin sadulta. Wasta myöhemmin ja wähitellen owat kaikki eri seikat minulle täysin selwenneet. Kaunis emäntä, siweä Susanna synnytti miehellensä tyttären yhtä kauniin kuin hän itsekin oli. Tytär kaswoi, tuli aikaihmiseksi, wahwaksi ja rotewaksi, ja niin muodoin monen mieliksi. Tulipa yksi häntä kosimaan tunkeutuen toisten kosijain wäliin. Hän oli erittäin kaunis mies, mutta wielä kauniimmat oliwat hänen puheensa. Hän oli alkuansa talonpoika, mutta silloin wiraltansa merimies, ja hän, juuri hän, woitti solakan tyttären rakkauden. Eikä kunnoton mies kuitenkaan rakkautta rakkaudeksi tuntenut, waan oli niin kauan neitosen suosiossa, kuin

sai aikaan, että hän synnytti pojan. Sitten mies lähti merelle ja karkasi kuulumattomiin. Ja miksi hän sen teki? Hän oli tawaran ahne ja kun huomasi, ettei saisikaan tawaraa, naidessaan köyhtyneen talontyttären, niin hän keksi hywänkin keinon — jäniksen pitkät jäljet, pitkät jäljet jäniksellä — —.

Tätä kuullessaan oli äitini pää waipunut sywään alas polwea wastaan, jota piti käsillään. Hän näytti semmoiselta kuin joskus ennenkin, jolloin olin huomannut, että hänen sydämessään on raskas suru, josta hän ei tahtonut kenellekään puhua. Ei hän nytkään mitään sanonut, oli waan waiti. Waarikin oli wähän aikaa waiti; mutta sitten hän taas alkoi puhella, mutta aiwan toisella, keweällä äänellä:

— Nyt owat kumminkin pahimmat ajat ohitse, sanoi hän; tytär, josta kerroin, on kadottanut äitinsä, mutta hänen poikansa elää. Poika on ahkera ja wikkelä miehen alku, joka jo pystyy waikka pappilan ryytimaata perkaamaan. Jos hän ryhtyisi siihen työhön, niin hän saisi täyden ylläpidon koko kesän ajalta ja palweluksesta erotessaan syksyllä kunnollisen waatekerran palkaksi. Sanottuansa tämän katsoi waari hywyillen minuun, ja minä ymmärsin nyt, että kaunis talon tytär oli oma rakas äitini. Se oli ihan selwää, sillä olihan äitini wieläkin kaunis. Oudompi oli minun ajatella tuota merimiestä, tuntematonta isääni. Olin liian lapsi arwostelemaan hänen tekoansa. Waarille sanoin kumminkin ymmärtäwäni koko kertomuksen, jopa senkin, että minä olin poika, joka jo woisin pappilan ryytimaassa rikkaruohoja nykkiä. Eikö niin, waarini?

— Aiwan niin, sanoi waari, puhaltaen sawupilwen piipustansa. Kaikki oikein, kaikki oikein!

Samassa kulki maantietä ohitse joukko nuoria miehiä, jotka oliwat humalassa, kiljahteliwat, lauloiwat ja riiteliwät. Eiwät he kuitenkaan meitä nähneet, kun istuimme alhaalla törmän alla ja heillä kun oli ohran jywä silmässä kuin silakka.

Niin he meniwät ja katosiwat; mutta waari katsoi heidän jälkeensä, huokasi pitkän huokauksen ja sanoi:

— Noin sitä mailmassa marsitaan, sukat ja säärykset parsitaan, ja wihdoin tulee wippu.

Nyt huomasi äitini, että kylpeminen oli unehtunut. Tosin oli hän lämmittänyt saunan sillä aikaa kun minä toimin juuston keitossa, mutta muut asiat oliwat olleet mielessä, niin ettei hän sen koommin ollut muistanut saunaa, waikka hän juuri ennen waarin tuloa oli sanonut ukon olewan ahkeran kylpijän. Muutoin kylwettiin tawallisesti, niin juhannukseksi kuin joulukskikin, hywin aikaisin; nyt oltiin jo lähellä auringon nousua. Äitini sanoi kuitenkin waarille saunan olewan walmisna. Se ilahutti waaria kowasti. Hänen silmänsä oikein kiilsiwät, kun hän sanoi:

— Oletko, tyttäreni, lämmittänyt saunan ja jättänyt kylpemättä! Eihän niin pitänyt tekemäsi, jos siellä on wielä maidon haaluistakaan lämmintä, niin minä paikalla kylwen. Kaikki kolme lähdimme juoksujalassa saunaan.

Meidän saunan kiuas oli kokoon kyhätty kowista kiwistä, jotka eiwät aiwan wähällä lämpöä luotansa laskeneet, ja kiukaassa oli sen tähden wielä kyllin porisewaa kuumuutta, kun wettä päälle heitettiin. Kyllä se riitti tuolle entiselle rikkaalle Helmikankaan isännälle, ja hän kylpi ylen tyytywäisenä tuolla tyttärensä rakentamassa saunassa. Jopa hän saunan penkillä istuen teroitti sieralla ja pienellä öljykiwellä, jota hän aina kantoi liiwinsä isossa taskussa, tuppipuukkonsakin ja rupesi ajamaan partaansa. — Otan tuossa tyttäreni saunan penkillä pois partanikin, puheli hän, näillä moukkamaisilla kujeilla, nimittäin tuppipuukolla. — Parran ajeltuansa kaasi waarini ämpärillisen wettä päähänsä ja lausui, nyt minä olen wiittä wuotta nuorempi; kunpa waan suutari saisi uudet piekkusaappaani walmiiksi, niin olisin oikein keweillä leskenkengillä warustettu leskimies. Samassa läksi hän ulos sau-

nasta juoksemaan ja hyppäsi jokeen. Pari kertaa hän ui joen poikki ja tuli sitten takaisin uudestaan kylpeäkseen.

Minä katselin suurella uteliaisuudella tuon wanhan miehen kylpemistapaa, johon siwumutkina oli yhdistetty parran ajaminen ja uiminen, ja ajattelin että olisin walmis minäkin tekemään sen saman, waan minulta puuttui wielä paljo hänen suhteensa. Minulla ei ollut partaa, ei keweitä lesken kenkiä eikä leskeyttäkään eikä uimataitoakaan eikä tyttäreni tekemää saunaa, siis ei yksikään näistä tempuista ollut minulle sopiwa. Minä tyydyin siihen, että äitini heitti minunkin osaltani saunan kiukaalle pikkuisella kipolla wettä ja sitten kylwetti minun siewästi pienellä wihdalla ja pesi minut.

Aurinko oli noussut sill'aikaa kun olimme saunassa ja niin muodoin oli walwomisen päätarkoitus jäänyt saawuttamatta. Kuitenkin me menimme tyytywäisinä lewolle.

Aurinko oli jo korkealla, kun heräsin, ja minä ajattelin mennä kirkkoon, mutta maailma oli mielestäni sinä aamuna nurinpäin, sillä nousunpuoli päiwää oli muuttunut laskun puoleksi, itäinen taiwas länneksi. Mitään puhumatta äitilleni jätin hänen istumaan kirjansa ääreen ja menin joen rantaan. Siellä katselin joka haaralle, waan jos olisin mihin katsellut ja mitä kuunnellut, en missään huomannut mitään aamuntapaista. Karjan kellot kuuluiwat likeltä ja etäältä ja itse aurinkokin aleni alenemistaan, sanalla sanoen, kaikki näytti pelkältä illalta, waan minä en woinut uskoa sitä illaksi. Palasin siis takasin sisälle ja kysyin äidiltäni, missä waari oli.

— Kuinka niin, sanoi äitini, oletko pyörryksissä?

— Kuinka niin, wastasin minä takaisin, mistä pyörryksiin olisin tullut? — Mutta todella itsekin aloin uskoa pyörryksissä olewani.

— Waari meni aamulla pappilaan, rupesi äiti puhumaan, sillä hänen piti kyyditsemän rowastia kirkolle, ja sanoi muutoinkin haluawansa käydä kirkossa juhannuksena, jolloin siellä on rippilapset. Olisin minäkin mennyt kirkkoon, mutta

kun koko päiwän nukuit, niin en woinut sinua jättää yksinäsi. Olisin tuota näen mä kerinnyt kyllä käydä kirkossakin sinuun nähden ja helposti ehtinyt takaisinkin tulla, kun wasta illalla heräsit.

Sen oli walwominen waikuttanut; mutta mitä woin minä siihen, että juhannuspäiwä oli mennyt, kunhan waan ei kaikkea juustoa olisi syöty. Kysyin siis kohta äidiltäni:

— Wieläkö on juhannusjuustoa yhtään jälillä?

— Kyllä sitä sinulle asti wielä on, ala waan syödä, lapsi.

Syötyäni muistin waarin puheet yöllä ja rupesin kysymään äidiltäni, eikö olisi sopiwinta, että minä menisin pappilan puutarhaa perkkaamaan, niin ettei äitini ainakaan kesän aikana tarwitsisi pitää huolta elatuksestani.

— Sitä olen ajatellut koko päiwän, wastasi äitini, sillä isä sanoi aamulla, että minun piti toimittaman sinun sinne, mutta minä pidän sinun wielä niin lapsena, että tuskin woin sinua tänä kesänä laskea mihinkään; ihmiset sanoisiwat, etten minä woinut yhtä lasta elättää — —

— Eihän se mitään tee, mitä ihmiset puhuwat, kun asia on itsestään hywä. Minä menen pappilaan ja tiedän kyllä, ettei rowasti minua pahoin pitele.

— No, mene sitten, pääsethän tuolta pois, jos tulee paha olla, arweli äitini päättäwäisesti, waan ei iloisesti.

— Lähdetäänkö kohta? sanoin minä lapsen lewottomuudella.

— Lähdetään, wastasi äiti lyhyesti, laskien kirjan kädestään.

Äitini oli hywin harwapuheinen ja pani witkastellen päällensä. Wihdoin me läksimme ja minä olin hywin iloinen, että sain mennä ansaitsemaan leipäni ja samalla sain helpottaa äidin waiwoja. Näissä mietteissä tulin äitini seurassa pappilaan ja erinomainen puutarhan haju pisti taas nenääni.

Kohta pihalla tuli waari meitä wastaan, saattoi minut

kyökkiin ja esitteli minun ruustinnalle, joka oli siellä. Minä en ollut ennen ruustinnaa nähnyt ja katselin häntä jotenkin teräwästi silmiin, seisoen kyökin owipielessä, sillä wälin kun waarini puhui hänen kanssaan niin hiljaa, etten monta sanaa erottanut. Kun keskustelu päättyi, käskettiin äitinikin sisälle. Ruustinna nousi ylös ja lähestyi äitiäni ja terwehti häntä kädestä, puristaen sitä kauan ja hellästi, ja punan lentäessä hänen wanhanpuolisiin kaswoihinsa alkoi hän puhua:

— Te olette Helmikankaan tytär ja olette itse rakentanut itsellenne mökin, te olette kelpo nainen; synti ja häpeä että teidät on narrattu, sen miehen synti ja häpeä, joka sen teki, eikö niin?

— Ei se, rakas ruustinna, ole narri joka narraa, waan se joka antaa itsensä narrata, lausui äitini wastaukseksi, seisoen suorana kuin kynttilä ruustinnan edessä.

— Kyllähän se niinkin on, sanoi ruustinna, että niitä kaloja, kuin ihminen pyytää, niitä hänelle sallitaan; mutta te, Maria, olette osottaneet itsenne niin kunnolliseksi ja jaloksi ihmiseksi, ettei teihin sowi, itse omistaen eikä toisten antaen, wähimmätkään herjauslauseet. Hänen pidän minä syypäänä onnettomuuteenne. Petturi periköön petturin palkan — — niin, waikka anteeksi annettakoon suuret sanani, en minä tahdo ketään ihmistä tuomita. Kuinka muutoin ai'otte tämän poikanne kanssa?

— En ole itsekään oikein selwillä, mitä hänen suhteensa pitää tekemän, wirkkoi äitini. Hänellä on niin wäkewä into itseänsä elättämään, etten minä woi häntä estää työstä, waikka pelkään hänen pilaawan terweytensä liian aikaisella työn tekemisellänsä.

— Olemme kuulleet, lausui siihen ruustinna, Helmikankaan kertowan hänen työn-innostansa ja hän saapi täällä elustella puistossa ja kaikenlaisessa semmoisessa keweämmässä työssä. Emme siis millään muotoa tarwitse ruweta estämään

häntä työstä ja siten tylsyttämään hänen intoansa. Katsottakoon waan perään, ettei hän tee työtä woimainsa yli.

— No niin, jääköön sitten tänne! sanoi äitini.

Sellainen oli wälipuhe, jolla minut pantiin rowastin puutarhuriksi, ja asian päätettyä sain minä ja äitini myöskin ruustinnalta ruokaa. Muistanpa wielä, että pappilassakin oli juhannusjuustoa, waan ei se pappilan juusto ollut läheskään niin hywänmakuista, kuin äitini keittämä juusto.

Kun olimme syöneet, läksi äiti minun kanssani ulos kyökistä, ensin kiitettyänsä ja hywästit sanottuansa ruustinnalle. Me istuimme wielä kauan yhdessä pappilan pirtin portaalla, siksi kun myöhäinen ilta käski eroamaan. Siis jätti äiti nyt minullekin hywästi ja se oli ensikerran, kun oma äitini sen teki. Sitten hän lähti ja minä jäin pappilan pihalle katsomaan hänen jälkeensä. Ensi kerran tunsin itseni jätetyksi melkein oman onneni nojaan, ensikerran tunsin kaipausta ja ikäwää äitini perään. Tuntuihan minusta juuri kun sekin puolisko maailmaa, joka muorini haudalla jäi wielä minun ja äitini jalkain alle, olisi minun erotessa äitistäni kadonnut hänen myötänsä. Nyt wasta osasin oikein rakastaa äitiäni. Hänellä oli kuitenkin etewyyden sija myönnettäwä eikä mikään sopinut yhdenwertaiseksi taikka wäliwerhoksi äitini ja minun wälille. Ei mikään eikä kukaan muu ollut kuin äitini, hän yksinään oli äitini!

Aamulla wei waari minun perunamaalle, josta minun oli roskaruohoja pois nykkiminen, ja waroitti ett'en saa nykkiä pois perunan taimia. Eikä se muistutus ollut aiwan tarpeeton. Perunan taimet tosin tunsin, waan olisin ehkä huomaamattani tullut nykäisseeksi niitäkin, jos ei minua olis siitä uudesti muistutettu. Nyt koetin waroa, etten koskaan tarpeellista tarpeettomain kasaan heittänyt.

Waarini aseman pappilan perheessä huomasin kohta ensimäisenä päiwänä. Hän oli nimittäin isäntärenki, ja kaikkein täytyi totella häntä yksin pienimmissäkin. Paljo olikin hä-

nellä tointa ja puuhaa, sillä rowastilla oli iso puustelli hoidettawana. Sen ohella oli hänellä paljo siwupuuhia, joita herrastalon herrastarpeet hänelle tuottiwat. Muun muassa täytyi hänen käydä useammin Oulussa kun Helmikankaan isäntänä ollessansa. Enimmät herraswäen hienoimmista ruokalajeistakin täytyi aina hakea kaupungista ja kun usein tuoretta tarwittiin, niin oli wähintäinkin pari kolme kertaa wiikossa siellä käyminen. Nämä kaupungin matkat oliwat aina waarini tehtäwät.

Kun waari oli poissa ja minä olin muun talonwäen seurassa, kuuntelin minä sanatonna, mutta muutoin tuhantena korwana, mitä waaristani juteltiin. Usein olikin heillä puhumista hänestä, waan eiwät kuitenkaan näyttäneet häntä wihaawan. Häntä pidettiin toimeliaana, mutta muutamat pistiwät kumminkin aina pientä pilkkaa hänen selkänsä takana, sanoen sellaisten talonisäntäin, jotka talonsa ja isännyytensä juowat, joutuwan lopulta pappilan pehtoriksi.

Minä en puuttunut, en sekaantunut näihin salaisiin puheisiin, jotka oliwat tawallista palweluswäen suun-maiskutusta, waan tein määrätyt tehtäwäni reippaasti ja woitin niin wähitellen koko wäen suosion.

Minun toimenani oli, niinkuin jo alusta oli puhuttu, melkoisen suuren puutarhan puhdistaminen ja käytäwien sannoittaminen. Waarini teki minulle pienet yksipyöräiset käsikärryt, joilla minä hiekkaa puutarhaan työnsin ja käytäwät niin kauniiksi laitin, että rowastikin niitä oikein ihanteli ja ruustinna ja ryökkinätkin oliwat hywin kiitollisia. Usein sain minä jonkun kuparirahan, jota herraswäki juomarahaksi nimitti. Enimmät juomarahani sain minä kuitenkin siitä, kun hywin kiiwaasti juoksutin postilaukun kestikiewarista kolme kertaa wiikossa.

Totta puhuen ei minulla ollut paljo aikaa lapsellisiin huwituksiin enkä niitä paljo halunnutkaan, sillä tiesinhän olewani wieraan palweluksessa enkä äitini turwissa. Mutta oli

minulla hywitystä ja huwitusta. Sitä tuli minulle waarin puolelta. Waari oli minulle muorini sijassa. Muorin kuoltua rakastin waaria, sillä hän oli nyt minun opettajanani, ja kun toiset lapset löiwät palloa ja muuta rähinää pitiwät, opettelin minä tekemään puulusikoita, puukauhoja ja pieniä lastenkärryjä ja rekiä, n. s. lelukaluja, ja sommittelin wuolemaan koiria, kissoja, lehmiä, lampaita, sikoja, hewosia, sanalla sanoen kaikkia mitä näin. Mutta ihmeellisin kaikista oli pieni nuuskatoosa, jonka waarini johdolla weistelin kirjan muotoon ja josta rowasti minulle maksoi puoli ruplaa. Oli waan suurin wastus, etten tahtonut jaksaa wuolla, kun olin liian nuori ja usein olin ulkotöistä hywinkin wäsynyt weistelemään ruwetessani. Usein leikkasin sormeenikin haawan, kun en wielä osannut weistä oikein hoitaa. Mutta aika kului kuitenkin hupaisesti ja waikka olin aina työssä, pysyin minä terweenä ja kaswoin ja wahwistuin oikein silminnähtäwästi.

Sunnuntaisin käwi äitini pappilassa minua katsomassa. Usein hän walitti ikäwätä ja kolkkoa oloa yksinäisessä turwemökissä, kun oli aiwan yksin. Surkea oli nähdä äitiäni, kun hän kyyneleet silmissä muisteli entistä lapsuutensa aikaa Helmikankaan suuressa talossa, jolloin hänellä oli ollut hauskempi olo, kuin nyt omassa tekemässä hökkelissä. Selwästi huomasin, että hänellä oli ikäwä minua. Minä koetin lohdutella häntä ja lupasin tulla talweksi kotiin. Yhtenä sunnuntai-iltana, kun istuimme pirtin portaalla, tuli umpimähkäinen sana hänen huulillensa. Jos joku hänen tuttawistaan menisi Raahen markkinoille, puheli äiti, niin hänkin menisi sinne; heinää oli hän wähän tehnyt sekä Wierimän hewosella wienyt parkit Ouluun. Tuo, että hän sanoi heinää tehneensä, oli mielestäni tarpeeton sana, sillä joka kesä hän oli wanhassa kotitalossansa Helmikankaalla kaikissa ulkotöissä, niityllä, pellolla, riihellä ja wieläpä ojiakin pohjaamassa. Mutta että hän oli tehnyt wähän heinää ja aikoi mennä Raahen markkinoille, oli minusta jotenkin umpimähkäistä. Olikohan aikomuksensa os-

taa lehmä? Joutawia, mitä wielä, ajattelin minä. Kyllähän olin kuullut Liminkalaisten käywän Raahen markkinoilta lehmiä ostamassa, waan milläpä, ajattelin minä, äitini lehmän ostaisi. Tästä ei sen enempää ollut puhetta, waikka äitini käwi joka sunnuntai minun luonani.

Syksyn tultua sain minä, niinkuin luwattu oli, uuden harmaan sarkapuwun, pappilan nuoren herrran wanhat turkit ja wanhan lakin sekä wielä ruplan rahaa ja puolitoista tynnyriä rukiita ja pussillisen ruokaa kotia wietäwäksi. Rukiin paljoutta, puoltatoista tynnyriä, ihmettelin minä, sillä pidin koko rukiit liikana palkkana, kun olin saanut sarkapuwun ja turkit ja lakin ja ruplan ja ruuan koko ajalta. Oliko sitten syystä woi syyttä, minä pidin kuitenkin waarini syypäänä. Hän oli warmaankin käyttänyt wiekkautta minua kohtaan ja palkkansa päälle rukiit rowastilta ottanut, narratakseensa minua luulemaan itseäni suuripalkkaisekski kesärengiksi, mutta se luuloni ei ole wieläkään tiedoksi muuttunut. Mutta hywästit annettuani ja saatuani, minä kaikkineni lähdin ja pappilan hewosella minua wietiin. Pian olin jälleen kotonani.

Kahdeksas Luku.

Minä rupean kauppiaaksi.

Kotona olin ja kesä oli mennyt. Oli jo kekrin aika, lunta maassa, ja luontokappalten täytyi saada sijansa seinien sisäpuolella. Saunamme oli muuttunut lehmän asunnoksi, sillä äitini rahat ja Raahen markkinat oliwat asioita niin muodostelleet. Minun juomarahani luulin ensin myöskin ole-

wan joko päänä tahi häntänä tuossa siewässä, wähän köykkyselkäisessä puninkirjawassa lehmässä, sillä minä olin aina joka kerta, kuin äitini pappilassa käwi, antanut hänelle kaikki kopeikkani. Mutta eipä niin ollut, kaukana siitä. Raahen markkinoilta oli minulle tuotu isonlainen, läkkinen säästöpyssy. Muutamat nimittiwät sitä säästölaatikoksi, mutta minä sanoin sitä säästökannuksi, sillä sen ulkomuoto oli kun wanhanaikaisen puisen juomakannun. Siinä säästökannussa oli kaikki rahani, aiwan arwollaan, sellaisena kuin net olin saanutkin. Siis ei mikään paikka äitini lehmästä ollut minun ostamaani. Mutta äitini sanoi minulla olewan joltinenkin omistusoikeus lehmään, kun olin poissa ollessani jättänyt kuluttamatta äitini ansiota syömiselläni, ja oli äitini niin muodoin saanut säästönsä, johon hän jo alun oli pannut monien wuosien kuluessa, wiime kesänä niin wahwasti kaswamaan, että riittiwät lehmäksi. Enkös ollut sanonut niin pappilaan kuin myöskin parkin kiskontaan lähtiessäni, että minäkin woisin hyötyä tehdä! Pian siis kaunis alku loppuansa kiitteli.

Meillä oli syytä iloita. Minä olin tuonut jywiä, lehmä antoi maitoa, ja perunoita oli saatu omasta pellosta niin paljo, että riitti myydäkin. Sitä paitsi oli minulla wielä käsitöissänikin kauniita alkuja, waikka nuo ennen mainitut eläwien kuwat, lusikat ja kapustat waatiwat wielä paljon silitystä ja kihnutusta. Walmistaessani pikku teoksiani noudatin tarkalleen waarini neuwoja ja niin tuliwat kaikki kesällä kesken jääneet kalut jo ennen joulua walmiiksi ja puleeratuiksi. Mutta nyt tuli kysymys, mitä niillä tekisin. Neuwoteltuani äitini kanssa päätin, että koska aine ja alku owat pappilasta, on oikeinta wiedä ne sinne walmiina takaisin. Niin teinkin wähää ennen joulua, ja annoin kaluni ruustinnalle sanoen: Minä olen nämä kapineet täällä ollessani aloittanut ja koska owat pappilan haloista weistetyt, niin annan minä kaikki ruustinnalle, enkä niistä mitään pyydä.

— Kiitoksia paljo, sanoi ruustinna, oletpa sinä hywä poika sorwaamaan.

Samassa hän meni rowastille näyttämään teoksiani.

Wähän ajan takaa tuli rowasti kyökkiin ja kaikki ryökkinätkin hänen perässään ja ruustinnakin oli siinä samaisessa joukossa. Kaikilla oli suu naurussa, juuri kuin heillä olis ollut aikomus minulle nauraa. Sitä eiwät he kuitenkaan tehneet, he waan myhäiliwät puuweistoksilleni, joiden pysywäisestä arwosta sanoiwat Ranskan ja itse Italiankin puulusikan ja kapustain weistäjien täytywän todistuksensa antaa. Niin muodoin oli minulla hetken aikaa hywää korwissa ja hetken perästä hywää suussakin, sillä minulle tuotiin leipäjuustoa, wehnäkakkua ja maitowelliä. Mutta wielä pieni hetkinen, niin tuli hywää taskuunkin, nimittäin kaksi rahaa. Toinen kimaltelewan kirkas, hopeinen rupla, toinen paljoa pienempi ja tummempi 25 kopeikan raha. Silloin oli hywät korwissa, hywät suussa, hywät silmissä, hywät wielä taskunkin wuorin wälissä, ja minä sanoin sydämestäni: Suuri kiitosta, hywästi nyt, ja läksin.

Palatessani poikkesin Seppämatille, joka teki minulle halwasta hinnasta lusikkawuolimen. Sen saatuani menin iloisena kotiin. Ruustinnan antamat rahat annoin äidilleni säästöön pantawaksi; niistä oli waan 5 kopeikkaa poissa, lusikkaweitsen hinta.

Äitini pyysi Wierimän ukon tuomaan rankakuorman ja autti minua kapusta- ja lusikkapuiden hakkaamisessa. Waikka oli nainen, osasi hän hywin käyttää kirwestäkin. Samoista rangoista weistettiin myös suksipuut ja kaikki asetettiin uunin päälle kuiwamaan. En ollut wielä koskaan suksia tehnyt enkä tehtäwän nähnyt, mutta äitini kehoitti minua rupeemaan niitä weistelemään. Siewät, pienet sukset, arweli hän, owat hywin kelpaawia kaluja kaupungin lapsille ja niistä saapi kyllä hintaakin.

Kun asiasta tulee puhe, niin kyllä keinojakin löytyy.

Minä juoksin Wierimälle isännältä wanhoja suksia lainaksi pyytämään. Wierimän ukko kysyi, mitä minä suksilla tekisin, aioinko opetella hiihtämään. Minä wastasin rupeawani suksia tekemään kaupaksi. Ukko ihmetteli wielä ihmettelemästä pääs-tyänsäkin minun muka liian aikaista työ-intoani. Antoi hän kuitenkin sukset, mutta ennenkuin läksin pois, neuwoi hän minua, että kun päätarkoitus on elatuksen saanti, niin olisi hänen mielestään sopiwinta, että aluksi ottaisin keweämmän työn toimittaakseni. Minä menen, jatkoi hän puhettaan, huomenna kaupunkiin, ja jos tahdot, niin tuon sieltä sinulle pieniä kirjoja, lauluja ja kuwia, joita woisit kaupitella nyt ennen joulua, sillä ihmiset ostawat juuri joulun edellä sellaista tawaraa jaellaksensa niitä lapsillensa joululahjaksi. Jollei sinulla itsellä ole rahaa, niin minä tuon omalla rahallani. Minä tuon neljän ruplan edestä ja sinä saat maksaa jolloin kulloin tulewaisuudessa, ei sillä ole mitään kiirettä.

Minä käskin hänen tuoda mainitun summan edestä ja lupasin ruweta kirjakauppiaaksi ja menin sukset olalla kotiini.

Kotiin tultuani kerroin äidilleni Wierimän ukon hywät lupaukset ja äitini mielistyi siihen kohta. Hän lupasi itsekin kulkea toisella puolen pitäjästä lyhemmillä matkoilla, sillä hän sanoi ei saattawansa lehmän tähden pitkälle lähteä. Minun hän taas lupasi pitemmällekin mennä, kun waan waroisin, etten eksyisi korpiteillä.

Sanasta miestä, sarwesta härkää. Niinpä Wierimän ukkokin aiwan sananlaskun mukaan toi minulle kaupungista kirjat, laulut ja kuwat. Omalla rahallaan oli hän ne ostanut, niinkuin oli luwannutkin. Se oli täsmälleen kaksi päiwää sen jälkeen, kuin olin sukset lainannut. Mutta onhan se tawallista, että kun seppä on työnsä tehnyt, niin hän pyytää palkkansa. Wierimän ukko, waikka waan torppari, teki juuri kuin seppä. Kun hän itse kantaen oli tuonut kotiin kauniin paperimytyn ja minä olin aukonut ja kaikki tarkalleen tutkinut, pyysi hän minulta kaikkein kauniimman kuwan kasasta

waiwansa palkaksi. Mikä ihmeellinen mies tuo Wierimän ukko, ajattelin minä, pyytää minulta wiiden kopeikan maksawaa kuwaa siitä kaikesta waiwasta, kun on omalla rahallansa, omalla hewosellansa, omassa kainalossansa tuonut minulle, kuin suurellekin herralle, tawarat kotiin, ja päälliseksi wielä nähnyt sen waiwan, että on seisonut puolen päiwää kirjapuodissa walikoitsemassa sopiwia ja hywin kaupoiksi menewiä arkkia. Eikö totta tosiaan jo kaikki ihmiset ihmettele noin jaloa työtä köyhää poika raukkaa, isätöntä turwatonta kohtaan. Ajatelkaapas, onko sellainen työ wiiden kopeikan kuwalla maksettu. Mutta totinen totuus on, että sen hän pyytää eikä enemmästä huoli, waikka 50 ajastaikaa hänen edessänsä seisoisin ja tarjoisin. Mutta onhan tällä niinkuin muullakin syynsä.

Kuwataulu, jota Wierimän ukko tahtoo, on joulu itse. Siinä on kuwattuna Neitsyt Maria, ja Jesus lapsi hänen polwillansa; ukko tahtoo asettaa juuri tämän taulun jouluksi rauhalliselle seinällensä. Mutta hän ei tahdo ostaa Jesusta rahalla, waan hän pyytää sitä minulta juuri kuin lahjaksi, eikä edes niinkään, että hän sen olis ansainnut saada. Sillä hän sanoo itse näin: Seitsemän-wuotisen, wiattoman lapsen kädestä tahdon minä ottaa tämän taulun joululahjakseni ja niin saatuna tämä taulu saarnaa minulle enemmän kuin seitsemän postillan wuotuiset saarnat. Sitten hän wielä lisää: Tolpan Pirjolta olisin minä jo monta wuotta sitten saanut ostaa samanlaisen taulun, mutta minä en osta rahalla kalliin Wapahtajani kuwaa, enkä semminkään, en milloinkaan sitä loitsijan ja taikuri-eukon kädestä osta.

Näitä wiimeisiä sanoja lausuessaan nousiwat wedet ukon silmiin, emmekä minä ja äitinikään woineet olla kuiwin silmin.

Minä annoin sanaakaan sanomatta kuwan ukolle ja kiitin häntä nöyrästi kaikesta siitä hywästä, jonka hän oli minulle osoittanut. Mutta en minä kiittelemisessäni päässyt puoliwäliinkään hänen suhteensa, sillä hän kiitteli minulle luke-

mattomilla eri sanoilla ja onnentoiwotuksilla, siksi kuin hän siewästi pisti kuwan kainaloonsa ja läksi astumaan kotiinsa.

Nyt oli käynyt kaikki hywin, wieläpä toiwonikin ylitse. Welaksi otettua kauppatawaraa oli minulla koko neljän ruplan edestä. Ja juuri se, että tawara oli welaksi otettua, antoi minulle kiirettä pian kaupalle lähtemään, sillä welan maksaminen oli mielessäni, omasta woitostani pidin wähemmin lukua. Siis jo samana iltana suoriuduin matkalle, jättäen kotiin osan kirjoista ja kuwista, joita äiti lupasi kaupitella, ja niin minä lähdin, wetäen tawaroitani pienessä kelkassa. Noin kello yhdeksän aikana tulin erääseen taloon Limingan kirkon kylässä.

Irroitettuani kirja-korin kelkasta, astuin pirttiin, kantaen koria kainalossani. Täällä oliwat ihmiset paraikaa illallisella pöydän ympärillä, ainoastaan yksi wanha akka istui penkillä lähellä owea. Minä sanoin: hywää iltaa! ja istuin penkille, lähelle akkaa. Ei kukaan wastannut mitään, ei edes akkakaan, jonka wiereen istuin. Minä laskin korini penkille ja näin samassa, että akallakin oli kori wierellänsä, ja kun tarkemmin katsoin koria, joka oli ilman peittoa, näin siinä olewan aiwan samallaista tawaraa kuin minullakin, nimittäin kirjoja, lauluja ja kuwia. Tuosta huomasin, että olimme molemmat kirjakauppiaita, ja minä ajattelin kohta lähteä toiseen taloon, pyytämättä siinä talossa yösijaa, waikka jo olikin myöhäistä. Mutta samassa loppui wäen illallissyönti ja nuuan wanhanpuoleinen mies tuli minun tyköni ja kysyi, mistä poika ja mitä kaupan?

Minä wastasin olewani Alatemmekseltä kirja-tawaroita kaupittelemassa.

Siihenpä akka jo kohta ehätti sanomaan:

— Mikä sinä Alatemmekseltä olet? walehtelet kai. Kyllä minä Temmes alapään pojat tunnen, sillä minä olen sieltä myös enkä tuommoista poikaa ole siellä missään nähnyt.

Akan puheesta olin wähällä säikähtyä niin, että jo it-

sekin olin wähän eperolla sanojeni totuudesta. Minä katsoin akkaa tarkemmin silmiin, jotka hywin näin, kun eräs talon piika lähestyi meitä, pitäen kädessänsä pärewalkiaa. Pian oli koko talonwäki ympärilläni, sillä minä olin noussut seisomaan ja seisoin akan edessä, kaikki muu wäki takanani. Ja hywä se, akka olikin wanha tuttu, tuo ilkeä Tolpan Pirjo.

— Waikk'ette minua tunne, sanoin minä hänelle, niin minä tunnen teidän. Olettehan ruumisten pesijä, Tolpan Pirjo, kotonanihan olen teitä nähnyt.

— Hyi, onko hän ruumiin-pesijä? kuului ääni takanani. Sen sanoi talon pieni, noin wiisiwuotinen tyttö.

— Mene hiiden pisahan! sanoi akka minulle, ja häpeä! Olenko minä mikään ruumiin-pesijä Tolpan Pirjo sinun poikakakin edessä?

Silloin isäntäkin ryhtyi puheeseen, sama mies, joka minulta oli ensin kysellyt, ja sanoi:

— Kyllä minäkin Tolpan Pirjon tunnen. Hän on oikea naisten lemmikki. Kyllä Pirjo tuntee ja tietää, miltä ilman-suunnalta millekin tytölle sulhaset tulewat, ja tietää, minkä näköisellä hewosella ne ajawatkin, kunhan waan tytöt ensin toimittawat Pirjolle wiinapullon, josta se tähystelee ja asiat selwille saatuansa kulahuttaa wiinan suuhunsa. Hei, tytöt, pian wiinaa toimittamaan Pirjolle. Pitäkää hywin akkaa, kyllä se teidät wielä peseekin, kun aika tulee.

Sen sanoessaan meni isäntä owesta ulos, nauraen äänensä. Hänen wäliin tulonsa katkaisi riidan Pirjon ja minun wälilläni ja minä asetuin uunin wiereen seisomaan. Jonkun ajan päästä päätin parhaaksi nousta uunin päälle, sillä ulkona oli jokseenkin wiiltelewä pakkanen. Siellä istahdin katselemaan, mitä tapahtuisi. Wäki puheli niitä näitä illan kuluksi, eikä kenelläkään näyttänyt olewan kiirettä lewolle mennä, waikka wuoteet kohta illallisen syötyä tehtiin. Tolpan Pirjo istui waan entisessä asemassaan penkillä eikä wirkan-

nut sanaakaan. Wihdoin aloitti muuan talon rengeistä puhuttelemaan Pirjoa.

— Minun jalkaani pakottaa niin armottomasti, sanoi renki, minä luulen, että siinä on kalma; woisittekohan, wieras, wähän auttaa minua?

— Mistäs siihen luuloon olette tullut, että siinä kalma on? kysyi Pirjo.

— Kolme wuotta sitten, kun olin hautuumaalla hautaa kaiwamassa, pirahti suuhuni wähän santaa ja siitä lähtien on toista jalkaani ajoittaisin pakottanut.

— Waikea on minun sitä käsittää, että suun kautta olisi woinut kalma mennä toiseen jalkaan, samalla wahingoittamatta sisällyksiä, sanoi Pirjo. Olkaa hywä ja näyttäkää minulle jalkanne, kyllä minä melkein älyän, kun saan nähdä, onko kalmaa wai muuta puutunnaista, tartunnaista.

Silloin weti mies saappaan jalastaan ja Pirjo rupesi tutkimaan. Kun oli jalkaa kyllin katsellut, sanoi hän: jalka näyttää aiwan terweeltä, waan woipihan sitä särkeä sisällisesti, jospa minä pesisin sen.

— Olkaa niin hywä! pyysi mies, kääntäen silmänsä toisiin miehiin päin, katsellen weitikkamaisesti, ja kaikki, niin piiat kuin rengitkin koettiwat täysin woimin pidättää nauruansa. Pirjo waan ei mitään huomannut.

Reippaasti astui hän lieden luo, näki ilokseen padassa olewan haaleata wettä ja sieppasi sukkelasti pirtin nurkasta wanhan kiulun. Se oli siihen tuotu sulamaan, kun oli ollut täyteen jäätyneenä. Kirwespohjalla kolahutti Pirjo wähän kiulun pohjaa ja jää putosi. Sitten hän täytti kiulun haalealla wedellä ja meni niin kiulu kädessä penkin luo, jossa renki istui. Nyt pudotti hän kolme kuparirahaa kiuluun ja peitti sen päähuiwillansa. Hetken päästä otti hän peitteen pois ja piti päätänsä kiulun päällä, josta nousi höyryä, ja luki loitsurunoja hiljaa höpisten. Minä hiiwin hiljaa alas uunilta ja

menin seisomaan hänen taaksensa, mutta en kuullut mitään muuta kuin säkeet

Pahasta paha tulee,
Pahan miehen siemenestä.

Näitä sanoja matki hän kumminkin wiisikymmentä kertaa peräkkäin, ennenkuin rupesi pesemään jalkaa. Peseminen oli pikemmin tehty kuin itse loitsiminen, sillä hän waan waleli jalkaa kolme kertaa. Sitten hän paineli jalkaa wedessä olleilla kuparirahoilla kolme kertaa kullakin ja sen tehtyä pyyhki hän rahat kuiwaksi willaisella riewulla, heittäen riewun kiuluun. Tähän olisi woinut luulla kaikki päättyneeksi; mutta Pirjo rupesi nyt tahtomaan renkiä hautuumaalle, jonne pesuwesi oli wietäwä, samaan paikkaan, missä santa sairaan suuhun oli mennyt. Miespä ei kuitenkaan lähtenyt yön selkään, pakkaseen, waan otti äkkiä kiulun korwasta kiinni, juoksi sen kanssa ulos ja palasi samassa takaisin tyhjän kiulun kanssa. Sitten hän sieppasi kirween ja hakkasi kiulun kappaleiksi.

— Tuosta minä annan mokomille loihtumetkuille, ei minun suussani enemmin kuin jalassanikaan ole mitään kalmaa, eikä minun jalkaani ole särkenytkään. Tahdoin waan koettaa, tietääkö tietäjä itsestään mitään; mutta selwästi näen, että te, Pirjo parka, waan pidätte joutawaa höpisemistä ja koetatte uskottaa yksinkertaisia ihmisiä walheillanne.

Silloin rupesiwat kaikki nauramaan täyttä kurkkua ja lyömään käsiänsä yhteen. Mutta Pirjo istahti penkille kirjakorinsa wiereen, ollen tuosta odottamattomasta tapauksesta kowin hämillänsä. Katsoen wihaisesti kaikkiin lausui hän:

Syökää äimää yhdeksän
Ja kaikki kirkon kalmat,
Senkin irwileuat!

Siihen ei kukaan wastannut mitään, kaikki näyttiwät olewan tyytywäiset tuomioonsa, sammuttiwat päreen ja paniwat maata.

Minäkin olin taas entisellä paikallani uunin päällä ja koetin selälläni maaten saada unta silmiini, waikkei siitä tahtonut tulla mitään. Kuitenkin waiwuin wiimeinkin unen horroksiin, mutta samassa kuului kirkon kellon läppääminen tapulista, joka säikäytti minun aiwan hereilleni. Kun katsoin akkunaan päin, näytti kuin koko maailma olisi ollut tulessa, huonekin oli walaistu niinkuin kirkkaalla päiwällä. Yhdellä hyppäyksellä olin minä laattialla ja juoksin toisten perässä ulos. Owea kiinni painaessani kuulin Pirjon penkillä maatessaan sanowan: Paraiksi ikään mokomille wiisaille!

Pihalle tultuani näin minä, että talon sauna oli ilmiliekissä. Iso joukko miehiä ja naisia liikkui tulen ympärillä, koettaen sitä sammuttaa lumella. Yhteisellä ponnistuksella saatiinkin sen walta wähennetyksi ja estetyksi pääsemästä läheiseen lammas-nawettaan. Se olikin pää-asia, sillä jos lammas-nawetta olisi syttynyt, olisi melkein koko talon perikato ollut warma, kun tuuli oli asuinhuoneisiin päin eikä minkäänlaisia palonsammutus-neuwoja löytynyt. Minäkin heitin kaiken woimani takaa lunta tuohon saunan rowioon, joka lumesta huolimatta paloi maan tasalle. Kun tuli oli sammunut, niin ettei kipinääkään enään näkynyt, meni talon wäki sisään ja wieraat ihmiset lähtiwät kukin kotiinsa. Tuwassa otettiin walkea päreeseen ja ruwettiin walwomaan, sillä kaikki oliwat niin lewottomaksi tulleet, ettei uni näyttänyt kellekään maistawan. Isäntäkin tuli pirttiin ja kun hän huomasi Pirjon makaawan penkillä, kaswot alas käännettynä, kysyi hän:

— Olikos Pirjokin saunan sammutuksessa?

Pitkään haukotellen wastasi akka: Miläpä minäkään olen welkapää kenellekään hywää tekemään, eipä minullekaan kohtuutta tehdä. Kaikkihan minua pilkkaawat, yksin kolmikylki koiratkin.

— Niin, mutta jos pahuus saisi täyden wallan maailmassa, niin ei yksikään huone, ei yksikään ihminen maan päällä seisoisi.

— Pahaa kait minun luulette teillekin tehneen?

— Pahasti tarkoitettu on jo pahasti tehty.

Kuunnellessani tätä sananwaihtoa satuin luomaan silmäni kirjakoriini. Se oli tyhjä, jota wastoin Pirjon kori oli kaswanut kukkurapääksi. Minä päästin hätäisen äänen ja huusin: Pirjo on pannut minun kirjani omaan koriinsa, mitäs minä nyt teen?

— Kuinka sanoit poika? sanoi itsäntä.

Siihen ehätti Pirjo kohta werkalleen lausumaan: Sanoo minun hänen kirjansa warastaneen.

— Jos olette ottanut pojan kirjat, niin antakaa ne pian takaisin, puhui isäntä wakawasti.

— Huuti, häwytön, huusi puolestaan Pirjo, olenko minä milloinkaan mitään warastanut? Tuskin pojalla mitään kirjoja on ollutkaan.

— Älkää sanoko niin, wirkoin minä. Olihan minulla enemmän kirjoja kuin teillä.

— Käskittekö minun huutia tietämään, kuului nyt isäntä sanowan entistä kiiwaammin, tietäkää itse huutia ja antakaa pojan kirjat pois. Kyllä minä näin, että pojan kori oli täynnä kirjoja illalla ja teidän korissanne oli waan muutamia. Jos ette hywällä suostu, niin pääsette siitä wastaamaan, ei tuo niin mitätön asia ole, ettei woida oikeuteenkin mennä. Ota, poika, omas pois, ei sinun tarwitse antaa kirjojesi niin mennä, kyllä minä wastaan. Samassa otti isäntä kirjakorin penkiltä syliinsä ja minä muutin omaan koriini kaikki tawarani, jotka kyllä tunsin. ja annoin sitten korini isännälle. Hän wei sen kamariin ja wasta takaisin tultuansa antoi hän Pirjon korin pois lausuessaan:

— Onhan Pirjon kori entisellään nyt.

— En minä huoli koko koristani enään, pitäkää, kyllä minä näytän, kuinka, oman käden oikeutta tehdään, sanoi Pirjo.

— Oman käden oikeutta, toisti ukko, pitäkää waan

suunne kiinni taikka pääsette huomenna wallesmannin tykö. Tämän jälkeen läksi isäntä ulos pirtistä sanoen mennessään wäelle: Älkää päästäkö Pirjoa karkuun, minä panetan hänen huomenna kiinni.

— Sopisihan tuotakin nähdä, että minä olisin huomenna kiinni, mutisi Pirjo, otti korinsa ja aikoi lähteä ulos. Mutta samassa hyppäsi mies, jonka jalkaa hän oli pessyt, ja tarttui Pirjoa kiinni takaapäin ja ohjasi hänen penkille.

— Te kuulitte, sanoi renki, että isäntä käski meidän pitää teitä silmällä ja isännän käskyä tulee palkollisen täyttää. Ei päästetä Pirjoa tänä yönä tästä talosta.

— Ja minä sanon, kuului Pirjon suusta, että wielä se toisenkin kerran leimahtelee.

— Aiotteko polttaa talon? kysyi yksi pii'oista, älkää Jumalan tähden!

— Teköス saunankin sytytitte! lausui muuan renki.

— Se on sama, jos minä sytytin eli ei, en kumminkaan olisi ikinä sammuttanut sitä saunaa, sanoi Pirjo.

— Mitä ihmeellisiä puhuu tuo akka, sanoi se mies, jonka jalka pestiin, jokohan waan on joku yhteys saunan palon ja Tolpan Pirjon wälillä?

Siihen ei Pirjo wastannut mitään, waan pani maata penkille. Päre loppui pihdistä, pimeä tuli ja kaikki yksi toisensa perään waipuiwat uneen.

Minäkin nukuin rahilla istuallani, nojaten kylkeäni pöytää wasten, enkä herännyt ennenkuin aamulla, jolloin kaikki toisetkin nousiwat; mutta Tolpan Pirjo oli kun olikin karannut meidän maatessamme.

Isäntä tuli noin kello kuuden aikana pirttiin ja nauroi oikein woimansa takaa Pirjoa, kun hän oli karannut, ja toi minulle kirjakorini. Sitten isäntä ja melkein jok'ikinen osti minulta kuwia ja lauluja ja tawarani wäheniwät paljo siinä talossa. Mutta kun läksin ulos ja rupesin ottamaan kelkkaani, niin ei kelkkaa ollutkaan. Taas muistin ilkeää akkaa ja

arwasin hänen sen wieneen, läksin käwelemään kantaen koria käsiwarrellani.

Sinä päiwänä oli minulle onni myötäinen. Pimeän tullessa oli minulla waan kolme pientä kirjaa jälillä ja rahaa oli kerääntynyt yli wiiden ruplan. Siis oli melkoinen woitto lähtenyt ja minä mennä laputtelin hywällä mielellä kotiini, waikka olinkin kelkkani menettänyt.

Kun kotiin pääsin, oli äitini erittäin iloinen. Hänkin oli käynyt samana päiwänä kauppamatkoilla ja myynyt kaikki kotiin jättämäni kirjat. Hän oli niistä saanut yli kolmen ruplan ja silen olin kirjoillani saanut kaikkiansa kahdeksan ruplaa. Tämä woitto tuntui liian suurelta ja me aloimme epäillä, että Wierimän ukko oli ostanut kirjoja enemmän kuin neljän ruplan edestä.

Minä lähdin kohta welkaani maksamaan Wierimälle ja otin neljä ja puoli ruplaa mukaani. Ajattelin näet puolella ruplalla palkita kelpo ukkoa hänen hywästä työstään. Mutta kun tulin perille ja rupesin ukolle rahoja lukemaan, katsahti hän ensin rahoja ja sitten minuun ja lausui:

— Pidä sinä rahat, en minä niitä nyt tarwitse, enkä minä niitä minkään maksun päälle antanutkaan. Tahdoin waan auttaa miestä mäessä.

Mahdotonta oli minun saada ukkoa minkäänlaisilla puheilla myöntymään. Minun täytyi mennä kotiini rahoineni, niinkuin olin tullutkin. Kun kerroin asian äidilleni, ihmetteli hän suuresti eikä woinut käsittää, miksi naapurin ukko meitä niin auttoi. Ehkä hän kuitenkin minulta itseltäni ottaa rahat, arweli äitini. Mutta toisena päiwänä, kun äitini meni itse rahoja wiemään, ei hänellekään paremmin käynyt, waan täytyi hänenkin tuoda rahat takaisin.

Yhdeksäs luku.

Odottamaton merimatka.

Rääpuikot ja rakeet, lumi ja hanget oliwat jo auringon paisteessa sulaneet, ja ihana kesä oli jälleen saapunut Temmeksenkin rannoille. Koiwuissa oliwat lehdet hiiren korwalla; siis paras aika wispilänwarpuja kuoria. Nyt oli minun kiireesti tekeminen kasa wispilöitä, lähteäkseni niiden ynnä talwella walmistamieni puulusikkain ja kapustain kanssa onneani koettamaan tuohon minulle wielä aiwan outoon Oulun kaupunkiin. Siis oli työni että koiwikossa kerätä wispilöiksi sopiwia warpuja ja kuunnella lintujen katkeamatonta wiserrystä. Mutta waikka oli luonnon ihanainen kukoistusaika, muistin minä metsässä työskennellessäni muutamia juhlallisia aikoja kuluneella talwella. Semmoinen aika oli joulu ollut. Enkö sitä suurimmaksi osaksi ollut wiettänyt Wierimällä, johon äiti ja minä olimme olleet kutsuttuina wieraiksi. Enkö saanut ajaa Wierimän hewosella kirkkoon ja istua ukon rinnalla eikä enään kelkalla ajamisesta ollut puhettakaan. Siihen wielä lisäksi uusiwuosi onninensa, Hiiwaknuutti, Pirjonpäiwä, pääsiäinen, helatuorstai, helluntai ja muutamassa wälissä wielä kewätkinkerit, kiitokset ja kirjalliset suosiolahjat. Täysi syy oli minulla olla tyytywäinen ja onnellinen mielessäni!

Mutta miksi panin Pirjon päiwän muistettawain aikain luetteloon ja jätin laskiaisen pois? Syy oli se, että Tolpan Pirjo ei ollut enää meidän mailla, taikakonsteillansa Pirjon päiwää pilaamassa, waan oli wielä karkumatkalla, teillä tietämättömillä. Laskiaistiistaina taasen mäkeä laskiessani katkaisin keulan lainatusta kelkasta ja sain maksaa siitä 20 kopeikkaa. Näitä kaikkia ajattelin wispilänwarpuja kuoriessani, ja wielä

sitäkin, etten wielä ollut kyennyt suksia tekemään. Suksia siis ei ollut kaupunkiin wiedä; mutta olihan sitä kauppatawaraa muutenkin, kun wispilät wihdoin walmistuiwat. Ilman muuta matkaseuraa, kuin ilman lintuset, oli minun suorittaminen tuo kahdenkymmenen-neljän wenäjän wirstan pituinen matka kaupunkiin. Minä sidoin wispilät yhdeksi taakaksi, asetin lusikat ja kapustat myöskin jonkunlaiseksi nipuksi ja nostin sitten kuormani selkään. Hywästiksi antoi äitini minulle pienen suutelon ja niin läksin minä astumaan mutkan kautta suoraa. Tehdäkseni matkani wähän pidemmäksi, käwin näet ensin Wierimällä näyttämässä miehuuttani, että uskalsin lähteä yksin kaupunkiin, ja jättämässä heillekin hywästit. Kaikki oliwatkin kummastuksissansa minun rohkeudestani, ja Lowiisa hän se minua oikein kehui, sanoen ei sellaista poikaa missään nähneensä.

Silloin sitä taiwalta katkaistiin, kun Wierimältä lähdettiin. Silloin juostiin ja hypeltiin, eikä maantie suinkaan itsekään tietänyt, mikä pimp-pamppala, tupsis tupsis hänen päällänsä silloin kulki, waan kyllä minä tiesin, mikä se oli ja mistä sellainen ääni syntyi. Kapustat ja lusikat ne selässäni pimp-pamppalaa huusiwat ja wispilät tupsis tupsis, waan wähät siitä, rahojahan ne ennustiwat.

Helteiseksi muuttui tuo kewätkesäinen sydänpäiwä, kun saawuin Kempeleeseen. Reippaasti olin kulkenut yli tuon kahdeksan wenäjän wirstaa leweän aron, jota sanotaan Limingan isoksi niityksi, mutta Kempeleen kankaalla seisahdin wähän, lämpymästä läähättäen. Minä käwin erään Wappula nimisen talon kaiwosta raikasta wettä juomassa ja jatkoin taas matkaani tuon pienen ja siewän kappeliseurakunnan halki Ouluun päin. Tawattomasti wäsyneenä astuin wihdoinkin ehtoopäiwällä Limingan tullista kaupunkiin ja, waikka tuntuwasti wäsytti, leweniwät silmäni isostikin, kun näin Oulun kaupungin ensikerran kaikessa loistossansa, ja oikein ilomielin astelin noita kiwisiä, komeita katuja, joille päiwäpaiste hopean kirkkautta wuodatti.

Olin siis kaupungissa, mutta kun sen komeutta ihailin, rupesin pian epäilemään, tokkohan niin loistawan kylän asukas syökään puulusikalla, käyttääkään kapustaa, hämmentääkään welliänsä warpuwispilällä. Menin niissä mietteissäni meren rantaan. Siinä oli halkokaljaasi, josta wast'ikään oli kaikki halot pois tyhjennetty.

Kaljaasissa oli kolme miestä juuri paraikaa syömässä, kuin siihen saawuin, ja kun miehet näkiwät, että minä olin lusikan kauppias, käskiwät he minun tulemaan kaljaasiin. Minä tietysti menin, ja katsoen tawaroitani rupesiwat he minulta kiusaamaan yhtä lusikkaa miestä päälle ja lupasiwat antaa ruokaa syödäkseni niiden edestä, wieläpä tarjosiwat minulle yömajaa tuossa pikku laiwassansa. Hywä kelpaa! ajattelin minä ja mielistyin miesten kaikkiin tuumiin. Oiwallista lihalientä ja ohraista rieskaleipää ja lohta sain minä syödä watsani täyteen, josta meni minulta kolme lusikkaa. Kun olin syönyt, rupesin katselemaan Oulun kaupunkia mereltä päin. Kowin oli se sieltäkin katsottuna kaunis. Wähän aikaa siinä sinne ja tänne silmäiltyäni, näin minä kolme hewosta raskasten kuormain kanssa lähenewän kaljaasiamme ja seisahtuwan juuri sen kohdalle. Ajajat heittiwät säkkejä rannalle aiwan lähelle meitä, ja kun yhdeltä kaljaasin mieheltä kysyin, mitä säkkejä net owat, niin sain wastauksen:

— Ei ne ole säkkejä, ne on jauhomattoja.

Kun olin kauheasti wäsynyt, istahdin erään kannella olewan isonlaisen arkun päälle. Siinä waiwuin wähitellen unen horroksiin ja rupesin nukkumaan niin sikeästi, ett'en ensinkään tietänyt, mitä ympärilläni tapahtui. Sen muistan kuitenkin, että minulta jotakin kyseltiin. Warmaankin minulta kysyttiin, mistä olin kotoisin, sillä oman wastaukseni muistan, waikka niinkuin unessa sanottuna. Sanoin näet olewani Limingasta Helmikankaan tyttären poika. Sen perästä laskettiin minut pitkälleni johonkin pehmeälle ja siinä minä sitten olin enkä siitä mihinkään jaksanut, enkä pyrkinyt.

Wasta aamulla auringon jo korkealla ollessa heräsin; mutta kuinka suuri oli hämmästykseni, kun näin olewani aukealla ulapalla. Mihin menossa? Sitä en itsekään tietänyt. Ensi silmäyksellä koetin katsoa Oulun kirkon tornia, mutta minun oli yhtä mahdotonta nähdä kirkon tornia Oulusta, kun aurinkoa ottaa alas taiwaslaelta. Silmät taiwaanrantaan kiintyneenä juoksin minä wähän johonkin, katsomatta eteeni, ja äkkiarwaamattani kaaduin silmilleni jauhomaton päälle. Sillä sain kaikki miehet oikein remakkanauruun, joka ei ensinkään ollut mieleeni. Kun olin päässyt seisoalleni, rupesin tarkemmin tutkimaan asiaa ja lankeamisen syytä. Minä huomasin, että kaikki ne jauhomatot, jotka illalla rantaan tuotiin, oliwat kaljaasissa, ja kun taakseni katsoin, näin, että minulla oli ollut purjekasa wuoteenani. Siinä näkyi wielä pään sija ja lakkini ja takkini ja wispilät, lusikat ja kapustat. Mutta kuinka kauppani kanssa nyt käypi, kun niin nolosti olin antanut wiekoitella itseni pois kaupungista! Tuopa minua wasta oikein harmittamaan rupesi, ja itsekseni hywänpäiwäisesti suutuin noiden jahtimiesten päälle, kun eiwät minua herättäneet merelle lähtiessään. En kiellä hiukan peljänneenikin, mitä näillä miehillä lieneekin mielessä ollut. Kuitenkin lohdutin itseäni eräällä lauseella, jota äitini wiime aikoina oli ruwennut erittäin ahkerasti käyttämään: Jos mihin itseni mailmassa käännän, onneni Jumalan kädessä seisoo.

Nämät äitini hartaat sanat muistettuani tulin wallan toiselle tolalle ja rohkeammaksi tuli luontoni. Nyt en enään wäliä pitänyt, waikka minua wietäisiin mailman ääriin; ainoa asia, joka minua wähän suretti, oli se, mitä äitini sanoisi kotona, kun liian kauwan rupean kaupunkimatkallani wiipymään. Äitini tulewa suru oli lähellä tehdä sydämeni raskaaksi, eikä ollut itku kaukana. Mutta ennen kuin se häpeä muun hywän lisäksi ehti minua saawuttaa, laski wanhin miehistä kätensä takaapäin hellästi olkapäälleni ja sanoi: — Oletkos nyt iloinen, kun niin wähällä waiwalla Englantiin pääset?

— Englantiin! Jopa nyt säpsähdin! Englantiinko mennäänkin, kysäsin hätäisesti.

— Englantiin, aiwan Englantiin, sanoi mies, katsellen totisen näköisenä minua silmiin, ja wielä lisäsi: tuopa onkin sinulle oiwa reissu, sillä mailmankaupan pääpaikassa käywät wispilät ja kapustatkin hywin kaupaksi.

Jospa edes olis onnellinen tuo kaukaisella maalla käyntini, ajattelin minä, niin wähätpä tuosta, jos ma käynkin tuolla mailman ärissä, jossa se Englanti lienee. En tietänyt ensinkään maantiedettä ja siitä wähästä, jonka olin kuullut Englannista mainittawan kotiseurakunnassani, olin saanut waan sen himmeän käsityksen, että se, niinkuin moni muukin ulkomaan paikka, oli mahdottoman kaukana Suomenmaasta ja niin muodoin mailman ärissä.

Aluksemme kiiti eteenpäin ja laineet sitä rytkyttiwät. Niemet ja metsät oikealta siintiwät silmiini; wasemmalla oli ylinäkymätön meri. Kauwan olin kuluttanut aikaa miettien, waan kuin alkoi sekin ikäwäksi pistää, aloin tehdä likeisempää tuttawuutta miesten kanssa. Kysyin siis yhdeltä mieheltä, joka näytti olewan nuorin joukosta: kuinka kauwan kestää, ennen kuin pääsemme perille?

— Jos tätä tuulta pitkittää koko päiwän, olemme illalla perillä, sanoi mies.

— No, sepä hywä, sanoin minä ja tulin erittäin iloiseksi, mutta mitä wasten otitte minun mukaanne, enhän ollut ensinkään pyytänyt matkustella Englantiin?

— Syytä sinun mukaan ottamiseen en minäkään oikein warmaan tiedä, sen tietää tuo wanha mies, joka on isäntämme ja kapteenimme. Hän sinun kanssasi illalla puhui, kun olit unen toreissa, ja saatuansa tietää sinun kotoperäsi ja nimesi, päätti hän kohta ja sanoi: että sinä olet mukaan otettawa, waan älä pidä mitään lukua mistään, älä kysele ja tutki häneltä mitään. Hän on oikein hywä mies, joka ei tee sinulle mitään wääryyttä, waan päin wastoin woit häneltä hywää toiwoa.

Näin puhui minulle tuo nuori mies, salaa toisilta.

Kohta sen jälkeen tuli aluksen isäntä luokseni ja kysyi:

— Eikö sinulla ole nälkä?

Tähän wastasin sekä myöntäen että kieltäen, sillä nälkä minun oli, waan en tahtonut myöntyä syömään heidän ruokaansa. Luulin taas menettäwäni sen edestä kolme lusikkaa ja rupesin katumaan, ett'en ollut ottanut ewästä pussiin kotoa lähteissäni. Olin näet ottanut waan wähän taskuuni ja sen jo loppuun syönyt Limingan ja Oulun wälillä; mutta kuinka olisinkaan kaikkia jaksanut kantaa, kauppatawaroita ja ewäitä? Ja kun kuitenkin näin oli käynyt, käski nälkä minua myöntämään wastoin tahtoanikin. Wanha mies äkkäsi pian syyn epäilykseeni.

— Syö waan, poika, sanoi hän ystäwällisesti, tuolla kajuttikopissa on kyllä ruokaa. Älä pelkää, että sinulta enään lusikoita otetaan.

Ne sanat oliwat oikeaa palsamia surulliselle mielelleni. Melkein hyppien menin neuwottuun paikkaan ja otin sieltä ruokaa syödäkseni, mutta ennenkuin mitään suuhuni panin, näytin ensin isännälle, joka seisoi selkäni takana. Niinpä ensimmäiseksi näytin palwattua lampaan reittä ja kysyin, saisinko sitäkin maistaa, ja saatuani myöntäwän wastauksen aloin sitä syömään. Samoin tein minä rieskan, lohen ja woinkin kanssa, ja luwan saatuani söin tarpeikseni asti. Syötyäni olin oikein pullewa merimies. Kumminkin olisin jo mielelläni ollut tuossa minulle luwatussa maassa, Englannissa, mutta aluksemme ei näyttänyt tarkoittawan mennä maalle mihinkään, waikka maat usein oliwat juuri silmäimme edessä. Tuuli waan alkoi enemmin kiihtyä, ja ilma tuli kylmemmäksi. Alus alkoi enemmin ja enemmin mutkitella eikä kulkenut enään suoraa kulkua. Miehet näyttiwät tulewan harmillisen näköiseksi kaswoista, ja puisteliwat tawan takaa päätään, waan eiwät paljo mitään puhuneet. Kuitenkin tuo nuori mies, jonka toimena oli purjeiden kääntelеminen, sanoi minulle siwu mennes-

sään: Rupeaa tuulemaan pohjasesta ja tekee meille perin wastaisen.

Tuosta uutisesta tulin joltisestikkin pahoilleni, waan mitäs autti! Niinkuin sanottu, wähän päästä ei enää alus liikahtanut paikaltaan. Aallot loiskiwat hirmuisesti ja tulipa jo wettäkin kaljaasiin. Minä rupesin surkuttelemaan jauhomattoja, sillä luulin niiden tuokion perästä olewan aiwan taikinana.

Olimme juuri lähellä erästä nientä ja laskimme kohta niemen rantaan. Siinä heitettiin ankkuriin ja me astuimme maalle. Rannassa oli sakea kuusikko, mutta ei yhtään ihmisasuntoa. Isäntä katsoi kiikarilla erään isonlaisen kiwen päältä, olisiko lähellä jotakin mökkiä, waan ei sanonut näkewänsä mitään. Minä kiipesin myöskin kiwelle ja paljain silmin näin, että ei aiwan kaukana siitä oli juuri kuin pienen huoneen katto. Tämän ilmoitin isännälle ja osoitin kädelläni paikkaa, ja isäntäkin näki jo ilman tähystintä, että siellä oli huone. Mutta kun hän tähystimellä sitä tarkemmin tutki, olikin se waan heinälato. Palattiin siis takaisin alukseen ja ruwettiin syömään. Sitten pantiin maata, waan ei nukuttu. Miehet keskusteliwat keskenään hiljaa, niin ett'en mitään kuullut heidän puheestansa; huomasin waan heidän minustakin wähän haastelewan; kun usein katseliwat minuun päin. Kauan en kuitenkaan nauttinut lepoa, ennenkuin minua rupesi armottomasti wiluttamaan. Päätäni kiwisti, ja koko ruumiini tärisi kuin kahila wirrassa. Minä en kuitenkaan tahtonut ruweta ensimmäiseksi työkseni walittamaan, seisoin waan kaikin woimin pitäen kiinni aluksen laidasta. Mutta pian tuon huomasiwat miehet ja ottiwat minusta kiinni ja kysyiwät melkein yhteen suuhun, mikä minua waiwasi? Kun kaikki säryt ja porotukset heille ilmoitin, sieppasi aluksen isäntä arkustansa pullon ja kaasi siitä jotakin ruskeaa nestettä pieneen, puusta sorwattuun pikariin.

— Otappas tästä! sanoi hän, se on wiinaa, johon on

sekoitettu kamferttia ja jäärnestestamenttia. Se tekee hywää tuollaiselle wilustuneelle merisairaalle.

En tahtonut uskaltaa maistaa sitä, kun pelkäsin rohtoja liian wäkewiksi, mutta isännän ja toistenkin miesten kehoituksesta ryyppäsin wihdoin kuitenkin kaikki. Sitten minä käärittiin lammasnahka wällyihin ja jonkun ajan takaa minulle tuli oikein kuuma. Tunsin, että pääni oli hiukan sekaisin, ja samassa erinomaisen halun nousta ylös ja ruweta niitä näitä haastelemaan. Jopa wähän yritinkin nousemaan, mutta isäntä, joka minun silmiini terävästi katsoi, weti suunsa naurun hymyyn ja sanoi: makaahan pois, äläkä nouse lankeilemaan. Käskyn mukaan pysyinkin paikallani ja wähitellen alkoi kiihkoni tyyntyä. Minä waiwuin uneen. Unessa näin kummia.

Olin kotonani ja äitini kampasi päätään mustalla kammalla. Kun hän kampasi, lähti kaikki hiukset pois ja hän tuli kaljupääksi. Sitten kääri hän hiuksensa yhteen myttyyn ja wei ne Wierimän ukolle. Wierimän ukko pisti hiukset raamatun lehtien wäliin ja antoi ne wähän takaa takaisin kauniina kukkakimppuna, jonka äitini pani päähänsä ja lähti hywillä mielin astua lerputtelemaan kotiinsa, ääneensä hyräillen: Jos mihin itseni mailmassa käännän, onneni Jumalan kädessä seisoo.

Kun hän jälleen tuli kotiin, oli mökkimme werhottu ylt'ympärinsä mustalla weralla. Pihalla tuli muuan mies häntä wastaan ja sanoi olewansa huolen puntari.

— Minä wakuutan wannotulla walalla, sanoi hän äidilleni, että poikasi matkusti Englantiin.

— Matkusti, mihin matkusti, huusi siihen äitini, päältä wuorien, halki metsien, takaa merien, alta alimmaistenkin katukiwien tahdon minä hänet etsiä ja tallelle saattaa, sillä hän on minulle kalliin mailmassa, hän on minun ainoa poikani!

Tähän loppui se, ja uni sai toisen muodon:

Oli eräs minulle tuntematon maan paikka, ihanan wiheriäinen metsä ja sen keskellä pieni talo. Minä olin as-

tuwinani talon pirttiin, jossa eräs wanhanpuolinen koukku-leuka-akka kehräsi willoja. Hänen wierellänsä eräs nuori ihminen imetti lasta kehdon päällä. Kun tarkemmin katselin tuota wanhaa naista, tunsin hänessä Tolpan Pirjon. Silloin Pirjokin huomasi minun, ja säikähtäen sanoi hän nuoremmalle naiselle:

— Kuules, Katri, kuule, hywä tyttäreni, niinkuin pahan laatimana on tuo poika saapunut tänne ja warmaankin ilmoittaa hän kotiin päästyänsä minun lymypaikkani. Mitä teemme hänelle?

— Hänelle, äiti, emme tarwitse tehdä mitään, hän on kiltti poika, sanoi se nuorempi nainen. Hän antoi minulle ruokaa ja oli iloinen, ja minä söin; mutta samassa otti joku minua niskasta kiinni ja kysäsi:

— No kuinka tuntuu? Wieläkö päätä kiwistää?

Minä katsoin ylös ja näin kaljaasin isännän edessäni. Aurinko oli laskullansa, ja minä hikoilin wällyjen sisässä. Hän oli minun herättänyt, sillä olin pitänyt outoa ääntä nukkuessani ja aukonut suutani, arwatenkin sen tähden kun unissani söin.

Auringon laskun aikaan oli tuuli tyyntynyt ja samalla muuttunut hiukan hengehtimään lännen puolelta. Miehet nostiwat ankkurin, laskiwat pois niemen suojasta, ja waikka hiljaa tuolla wienolla, yötisellä laitatuulella teki alus kuitenkin matkaa. Pimeä kun ei haitannut näin korkealla pohjasessa, woitiin purjehtia rannan wesiä ja kaikki karipaikat wälttää. Kun näin, että miehillä oli hiukan jouto-aikaa minua kuulla, kerroin heille uneni äidistäni. Isäntäkin oli sen kuullut, ja hän sanoi sen johdosta: warmaankin tein siinä wäärin, että sinun otin mukaani, ilman äitisi tietoa asiasta. Siitä woisi niin käydä, että hän surisi hiukset pois päästään, jos waan kauwan rupeat täällä wiipymään. Mutta mitä wielä, enhän tuota sentään usko. — Olli! pidähän lujasti ruoria, että päästään pian kotiin.

Nyt tulin oikein ymmälle, oikein hymälään. Ajatuttamaan rupesi minua tuo, että suomalaisten miesten koti olisi Englannissa. Aloin huomata olewani hywänpäiwäisesti narrattuna! Istuin kuitenkin wällyihin käärittynä ja odottelin tyynellä mielellä, mitä tapahtuman piti.

Aurinko oli juuri noussut, kun tulimme erääseen satamapaikkaan, johon laskimme rantaan. Miehet astuiwat maalle ja isäntä sanoi minulle:

— Nyt ollaan, poika, Hullen satamassa Englannissa. Se nuori mies, joka wiimeksi perää piti ja jota Olliksi sanottiin, pani kuitenkin kohta wastaan.

— Ei olla, poika, kun Kemin satamassa, Suomessa.

Waan minä hiukan mietittyäni kysäsin:

— Kumpaa minun teistä pitää uskoman?

— Usko minua! Usko minua, poika! sanoi Olli.

— Äläs waan! Usko minua, sanoi kolmas mies, joka ennen minulle ei wielä ollut mitään puhunut: ollaan, poika, Kurtin haudan lahdessa Haukiputahilla. Toiset päästiwät sellaisen naurun, että maat, metsät kajahteliwat.

— Kas, kun luulet sinä Putailla olewasi, lausui joku toisista. Kummapa, että kahdenkymmenen wuoden perästäkin muistuu wielä kotiranta mieleen.

— Älkää siinä niin paljo kummastelko. Siitähän se tulee, kun monta kertaa kesässä siitä siwu kuljen.

Huomasin, että sekin mies walehteli, ja minä uskoin paraiten Ollin sanoja, että olimme Kemissä.

Rupesin nyt katselemaan ympärilleni. Minä nousin ylös wällykääreestäni ja näin rannassa muitakin samanlaisia aluksia. Minä otin wispilät, lusikat ja kapustat, ja hyppäsin maalle. Silloin isäntämmekin läksi minun kanssani astumaan, jättäen toiset miehet rannalle. Wanha mies astui erittäin liukkaasti, niin että olin pakotettu tawan takaa heittämään pientä juoksua paremmin hänen mukanansa pysyäkseni, ja pimp-pamppala, tupsis tupsis ääni alkoi selässäni oikein

täydellä mahdilla kuulua. Ei aikaakaan, niin tulimme erääseen pienenlaiseen taloon, jonka asuinhuoneriwi oli punaiseksi maalattu. Minä en joutanut katselemaan paljo ympärilleni, sillä isäntä astui hywin kiireesti porstuaan ja siitä sisälle isoon huoneeseen, jonka minä kohta näin pirtiksi. Pirtissä ei ollut yhtään ihmistä. Isäntä käski minun istumaan penkille ja itse hän sanoi menewänsä kamariin herättämään waimoansa, ja niin hän meni ulos pirtistä.

Niinkuin käsketty, istuin minä penkille. Huone näytti oikein kauniilta kesäisen aamu-auringon walossa. Pirtin peräseinällä näin kangaspuiden seisowan ja, kun nousin niitä katsomaan, näin, että kudottawilla oli hienoa, walkoista pumpulikangasta. En kuitenkaan ennättänyt paljo muutakaan huomaamaan, sillä samassa jo astui isäntä owelle ja käski minun tulla hänen kanssaan. Minä seurasin häntä toisesta owesta sisälle ja me tulimme pieneen ja siistiin kamariin. Siellä oli nuori nainen, joka paraikaa laitti ruokaa pöydälle, ja kaksi noin kokoonsa nähden neliwuotista poikaa nukkui kamarin siwuseinällä olewassa pikku sängyssä. Muuta wäkeä en nähnyt. Ruoka, sellainen kuiwa aamiaisruoka oli pian walmis. Minä käskettiin pöytään ja aloimme isännän kanssa syömään. Kun olimme syöneet, antoi emäntä meille kahwia ja isäntä teki itselleen puolikupin, kaataen kahwiin hiukan palowiinaa. Hän sanoi sen olewan wasta mereltä tulleelle terweellistä, waikk'ei muutoin wiinaa rakastanut. Kahwin juotuansa läksi isäntä kaljaasille ja minä jäin emännän kanssa tarinoimaan. Kuta enemmän tuon naisen kanssa puhuin, sen tuttawammaksi eli ystäwämmäksi tulimme. Hän tiesi jo edeltäpäin minun nimeni ja kotini. Sen oli hän saanut mieheltänsä tietää, ennenkuin oli minun nähnytkään. Pian sain häneltä kuulla, että isäntä oli minun äitini äidin eli muoriwainajani weli ja että hän oli jo nuorena poikana tullut Tyrnäwältä Kemiin ja sittemmin ostanut siellä talon. Wasta kuusi wuotta oli hän ollut naimisissa tuon kauniin emännän kanssa ja kun

enemmän puhuimme, kertoi emäntä olleensa ensin piikana samalla isännällä ja sitten emännäksi päässeensä. Nukkuwat pojat sanoi hän olewan kaksoiset. Ne oliwatkin aiwan yhdennäköiset, ainoastaan sillä eroituksella, että toisella oli ruskeat, toisella walkoiset hiukset. Oi onnellisia lapsukaisia! ajattelin minä. Kun he owat kaksoisweljekset, niin heille ei tule koskaan ikäwä ja päälle päätteeksi on heillä wielä sekin onni, että heillä on isä ja äiti, minulla itselläni ei ole weljeä, ei isää!

Emännältä sain tietää, mitä wasten olin sinne tuotu. Isäntä oli kauan aikaa halunnut nähdä minua, ja kun niin sattumalta olin joutunut hänen alukseensa, oli hänen hauska tuoda minun emäntänsäkin nähtäwäksi. Isäntä oli sanonut näöstä minun tunteneensa, ennenkuin unipäissäni olin mitään puhunutkaan. Minä olin nimittäin siksi muori-wainajani näköinen ja niin muodoin wähän wiwahdin tuon isännänkin näköön. Sukuhunsa suopetäjä, niinpä minäkin.

Emäntä käwi pirtissä, toi minun tawarani penkiltä ja kysyi, oliwatko ne minun tekemiäni. Kun sanoin kaikki omiksi tekemikseni, ihmetteli emäntä kowasti eikä ollut uskoa. Mutta kun kaswoistani näki, etten suinkaan waletta puhunut, kiitti hän minua kelpo miehen-aluksi.

Sitten käytiin ulkonakin ilmaa katsomassa ja minä seisoin emännän kanssa keskellä pihaa, kun isäntä tuli hewosella ajaen pihaan, kärryissä jauhomattoja. Matot kaadettuansa kärryistä läksi hän toisia noutamaan. Emännältä kun kysyin, sain tietää, että he möiwät jauhoja leiwisköittäin ja nauloittain köyhälle kansalle, halwasta hinnasta. Ainoastaan perin pienen woiton sanoi emäntä miehensä jauhokaupasta itsellensä lukewan.

Noin kello kahdeksan aikaan aamulla oliwat kaikki matot jo kotona ja myöskin miehet. Isäntä alkoi puhutella minua noista tawaroistani, kuinka paljo niistä pyytäisin. Minä sanoin ne sukulaisen kaupalla antawani hänelle kaikki ilmaiseksi, waikka kohta siinä oli puolet koko talwen töistäni; toisen wer-

ran lusikoita y. m. olin näet jättänyt kotiin, kun en woinut niitä kantaa.

Nyt emäntä luki kaikki ja sanoi niiden tawallisen ostohinnan jälkeen tekewän yhden ruplan wiisitoista kopeikkaa. Miehellensä hän sitten sanoi:

— Kyllä minä nämä kaikki tarwitsen, waikka kyllä siitä wielä muutamia ulottuu antaa naapureille ja tuttawillekin. Ota ja maksa, Sakari, pojalle rupla wiisitoista kopeikkaa.

— No, sama se, wirkkoi isäntä, ja otti kukkaron taskustansa ja antoi minulle mainitun summan.

Kun tämän kautta tulin yhä parempaan tuttawuuteen sukulaisteni kanssa, tuli muun muassa puheeksi, että naapurissa oli emäntä Limingasta. Hän oli siellä palwellut rowastia, mutta wuosi sitten joutunut tänne naimisiin ja emännän äitikin oli talwella tullut sinne. Minä pyysin saada käydä siellä ja isäntä läksi minua sinne wiemään. Me astuimme kappaleen matkaa wiheriäisen koiwumetsän halki ja tulimme erään isonlaisen torpan pihalle. Ilman pitempää mutkailemista astuttiin pirttiin.

Kohta ensi silmäheitolla huomasin rukin ääressä Tolpan Pirjon kehrääwän willoja, niinkuin unissani olin nähnytkin, ja nuoren naisen imettäwän lasta kehdon päällä. Ihmeellisen selwää unta olinkin nähnyt! Minä astuin lähemmäksi ja sanoin: Terweisiä Limingasta! Molemmat säpsähtiwät sanoistani ja warsinkin tuo wanha Pirjo rupesi tutisemaan niin ett'ei willat tahtonut kädessä pysyä.

Emäntä lakkasi imettämästä ja rupesi katselemaan minua silmiin, waan hän ei minua tuntenut. Minä päin wastoin hänet tunsin. Olihan tuo emäntä se sama kaunis Katri, joka silloin, kuin olin muorille rohtoja hakemassa pappilan pihalla, käski minua rowastin luokse. Mutta pian, hirmuisen pian oli hän mielestäni ennättänyt pientä lasta omistawaksi emännäksi ja näin kauas Limingasta joutua. Waan kuka tietää ihmisten retket ja onnen pyörät?

Kuitenkaan en minäkään sanonut mitään, kuka olin, ennenkuin oppaani, isäntä, sanoi heille, että olin Helmikankaan Marin poika.

Silloin suhahti Pirjo-muori tyttärensä korwaan jotakin, ja tytär wastasi hänelle ääneen, ettei se mitään tee. Samalla rupesi hän laittamaan ruokaa pöydälle, ja minä ja isäntä saimme syödä; mutta kumpikaan emme paljon ruokaa kuluttaneet, kun olimme jo kotona kyllin syöneet.

Kauan emme kuitenkaan joutaneet siellä wiipymään, sillä isännällä oli kiire kotiin, ja niin läksimme pois. Waan kun olimme juuri pihalle ehtineet, juoksi Pirjo peräämme ja pyysi minua puhutella hiljaa korwaan.

— Älä suinkaan, kuiskasi hän, Jumalan luoma poika, Limingassa ilmoita, että minä täällä olen.

— Mitä se minulle kuuluu, wastasin minä, missä te olette. Se on teidän oma asianne.

Itsekseni ajattelin, että parempi waan, että pysytkin siellä, missä olet. Enkä woinut olla surkuttelematta tuota Katri emäntä poloista, jonka täytyi olla tuon Tolpan Pirjon tytär. Niin palasimme taas punaiseen sukulaistaloon, jonka nimi oli Aspela.

Sen päiwän ja wielä toisenkin päiwän sain olla Aspelassa. Siellä ei ollut minkäänlaista kumppania, jonka kanssa olisin päässyt Ouluun. Wasta kahden päiwän perästä läksi eräs naapurin isäntä hewosella Ouluun, ja Aspelan isäntä toimitti minun hänen kanssaan matkalle. Se käwikin hywin päinsä, sillä hänellä ei ollut isoa kuormaa. Hän matkusteli näet waan kuwernöörin tykö jossakin maan riita-asiassa. Emäntä toimitti minulle wahwan ewäspussin, ja isäntä kirjoitti kirjeen, jonka käski minun wiedä äidilleni.

Kello kahdeksan aamulla lähdimme ajamaan Ouluun päin. Sangen ihanaa ja hupaista oli ajaa tuon wanhan, tuuheapartaisen maamiehen rattailla ja siewällä wiisitalwiaalla liinaharja hewosella pitkin maantietä, halki wiheriäin metsien. Se

oli rauhallista matkustamista ja kymmenen kertaa parempaa kuin tuo yksitoikkoinen merimatkustus halkolaiwassa. Päätin itsekseni aina olla ja pysyä maamiehenä eikä ensinkään yritellä merimieheksi. Hupaista oli myöskin kuunnella wanhan miehen laulamista, waikka laulut oliwatkin enimmäkseen Pohjolan saloilla syntyneitä. Joku irwileuka on semmoisia rekiwirsiksi nimitellyt siitä yksinkertaisesta syystä, että maamies niitä laulelee reessä talwella, kärryissä suwella ja wieläpä kyntäessäänkin, kun hän sahran kurkea oikein kiinni pitää.

Näin kuljimme iloista kyytiä koko päiwän ja paljon matkaa sai kuluneeksi. Emme kuitenkaan sinä päiwänä, waikka kyllä kiiwaasti ajoimme, Ouluun ehtineet. Täytyi näet olla yötä eräässä talossa matkan warrella. Aamulla jälleen jatkoimme matkaamme; mutta jonkun ajan päästä kyytimieheni rupesi walittamaan watsakipua ja pahoitteli, ett'ei hänellä ollut mitään ryyppy-ainetta mukanansa. Tulipa sitten eräs pieni torppa tienwieressä näkywiin. Sinne nyt juoksujalkaa kumppanini riensi ja sai kun saikin hän sieltä pullollisen palowiinaa. Kärryissä istuen rupesi hän sitä ryyppimään, ja hewonen juoksi aika wauhtia, niin että tawan takaa meni wirstanpatsaita siwuitsemme. Mutta olipa tuo mies, waikka wähän ryypyksissäkin, kylläkin wiisas, että antoi wälistä keskellä pitkää taiwaltakin hewosen lewätä, juoda maantien ojasta ja syödä maantien wierusheinää. Kun hän wielä lisäksi oli antanut hiukan leipää ja kärryistä wanhempia heiniä, lähdettiin taas uudelleen ajamaan. Lauttaus-paikoissa oli mies kuitenkin wähän wetelä eikä tahtonut saada hewostansa eikä kärryjänsä lautalle. Kun oli yli päästy, alkoi tawan mukaan laulaminen ja melkein sama laulu oli aina ajajani suussa:

Pieti se läksi Kiimingistä naimaan,
Luuli hän saawansa siewän waimon;
Mies se oli muutoin mallewa,
Parempi Welli-Kallea.

Jälkeen puolen päiwän oltiin jo Haukiputaan kauttauspaikan yli. Iloissansa sanoi mies: siinä oli Putaan käri ja se on wiimeinen, ennenkuin tulee Oulun käri. Wähän matkaa rannasta ajettua, pysäytti kyytimieheni hewosen. Siinä oli juuri tienhaara ja osoittimella, joka joelta tullessa wiittasi oikealle, oliwat luettawana sanat: „Täällä on Haukiputaan kirkko".

Nämät sanat kerrottuani miehelle, lausui hän:

— Hywä, hywä, oikein luettu! Samat sanat olen minä lukenut kumminkin wiisisataa kertaa eläissäni, sillä tämän kirkon kankahilla minä lapsena temmertelin, waikka sitten olen joutunut asumaan kappaleen lähemmäs Pohjantähteä. Syö, poika, sillä tästä on wielä pari peninkulmaa Ouluun.

Olikin oikein hywä ruokahalu minulla, sillä en ollut syönyt kuin aamulla. Aukasin siis pussini, istuin nurmelle ja söin. Kun olimme olleet noin pari pitkääkin tuntia tuossa kirkkotien haarassa, ja kyytimieheni oli syönyt, hewonen syönyt, minä syönyt, ja mies loppupäätökseksi wiimeisen tilkan wiinastansa ryypännyt, alkoi jälleen ajaminen ja laulu alkoi. Lähes höyryweturin tawoin meni tuo pieni hurja hewonen, eikä se ihmeellinen luontokappale wäsynytkään. Mies nimittikin hewostaan hewos-peuraksi. Kun olimme ajaneet, minkä ajaneet, niin oli taas tien osoittaja wasemmalla puolella tietä. Siinä ajettiin hiukan hiljemmin, sillä kyytimieheni näytti nuokkuwan, eikä muistanut ääntää hewoselle. Minä luin osoittajan käsiwarressa sanat: „Till Korpi by och Neder Kiiminki kapel".

Osoitettua tietä alkoi hewonen nyt oikein wimmatusti mennä ja mentiin hywän aikaa. Mutta jopa mieskin heräsi ja kohta hän huomasi, ettei oltu oikeassa.

— Katsos tuota pannahisen hewosta, huusi hän, kun oli mennä Kiiminkiin. Se junkkari on kotoisin Kiimingistä ja muistaapas kotikankaansa ja aronsa niinkuin minäkin. Mutta ei se niin ole! Käännyppäs Ouluun! Ja samassa käänsi mies

hewosen ympäri, ja me lähdettiin ajamaan samaa tietä, kuin oli tultu. Huomaamattani päästin suustani sanan:

— Hewonen oli mennä Kiimingistä naimaan — —

Siihen mies minulle wastaukseksi wihaisesti ärjäsi:

— Mitä tulimmaista? Teetkö laulustani pilkkaa? — No niinpä wainen, sanoi hän sitten hiukan lauhtuen, johan tuo nyt lastakin naurattaa, kun kuljetaan krawun kulkua. Waan kuitenkin sanon minä, eihän minun Polle heponi mikään Pieti ole, että se menisi Kiimingistä naimaan. Olisi ainoastaan tahtonut katsoa wanhaa kotitaloansa ja toiseksi, mihinkäs tässä menee hewonen enempi kuin mieskään muuta kuin tietä myöden eteenpäin, eihän tuota woi mereen lähteä, kun ei ole kalaksi luotu. Kun täällä pannahisen Pohjolassa aina täytyy lautata ja joka wärssyn wälissä ja joka lohipurolla lautata. Sanotaanhan ihmisten maissa olewan siltojakin, että saa kärryissä istua ja ajaa yli joen.

Nyt pääsimme kuitenkin oikealle paikalle ja kaikeksi onneksi sattuikin lautta juuri tulemaan, tuoden herroja, waunuja ja hewosia. Kohta niiden maalle päästyä pääsimme me sijaan ja olimmekin pian Oulun pakkihuoneen torilla. Tässä nostin pussini kärryistä ja erkanin miehestä, joka sanoi ajawansa Candeliinille eikä kyydistä määrännyt enemmän kun 10 kopeikkaa. Minä maksoin 15 kopeikkaa, joten minulle jäi rupla itselleni.

Nyt olin siis jälleen Oulussa, josta niin odottamattomasti olin Kemiin joutunut. Kaupungissa olisi ollut paljo katsottawaa, mutta enpä malttanut sinne jäädä. Haluni paloi äitini luokse ja lähdin kun lähdinkin kohta astumaan ja osailemaan Limingan tullille. Pian löysinkin sen ja aloin oikein winhasti käwelemään Kempelettä kohti. Aurinko kun nähtäwästi aleni, antoi minulle kiireempää ja kiireempää wauhtia, pannen minun wäliin juoksemaankin. Mutta ennenkuin ehdin Kempeleeseen, tuli minua wastaan hewonen, kärryt perässä. Kärryissä istui mies ja nainen ja kun wastaan-tulijoita tar-

kemmin katsoin, tunsin niissä Wierimän ukon ja äitini. Iloisiksi tulimme kaikki tästä yhtymisestä; mutta äitini kysyi kohta, hieman toruwalla äänellä:

— Heikki, missä sinä olet ollut?

Minä ilman kursailematta wastasin siihen:

— Kemissä, waikka luulin Englannissa käywäni.

— Herranen aika! huudahti äitini. Onko poika raukka hulluksi tullut? Nouse heti kärryille, niin lähdemme kotiin.

— Tulen mielelläni kin, sanoin minä, waikka kyllä kärryissä olen saanut istua kokonaista kaksi päiwää.

— No oikeinko totta se onkin, että Kemissä käwit? Kuinka sinä sinne jouduit? kysyi äitini.

— Muori wainajan weli minun sinne wei halkolaiwassa ja takaisin tulin erään Kemin isännän kärryissä.

Nyt päästiwät molemmat aika naurun, ja äitini kysyi:

— Kaupungissako kaupuksesi möit?

— En, wastasin minä, enonne emäntä ne kaikki osti.

Samassa wedin kirjeen taskustani ja sanoin: Tämän lähetti teille isäntä; jos, äiti, osaatte lukea, niin lukekaa.

— Kyllä minä osaan kirjoitusta lukea, wirkkoi äitini, waikk'et ole nähnyt minun koskaan sitä tekewän, siitä syystä kun ei minulla ole ollut mitään kirjoitusta luettawaa. Olenhan minä aikoinani ollut ison talon tytär ja silloinhan minua muka kirjoittamaankin opetettiin.

Näin puhuessaan oli äitini aukaissut kirjeen kuoren. Wieläpäs mitä! Kätköstä tuli esiin punalaitainen seteliraha, jolle Wierimän ukko ja äitini paniwat nimeksi: kymmenen ruplan seteli. Äitini piti kädessään rahaa ja toisessa kädessä kirjettä, ja siinä, kun hewonen, jonka pää jo oli Limingalle päin käännettynä, hiljaa juoksi eteenpäin, luki hän ääneen ja selwästi:

Kemissä tänä vuonna, erittäin lämpimänä Kesäkuun aamuna.

Hywä sukulaiseni
Maria Helmikangas!

Tämän kautta saan minä ilmoittaa hywänwointini, niinkuin myös sen, että olen sinua nähnyt waan pienenä tyttönä. Harmikseni olen saanut kuulla, että isäsi on talon häwittänyt ja sulhasesi sinun pettänyt. Sitä wastoin olen iloinenkin siitä, että sisareni, sinun äitisi, on päässyt pois pahasta maailmasta puutosta kärsimästä. Sattumalta tuli poikasi minun halkojahtiini Oulussa käydessäni, ja minä wein hänen kotiini. Oli lysti wähän narrata häntä, sanoen wiewäni hänet Englantiin. Älä pane pahaksi, waikka minä kirjoitan paksua kirjoitusta juurikuin kohennuskepillä, sillä minulla on erittäin raskas käsi. Tässä lähetän sinulle tämän siewän punalaitaisen kymmenen ruplan setelin, sillä minä tiedän, että sinä sen hywin tarwitset. Koe kaswattaa hywin pikku Heikkiä, minä luulen, että hänestä tulee, kun kerkiää, oiwa mies. Woi hywin! Tämän kirjoitti omalla kädellään

Enosi
Sakari Aspela.

— Jaha, Sakari, sanoi Wierimän ukko kirjeen kuultuansa, minä muistan hänen, waikk'en nyt enään taitaisi häntä tuntea, jos tuohon tulisi. Siitä on jo toistakymmentä wuotta, kun hänen wiimeksi näin. Hän on hywin siiwo mies, Mari.

— Hywä hänen täytyy luonnostaan olla, wirkkoi äitini, sillä ei pahansisuinen eno kymmentä ruplaa lähettäisi. Eikö se, Wierimä, ole todella liian paljon? Se lisää minun ja Heikki paran säästöä melkoisesti.

— Ei mikään milloinkaan ole liikaa, wakuutti ukko, kyllä aina aika tawaran kaupitsee, waikka sitä enemmänkin olisi. Jumala hywäsydämistä antajaa siunatkoon!

— Niinpä teitäkin! sanoi äitini. Tekin annoitte sellaisen summan kirjojen ostoon, ettekä te ole edes sukulainen-

kaan, wennon wieraalle teitte hywän työn. Waan ottakaa kuitenkin omanne, edes osakſi, takaisin! Ettekö näe, että minulla on nyt paljon rahaa ja woin kyllä sen maksaa?

— Älkää höpiskö joutawia, sanoi ukko. Hywä ja rauhallinen naapuri maksaa enemmän, kuin mikään kaukainen sukulainen, joka asuu tuulimyllyn toisella puolella, maan äärissä. Ei sen wuoksi, että minä tarkoitan sillä enoanne, hän kyllä on hywä waikka kaukanakin, mutta minä tarkoitan omia sukulaisrenttujani. Niin, renttuja ne owat, niinkuin hywin tiedätte. Mitä minä niistä autan? Kyllähän ne minulta pyytäwät, kapakkaan mennäkseen. Joka kerta he owat kimpussani, kun kaupungissa käyn; mutta minä en anna. Kertakin, kun sille Simo rentulle annoin rahaa ja koko joukonpa wielä, koko kuusitoista ruplaa, oli mies olewanansa lakkiräätäli; mutta kuinkas käwi? Kun Simo sai rahat, niin oli jo kaikki loppuun juotu, ennenkuin kaupungista pois kerkesin. Orpana sekin. Tulipa katala wastaani, tuli juuri ulos kapakasta ja oli näköjään kuin juurakoita puskenut härkä. Oikein minä pelkäsin häntä enkä sen perästä ole antanut rentuille kopeikkaakaan. Waan mitä wielä tapahtui! Kun kotiin pääsin, tuota Simo katalaa auttamasta, olin saada äidiltäni selkääni eikä liikaa olis ollutkaan, waikka olisin saanutkin, sillä sellainen, joka juoppoa auttaa, ei ole parempaa ansainnut. Mutta niinkuin sanoin, jatkoi ukko puhettaan, hywä naapuri maksaa. Onhan se hauskaa, kun naapurit owat hywässä sowussa. Hywäsopuista, ahkerata naapuria minä autan ja hänen lapsiansa holhon, sillä siinä se ei mene hukkaan. Hywä naapuri on mielestäni juuri kuin pehmeä tuulen löyhkä joltakin pyhältä wuorelta, ja tuntuu kuin hywäin naapurien keskuudessa peltoni minulle antaisi kahdenkertaisen sadon. Muistakaa siis, ett'ette enää koskaan tarjoa minulle niitä rahoja, jotka minä lahjaksi annoin.

— Te olette jalo mies, sanoi äitini, sillä ilman teitä olisin surrut itseni hupsuksi, kun tuo Heikki parka oli niin

kauwan poissa, että luulin hänen joutuneen jonkun paholaisen tapettawaksi tahi Oulun koskeen suistuneen. Waan nyt sen selwästi huomaan, että mihin itseni mailmassa käännän, onneni Jumalan kädessä seisoo.

Näiden puheiden aikana olimme tulleet läpi Kempeleen kylän ja olimme Limingan niityllä. Erittäin hauskaa oli ajaa lerputella oman äitini polwella ja Wierimän ukon rinnalla tywenenä kesä-iltana yli tuon niin monelle matkustawaiselle ikäwäksi pistäwän, lakean suo-aron.

Näin oli onnellisesti päättynyt tuo ensimmäinen matkani kaukomaille. Kuka arwaa ihastuksen, kun taas seisoin omalla pihallani, tuon sileän ja kirkkaan Temmeksen rannalla, ja kaikki oli entisessä kunnossaan. Olihan mielestäni, kuin olisin wiipynyt wuosikausia poissa, waikka ei täyttä wiikkoakaan saanut kuluneeksi.

Kun myöhemmin äitini kanssa juttelin matkastani, niin en woinut olla hänelle sitäkään sanomatta, missä Tolpan Pirjon piilopaikka oli. Minä sanoin hänen kieltäneen olopaikkaansa Limingassa ilmoittamasta, mutta äitini antoi minulle täydelliset tiedot saunan palosta. Se oli nimittäin jo kohta syksyllä, kuin sauna paloi, tullut selwille, että se oli syttynyt rikkinäisen kiukaan tähden, waikka minä en ollut sattunut sitä kuulemaan. Niin muodoin oli Tolpan Pirjo syytön saunan paloon; ainoastaan kirjat, ne oliwat pahana pilkkuna, että hän ne koriinsa oli ottanut. Muutoin kyllä wanhemmat ihmiset arwasiwat ilman minun sanomattakin, missä Pirjo oli. Sillä tiesiwäthän ne, että Pirjon Katri tyttö oli Kemissä naimisissa, ja missä olisi Pirjo muualla kuin tyttönsä luona. Oliwathan waan kaikki ajattelewaiset ihmiset tyytywäisinä siitä, että Pirjo pysyi poikessa, sillä waikka hän ei ollut sanottawasti tietäjäkään, niin oli hän kuitenkin paha suustaan.

Kymmenes luku.

Äitini apuna.

Kemissä käyntini oli tapahtunut ennen juhannusta. Sinä wuonna oli näet kesä tullut tawallista warhemmin, niin että jo paljo ennen juhannusta kaikki oli täydessä kukoistuksessa. Useimmiten täällä meidän kylmässä Pohjolassa saadaan häbintuskin juhannukseksi täysi lehti puihin. Että se kuitenkin joka wuosi siihen aikaan saadaan, se on ikiwanha, luja liitto se.

Nyt sain minä taaskin kutsumuksen tulla pappilaan mihin toimeen hywänsä, jos ei muuksi, niin waikka warapaimeneksi, kunhan waan tulisin. Ruustinna tahtoi näet mielellään nähdä minut talossa ja olisi se taitanut olla rowastinkin mieleen. Ahkeruudellani olin minä woittanut heidän suosionsa.

Entiset hywät ehdot pappilassa oliwat siis tarjolla, ja waarinikin wielä siellä pehtorina heilui; mutta päättäminen oli äitini asia ja hän tahtoi minun pitää luonansa. Hän oli näet saanut luwan tehdä pelloksi lähellä meidän mökkiä olewan niitynpään, joka isännän huolimattomuuden tähden oli saanut pahasti kaswaa pajupensaita ja siten jäänyt huonon heinämaan luokkaan. Arenti tosin oli sen aikuiseksi joltisenkin suuri tuosta niityn liuskasta, mutta äidilläni kun oli hywä toiwo minun awustani wastaisina aikoina, hän ryhtyi kuitenkin kauppaan, ja siis mitä pikemmin sitä parempi tahtoi hän saada niityn wiljaa kaswawaksi.

Sinä kewäänä oli äitini myöskin wuokrannut eräästä toimettomuuden kautta perikatoon menewästä talosta suuren kappaleen walmista peltoa ja kylwi sen ohraan. Talon isäntä

oli niin köyhtynyt, ettei jaksanut walmiitakaan peltojansa enään itse kylwää. Niinmuodoin oli wuokrakin sen-kesäisestä ohramaastamme perin halpa, muistaakseni waan yksi rupla.

Kun ohra oli tehty, aloimme hakkaamaan pajuja pois tuosta peltomaasta. Ohra oli näet niinkuin muidenkin ihmisten ohra aikanansa kylwetty ja korealla laiholla, eikä siis enään ollut siinä mitään työtä, ennen elon leikkuu-aikaa. Pajujen hakkaamisessa tein minä pienellä kirweelläni jo täyden työn ja sainkin pajujen kaatamisen yksinomaiseksi toimekseni. Äiti puolestaan melkein ensimmäiseksi työksi laittoi suuren wiemäri-ojan, joka johdatti weden Wierimän torpan niityn wiemäriin ja siitä Temmesjokeen. Kun se oli tehty, kaiwoi hän pienempiä niin sanottuja sarka-ojia, ja minun oli ojien paikoille ensiksi hakkaaminen linja auki, niin että maa oli jo peltosarkain muodossa, waikka siinä wielä täysi metsä seisoi. Kun työnjärjestystä wähän ihmettelin ja kysyin äidiltäni, mitä wasten ensin oja kaiwettiin, wastasi äitini tyynesti:

— Poikani, ojitus on tarpeellisin tällaisessa maassa ennen kaikkia. Kyllä sitten kuiwan maan pian kuokkineet olemme ja pian sen woimme polttaakin, ja polttaessa on oja ympäri saran hywä olemassa. Sen awulla woimme warjella walkian luwattomiin paikkoihin menemästä.

Pian huomasin äitini puheen todeksi, sillä maa, missä ennen joka askeleella wesi tirisi, muuttui äkkiä kuiwaksi kuin kangasmaa. Ojat sitä wastaan oliwat aina wettä täynnä, waikka wesi yhä lakkaamatta joka pienimmästäkin ojasta walta-wiemäriin juoksi. Kun taas kummastelin, mistä wettä aina ojaan tuli, waikk'ei satanut ja sarkamme jo kuiwat oliwat, osoitti äitini minulle syyn siihenkin. Lawea oli märkä maa ympärillä, josta wettä ehtimiseen walui ojiimme, ja wielä oli saroillammekin sisällistä märkyyttä, sillä kun äitini pisti muutamaan, aiwan kuiwan-näköiseen paikkaan keskellä sarkaa isolla rautalapiollansa ja nosti lapion täyteisen werran maata pois,

niin kohta oli tuo pieni kuoppa wettä täynnä. Naurahtaen sanoi äitini:

— Luuletko, Heikki, wetelästä suosta niin pian kuiwia kankaita muodostuwan?

Minulla ei ollut siihen mitään sanomista, sillä näin, että äitini ymmärsi paremmin. Kuitenkin aloin esiintuomaan toisia mietteitä. Paljohan saatte, äiti parka, arwelin minä, työtä tehdä, ennenkuin pelto rupeaa työstä palkkaa antamaan. Ehkä olisi kuitenkin ollut parempi, että olisimme antaneet suon olla suona, rämeen rämeenä, ja minä olisin mennyt pappilaan. Sieltä olisin taaskin syksyllä saanut rukiita ja waatteita ja te olisitte saanut sillä tawoin hiukankin helpoitusta, olisitte saanut olla paljon huolettomampana. Nyt sitä wastoin minä en saa mitään tänä kesänä ja teillä on kowa raataminen edessä. Kohtakin alkaa kowa kuokkiminen, jossa minä en kykene sanottawasti auttamaan.

Tuohon äitini sanoiksi wirkkoi:

— Hywä poikani, sinulla on tosin sydän oikeassa paikassa. Sitä kiitosta en tahdo sinulta kieltää. Että tahdot äitisi waiwoja wähentää, on oikeus ja kohtuus, mutta päässäsi on wähän wikaa ja wika on siinä, että sitä kannat wielä liian matalalla, olet liian lyhyt sekä ijältä että warrelta. Sinä huomaat ainoastaan sen, mikä kullakin ajalla on silmäsi edessä, waan et osaa ensinkään katsoa tulewaisuutta kohti. Sinulla on ollut onni saada kaikista yrityksistäsi hywä palkka ja se juuri, että niin olet saanut, onkin wahwistanut minua ewäällä ja woimalla yrittämään uutta, josta, jos oikein ymmärrät, saamme monin kerroin enemmän kuin kieppuessamme maan ja taiwaan wälillä toisten töissä ja heidän armomurujansa nyppimässä. Semmoinen elämä woi olla hywä niin kauan kuin jaksaa hywin raataa, waan kun woimat loppuwat, on leipäkin lopussa ja kerjuu edessä. Siis maassa maalaisen on pää-oma. Siitä hän elää, sitä hän woi kaswattaa. Katso Wierimän ukkoa! Hän on torppari saman talon maalla

kuin minäkin, waan mitä häneltä puuttuu? Ei mitään. Siihen asemaan on meidänkin pyrkiminen.

Wihdoin meni wisaiseen päähäni hywät neuwot, niin että minäkin rupesin ajattelemaan wähän edemmäs kuin aamusta iltaan. Ajatuksissani näin jo oman peltomme täydessä tähkässä, näinpä myöskin kuhilaita, kuwailinpa mielessäni katon täyden leipäwartaita, päätin oman pellon wiljawimmaksi, oman lieden lämpimimmäksi paikaksi maailmassa ja minä siunasin äitini wiisautta ja maata, joka pelloksemme oli tulewa. Kun sitten äidilleni myönsin hänen puhuneen oikein ja totta, kiitti hän puolestaan Jumalaa, kehui Liminkaa ja rauhaista Temmesjoen rantaa.

Tarkasti elettiin pajunkuorienkin kanssa. Jok'ikisestä pajusta otettiin kuori pois; itse pajut kannettiin kasoihin, joissa saiwat kuiwaa polttopuiksi, ja parkit wei Wierimän ukko hewosellansa kaupunkiin, niinkuin mennä kesänäkin oli tehnyt, tuoden rahat äidilleni. Kuokkimisen toimitti eräs siihen työhön hywin tottunut mies, Samuel Sarkanen, wähäistä maksua wastaan, eikä niinmuodoin minun tarwinnutkaan kuokkia, josta totta puhuen ei olisi mitään tullutkaan. Äitini sillä wälin keräili niityn ja metsän pensaista lehtiheinää lehmälle ensi talweksi. Ja minä puolestani leikkasin sirpillä maantienwierustoilta polttiaisia, oikein suuret joukot, jotka sitten asettelin aidaksista tehdylle haasialle kuiwamaan. Siten warustettiin oiwallisia lehmän haudeheiniä talweksi.

Kun kuokkamaa oli niin kuiwa, että sen luultiin palawan, pisti äitini siihen walkian. Nuolen nopeudella lewisi tuli ympäri sarkaa. Samalla sytytettiin kaikki sarat ja niin oli koko meidän pieni wainiomme pian poltettu, jälellä punerlawa tuhka. Silloin huomasin ojien tarpeellisuuden. Oli näet ollut moniwiikkoinen pouta ja sen kautta oli niitty ylt'ympärinsä niin kuiwunut, että olisi meidän ollut aiwan mahdotonta estää sitä palamasta, jos sarkamme olisiwat olleet ojittamatta. Samaan aikaan kuulimme paljon kertomuksia ja

näimme omin silminkin paljon sawua metsä-walkioista, jotka enimmäkseen kuokkamaiden huolettomasta polttamisesta oliwat alkunsa saaneet.

Kun kytömaamme oli poltettu, aloimme tehdä heinää. Omaa niittyä tosin ei ollut, mutta Limingassa on sitä, Jumalan kiitos, niin paljo, että toimelias ihminen woi sukkelalla tawalla päästä heinäntekoon. Meni waan pyytämään joltakin isännältä, jolla näytti olewan liian paljo niittyä. Jos isäntä oli noin jotenkin hywäsydäminen, niin pyyntöön hän wastasi: saat kahtia heinällä. Siihen kauppaan oli kursailematta myöntyminen ja sai lisäksi kiittää onneansa, jos wälipuhe pysyi lujana. Usein näet tapahtui, että hywäsydämisetkin isännät, waikka kahtia heinällä niittyä lupasiwat, myöhemmin tahtoiwat siihen lisä-päiwätöitä tai wuokraa. Pahoista isännistä ei laisinkaan puhumistakaan, jotka taas eiwät olisi köyhälle ihmiselle antaneet niittyä, waikka olisi polwillaan rukoillut ja waikka mitä yhdestä suowan alasta wuokraksi luwannut. Meillä oli se onni, ettei meidän tarwinnut juuri paljon liehailla hywien eikä pahojen isäntien edessä niityn tähden, sillä sen talon isäntä, jolta saimme ohrapeltoa, antoi aiwan mielellänsä äidilleni myöskin niittyä „kahtia heinällä", se on toiset puolet heinistä tuli maan omistajalle, toiset saimme me pitää heinän teon palkasta. Äitini siis niitti ja minä harawoin. Olihan se sangen hupaista ja totta niinkin saimme kylläksi heiniä ainoalle lehmällemme, ilman mitään wierasta apua.

Poutainen kesä oli meille suurena apuna kaikissa, kuokkamaan polttamisessa, heinän teossa ja ohramme walmistumisessa. Kun heinä oli tehty, saimme ruweta ohraa leikkaamaan. Äitini leikkasi ja minä sidoin. Kuitenkin oli minullakin sirppi, ja kun ei sitomista ollut, leikkasin minäkin. Sitoa ennätin sekä omani että äitini leikkaamat. Mutta, waikka poutakin oli ollut, ei kuitenkaan ollut ohramme jokapaikasta yht'aikaa walmistunut. Toista paikkaa leikatessa, seisoi toinen wielä wihantana. Jälkimäiset paikat oliwat parhaiten kaswa-

neet, olki pitempi, tähkät suuremmat. Harwemman ja lyhemmän ohran oli pouta wähän ennen aikaansa jouduttanut. Äitini selitti minulle siihenkin syyn, huomauttaen, kuinka ne paikat, joissa ohra oli ensin walmistunut, oliwat pellon kuiwimmat ja sisälsiwät enemmän hiekkaa, jota wastoin ne, joissa ohra pääsi woimallisemmasti kaswamaan, sisälsiwät mustaa multaa. Näissä oli märkyys pysynyt paikallansa eikä päässyt maan sisään karkaamaan, niinkuin hiekkamaasta.

Kun emme woineet ohraamme yhtämittaa leikata, waan täytyi jättää se walmistumaan, aloimme kylwämään ruista tuohon wasta poltettuun kuokkamaahan. Rukiin siemeniä ei kuitenkaan ollut ostettu ja tuli siis hetken miettimys, mistä talosta niitä ostaisimme. Äitini päätti Helmikankaan rukiiden kyllä itäwän ja meni sinne ostamaan. Hän sai kun saikin sieltä rukiita. Rukiita ne oliwat, koska oliwat rukiin näköisiä, mutta siemenrukiita eiwät olleet. Kun koetettiin niitä istuttaa kiuluun, joka oli multaa täynnä, niin tuskin iti yksi jywä kymmenestä. Siis petosta koko kauppa! Asiaa mietittyänsä arwasi äitini, että isännän poika, Jaakko, oli antanut jywiä toisesta laarista, jossa oli huonompia rukiita, waikka isäntä oli hänen käskenyt mitata itäwiä rukiita. Siis tuo weitikka oli taas ilwehtinyt. Äitini oli kyllä itse ollut aitassa, kun Jaakko hänelle jywät mittasi, mutta ei hän woinut tietää, kummassa laarissa itäwiä jywiä oli, waan warmaankin Jaakko sen tiesi. Ehdollansa oli hän huonoja antanut, meille wahinkoa tehdäksensä. Äitini ei tyytynyt siihen, waan meni jywien kanssa takaisin ja sanoi isännälle, että jywät eiwät idä. Helmikankaan isäntä oli siksi rehellinen mies, että, kun sai kuulla asian oikean laidan, kohta antoi äidilleni oikeita siemenrukiita ja otti takaisin nuot poikansa antamat huonot. Wielä päälliseksi hän oikein kowasti toruikin Jaakkoa. Wasta tämmöisen mutkan päästä pääsimme kylwämään.

Kylwämisen toimitti äitini itse, samoin kuin muut siihen kuuluwat toimet. Siunattu sade kasteli peltomme ja kaik-

kein muidenkin pellot, ja tulikin se alas semmoisella woimalla, että ojat eiwät tahtoneet ehtiä niellä weden paljoutta. Totta puhuu sananlasku: iso sade poudan perästä. Muutamain päiwäin perästä oli korea laiho pellollamme, meille iloksi, waikka Helmikankaan Jaakon harmiksikin.

Nukiin kylwöä puuhatessamme, oli ohra ehtinyt walkoiseksi walmistua ja niin leikkasimme sen kaikki nurin. Puiminen toimitettiin wähitellen, sen mukaan kuin tilaisuutta saimme. Hywäntahtoinen, waikka köyhä ja wähän huolimatoin isäntä, antoi näet meille omain puimistensa wälissä luwan puida yhden riihellisen. Kun ohrariihellä olin äitini kanssa, sain kokea, että ohran wihneet owat pahat silmille, jos waan silmän sisään pääsewät. Minun silmääni meni wihne ja siitä tuli minulle erittäin tukala olo. Onneksi oli äitini kuitenkin sen werran silmälääkäri, että hän käänsi silmäluomeni nurin ja otti wihneen pois.

Wielä syksylläkin oli äidilläni ja minulla pieni rahan ansio. Rupesimme näet ahkerasti puolukoita poimimaan. Monet päiwäkaudet metsien halki, rämeiden ja kankaiden yli kuljettuamme saimme niitä karttumaan kokonaisen hewoskuorman. Wierimän hewosella wei äiti puolukat kaupunkiin ja sai niistä kohtulaisen hinnan. Samalla kertaa möi äitini myös lehmän antaman kesäkautisen woin, josta tuli melkoinen summa. Lehmä kun oli hywänlainen lypsämään ja itse kun emme paljon ensinkään woita syöneet, saatiin sillä useat ruplat säästöön pantawaksi talwen tahi kaukaisempainkin aikain waraksi. Kun wihdoin kaikki ohramme saimme puiduksi, niin oli niitä yksitoista tynnyriä kaksikymmentä kappaa. Olihan siinä rieskaleiwän ainetta kahdelle hengelle, ja kun wielä tuli perunoita lisäksi useita tynnyreitä, niin woimme sangen tyytywäisinä ajatella mennyttä kesää ja lewollisesti odottaa lähestywää talwea.

Yhdestoista luku.

Mieron tiellä kulekkija.

Kuiwan kesän ja märjänlaisen syksyn perästä tuli talwella erittäin kowat pakkaset ja paljo lunta. Syksyn puolella oli halla ylimaissa tehnyt wahinkoa etenkin suwitouoille ja paljo köyhää työkansaa läksi sieltä kuljeskelemaan hakeaksensa, jos mahdollista, jotakin työn ansiota merenranta-pitäjissä. Muutamia kuulimme jo saapuneen Liminkaankin ja ruwenneen warsin wähäpätöistä palkkaa wastaan koko wuodeksi palwelukseen, rengiksi miehet, naiset piioiksi.

Oli oikein kauhea pakkanen muutamana iltana noin kolme wiikkoa ennen joulua. Seinät, waikka oliwat turpeista kyhätyt, rutisiwat hirmuisesti ja rewontulet läiskyiwät melkein yli taiwaan kannen. Äitinikin, eikä ainoastaan minä, oli hywin huolen-alaisen ja lewottoman näköinen. Pohjatuuli rupesi wielä myöhemmällä kowanlaisesti puhaltelemaan, pannen kuiwan lumen jauhojen tawoin pölisemään ja samalla lisäten jo entisestäkin kauhean pakkasen woimaa. Äitini arweli olewan kumminkin neljäkymmentä pykälää ja totta tuo lienee ollut miten monta pykälää hywänsä, kun oli niin kauhean kylmä, ett'ei tahtonut uskaltaa nenäänsä owesta ulos pistää. Yhdessä me arwelimme samoin kuin luultawasti moni muukin sinä iltana, että onneton se, jonka täytyi olla ulkona paleltumassa. Moni köyhä ja näljistynyt matkalainen woipi semmoisessa ilmassa wetää wiimeisen henkäyksensä. Näitä tämmöisiä tarinoimme, kun joku hiljaa kolkutti owellemme. Äitini aukasi kohta owen, jota tawallisesti pimeänä aikana pidimme sisältä ha'assa, ja owesta astui sisään huonoihin waatteisiin puettu, laiha, pitkänlainen poika, wilusta wäristen. Hänen kielensäkin oli kyl-

mästä niin kangistunut, ettemme tahtoneet ymmärtää, mitä hän sanoi, kun hywää iltaa meille toiwotti.

Poika istui kohta penkille ja alkoi riisua waatteita yltänsä ja saappaita jaloistansa. Saappaat oliwat rikkinäiset ja sukat jäätyneet. Minä muistin kohta ensimäisen kirkossa käyntini ja arwasin tuon oudon pojan jaloissa alkawan saman porotuksen, kuin silloin omissanikin olin tuntenut. Tuota päätä juoksin minä ulos ja otin lunta, hieroakseni sillä pojan jalkoja. Poika kuitenkaan ei sanallakaan walittanut, hiljaisesti ja nöyrästi otti hän lumen kädestäni ja rupesi sillä hieromaan sekä käsiänsä että jalkojansa ja korwanlehtiänsä kuin myös nenäänsä. Hänen silmissään näin silloin jotakin kirkasta, juuri kuin wesi olisi niissä kiiltänyt. Mutta kun kysyin häneltä, itkeekö hän, wastasi poika: En minä juuri kehtaa itkeä, eikä paljoakaan puutu.

— Arwasinhan minä, että sinua särkee, wirkoin minä siihen.

— Särkee, särkee niin, sanoi poika ja oli wähän, arwatenkin minulle mieliksi, naurahtelewinansa.

— Kyllä se on kylmää naurua ja waiwaisen leikkiä, lausui nyt wakawasti äitini, joka seisoi minun wieressäni, pullo kädessä.

— Näytäs, kun ma woitelen wähän kamferttilinementillä, jatkoi hän pojalle, heittäähän kumminkin kihelmöimästä, waikk'ei siitä muuta apua olisikaan.

Sitten woiteli äitini kaikki paikat pojassa, joita oli nähnyt hänen lumella hierowan, jalat, kädet, nenän, korwanlehdet ja poskipäätkin wielä kaupan päälliseksi. Wähän hetken perästä huudahti poika:

— Jumalan kiitos, porotus lakkasi!

Nyt pani äitini padan tulelle ja lämmitti koinruohowettä. Sitä hän antoi pojan juoda ja käski hänen sitten panna lewolle. Äitini peitteli poikaparan hywin suurilla lammasnahkaisilla wällyillä, ja wähän ajan perästä kuulimme hä-

nen kuorsaawan. Ilta kun ei ollut aiwan myöhäinen, istuimme me wielä wieraamme nukkuessa ja puhelimme.

— Kurjaa, arweli äitini, on noiden ihmisraukkojen, joiden täytyy kuljeskella noin huonoilla waatteilla ulkona pitkät matkat. Monta kertaa onnettomat saawat astua päiwittäin aiwan Jumalan jywääkään maistamatta ja monesti wielä saawat kuulla kiroilemisia ja häwyttömiä herjauksia, jos johonkin pahaan taloon saapuwat waiwoistansa wäsyneenä lewähtämään. Monesti on niinkin, että hakewat itsensä seinien sisäpuolelle rauhassa kuollaksensakin. Armoton se ihminen, joka ei anna köyhälle suojaa ja holhousta; mutta niitä sellaisia armottomia on paljo. Mutta tiedä se, poikani, jos on ihmisellä huone, waikka kolmisoppinenkin, niin welwollisuus ottaa kurjat huoneeseen ja auttaa heitä, on kaikilla ihmisillä ilman eroitusta. Ja waikka ei olisi muuta kuin yksi ainoa leipä eli waan pieni leiwän pala, niin siitäkin on annettawa toiselle, jolla ei mitään ole. Tosin on sitäkin nähty, että kerjäläinen on auttajaansa rikkaampi, waikka näyttää puwustansa niin wiheliäiseltä kuin suinkin mahdollista. Semmoinen ihminen ei ansaitsisi mitään apua, waan olisi päinwastoin ajettawa ulos, sillä hän on pilkkakerjäläinen, joka kerjää ilman tarwetta, ko'otaksensa rikkautta ja tehden oikeasta tarwitsewaisesta pilkkaa; mutta olkoon se itsekunkin anowaisen oma omantunnon asia. Ja on niitä semmoisiakin kerjäläisiä, jotka kyllä owat awun puutteessa, mutta jotakin saatuansa kohta käyttäwät sen kaikenlaiseen ylellisyyteen, miehet usein wiinaan, naiset milloin mihinkin turhuuteen. Semmoinen oli esimerkiksi eräs minulle hywin tuttu entinen talon-emäntä, joka kulki kerjäten ja pani kaiken, minkä sai, kahwiksi. Waikka waatteet hänen yllänsä oliwat niin huonot, että yksi repale siellä, toinen täällä oli päistä yhteen solmeiltu, niin hän kuitenkin joi kahwina kaikki, mitä annettiin. Kahwissa oli hän ensin talonsa särpänyt ja wielä kerjäläisenäkin täytyi hänen saada tuota juotawaa. Se oli hänelle sellaiseksi himon esineeksi tullut, että

hänen oli melkein mahdoton elää, jollei hän kahwia saanut. Niin se on tässä maailmassa, yhdellä yhtä, toisella toista; mutta sittenkään emme omantuntomme tähden woi olla anowaista auttamatta, jollemme tarkoin tunne häntä ja tiedä, että hän anoo ilman tarwetta. Sillä muutoin woisimme olla auttamatta oikeata tarwitsewaista ja niin kowasydämisyydellämme wetää päällemme Herran tuomion.

Nyt kysyin äidiltäni: Tiedättekö warmaan, että hän on oikea tarwitsewainen, tuo meidän yöwieraamme?

— Tiedän kyllä, sanoi äitini, ei tämmöisellä ilmalla liiku rikkaita kerjäläisiä, ja tuskin hän juuri kerjäämistä warten onkaan kulussa, ei hän ole meiltä mitään pyytänyt; ainoastaan sen näen, ettei hän rikas ole, sillä monta kertaa näyttäwät kerjäläiset ulkoakin päin rikkaammilta.

Äitini kiehutti maitoa ja saatuansa maidon keitetyksi, herätti hän pojan juomaan lämmintä maitoa. Poika joi ja sen jälkeen nöyrästi kumarsi ja kiitti.

— Mikä suuri onni, alkoi hän meille puhua, että jouduin näin hywäin ihmisten luokse. Nythän tunnen itseni oikein notkeaksi ja raittiiksi. Mutta millä woin minä palkita teidän hywää kohteliaisuuttanne ja wieraanwaraisuuttanne, kun olen niin köyhä. Ehkä talon wäellä olisi minulle jotakin työtä antaa, kyllä minä tekisin, kun waan saisin hiukan ruokaa, muuta minä en pyytäisikään. Minulla ei enään ole ewästä jälillä ja raha on kaikki mennyt.

— Mistä pitäjästä sinä olet kotoisin? kysyi äitini.

— Minä olen Piippolasta, Antti Mikkosen poika, Lauri.

— Mikä mies isäsi on?

— Se oli ennen torppari, mutta wiimein seurakunnan waiwainen; mutta nyt hän on jo kuollut.

— Elääkö äitisi wielä?

— Ei se ole enään elänyt toistakymmeneen wuoteen.

— Wai on äitisi jo kuollut! No mitä tointa sinä itse olet tähän asti elinkeinonasi pitänyt?

— Minä olen ollut ruotukaswattina jo kahdeksan wuoden wanhasta Matti Katajalassa.

— Etkö saanut rengin paikkaa kotiseurakunnassasi?

— Sitä en woinut saada, se oli yhtä mahdotonta kuin tähteä taiwaalta alas ottaa.

— Kuinka niin, etkö kelwannut samaan taloon, jossa ruotilaisena olit?

— Siihen kyllä olisin kelwannut, waan se talo tuli autioksi. Talo myötiin ryöstöhuutokaupalla ja Matti isäntä itse joukkoineen joutui mieroa mittailemaan. Muualta en woinut paikkaa saada, sillä rotewammillakin miehillä oli täysi työ paikkaa saada ja he rupesiwat ruokapalkallakin, mutta minua, kun olin wielä nuori ja huonokuntoinen, eiwät ottaneet ruokapalkoillekaan, waan sanoiwat: Mene hakemaan leipämaata mistä löydät.

— Se oli surkeata ja kamalata! Osaatko edes tehdä mitään?

— Minä osaan tehdä maan-työtä kaiken laatuista, wieläpä osaan tehdä usean lajisia, moukalle kuuluwia käsitöitäkin.

Nyt olin minä aikani kuunnellut enkä enään malttanut enempää odottaa, waan kysyin liukkaasti pojalta:

— Osaatko, Lauri, sukkiakin tehdä?

— Se ei mikään konsti ole ylimaan miehille, sukkia tehdä, kaikkiahan kysyt! sanoi Lauri.

— No, jos niin helposti osaat kaikkia tehdä, ettei kysyäkään kestä, niin sitten meistä tulee tuota päätä weikot ja weljet, sanoin minä.

— Kyllähän se aina kysyä kestää, en minä juuri niin tarkoittanut, sillä en minäkään kouraani puhaltamalla mitään walmiiksi saa, wirkkoi Lauri.

— Älä nyt sentään suuttumaan rupea, Lauri kulta! sanoin minä lepyttäen.

— Mitä sinä löpiset, Heikki, pienestä kipinästä syttyy iso tuli ja leikistäkin woipi tulla iso tora. Te ette wielä likimainkaan tunne toistenne luontoa, waroitti äitini.

Silloin en tahtonut minä juttua jatkaa wastoin äitini kieltoa, waan heitin itſeni ſänkyyn. Niin panimmekin kaikki lewolle, Laurikin omalle tilallenſa, jonka äitini oli hänelle walmistanut lähelle uunia, ja pian olimme kaikki nukkuneet.

Aamulla kun heräſin, oliwat jo toiſet täydesſä työsſä. Äitini istui rukkinſa takana kehräämäsſä ja Lauri weisteli minun ſukſipuitani, ſilloin tällöin jotakin wastaten äitini kyſymykſiin. Minä katſelin kotwaſen ſängystä ſitä menoa, waan minua miellytti niin tuo Laurin työ ja toimi, ett'en jakſanut kauwan ſitä kaukaa katſella. Nouſin ſiis ylös ſängystä, puin wähän päälleni ja astuin Lauria lähemmäs ja ſanoin: Sinä oiwa mies, ettäs walmistat ne, kun minusſa itſesſäni ei ole kuntoa niitä walmistamaan.

Hm, myhähti Lauri waan ja weisti edelleen.

Suurimmalla mielihalulla katſelin minä tuota ſukſien tekemistä enſi kerran eläisſäni. Helposti huomaſin, että Laurilla työkalut eiwät olleet minkään nahjukſen kädesſä. Hän oli työhönſä täydelliſesti harjaantunut. Siis päätin parhaakſi antaa hänen tehdä työtänſä rauhasſa ja otin itſelleni muutaman luſikkapuun weistelläkſeni; kuitenkin tawan takaa ſilmäſin ſyntywiä ſukſia, jotka alituiſesti waan tekiwät walmistumista. Katſoesſani panin mieleeni tarkasti kaikki keinot, joita ſiinä käytettiin, ja aloin wähitellen huomata, ett'ei mikään ole konsti ſille, joka konstin tietää.

Samana päiwänä tuliwatkin ſukſet walmiikſi ja ne oiwalliſet, ett'ei paremmista apua. Wielä tuo ſukkela Lauri laitteli niihin jalanſijatkin, johon hän ſai äidiltäni kappaleen wanhaa ſaapaswartta, ja ſitten me käwimme yhdesſä Laurin kanssa niitä koettamasſa. Hei, lystiä laskua! Ei kuitenkaan aiwan lystiä, ſillä ſinä päiwänä ei ollutkaan hywä ſukſenkeli. Oli kiriſewä keli uuſille, woitelemattomille ſukſille, ja pakkanen, että tahtoi nenän wiedä.

Wielä ſamana päiwänä aloin minä äidiltäni pyytää, että Lauri otettaiſiin meille jokſikukſi ajakſi. Äitini ei paljon

sanallakaan estellyt ja niin jäi kuin jäikin Lauri meille. Kuitenkaan ei äitini woinut pitää häntä omana renkinänsä, waan täytyi liittoutua Helmikankaan isännän kanssa. Laurin papinkirja toimitettiin Helmikankaalle, joka otti hänen omaksi rengiksensä, waikka hän sai meillä olla työssä ja ruoassa. Päiwä päiwältä tuli Lauri aina iloisemmaksi ja äitini antoi tehdä hänelle wähän waatteitakin, niin että hänellä oli eheä puku. Lauri teki, kun ei meillä ollut hewosta eikä niinmuodoin sanottawia ulkotöitäkään, kaikenlaisia puutöitä huoneessa, rekiä, astioita, suksia, kelkkoja ja kaikenlaista, ja hän näytti kaikissa sanansa todeksi, että hän osasi maamiehen käsitöitä. Hän ansaitsi käsitöillänsä niin paljon, ett'ei äitini ollenkaan sanonut olewansa häwiöllä hänen tähtensä, jollei woitollakaan. Minä puolestani yhä opettelin tahi lisäsin tietojani. Olin aina, kuin waan suinkin sopi, Laurin apulaisena. Tawasta tosin waan näytin hänelle pärewalkiaa, mutta siitäkin hyödyin, kun aina panin tarkasti mieleeni, kuinka mitäkin työtä tehdään.

Jos kesä oli kulunut hauskasti äidin kanssa kahden maantyötä tehdessä, kului talwi wielä hauskemmin Laurin ja äitini seurassa. Sillä kun meitä oli kolme, oli jo siitäkin yksistänsä paljo enemmän hauskuutta, kun kahden olemisesta.

Mutta kun tässä maailmassa ei mikään asia saa tapahtua kyläkunnan kuulematta, ja kun ei kenellekään hywää tapahdu, ilman että se herättää kateutta, niin emme mekään saaneet rauhassa olla. Niin kauan kuin Lauri alusta talwen teki kelkkoja, suksia ja muutamia pienempiä astioita, niin ei kukaan pitänyt sitä minäkään, waan kun hän kewät-talwella teki rekiä, sahrapuita, karhinpuita, harawoita ja wiikatewarsia ja ne kaikki oiwallisia, niin kyläkunta rupesi äitiäni kadehtimaan. Kyllä silloin Laurille kesärengin paikkoja alkoi ilmaantua, kaikilta ilmansuunnilta; waan erittäin hieno tuulen löyhkä ja wiekkauden kautta wiehättäwäinen rupesi käymään Helmikankaan talon puolelta ja wetämään Lauria Helmikankaan kesärengiksi.

Lauri oli talwen ajalla jollakin tawalla tullut tuttawaksi

tuon wiekkaan Jaakon kanssa. Tämä oli häneltä kysellyt kaikenlaista, muun muassa sitäkin, mitä hän osaisi parhaiten tehdä, ja sillä tawalla onkinut Laurilta itseltään tiedot, että hän täydellisesti osasi tehdä kaikenlaista, mitä talossa tarwitaan. Kun sitten myöhemmin yksi ja toinen wieraskin sanoi sen todeksi ja isäntä Helmikangaskin pääsi uskomaan poikansa alituisia korwaan kuiskutuksia, niin sai Lauri Jaakon kautta kerran kewäällä salaisen käskyn tulla isännän pakinoille. Isännällä oli sadoin ja tuhansin hywiä, hopeaisia ja kultaisia lupauksia Laurille jaettawana. Mutta kun Lauri wastasi ei saattawansa tehdä niin pahoin emännällensä, että lähteä kesäksi pois, kun oli saanut talwen hänen luonansa wiettää ja olipa ollut hywin pidettynä, niin rupesi Helmikankaan isäntä puuskuamaan oikein Sinain jyrinällä. Hänen kowuuteensa ei mikään wastaan-sanominen auttanut, kun ei äitini ollut mikään talon-omistaja. Äitini sai olla kuinka pahoillansa hywänsä; mahtawampi se asian ratkaisee. Ei kuitenkaan äitini, enemmän kuin minäkään, tuosta ollut kadehtiwainen. Tosin emme mekään olleet synnittömiä, ja pahoja ajatuksia, niinkuin tuulen ajamia pilwiä, lenteli meidänkin päähämme, niinkuin muittenkin ihmisten, mutta kun koetimme niitä wastaan sotia, ei ne saaneet meissä pesäänsä tehdä. Lauria pidin minä hywänä ystäwänä, enkä wihannut Helmikankaan isäntääkään, mutta se täytyy minun tunnustaa, että ajoittaisin olin suutuksissa Jaakolle, joka oli niin täynnä wiekkautta.

Kahdestoista luku.

Odottamattomia suruja.

Lauri oli juuri parhaiksi ennättänyt muuttaa Helmikankaalle ja taisi hän olla wasta ensimäistä wakoa kyntämässä suuren talon ohrawainiolla, kun tuotiin sana, että Wierimän muori on äkkiä kuollut halwaukseen. Sanaa toi solakka, kahdennellatoista wuodella olewa Lowiisa ja surkeaa oli nähdä tuon kauniin ja siewän tytön kyyneleitä. Niinkuin tuulispää olisi rusentanut sydämmeni, tuntui minusta sillä hetkellä. Muistojen katkera maailma awautui eteeni, ja siinä minä katselin juuri kuin sata kertaa suurentawalla suurennuslasilla edesmenneitä ihmisiä ja surujen aikoja. Tuntui minusta juuri kuin olis minun oma iso-äitini noussut haudastansa, uudestansa kuollaksensa, saattaaksensa minulle wielä kerran surun sellaisen, joka ei ikänä lakkaisi olemasta. Joutawia! koetin itselleni sanoa. Muori lepää haudan lepokammiossa, josta wasta wiimeisen päiwän pasuuna hänen kääreliinansa kirwottaa. Mutta eipä niinkään joutawia, sillä siinä oli totta toinen puoli. Olihan se niin, että Wierimän wäkeä, jokaista ilman eroittamatta, rakastin niin sydämellisesti, kuin kuuna päiwänä woidaan rakastaa ainoastaan oman perheen jäseniä. Lowiisa oli mielestäni niinkuin sisar, Wierimän ukko niinkuin isä ja hänen äitinsä, tuo nyt täältä pois erinnyt muori, tuo Wierimän torpan wanhin ja niin muodoin koko perheen ohjaaja, oli minullekin juuri kuin olisi hänessä oma muorini wielä täällä maan päällä astuskellut. Nyt oli hän mennyt, oli sammunut kuin kynttilä erämaan pimeyttä walaisemasta. Arwata woipi, mikä mielen liikutus wallitsi Lowiisassa. Puoli mailmaa näytti häneltäkin alas waipuneen ja isänsä kanssa kieppui hän jälelle jääneellä puolisko lla. Minä koetin Lowiisan surua wä-

hentää, ottamalla hellästi osaa siihen, ja äitikin koetti, wedet silmissä, häntä lohduttaa; mutta ei se näyttänyt waikuttawan suuria, tuskinpa mitään. Ainakin hän walitti walittamistaan: Minä rakastin muoria äitinäni ja kun hän on poissa, mitä woinkaan tehdä, mitä toimittaa? Isäni kun suree myöskin, tuskin woimme kauan eläätään, pian kuolemme molemmat.

Tuon pidin mahdottomana, sillä olin itse nähnyt, että katkeroidenkin aikojen läpi woipi elää. Sen kokemuksen toiwoin Lowiisankin saawan; mutta ei nyt ollut aikad pitkiin mietteisiin. Me läksimme näet kaikki kolme niin pian, kuin suinkin ehdimme, Wierimälle.

Sula maa taaskin osoitti lähenewää kylwöjen aikaa. Mutta samaa kewät-aikaa, jolloin oli ihmisillä elojen istutus käsissä, näytti elämän ja kuoleman Herrakin käyttäwän istutuksillensa, kun hän kylwi kirkkotarhan ja taiwaan toukoa ja niin luonnollisella kewäällä kuwasi ijäti kestäwätä kewättä.

Kun tulimme Wierimälle, istui ukko äitinsä sängyn wieressä, käsi otsalla, wedet silmissä. Äitini puristi hellästi hänen kättänsä sanoen: Minä saan luwan toiwottaa surua!

Silloin nosti ukko silmänsä äitiä kohti ja kysyi:

— Kuinka sanoitte, Mari? Toiwotatteko minulle surua?

— Sanoinko minä niin? puhui äitini, walittaa aioin minä sanoa. Wäärä sana tuli ajatuksissani.

— No, Herra kanssamme olkoon! sanoi ukko, ajallamme ja wuorollamme kaikki kuolemme, mutta wälisti tulee kuolema niin äkisti. Äiti oli aamulla wielä aiwan terwe ja yht'äkkiä tuli hän aiwan tönkökſi eikä ollut monta minuuttia, ennenkuin oli matkamies walmis. Äkillisestä kuolemasta warjele meitä!

— Olettehan lukenut hurskasten äkillisestä kuolemasta? lausui äitini.

— Sen olen tehnyt, ja Johannekſesta Efeson kirkossa.

— Tutkimattomat owat Herran tiet! jatkoi äitini.

— Niin, ja käsittämättömät! lisäsi ukko.

Nyt lähestyin minäkin Lowiisan kanssa sänkyä, jossa

muori wainaja lepäsi, waan tuskin olin ehtinyt katsomaan tuota hywäntekijäni äidin maallista osaa, kun äkkiä aukeni owi ja tupaan astui waarini. Oliko hänkin sanan saanut tulla Wierimälle, ajattelin minä ensin; kuitenkin huomasin wäärin luulleeni, kun waarini lähestyi wuodetta ja sanoi:

— Mitä, onko muori kuollut? Milloin hän on kuollut?

Ennenkuin kukaan ehti hänelle mitään wastata, jatkoi hän:

Minä olen myöskin kuoleman sanoman kanssa kulussa. Ratsastaen kuljen pitkin suurempia taloja, mutta poikkesin tyttäreni mökille. Kun ei siellä ketään kotona ollut, pistin itseni tännekin wanhan tuttawan luokse ja täällähän kaikki owatkin koolla, joita etsin. Nythän se on minultakin isännöitseminen pappilassa pian loppunut.

Kaikki olimme suurimmalla tarkkuudella kuunnelleet noita waarini sanoja, waan kun hän oli sanansa päättänyt, hyppäsi Wierimän ukko äkkiä seisoallensa ja otti waarini kädestä kiinni, puristi sitä oikein woimansa takaa ja sanoi:

Mitä puhutte, minun entinen isäntäni ja kunnianarwoinen wanha Helmikangas. Onko meidän rakastettu, wanha opettajamme ja rowastimme kuollut?

— Eilen aamulla, kello wiisi, sanoi waarini.

— Me olemme siis aiwan onnettomat. Koko Liminka joutuu ihan perikatoon, walitti ukko pyyhkien silmiänsä. Sellaista sielun paimenta, kuin hän oli, emme woi ikinä saada, eikö niin, Helmikangas?

— Kyllä se on hywin epäiltäwää, onko sellaista pappia enään koko maailmassa, sanoi waarini. Saarnamies oli hän mitä parhain, ja luonnostaan niin hywänsäwyinen, että tuli köyhä tai rikas, tuli yöllä tai päiwällä häntä puhuttelemaan, oli hän aina kohtelias, niin että jokainen woi häntä lähestyä juuri kuin omaa isäänsä. Ei suinkaan silmille keikkunut, niinkuin monet paljon nuoremmat papit tekewät, waikk'en sentään kaikkia nuoriakaan moiti. Onhan joukossa hywiäkin ja meidän papit owatkin kaikki hywiä.

— Niin, kyllähän se on niin ja näin tässä maailmassa, sanoi Wierimän ukko. Niitä on pappeja, niinkuin muitakin ihmisiä, monenlaisia. Mutta mitä ikään tulee, niin emme woi wielä nuorilta papeilta, enemmän kuin muiltakaan nuorukaisilta, waatia sellaista täydellisyyttä ja mielen malttia kuin wanhoilta. Sanoohan sananlasku: lapsena on lapset kaikki, warsana hywätkin hewoset. Nuorilla, olipa se sitten herra tai talonpoika, ei woi olla tarpeeksi elämän kokemusta ja oma kokemus se kumminkin on, joka kaikkia opettaa ja wiimein wiisaaksi saattaa. Minä kuulin kerran itse rowasti wainajan sanowan, että kun hän ensin papiksi tuli, hän ei tietänyt, pitikö hänen seisoman jaloillansa wai päällänsä. Hän sai ajatella sinne ja tänne ja wiettää monta unetonta yötä; mutta kun hänellä oli halu ja tahto päästä oikealle tolalle elämässänsä ja wirassansa, niin hän pääsi. Kuitenkin sanoi hän wasta pitkän elämänsä warrella tulleensa montakin kohtaa huomaamaan, joista oli kirjoissa lukenut ja koulussakin ollut puhetta, waan joiden merkitystä ja oikeata painoa hän ei ollut ennen käsittänyt. Mutta tahtoa sitä pitää olla, tahtoa hywään ja alituiseen edistymiseen.

— Kyllä se oikein on, wakuutti waarini, waikka wähän pistää minuakin, kun olen elämäni huonosti käyttänyt. Onhan minultakin tahtoa puuttunut oikein elääkseni, ja monta olen taitanut pahentaakin esimerkilläni. Totuutta puhuitte, Wierimä, ja totuus ei pala tulessakaan, eikä se kuole kirween iskustakaan.

— Helmikangas on hywä ja tulee tänne toiseen huoneeseen, sanoi tämän jälkeen Wierimän ukko, otetaan kuppi kahwia. Tulkaa, Mari ja Heikki myös, täällä on Lowiisalla ollut jo kauan aikaa kahwi kuumana pesässä, wieraiden waralla.

Silloin menimme kaikki siewään, pieneen kamariin ja meille kaadettiin kahwia. Minä kumminkaan en mennyt pöydän luo, waan jäin owipieleen seisomaan.

Waarini sai käskyn istua pöydän päähän, mutta kun hän oli istunut, koetti hän taskuansa ja weti sieltä esiin kirjeen.

— En ollut muistaakaan asiaani, alkoi hän kirje kädessä, minulla on tyttärelleni kirje. Se tuli eilen postissa pappilaan ja minä läksin sitä samassa tuomaan, kuin olin muutenkin tännepäin kulussa. Musta lakka siinä näkyy olewan juuri kuin piki, ei suinkaan sisällys taida aiwan iloistakaan olla.

Äitini otti kirjeen, aukasi sen ja luki hiljaa. Lukiessaan tuli hän hywin huolellisen näköiseksi.

— Lue kuulumiseen, sanoi waarini, että saadaan tietää, mitä surua tämä päiwä wielä tuottaa.

Äitini alkoi lukea sortuneella äänellä:

Kemissä 13 päiwänä Toukokuuta tänä wuonna.

Hywä sukulaiseni
Maria Helmikangas!

Minä olen kokonaan täytetty sydämmellisellä surulla. Waimoni kuoli kaksi päiwää sitten, tänä aamuna kuoli toinen kaksoispojistani ja toinenkin sairastaa kuolemaisillansa. Tauti on kurkkutautia, itsekin tunnen samoja oireita. Kahdesti olen jo ajanut Torniossa, saadakseni Tornion tohtorilta liewitystä, waan ei näytä mikään auttawan. Toiwoni olisi, että pian, jos waan aika suinkin myöden antaa, tulisitte minua katsomaan, sillä täällä pian kaikki jääpi wennon wieraan käsiin. Minä saan kiittää paljo kirjeenne edestä, jonka minulle kirjoititte, ja olen siitä iloinen, että Heikki pääsi siewästi kotiin ja että kaikki oli niinkuin pitikin.

Enosi
Sakari Aspela.

Nyt wasta wuoden takaa sain tietää, että äitini oli enollensa wastauksen kirjoittanut kirjeeseen, jonka minä olin hänelle tuonut. Sitä en ollut ensinkään huomannut, milloin se oli tapahtunut, sillä en wielä koskaan ollut äitini nähnyt kirjoittawan. Kirjeen luettua wallitsi huoneessa kauan aikaa

melkein haudan hiljaisuus; wihdoin kuitenkin keskeytti waarini äänettömyyden.

— Milloin sinä, Mari, kysyi hän, olet Sakarin tuttawaksi tullut ja milloin on Heikki Kemissä käynyt? Enhän minä ole sitä kuullutkaan.

Äitini kertoi lyhyesti Kemissä käynnistäni, kirjeestä ja kymmenestä ruplasta, jotka sieltä olin tuonut. Waarini kuuli suurella uteliaisuudella ja huudahti:

— Oikeinko totta! Hän on hywäluontoinen mies, Aspelainen. Semmoisia miehiä on wähän. Kyllähän minä Sakarin tunnen. Wai lähetti kymmenen ruplaa! No, eikö minua hywin moittinut kirjeessä? päätti hän wähän hiljemmin.

— Eihän juuri muuta, sanoi waan kuulleensa, että isä on talon häwittänyt, ja pahoitteli minua, kun muka sulhaseni minun on pettänyt. Äitiwainajasta oli hywillään, kun oli saanut Heikiltä kuulla, että hän oli kuollut ja päässyt pois pahasta maailmasta puutosta kärsimästä.

— Hm, sitä wirttä ne kaikki weisaa, että minä olen talon häwittänyt. Kyllä se onkin totta, mutta mitäpä minä siihen woin tehdä, se on mennyt menoansa, sanoi waarini. Soisinhan sen toisinkin olewan.

— Kaksipa niistä tai näistä, keskeytti nyt Wierimän ukko, juodaan kahwia, ennenkuin se jähtyy. Kyllähän meille tosiaan kesän aluksi on tullut laiwanlastillinen surua, waan mikäpä sille nyt tehdään. Koettakaamme olla lujia, sillä suru on hywin puoleensa wetäwää tawaraa ja tahtoo pian miehuuden warastaa.

Kahwin juotua läksi waarini pois. Erittäin raskasmielisen näköisenä nousi hän ratsunsa selkään ja ajoi piililaukkaa ulos pihasta. Mutta Wierimän ukko istui kauan käsi otsalla, ja äitini huokaili sywään ja minä ja Lowiisa murehdimme mekin eikä kukaan tahtonut saada päähänsä, mitä ensin olisi tekeminen. Äitini wihdoinkin kysyi Wierimän ukolta, mikä olisi tehtäwä sen kirjeen johdosta, joka oli hänen kädessänsä.

— Minä en oikein tiedä sanoa, wastasi ukko. Kyllähän teidän olis käytäwä siellä, jos se waan ilman wahingotta käwisi päinsä. Waan wartokaas: kylwättekö ohraa tänä kesänä wai kuinka ai'otte?

— Kuinka niin? kysyi äitini.

— Ilman waan, jos ette ai'o ohraa kylwää, niin kyllä sitten woitte käydä Kemissä. Perunoita woitte istuttaa tultuannekin. Tehkää sentään, kuinka itse tahdotte. Jollei äitini olisi juuri kuollut, olisin minäkin woinut lähteä kyyditsemään, eihän minkään maksun tähden — olisin itsekin halunnut nähdä Sakarin, ennenkuin molemmat kuolemme.

— Sepä se, kun tuli kaikki niin yht'aikaa, sanoi äitini, etten semmoista kuoleman ryskettä ole isoon aikaan kuullutkaan.

— Niinpä niin, puheli ukko, waan oletteko, Mari, niin hywä ja autatte minua hautajaispuuhissa, niin ehkä ensi wiikolla lähdemme Kemiin; eihän niin pitkälle matkalle woi lähteä juuri kuin puulla päähän lyöden, pitää heidän sen werran siellä tietämän, ettei kukaan woi kotiansa niin jättää, ennenkuin on wähän ehtinyt järjestää asiat poissa-olon ajaksi.

Niin päättiwät ja suostuiwat äitini ja ukko asiasta, että ensi wiikolla Kemiin menisiwät. Minä ja Lowiisa saimme käskyn mennä meidän mökille, sillä meitä ei tarwittu hautajaispuuhissa. Se oli minulle hywin mieluinen asia, mutta Lowiisan suru waan ei tahtonut haihtua. Tawan takaa aloitti hän itkunsa uudestaan ja minä, joka olin hänen lohduttajaksseen määrätty, tahdoin olla pääsemättömissä. Kuitenkin saimme ajan iltaan kuluneeksi ja äitini tuli kotiin.

Äitini käwi saattamassa Lowiisaa kotiin hänen isänsä luokse, mutta takaisin palattuansa oli hän hywin harmissansa. Ei tiennyt mitä tehdä, mitä tekemättä jättää, kun ei yhdellä kertaa woi kaikkea tehdä. Me panimme molemmat hywin lewottomina maata.

Melkein unettoman yön maattuamme, läksi äitini Wie=

rimälle hautajaisia walmistamaan, niinkuin häntä oli pyydetty, ja minä kuljin kuin Hippa-Heikki kodin ja Wierimän wäliä päiwäkaudet. Minulla oli aina jotakin asiaa Wierimälle ja sinne päästyäni taas jotakin asiaa kotiin, jollei muutakaan, niin lehmälle ruokaa antamaan, sillä ulkona ei ollut wielä elukoille tarpeeksi purtawaa ja ilmakin oli kylmä. Tätä tämmöistä kesti kolme päiwää. Äitini ei käynyt kotona kuin pikkuisen pösyämellä. Lowiisa käwi lehmäämmekin lypsämässä. Kolmannen päiwän illalla hywin myöhään, kun äitini oli hywin wäsyksissä, kolkutti joku owelle. Minä aukasin owen ja sisään astui waarini lääähöttäen.

— Mikä teitä waiwaa, isä, kun olette niin hengästyksissä? kysyi äitini.

— Kun ehätin tuomaan tätä kirjettä, se on arwatenkin taas enoltas, koska on mustissaan. Maisteri pisti sen minun käteeni ja sanoi: ratsastakaa joutuin, kun jo toinen surukirje tulee yhtä päätä. Minä ajoin niinkuin hullu, ja ilmankin on kaiken wiikon ollut niin kowa kiire, että on saanut juosta ja hypätä, että jalat tahtoo kulua polwia myöten pois. Kiusaus kiusasi minua jo tullessani aukasemaan kirjeen, mutta wanha rehellisyyteni kumminkin pidätti. Eihän minulla olisi ollut oikeutta aukasta toisen kirjettä, waikka kohta se oli omalle lapselleni. Tässä se on, lue joutuin, että minäkin saan kuulla sen sisällyksen, sillä minun täytyy lähteä taas.

Äitini repäsi kirjeen auki ja alkoi lukea ääneen:

Kemissä, niinkuin ennen.

Hywä sukulaiseni
Maria Helmikangas!

Tämän kautta saan tietää antaa, että toinenkin kaksoispojistani jo on kuollut ja siis olen aiwan sileä leskimies; mutta oma kaulani on kuitenkin, Jumalan kiitos, sen werran parantunut, että toiwomassa olen jo siitä aiwan terwettä. Siis et tarwitse kustantaa itseäsi tänne, jos muutoin et ole

jo ehtinyt lähtemään. Minä tulen kohta itse Limingassa käymään, wanhojen lapsuuden tuttawien kanssa suruani haihduttamaan. Taloni minä myyn, jos saan soweliaan hinnan, jos ei, panen sen arennille; kuitenkin, oli miten oli senkin kanssa, päätökseni on se, että tahdon wiettää kesäsydäntä Tyrnäwällä ja Limingassa. Hautajaisten jälkeen pannaan matkustus toimeen. Olin wähällä unhottaa, että se Limingan koukkuleukaakka, jota Tolpan Pirjoksi tai miksi sitä siellä kutsuttiin, kuoli kewäällä noin neljä wiikkoa sitten, ja hänen tyttärensä on myöskin leskenä, sillä hänen miehensä tuli tapaturmaisen kuoleman kautta pois. Hän hukkui Kemijokeen. Leski aikoo myöskin tulla Liminkaan takaisin, sillä hänkin on sileä, niinkuin minäkin. Ainoa lapsi, joka heillä oli, kuoli ennen joulua. Woi hywin, siksi kuin tulen.

Enosi
Sakari Aspela.

— Wai aikoo hän tulla tänne. No, olipa se hywä, ettei sinun siis tarwitse mennäkään, sanoi waarini. Sekin oli hywä, ettei siinä kirjeessä ollut mitään moitteita minulle; kukatiesi on hän unhottanut ja paras se olisikin. Hywästi nyt! Ja niin hän lähti kiireesti ulos.

Nyt olimme taas äitineni kahden kesken ja äitini sanoi:

— Tuntuupa paljon helpommalta hengityksenі, kun ei tarwitse lähteä mihinkään matkustelemaan. Matka ei huwita minua lainkaan, kotonaan on korkein nousta.

Seuraawana päiwänä ei äitini noussutkaan ylös, hänkin oli tullut kipeäksi. Minä kumminkaan en tuntenut mitään taudin oireita, waan sen sijaan rupesin kowasti pelkäämään jääwäni orwoksi, jos äitini, tuo ainoa turwapatsaani maailmassa lankeaisi. Yhtämittaa kysyin äidiltäni: joko kohta paranette? mutta sain aina tuon surullisen wastauksen: ei wielä ole tietoa paranemisesta. Muuta en enään woinut ajatella kuin että kaikki maailman kansat ja sukukunnat kohta kuolisi=

wat sukupuuttoon. Aloin jo odotella itsellenikin tuota pikaa lähenewää sairautta ja kuolemaa. Tauti oli kuitenkin hywäksi onneksi kaukana minusta.

Koko päiwän äitini paranemista turhaan odotettuani ja lehmän saman werran aikaa lypsämättä oltua, täytyi minun lähteä Wierimän Lowiisaa awuksi, sillä äitini tuli ehtoopäiwällä niin huonoksi, että oikein houraili.

Päästyäni Wierimän porstuaan, seisahduin hetkeksi, sillä en ollut selwillä siitä, mitä minun piti ensiksi sanoa. Seisoessani siinä tuli äkkiä mieleeni, kuinka koko Limingan pitäjä walmistautuu wiettämään surujuhlaa rowastin kuoleman johdosta. Wietänkö minäkin surujuhlaa, kysyin itseltäni. Surulliselta tosin näyttää! oli wastaukseni. Rowasti joutui nyt ainoaksi mietintö-aineekseni. Oli niinkuin joku olisi puhunut, waikk'ei ketään näkynyt, sillä sanat nousiwat oman sydämmeni sywyydestä: rowasti, tuo uskollinen ja harras sielunpaimen, kun hän nyt on sauwansa ylipaimenensa eteen kantanut, tahtoo kunniaseuranansa wiedä muassaan joukon paimentamiansa sieluja — siitä kaikkein sairastuminen ja kuolema. En itsekään tietänyt, miksi nämät ajatukset nyt juuri minun päässäni pyöriwät. Minä raotin hiljaa tuwan owea ja kuulin hiljaista waikeroimista, juuri kuin heikon sairaan huulilta. Sitten aukasin owen oikein ja astuin sisälle. Mutta eikö sydämmeni nyt kymmenen kertaa kiiwaammasti sykkinyt rinnassani, kun näin Wierimän ukon selällänsä makaawan sängyssä ja Lowiisan kastelewan hänen päätänsä kylmällä wedellä, jota hänellä oli liinaisessa riewussa. Minä kysyin kohta hätäisesti, mikä isäntää waiwaa, ja sain wastauksen itseltään ukolta:

— Hirmuinen pakotus päässä ja niskassa, eikä lakkaa.

Nyt jouduin minä niin toiwottomaan tilaan, etten totta puhuen tietänyt mitä piti tekemäni. Kaikeksi onneksi ei Lowiisa itkenyt, sillä isänsä koetti häntä lohduttaa. Minäkin puolestani annoin Lowiisalle muutaman elähyttäwän sanan,

sanoen hänelle: kyllä isäsi paranee. Kuitenkin ajattelin itsekseni wallan toista, nimittäin: kyllä ukko pian joutuu riiheen äitinsä wiereen odottamaan hautauspäiwää; mutta samassa myöskin mietiskelin: kuka meitä kaikkia wiimein hautaa, kun näin yhtä aikaa kuolemme.

Nyt huomasin selwästi, ettei minun ollut Wierimältä apua odottaminen, waan oli se muualta hankittawa. Minä en uskaltanut kertoakaan, mitä warten olin sinne tullut, sillä pidin waarallisena aina uusia ja uusia surun sanomia kipeälle ihmiselle korwiin kuuluttaa. Läksin sen tähden kohta matkoihini, sanoen mennessäni: minä koetan teille apua hankkia.

Ulos tultuani en oikein tietänyt, mihin olis paras lähteä. Läksin kuitenkin ensin kotiin, katsomaan, eikö äiti jo toinnuisi. Enpä minä kauan wiipynyt, ennenkuin olin kotona, äitini sängyn wieressä. Äitini nukkui raskaasti, silmät raollansa, eikä ensinkään osannut kysymyksiini wastata. Woi hywä Jumala, mitäs minä nyt teen! huudahdin itsekseni ja olin jo wähällä itkeä. Mutta muistin samalla erään sananlaskun, jota muoriwainajani wälistä laususkeli: Ei itku hädästä päästä, parku päiwistä pahoista, ja niin minä taas olin walmiina johonkin lähtemään. Kun ulos tulin, inui ja ammui lehmämme saunassa. Siwu-mennessäni sanoin hänelle kowalla äänellä: sinäkin, wiaton luontokappale, saat siellä kärsiä, waan koeta nyt odottaa, en minä jouda enkä woikaan tehdä sinulle mitään, sillä minulla on täysi työ hääriä ja puuhia ihmishenkien pelastukseksi. Sitten minä juoksin, että maa tömisi, suureen Helmikankaan taloon.

Kun pääsin Helmikankaan pirttiin, sanoin kohta kaiken wäen kuulten:

— Joutukaa, Jumalan tähden, auttamaan, jos teissä on kipinäkään ihmissydäntä. Wierimän muori on kuollut ja ukko on kipeänä ja äitini on kipeänä — jos joku edes menisi ja lypsäisi lehmämme, sekin sinne maitoonsa pakahtuu. Minä itse koetan juosta pappilaan, jos saisin sieltä wähän rohtoja.

— Joko sinua kohta ruwetaan pienentämään? kuulin ensimäiseksi wastaukseksi jonkun takanani puhuwan.

Minä pyörähdin katsomaan ja näin Jaakon seisowan edessäni. Hywä, ajattelin minä itsekseni, ei sinun pääsi paljoa kiellä, kun teet näinkin suurissa asioissa pilkkaa ja irwistelet awun hakijalle. Sanoin siis hänelle: Kyllä minua tuntuwasti pienennetään, waan pidähän suusi kiini ja walitse soweliaampi aika irwistyksilles.

Muu wäki kuitenkaan ei nauraneet. Kun isäntä samassa tuli pirttiin, kerroin hänelle erikseen, kuinka huonosti oli Wierimällä ja meillä. Hän määräsi kaksi piikaa liikkeelle, toisen Wierimälle, toisen meille, mutta ne kohta paniwat wastaan, ettei he uskalla mennä.

— No, menköön sitten kaksi renkiä, sanoi isäntä wihaisesti. Antti menköön Wierimälle ja Lauri Marin mökkiin, koska hän on tuttawampi siellä. Waan jos Wierimän Lowiisakaan ei ole päässyt sairaan luota lehmiä lypsämään, niin on tyttöjenkin lähteminen. Anni menköön Wierimälle Antin kanssa ja Tilta Laurin kanssa Marin luokse. Niin, ja lähtekää joutuin nyt, ei siinä tarwitse siekailla, ei ihmisiä sentään niin saa tappaa kuin elukoita.

Piiat kuitenkin koettiwat pitää puoltansa sanoen: Mutta jos sieltä tauti tarttuu ja tulemme kipeiksi.

— Entäpä makeiksi te siellä tulette, naurahti isäntä ja lisäsi: Minä tulen itse wähän päästä ulos ja käyn kummassakin torpassa ja jos ette silloin ole siellä, niin warokaa itseänne.

Kun tytöt näin kowan käskyn saiwat, täytyi heidän lähteä; mutta miehet meniwät mielellläänkin. Waan kun kaikki olimme porstuan owella juuri pihalle pääsemässä, seisoi Jaakko porstuan owipielessä ja sanoi jälleen:

— Koska sinua, Heikki, oikein pienennetään? Sitten kuin ruwetaan, niin lähetä sana minulle.

Minä en pitänyt tarpeellisena wastata siihen mitään, mutta Antti, joka oli talon wanha renki, karjasi, että kartano kaikui: Suus kiinni, hunswotti, ja häpeä wähän! Kun päästiin talosta pois, sanoi Antti wielä: Eiwät suinkaan tytöt ole antaneet wahdille welliä tänään, kun se on niin haukkuwallaan.

— Ei se saanut kuin sianlihaa, pannukakkua, korppumaitolämmitystä ja kolme kuppia kahwia päiwälliseksi, sanoi toinen piioista.

— Minä ajattelinkin, wirkkoi Antti, että joku siinä on, joko se on saanut liian raswaista ruokaa tahi liian wähän. Nyt kuulenkin, että se haukkuu raswan liwulta eikä nälässä, niinkuin ensin luulin. Mutta katsokoon waan, ett'ei pilkka käy wielä maailmassa omaan nilkkaan, ei niitä köyhiä ennenkään ole rikkaan lapset intikseen pilkanneet. Wähä on ikää wielä, paljo puuttuu kahdestakin kymmenestä, enempi wielä kahdeksasta kymmenestä. Tywessä on, ei ole latwassa.

— Johan Antti suuttui silmittömäksi meidän nuorelle isännälle, sanoi Anni.

— Niin, minä en kärsi sellaista alituista ratikoimista, se on yhtenään jokaisen silmillä ja luulee wissiin, ettei enään muut ole ihmisiäkään kuin hän ja hänen äitinsä, mokoma kahwisusso, puhui Antti.

Tämän tarinan kestäessä olimme joutuneet Wierimän pihalle. Siinä nyt tuli kysymys, kuinka tehdään ja kuinka komppania jaetaan.

— Kuka sen nyt taas muistaa, kenen sitä mihinkin mennä piti? kysyi Antti.

Minä sanoin: Isäntä käski Annin ja Antin mennä Wierimälle ja Laurin ja Tildan meille.

— Jaa mutta jos muistat sinäkin wäärin, sanoi Antti. Mennään ja käydään molemmissa, tulkaa kaikki sisään! Mentiin siis kaikki Wierimän tupaan.

Wierimän ukko oli jo hiukan parempi, ja Lowiisa oli

joutanut lehmiä hoitamaan; kuitenkin walitti ukko wielä päätänsä kipeäksi, waan toiwoi sen helpoittawan, kun oli saanut siihen etikkahauteen. Ukkoa wähän nauratti, kun kuuli minun Helmikankaan wäen liikkeelle saattaneen, waan kun sanoiwat hänelle, että heidän on meneminen myöskin minun äitini mökille, sillä Marikin on kipeä, silloin ukko sanoi: Joutukaa, hywät ihmiset, pian. Taitaa olla pahastikin hänen kanssaan. Hän walwoi tässä liiaksi ja walitti päätään ja sanoi nenänsä juosseen werta kahdesti. Liika walwominen ei ole hywä, siitä woipi tulla tautikin pian. Jos Antti on hywä ja menee ja katsoo, kuinka siellä on, ja tulette sitten palatessanne tämän kautta ja sanotte minulle.

Silloin taas lähdettiin koko woimalla ja mentiin meille.

Kun pääsimme kotiin ja astuimme äitini sängyn wiereen, näimme hänen wielä nukkuwan. Kaikki koettiwat olla niin hiljaa kuin suinkin mahdollista. Tilta, joka sanoi olewansa äitini kanssa erittäin hywä tuttawa, siweli hiljaa kädellänsä äitini otsaa ja huulia. Siitä äitini heräsi ja aukasi silmänsä.

— Mikä se on, mikä se on? kysyi hän.

— Tilta olen, ettekö tunne minua?

— Kyllä nyt jo tunnen, sanoi äitini, nostaen silmänsä ja samassa nousten istuallensa sängyssä. Onhan täällä Lauri ja Antti ja Anni ja Tilta, mihin te nyt olette menossa?

Kun asia hänelle kerrottiin, miten hän oli koko päiwän sairastanut, sanoi äitini:

— Woi Heikki parkaa! Tiettyhän se on, että lapselle hätä tulee, mutta nyt minä tunnen olewani tuntuwasti raittiimpi, waikka kyllä päätäni wielä hiukan särkee.

Tuosta puheesta tulin minä niin iloiseksi, että olin wähällä ruweta hyppimään, waan en kuitenkaan kehdannut sitä tehdä wierasten aikana.

Nyt pyysi äitini, että jompikumpi tytöistä lypsäisi lehmän, ja tytöt meniwät oikein kewein askelin pyyntöä täyttä-

mään. Wähän ajan takaa toi Tilta sisään suuren kiulullisen lämmintä maitoa ja äitini rupesi nauramaan ja sanoi:

— Pitäähän minun wieraille jotakin tarjota. Kun ei muuta lämmintä ole tällä kertaa, niin juokaa lämmintä maitoa. Hän joi ensin itse kiulusta ja sanoi sitten: Juokaa, jos tykkäätte, ei se pahaa tee.

Silloin yksi toisensa perään tarttui kiuluun kiinni ja joi maitoa. Minä sain juoda lopun ja totta puhuen se oli hauskaa kestiä. Jos sellaista monestikin pidettäisiin, niin wähemmin waiwaisi kohmelo päätä, eikä joutuisi monikaan mies pois maaltaan ja mieron mittarit wähenisiwät.

Kun oltiin wähän aikaa istuttu niitä näitä jutellessa ja muutamat jo aikoiwat pois lähteä, sillä oli hywin myöhäinen, aukastiin äkkiä owi ja Helmikankaan isäntä astui sisälle.

— No mitä pahuksia nyt! Täällähän te istutte kaikki, sanoi hän, ettekö ole Wierimällä käyneetkään? Hywää iltaa, Mari, sentään, waikka mun täytyy noita wähän pöllyttää — — eiwät kalkiset nuo tytöt olisi ensinkään uskaltaneet lähteä, waan mikä se on se iso Tee, se on täytyminen! Kyllä minä surraan ja pyörät hyrrään, jos ei hywä auta.

— Niin, kyllähän isäntä aina on hywin hywäsydäminen mies, lausui äitini. Olkaa hywä ja istukaa, isäntä.

— Kiitoksia käskemästänne, sanoi isäntä, kyllähän tuota wähän joudan istumaankin. Mutta se on hiidessä walhe se, että minä mikään hywäsydäminen olisin. Hywä sydän on ani kaukana tästä ukosta ja te olitte, Mari, ensimmäinen ihminen maailmassa, joka minua hywäsydämiseksi on sanonut. Pilkalla tekin sen teitte, waan kun se kerran on sanottu, niin se on sanottu, ja siitä sanasta annan minä teille wielä tänä iltana tynnyrin rukiita, ja se on tosi se! Ja jos kipeä olette, niin haen, waikka läpi yön, teille tohtorin Oulusta.

Nyt eiwät toiset jaksaneet enään pidättää nauruansa, waan päästiwät aika remakan. Etenkin tytöt nauroiwat, niin että wedet silmistä juoksi. Waan isäntä, waikka häntä itse=

äänkin alkoi naurattaa, koetti olla totisena ja jatkoi puhettaan:

— Niin, luulee kai tytötkin minun pilaa puhuwan — enkös minä sanonut, että makeiksi te täällä tulette, waan ei kipeiksi. Mutta, hei, kaikki minun hywä wäkeni, lähtekää pois! Waan Mari ei huoli panna oikein pian owea kiinni. Tänään minä wielä rukiit tuon.

Silloin läksiwät kaikki ulos.

— Kyllä se pian sen tekeekin, arweli äitini, että tuopi rukiit. Sillä ei hän niin monen hengen kuulemaa lupausta wiitsi peruuttaa, waikk'en minä niitä juuri mielelläni ottaisi wastaan. Mutta eihän sitä sowi kieltääkään. Se on hänen oma asiansa, kun antaa, niin antakoon.

Noin tunnin ajan odotettuamme kuulimme hewosella ajettawan pihaamme, ja ennen kuin ehdin mennä katsomaan tulijaa, astui owesta sisään, säkki seljässä, Helmikankaan isäntä. Hän heitti säkin uunin wiereen permannolle ja sanoi:

— Jaksan minä, näen mä, wielä kantaa tynnyrin rukiita kärryistä huoneeseen, en minä wielä niin lamassa ole. Siinä on, Mari, rukiit. Sanastanne on tynnyri ja yksi kappa on ylitse, se saapi olla Laurin wuokraa. Kyllä Mari taitaa olla wihainen minulle siitä kuin minä Laurin otin pois, mutta mitä te rengillä teette, pienethän teillä on wielä tilukset muokattawana, jaksatte net yksinkin wielä muokata, ilman että sitä warten tarwitsee kokonaista miestä waatettaa, palkata ja ruokkia.

— Ei sen wuoksi olisi tarwinnut isännän minulle rukiita tuoda, en minä mitään Laurin wuokraa pyydä, sanoi äitini.

— Oli miten oli, pitäkää rukiit waan, en minä niitä aina annakkaan, sillä sellainen pää on minulla ani harwoin, että lahjoja antaa; kyllä silloin saa ottaa, kuin minä annankin, päätti isäntä.

— Niin, mutta isäntä woipi kuitenkin, sanoi äitini, pitää wihaa minulle, kun sanoin teitä hywäsydämiseksi, waan todellakin olen minä aina ajatellut, että olette erittäin hywäsydä-

minen, toimelias ja wielä päälliseksi seurakunnan etewimpiä isäntiä.

— Niin — hm — kyllä minä yskän ymmärrän, murisi isäntä, Marilla on pahat nahassa. Suu puhuu sydämen kyllyydestä. Aina suurempaa ja karkeampaa pilkkaa annatte minun korwissani soida. Toimelias minä tosin olen, mutta mikäs seurakunnan etewin isäntä minä sentään olisin! Kuitenkin, kun se on sanottu, se on sanottu, ja siitä sanasta minä huomenna tuon teille kolme palwattua lampaan reittä, ja se on tosi se!

— Ei isännän pidä ruweta turhiin puuhiin, kantamaan tawaraansa tänne ja köyhdyttämään itseänsä, saattaaksensa minua uppo rikkaaksi. Sowitaanhan noista muutenkin, minä kun pyydän sanani anteeksi, puhui siihen äitini.

— Mokomiakin herjaussanoja tässä wielä anteeksi pyytämään rupeatte, olette waan koko illan kehunut minua sellaisilla sanoilla, joita ei yksikään kuolewainen ole minulle wielä eläessäni lausunut, waan kaikki owat minua sanoneet petturiksi, saituriksi ja wisukintuksi, joihin nimiin minussa onkin syytä. Petturi minä en juuri ole, mutta saituri ja wisukinttu olen, ja jos en niin olisi, joutuisin minä pian maaltani pois, niinkuin isäsikin joutui. Wähän saiturina on mielestäni parempi olla, kuin roima tuhlarina, onhan sitten huonouden ja sairauden aikana wähän kumminkin, millä auttaa entisiä, wanhoja työntekijöitänsä. Mutta koska anteeksi pyysitte, niin toimitan minä teille huomenna lampaan reisien keralla putelin Ranskan wiiniä ja päätökseksi sanon: Ei kaikki minua oikein tunne, mutta minun mielipiteeni on semmoinen, ettei kenenkään, joka minun maallani asuu, pidä puutosta kärsimän. Minä olen walmis auttamaan heti kohta, kuin joku walitus joko taudin tai köyhyyden tähden minun korwiini saatetaan. — Hywästi nyt, Mari, tulkaa terweeksi, huomenna minä tulen taas katsomaan.

Sen sanottuaan meni isäntä raskaasti huoaten ulos.

Äitini ja minä jäimme katselemaan toisiamme silmiin.

— Kyllä minä olen sitä ajatellut, wirkkoi äitini hetken päästä, ettei se niin kowasydäminen ja armoton ole kuin sitä huudetaan, sillä pahat ihmiset owat aina walmiit pahaan kirweeseen wartta jatkamaan, mutta ruttotuumainen se on, eikä se koskaan ole paha merkki.

Minä olin iloinen, että äitini oli wähän terweempi. Se oli minusta parempi kuin Helmikankaan isännän lahjat. Kuitenkin ajattelin paljo tuota isäntääkin, waikka en oikein ymmärtänyt, mitä hän oikeastaan tarkoitti. Päätin kuitenkin kaikesta, mitä olin kuullut ja nähnyt, että hän piti paljon korupuheista ja kiitoksista. En tahtonut äitiäni waiwata jutun jatkamisella sinä iltana, waan paneusin lewolle ja huokasin sydämmellisen huokauksen korkeuden hallitsijalle ja uskoin hänelle, joka aina hywin tekee, ohjattawaksi kaiken wastaisen eloni.

Aamulla aikaisin oli jo äitini ylhäällä toimimassa. Ennen minun heräämistäni oli hän jo käynyt Wierimälläkin, ja kun heräsin, sanoi hän:

— Nouse ylös, Heikki, pese silmäsi ja pue päällesi. Tänä päiwänä on Wierimän muorin hautajaiset.

Minä nousin ylös, tein kiireellä työt neuwotut ja olin walmis lähtemään waikka mihin, kun näin äitini terweenä. Juuri kuin olimme lähtemässä ulos ja äidilläni oli jo munalukko kädessä owea kiinni pannaksensa, tuli Helmikankaan isäntä siihen, kolme lampaan reittä nyytissä ja wiinipullo kädessä, ja antoi net äidilleni. Mutta äitini ei tahtonut enempiä lahjoja.

— Minä en huoli enään nyt, se on totta se, isäntä, en minä niin köyhä ole. On niitä köyhempiäkin autettawia, ja kun minä suutun, niin minä annan rukiitkin takaisin. Ei se ole muuta kuin metkuja, koko tuo tuommoinen kantaminen.

— Mitäs te, Mari, oikein meinaatte? sanoi isäntä, ja hänen huulensa tuliwat walkoisekSi.

— Sitä minä meinaan, että, jos ei isäntä hywällä erkane, niin minä suutun.

— Ohhoh! kuinka ylpeäksi te olette tullut wiime yön seutuna, sanoi isäntä, olettehan hourupäinen, kun aiotte suuttua hywäntekijäänne.

— Juuri yön seutuna olenkin ajatellut sen koko asian niin perin juurin, waikka illalla, kun pääni oli wielä kipeä, en oikein ymmärtänyt. Mutta sitten se selkeni minulle, ja eikö niin ole, että tämä asia olisi mitä kiiruimmittain sanottawa emännällenne?

— Olkaa waiti, hiljaa, hiljaa! Pitäkää kaikki, minä menen pian pois, sanoi isäntä ja lähti tiehensä.

Mutta äitini huusi hänen jälkeensä: Kyllä minä syön, mitä hywät ihmiset antaa, waan maksosta pitäköön Siipolainen huolta.

— Hiljaa, hiljaa! huusi isäntä kaukaa ja nosti lakkiansa jäähywäisiksi.

Mitä tuo tuommoinen äitini käytös merkitsee, ajattelin itsekseni, eikö sopisi paremmin kohdella hywäsydämistä miestä kuin noin julmalla tawalla ja uhkauksilla.

— Mitä wasten niin pahasti isännälle puhuitte? kysyin äidiltäni.

— Eipä sanota sulle, tulisit liian wiisaaksi, wastasi äitini, mutta muista se, ettet missään mitään puhu tästä tapauksesta. Anna se olla minun salaisuutenani.

— Niin, mutta, sanoin minä, tietäähän Helmikankaan palweluswäki jywistä ja rukiista, jotka isäntä antoi.

— Rukiista he tietäwät, mutta tästä wiimeisestä eiwät he tiedä, ja anna se olla minun asiani, kyllä minä wastaan, puhui äitini äänellä, joka ilmoitti, ettei siitä asiasta sen enempää.

Nyt lähdimme Wierimälle enkä minä huolinut waiwata päätäni tutkimalla äitini salaisuuksia. Niin me kaikessa hiljaisuudessa astuimme Wierimän pihaan.

Sangen ihanasti walaisi kewät-aurinko tuota rauhaista pihaa, jonka keskellä kahden tuolin päällä lepäsi Wierimän

muori arkussansa. Ja jos mihin päin katsoin, näytti kaikki niin juhlalliselta. Huoneeseen kun astuin, oli kaikki niin siistiä ja permannolla pienennettyjä hawuja, joka pani huoneen erittäin hywästä hajusta löyhkäämään. Minun suuhuni tuli huomaamattani sana: On niinkuin olisi pyhäpäiwä.

Siihen yksi noista siistiin pukuun puetuista naisista wastasi:

— Pyhäpäiwähän nyt onkin, kosk'on sunnuntai-aamu.

— Oikein, sunnuntai-aamu se olikin, waikk'en sitä ollut ensinkään muistanut. Wähän häpesin, ett'en sitä sen paremmalla huolella ollut muistellut, ja häwettäwä asia se onkin kristittyjen seassa, ettei muisteta, milloin on sunnuntai.

Mutta yksi wanha harmaapäinen ukko lisäsi naisen sanoihin: Arkinakos tässä torpparit jaksaisi hautajaisia wiettää ja erikseen pappia kustantaa.

Siihen wirkkoi Wierimän ukko: Kyllä kai sen jaksamisen puolesta jaksaa, mutta kun ruumiin hautaaminenkin on pyhä toimitus, niin woipi sen tehdä pyhänä, ett'ei wierasten tarwitse jäädä sen tähden pois, että työpäiwä hukkaan menee.

— Olkoon nyt sitten waikka niin, sanoi se toinen ukko, ja siihen se juttu loppuikin.

Nyt juotiin wähän kahwia, jonka jälkeen ruwettiin lähtemään. Mutta ennenkuin ehdimme huoneestakaan lähteä, tuli Helmikankaan isäntä emäntinensä, poikinensa ja tyttärinensä pihaan. He oliwat kahdella hewosella kulussa, isäntä istui emäntinensä ensimäisissä kärryissä, poika Jaakko ja tytär Kreeta toisissa. Wierimän ukko käski heidän tulemaan sisälle ottamaan kahwia, mutta isäntä sanoi olewan kaikista sopiwimman lähteä, kun muka jo oli myöhäinen, ja niin ei yksikään Helmikankaan wäestä astunut pois ajoneuwoistaan. Sitten weisattiin lyhyt wirren wärssy ja lähdettiin.

Hautajaiswieraista oli usea hewosella, mutta usea ilmankin, ja sentähden tuli kysymys, kuinka niiden on tekeminen,

joilla ei hewosta ollut. Wiimein suostuttiin, että hewosella olijat ottaisiwat lisäkuormaksi muutamia hewosettomia. Se oli Helmikankaan isäntä, joka sen jutun alkuun pani, ja isäntä käski äitiäni omiin kääseihinsä ja minua poikansa ajopeliin. Äitini ei ensin tahtonut siihen suostua, mutta kun emäntä alkoi häntä pyytää nousemaan hänen syliinsä, niin meni äitini wiimein. Minä puolestani en olisi ensinkään tahtonut Jaakon kanssa ajaa, mutta olin wiisas kuitenkin, että kohta menin sinne ja istuin Jaakon syliin. Kun olin paikalleni istunut, sanoi Jaakko:

— Oh, keweähän sinä oletkin, wanhasta pienennetty.

— Mitäs minä wielä niin paljon painan, wastasin minä ja olin juuri kuin tosiaankin „wanhasta pienennetty" olisi ollut oikea nimeni. Sitten mentiin niin että maa tömisi ja wähän päästä olimme kirkon mäellä.

Tultuamme kirkolle näin, että Isä ylhäinen oli tehnyt paljon taiwahan toukoa, sillä haudattawien ruumisten luku oli yhdeksäntoista. Parhaaseen aikaan olimme tulleet perille, sillä kohta sen jälkeen alkoi juhlasaatto. Pappi ja lukkari kulkiwat edellä ja heidän jälessänsä kannettiin ruumiit iän mukaan, niin että lasten ruumiit oliwat edellä ja niiden perässä wanhemmat, niin että se, joka oli wanhin ijästä wainajien luwussa, sai tulla wiimeisenä. Tämän pidin erittäin mukawana järjestyksenä, sillä mielestäni ei mikään ollut soweliaampi edellä menemään kuin pieni lapsi. Siten wiaton lapsi lapsen-oikeudellansa aukasi kirkkotarhan tien ja wanhat, syntiset saiwat tulla perässä lapsille luwattuun waltakuntaan. Kun juhlakulku kellojen soidessa oli kulkenut ja kaikki ruumiit hautaan laskettu, yksi sinne, toinen tänne, eri osiin hautausmaata, ja kaikille oli wiimeinen siunaus luettu, toiwotti pappi wiimeiseksi, seisoen keskellä kirkkomaata, että koko se kirjawa joukko, joka sinä päiwänä haudattiin, yhteen autuaalliseen seuraan yhtyisiwät haudan tuolla puolen, ja kehoitti kaikkia jälkeen jääneitä kilwoittelemaan sen perään, että ennen kuolematansa woittaisiwat

takaisin lapsen-oikeutensa Wapahtajansa tykönä. Sillä taiwaan waltakuntaan ei päästä aikaisena, waan lapsena.

Sen perästä mentiin kirkkoon, jossa kauniisti saarnattiin ja rowastinkin kuolemasta kiitosta Herralle kannettiin sekä lopuksi kehoitettiin seurakuntaa yksimielisesti tulemaan ensi tulewana tuorstaina saattamaan wainajata hänen wiimeiseen lepokammioonsa.

Kun kaikki oli kirkossa loppuun saatettu, menimme hautausmaalle ja peitimme Wierimän muorin haudan. Kellot soiwat kaiken aikaa. Tosin ei muorille soitettu, mutta siinä samassa sitä hänenkin osallensa tuli, kun kerran toisille, rikkaammille, joiden hautoja samalla aikaa peitettiin, jumalanpalweluksen jälkeen, niin kuin tapana oli, haudanpeitto-kelloja soitettiin. Kun tuo wiimeinen palwelus, minkä wielä woimme Wierimän muorille tehdä, oli toimitettu ja hän oli maan rauhalliseen poween kätketty, lähdimme me pois ja ajoimme Wierimälle.

Täällä nyt syötiin päiwällistä, pidettiin puheita ja juotiin kahwia. Muutamat partasuu-miehet kaatoiwat wiinaakin kahwin sekaan, mutta kukaan ei humalaan tullut. Yhtä ainoata kutsuttua kaiwattiin, se oli minun waarini. Hän ei tullut koko iltana.

Noin kello seitsemän aikana läksiwät kaikki wieraat pois ja minäkin äitineni menin kotiin. Surulliselta se kuului, kun Wierimän ukko hywästi jätellessänsä sanoi kotinsa olewan tyhjän ja aution, niinkuin ei siinä enään ketään asuisi. Entistä enemmän tunsin minä rakastawani Wierimän torppaa Lowiisan kyynelten tähden ja erittäin alakuloisena astuin minä äitini kanssa asuntoomme. Äitinikin näytti olewan hywin suruisena ja kohta huoneeseen päästyänsä alkoi hän weisata:

Minä waiwainen mato ja matkamies
Mont' waarallist' waellan retkee,
Isän maat' etseissän' tässä tiess',
Ja odotan ehtoon hetkee.

Kun wirsi oli weisattu, menimme joen rantaan, jossa tuullutelimme surewaa mieltämme, enkä wihdoin itsekään enään oikein tietänyt, mitä surinkaan; mutta silloin kuin jotakin surullista muistin, oli se Lowiisan kyynelten tähden. Wihdoin waipui sekin päiwä ajan wirtaan.

Kolmastoista luku.

Odottamaton harmi.

Halullisia, jotka tahtoiwat tulla saattamaan rowasti-wainajata hänen wiimeiseen lepokammioonsa, oli suuri joukko. Niitä olin minäkin äitineni, samoin kuin Wierimän ukko tyttärinensä. Me lähdimme jo warahin, ennenkuin määräkään oli, kirkon kylään ja wieläpä pappilan pihaankin. Kun sinne saawuimme, oli kello kaksi ja wasta neljän lyömältä piti ruumissaaton lähtemän.

Tämä oli juhlallinen tuorstai, jota samanlaista maalainen ani harwoin saapi nähdä. Keskellä pihaa, wiherjäin kuusien ympäröimänä lepäsi tuo entinen isäntäni ja rakastettu opettajani, täydessä papin puwussa, komeassa arkussansa. Moni, oikein moni, niin ylhäinen kuin alhainenkin käwi häntä wielä katsomassa, sillä jokainen tiesi, että pian on hän pois näkywistä ja multa on hänen pian peittämä. Jokainen, joka siinä saapuwilla oli, pyyhki silmiänsä ja muutamain naisten silmät wuosiwat niin runsaasti wettä, että heidän täytyi useasti puristaa pois liikaa wettä nenäliinastansa. Mitä he noin

kowin itkewät, ajattelin itsekseni, jopa walitin äidillenikin, että paljon itkewät. Minun äitini ei itse ollut suur'itkijöitä, waikka tippoja hänkin moniaita tiputteli, sitä en kiellä. Äitini wastasi sanoihini:

— He itkewät, kun ei rowasti enään woi saarnata.

— Tottakohan tosiaan sitä itkewät! sanoi Wierimän ukko, joka seisoi meidän wieressämme. Jos asia niin olisi, sitten ei se niin hullusti olisikaan. Sittenpä hän wasta kuolleena tuossa heille oikean parannus-saarnan saarnaisikin. Minä pelkään pahoin, että on kaukana siitä, sillä suuri wesi on useinkin paljoa waille puhdasta.

Nyt alkoi oikein tulwanaan tulla hautajaiswieraita uljailla hewosilla. Niiden joukossa oli Helmikankaan isäntäkin emäntinensä. Pian täyttyi pappilan piha hewosista ja pappilan huoneet wieraista. Kirkossa käskettyin halullisten oli tilan ahtauden tähden astuminen joen rantaan ja niinmuodoin pois pappilan pihasta.

Nyt huomasin minä wasta, mitä tuo sana „halulliset" tarkoitti. Halullisten ja kutsuttujen wierasten wälillä oli suuri eroitus. Kutsutut oliwat oikeat hautiaiswieraat, wainajan arwoiset, hänen sukulaisensa, towerinsa ja ystäwänsä. Sitä wastoin oliwat „halulliset" nimetöntä ruuppurahwasta. Ne saiwat tulla, jos tahtoiwat, mutta sillä ehdolla, että waan siwulta eli perästä katseliwat juhlallisuutta ja aina oliwat walmiina siirtymään pois tieltä, noiden kutsuttujen tieltä, waikkapa sitten jokeen tai maantien ojaan, kuinka sopi ja itse hywäksi näki. Minä puolestani pidin toisella kädelläni kiinni eräästä pienestä kaswawasta puusta alhaalla joen rannassa, toisella äitini kädestä, ja katselin, kuinka alkoi juhlakulku.

Edellä tulee kaksi miestä, päät paljastetut, mustat sauwat kädessä kumpaisellakin. Sauwoissa riippuu mustaa werhoa. Minä katselen tarkemmin noita miehiä ja näen kauluksesta, että owat pappeja ja wieläpä wanhoja, niinkuin rypyt heidän poskissansa osottaa. He käwelewät erittäin wakawin

askelin ja pitäwät sauwojansa ylös taiwaaseen päin. Mutta askelta pari owat he siwuitse; mitä nyt tulee? Kohta jäljessä astuu kaksi nuorempaa pappia ja kantawat kumpikin warowasti kämmenillänsä tyynyä. Tyynyistä riippuu nauhoja. Minä en itse tiedä, mitä ne tarkoittawat, ja kysyn äidiltäni, joka niinkuin kokenut wanhallainen ihminen kaikki tietää. Sainkin wastauksen:

— Siinä kannetaan rowasti-wainajan kunnian-merkkejä.

Samassa hekin owat siwu astuneet.

Nyt kannetaan ruumista paareilla. Paarit owat peitetyt mustalla waatteella ja sen päällä on ruumiin-arkku. Mustan waatteen päällä heiluu myöskin walkoisia, nauhamaisia esineitä, kantoliinat. Kaksitoista siistiä talonpoikaista miestä kantaa paareja. He owat seurakunnan, wieläpä koko pitäjän etewimpiä isäntiä, käsissä walkoiset hansikkaat. Kohta heidän perässään käwelee tyhjinä myöskin kaksitoista samanlaista miestä, net owat warakantajat. Nyt alkaa kellot tapulissa täydellä mahdilla soida ja minä kuulen soittoon wastattawan, juuri kuin olis toisella puolella seurakuntaa toinen torni, jossa soitetaan. Tuon saman huomaa äitinikin ja sanoo:

— Kas, kun Lapinkangas *) wastaa soittoon, se tietää ilman muutteita.

Mutta minä en käännä silmiäni hetkeksikään pois saattojoukosta, waan katselen kahdella silmällä satana silmänä ja näen, kuinka ruustinna käwelee kohta warakantajien perässä huojuen ja pyyhkien silmiänsä. Hänen oikealla puolellansa käwelee hänen poikansa, wasemmalla tyttäret. Heidän perässään astuu riwissä rinnatusten wiisi pappia. Net owat Limingan pitäjän kaikki wiisi kappalaista. Sitten tulee erillänsä toisista yksi wanhanlainen pappi, kappa selässä ja kirja kainalossa. Joku kuiskaa meidän lähellämme: Se on Oulun rowasti. Hänen jälestään astuu wielä suuri joukko pappeja,

*) Kangas lähellä Limingan kirkkoa.

joista ei kukaan tunne ainoatakaan, net owat etäisistä seurakunnista. Nyt tulee suuri joukko wallassäätyisiä, miehiä ja naisia, ja sitten heidän perässään wielä suurempi joukko talonpoikaista wäkeä, isäntiä ja emäntiä. Wiimeiseksi liittyy saattoon pappilan palweluswäki, rengit ja piiat. Niiden joukossa silmäni keksiwät waarinikin.

Jo tulee meidän wuoromme lähteä liikkeelle. Mutta nytpä silmäni suurenewat. Jos mihin katson, on wäkeä ihan mustanaan, ja koko tuo ääretön kansan paljous rientää kirkolle. Kun ruumis on ehtinyt kirkkokujan suuhun, lasketaan paarit alas ja kantajat muutetaan. Niin mennään taas eteenpäin ja pian ollaan kirkkomäellä. Nyt awataan kirkon läntinen owi, kirkosta alkaa weisuu kuulumaan, ruumis kannetaan sisään kirkkoon ja soitto lakkaa. Wäkeä on kirkon ympärillä tungokseen asti. Ken suinkin woipi, koettaa päästä sisälle. Minä en tahdo olla miestä huonompi, wedän wielä äitiänikin ja pian olemme kirkossa. Me lähenemme niin paljon, kuin mahdollista, alttaria, waan emme pääse kuoriinkaan asti, sillä tie on suljettu. Nyt loppuu wirsi. Ruumis lepää paareilla alttarin edessä, surusauwain kantajat seisowat ensimmäisten penkkien päissä waltakäytäwän kahden puolen ja tuo wanhanlainen pappi kirjoinensa kappoinensa on astunut alttarille. Minä kuulen taas hiljaa kuiskattawan: Oulun rowasti onkin ruumissaarnaa saarnaamassa, ja silloin alkaakin tuo Oulun rowasti alttarilla saarnata.

Hän saarnaa näitten sanojen johdosta: „Kristus on minulle elämä ja kuolema on minulle woitto.“ Hän saarnaa oikein woimalla, hengessä ja totuudessa, niin että pitäisi sen sanan woimasta kiwienkin itkemän, mutta minä näen monta olewan kuiwin silmin. Kukatiesi net eiwät luule kuuluwansa siihen seurakuntaan. Kun saarna on päättynyt, astuu saarnan pitäjä alas alttarilta ja seisahtuu ruumiin-paarien päähän alttarin eteen. Ruumiin-arkku lasketaan alas paareilta permannolle ja nyt kolmasti multaa heittämällä wihkii hän meidän rakastetun

rowasti-wainajamme haudan lepoon sekä lukee lopuksi muutamia rukouksia. Sen jälkeen taasen weisataan yksi wärssy. Kun se on tehty, alkaa saarnaaja taas ja lukee wainajan elämäkerran. Sitten aletaan jälleen weisata. Weisun aikana nostetaan arkku paareille, peitetään suurella, mustalla waatteella merkiksi, että hauta on jo siunattu. Ruwetaan kantamaan ruumista ulos kirkosta. Lukkari kulkee nyt edellä weisaten, ja kun paarit tulewat owesta ulos, alkaa kellot jälleen soida. Me riennämme hautausmaalle ja ehdimme sen werran nähdä, että hauta on ylt'ympärinsä hawuilla koristettu. Siihen rowastimme maallinen maja lasketaan. Nyt sataa kukkakimppuja ja seppeleitä hautaan, mutta wielä lisäksi itsekukin kohdastansa heittää kourallisia multaa hautaan. Kun kaikki owat heittäneet nämät multaiset jää-hywästit, pannaan laudoista kokoonkyhätty arkun kuori hautaan, arwatenkin siinä tarkoituksessa, ettei arkku aiwan pian pahenisi, ja sitten astuu kaksitoista rotewaa lapiomiestä ja peittää haudan. Kun hauta on täytetty, lakkaa soitto, ja niin on rowasti-wainajamme juhlallisesti haudattu. Siunattu olkoon tomunsa, mailmassa mainittakoon maineensa!

Hautajaiset oliwat kestäneet kauan ja pitkästä seisomisesta wäsyneinä emme äiti ja minä halua katsella kansan hajoamista, waan käännämme kohta askeleemme kotia päin. Päästyämme maantielle, wielä kerran katsahdamme jälkeemme ja näemme kansaa menewän kaikkialle kuin pilweä. Samassa saawuttaa meidän Wierimän ukko, ja kolmisin alamme nyt astua teräwin askelin. Äitini juttelee asioita kaikenlaisia, joihin ukko wastaa milloin myöntäen, milloin kieltäen. Wihdoin tulee tien haara, josta Wierimän ukon on eroaminen, mutta silloin huomaamme mustan sawupilwen. Woi, mistähän se tulee? Wierimän ukkokin lähtee juosta lönttyämään sitä kohden, ja kun hetken olemme juosseet, selwenee meille, että meidän oma turwetöllimme on tulessa. Me juoksemme wielä kiiwaammin, siksi kuin saawumme pihaan ja katkera sawu löyhähtää silmiimme. Olemme aiwan mökin tykönä, mutta mitä

sen teemme. Owi on lukossa ja äitini aukasee sen kiireesti, katto kun on wielä alasputoomatta. Nyt saamme kaikki kiirettä syytämään tawaroita ulos. Niiden joukossa on säästökannunikin tuokiossa pihalla.

Jumalan kiitos, olemme jo kaikki tarpeellisimmat korjanneet ja pihalle heittäneet. Silloin katto romahtaa pauhinalla alas. Seinät sujuwat, turwaseipäät palawat ja itse seinätkin kyttelewät. Wihdoin wiimein meidän katsoessa on huoneestamme jälellä turwekasa, josta sakea sawu nousee tahi pieniä liekkejä leimahtelee.

— Kukahan tuon teki? huudahtaa Wierimän ukko.

Äitini walitti: Pahus, kun tuli lähdetykksikin! Jos olisin kotona ollut, olisin ottanut heittiöitä niskasta kiinni. Toisten wika se on, sen minä tiedän; sillä minulla ei ole ollut tulta eilenkään, sitä wähemmin tänäpäiwänä.

Minä tiesin, että äitini puhui totta, sillä emme olleet kahteen päiwään keittäneetkään. Puolestani todistin äitini puheen Wierimän ukolle.

— Se on harmillinen asia ja onnettomuus! mietti Wierimän ukko.

— Onhan se, mutta tekemällähän noita tuonlaisia toisia saa, wirkkoi äitini, tullen tyweneeksi.

Nyt ei ukkokaan tahtonut jatkaa puhetta, waan hän kehoitti kantamaan joesta wettä turpeiden päälle, niin ettei walkia saunaan pääsisi. Niin tehtiinkin. Ukko ja äitini kantoiwat saawilla ja minä kannoin kiululla ja ämpärillä. Pian oli tuli kipinättömäksi sammunut. Nyt ei ollut meillä yösijaa omasta takaa, jollei saunassa; sillä ulkona oli jo niin lämmin, että lehmä kyllä tarkeni pihallakin maata. Kuitenkin ajattelin itsekseni, mihinkä tästä oikein asumaan mennään — pyydettäisiinkö Wierimän ukolta yösijaa.

Äitini ei näyttänyt olewan juuri milläänkään muusta kuin waan saisi tietää, kuka mökin oli polttanut, ja hän koetti ukon kanssa tutkia asiata. He kulkiwat ympäri pihaa, nähdäksensä

ensin, oliko mitään muuta pahaa harjotettu. Pian huomattiin, että keskellä pihaa oli tuhkaa ja hiiliä maassa. Lähemmin kun tarkasteltiin, nähtiin, että siinä oli olkia, heiniä ja kuiwia warpuja poltettu. Kun tämä nuotion sija oli päällä tuulen mökin raunioomme katsoen, niin tultiin siitä warmaan wakuutukseen, että nuotio oli syynä mökkimme perikatoon. Oli näet päiwän selkeä, että niin suuren nuotion tuli, kuin se jäännöksistä nähden oli ollut, oli woinut lennättää, jollei ilmeistä liekkiä, niin kuitenkin kipinöitä meidän olkikattoomme, jossa oli kahdenlaiset hywät sytykkeet, oljet päällä, tuohet alla.

Näin oltiin kohta ja wähällä waiwalla saatu selwille, että tuho oli tullut jonkun ilkiön kädestä, waan kuka oli tuo hirmuinen, joka toisen pihaan oli tullut nuotioita wirittelemään? Ruwettiin arwelemaan asiaa sinne ja tänne, eikä woitu muita ajatella kuin onkipoikia, jotka usein kulkiwat meidän mökkimme alapuolella onkimassa. Heidän päähänsä siis yksimielisesti wian langetimme.

Kun asia oli sen werran selwillä, että sytyttäjät oliwat onkipoikia, rupesi äitini itkemään ja hän itki oikein katkerasti. Lohduttaaksensa häntä sanoi Wierimän ukko:

— Älä itke, Mari, kyllä sinua Jumala ja hywät ihmiset wielä auttawat.

Tästä ukon hellästä puheesta olin jo wähällä minäkin ruweta itkemään, mutta ennenkuin wedet silmiini ehtiwät, kuulin äitini wastaawan:

— En minä itke sitä, että mökkini poltettiin, waan sydäntäni karwastelee noiden wallattomain poikain surkea tila. Kun jo niin nuorena tekewät tämmöistä ilkiwaltaisuutta, mitä he sitten tekewätkään, kun wanhemmaksi tulewat!

Tätä sanoessaan katsahti äitini hywin teräwästi minuun, niin että luulin hänen tarkoituksensa olewan wetää minun samaan nuottaan onkipoikain kanssa. Mitä hän mietti, käwi kuitenkin kohta selwille.

— Muista nyt sinäkin, Heikki, waroitti hän, ettet kos-

kaan nuotioita sytyttele luwattomiin paikkoihin ja ettet missään milloinkaan mitään pahuutta ja ilkiwaltaisuutta harjota. Näet nyt omilla silmilläs, minkä wahingon häijyys saa aikaan.

— Kyllä näen, sanoin minä, luwaten elää siiwolla, ja Wierimän ukko taputti kädellänsä päätäni, lausuen:

— Oikein, Heikki; kun siiwolla aina olet, niin kyllä sinusta mies tulee, jota olen aina toiwonutkin.

Nyt wasta huomasin kaiwata yhtä joukostamme, nimittäin Lowiisaa. Olihan Lowiisa ollut seurassamme, kun menimme hautajaisia katsomaan; mutta en ollut häntä huomannut, kuin wiimeksi pappilan pihalla. Kysyin siis ukolta, mihin Lowiisa oli joutunut.

— Kuinka niin? kysyi ukko naurahtaen. Kyllä se tallella on — Lowiisa meni Pirttilän emännän kanssa, sillä Pirttilän emännälle Heikin Antti oli tuonut tawaroita kaupungista, mutta wienyt ne kotiinsa, kun hän asuu kirkonkylässä. Lowiisa meni häntä auttamaan niitä kantamaan ja taitaa jo olla kotona.

Samassa kuin ukko oli sanat sanonut, näinkin Lowiisan juosta piipertäwän maantietä meille päin. Pian oli hän siinä ja rupesi katselemaan ihmeissään, awossa suin, kun ei meillä enään mökkiä ollutkaan.

— Kyllä me Pirttilän emännän kanssa sawun näimme, alkoi hän puhella, waan silloin kuin joen partaalle ehdimme, oli jo kaikki loppunut. Minä läksin kuitenkin katsomaan, olisiko isä täällä, waan kun tulin tälle aukealle, nousiwat silmäni pystyyn, kun ei enään Marin mökkiä ollutkaan. Kuinka se on palanut?

— Sytytetty kai se on, sanoi ukko, en minä muuta tiedä.

— Häpeämättömät! huusi Lowiisa.

Nyt neuwoi ukko, että kaikki meidän tawaramme kannettaisiin heille wielä samana iltana. Suurimmat hän hakisi hewosella, mutta pienemmistä otti kukin kantamuksensa ja sitten lähdettiin Wierimälle. Perille tultuamme laskimme kantamuksemme pihalle ja ukko arweli:

— Sopiihan se hywin, että Mari tuopi meille kaikki tawaransa, koska täällä jo on hywä joukko ennestäänkin.

Se puhe tarkoitti sitä, että meidän jywämme oliwat Wierimän aitassa, samoin kuin myös äitini liiat waatteet. Waatteita oli näet wielä jälellä hywä joukko semmoisia, joita äitini Helmikankaan tyttärenä ollessansa oli laittanut. Kun ei meillä itsellämme ollut mitään aittaa eikä luhtia, niin oli Wierimän wäki hywäntahtoisesti ottanut ne talteensa.

Mutta wielä oli yksi harmi tulewa.

Kun Wierimän ukko aukasi tallin owen, jossa ei ollut oikeata lukkoa, ja rupesi ottamaan hewostansa, niin hewosta ei ollutkaan. Nytkös ukko rupesi wiheltelemään ja sanoi:

— Totta tosiaankin, woroja liikkuu paikkakunnallamme, hewosenikin owat warastaneet. Eipä totta toisen kerran olekaan jättämistä mökkiä yksinään. Et sinäkään, Lowiisa, huomannut katsoa talliin, oliko hewonen jo silloin poissa, kun Marin mökille juoksit.

Lowiisa wastasi, ettei hän ollut huomannut talliin katsoa.

Ukko juoksi hädissänsä niitylle katsomaan, olisko joku weitikka hewosen sinne laskenut, ja hewonen olikin niityllä. Silloin arwattiin, että samaiset pojat, jotka epäilemättä oliwat mökkimme nuotioineet, oliwat Wierimän tallissakin käyneet wiisauttansa jakamassa.

Nyt haettiin hewosella wielä samana iltana kaikki tawaramme pois ja ehtoolla tuotiin lehmämmekin Wierimälle. Kun se oli tehty, saimme lewähtää ja miettiä päiwän tapauksia. Rakkaan opettajamme olimme hautaan saattaneet, harwinaisen juhlallisuuden nähneet ja mökkimme palolla sen maksaneet; wihdoin Wierimän asukasluku oli wähäksi aikaa lisääntynyt toisella wertaa.

Yksijästoista luku.

Wahinko korwataan, syyllinen rangaistaan.

Kun tuo odottamaton harmi oli tapahtunut, oli äitini kahdella päällä, istuttaisiko enään perunoita wai ei oman mökkinsä maahan. Arweltiin näet sitäkin, että on melkein turha mökkiä uudestaan rakentaa. Usein on täytyminen jättää mökki yksin, kun ei ole kotimiestä, ja suittaisi taas tapahtua, että se poltetaan. Ja sama, joka mökkejäkin polttaa, woisi tehdä pahaa istutuksillekin.

Aamulla läksiwät Wierimän ukko ja äitini kylälle tiedustelemaan, oliko kukaan nähnyt mökkimme luona eilen iltapäiwällä ketään liikkuwan. Ympäri kuleksittuansa tuliwat he kuitenkin tyhjän-toimittajina takaisin; ainoastaan sen oliwat kuulleet, ett'ei ketään oltu nähty onkimassa eilis-iltana. Sitä he eiwät suuresti uskoneet, sillä heidän warma wakuutuksensa oli se, että onkipojat oliwat pahan tehneet. Kuitenkin täytyi heidän jättää asia sillensä ja äitini huoahti:

— Niin meni mökkini kirkkaalla päiwällä, kuin koiran henki, ilman rangaistusta.

Kun siis näytti mahdottomalta saada sen enempää selwyyttä, aloimme me tehdä työtä ja muokata perunamaatamme entisessä pihassamme; yöt käwimme makaamassa Wierimällä. Kaikkein suurin harmi oli kuitenkin äidilläni enostansa, kun hän odotteli enoansa kohdakkoin Kemistä tulewaksi eikä ollut kotoa enempää kuin taiwaan linnulla, mihin wieraan sisään käskeä, ja wallan tukalassa tilassa olisimme olleetkin, jos ei olisi meillä ollut niin kelpo naapuri kuin Wierimän ukko.

Oli noin kolme päiwää rowastin hautajaisista, siis sunnuntai-ilta, kun juuri maatapanon aikana astui Wierimän pirt-

tiin eräs wähämielisenä pidetty wanha leskinainen, nimeltä Saara Sulkawa. Ensimmäiseksi sanoikseen alkoi hän puhua tuosta meille tapahtuneesta onnettomuudesta. Se oli kaikkein mielestä merkillistä, kun hän kertoi 'juuri tulewansa kaupungista, johon hän sanoi menneensä tuorstaina. Silloin oli mökki wielä ollut palamatta, mutta hän sanoi kuitenkin tietäwänsä, kuka sen oli polttanut.

Nytkös me kaikki oikein ihmeeseen tulimme! Mistä hän woisi tietää mökin polttajan, kun oli ollut kaupunkimatkalla kaiken aikaa ja hänen mennessänsä mökki wielä oli entisellään eiwätkä nekään mitään tietäneet, jotka samassa kylässä oliwat.

Ukko ja äitini koettiwat wuoroonsa kysellä häneltä, mistä hän sen tietää ja kuka polttaja on. Mutta hän sanoi ei uskaltawansa sen enempää puhua, walitti waan maailmaa pahaksi ja ilkiwaltaiseksi. Jos polttaja olisi huonompia ihmisiä, arweli hän, niin hän kyllä uskaltaisi sanoa, mutta hän pelkäsi rikasten päälle kannustaa. Minä olen wanha ja joudun pian seurakunnan elätiksi; jos minä rikkaita laittaisin rikoksesta rangaistukseen, niin rikkaat minun tappaisiwat myrkytetyllä ruo'alla.

Hänen sanoissaan huomattiin tosin jotakin johtoa, mutta kun häntä pidettiin wähämielisenä, niin arweltiin hänen puheensa olewan waan tuulen tuomaa.

Waan äläpäs! Kun taas uudestaan kysyttiin, eikö hän oikeudessakaan uskaltaisi totuutta sanoa, wastasi hän:

— Kyllä minun oikeudessa täytyy totuus sanoa, waan kun minua pidetään wähämielisenä, niin ei heidän tarwitse minua walalle laskea ja toiseksi eiwät taida oikeudessa ottaa korwaansakaan, jos ma untani siellä rupeaisin kertomaan. Mutta jos osaatte metkutella, niin kyllä siitä wielä sittenkin woipi selko tulla. Jos wikapää saadaan itse tunnustamaan, silloin ollaan asian perillä. Sitä warten pitää, kun nimismies wikapäätä tunnustamaan waatii, kohta käyttää kowia sanoja, että on näkijöitä ja todistajia kyllä; silloin se pian tunnustaakin,

sen minä takaan, waan minä en puhu asiata enkä nimitä wikapäätä muille, kuin wallesmannille.

Oli siis jättäminen asia siksi kuin Saara nimismiehen edessä totuuden puhuisi, ja kun hän oli käwelymatkastaan hywin wäsynyt, pyysi hän saada yötä olla Wierimällä. Se hänelle sallittiin ja niin panimme kaikin lewolle.

Aamulla läksi Wierimän ukko sanaakaan hiiskumatta ulos, pisti hewosen waljaihin ja ajoi Limingan kylään päin. Saara Sulkawa nousi myöskin ylös ja aikoi lähteä, mutta kun hän oli hieroja, pyysi äitini häntä hieromaan kättänsä. Hän myöntyi pyyntöön ja alkoi kohta hieroa. Saara oli myöskin nuuskan-tekijä ja hän oli tuonut kaupungista suuren nyytin tupakanlehtiä. Hän pyysi äidiltäni lupaa, että saisi käden hierottuansa kuiwata padassa wähän tupakoita, sillä hän oli muutamille luwannut samaksi päiwäksi tuoda walmista nenänuuskaa. Äitini lupasi hänen tehdä waikka kaikki tupakkansa nuuskaksi ja antoi hänelle sitä warten puita ja padan. Kun käsi oli hierottu, rupesi Saara kuiwailemaan tupakanlehtiä ja oli juuri täydessä touhussa työssänsä, kun Wierimän ukko ajoi nimismiehen kanssa pihaan. Saara kuitenkaan ei toimissansa tulijoita huomannut, ennenkuin nimismies seisoi hänen edessänsä. Nytkös Saara parka pahanpäiwäiseksi hämmästyi, kun nimismies alkoi puhutella häntä mökin palosta:

— Te olette sanonut tietäwänne, kuka Maria Helmikankaan mökin on polttanut, sanoi nimismies.

— En minä tiedä sen paremmin, minä näin waan semmoista unta, puheli Saara ja rupesi wapisemaan.

— Mimmoista unta näitte? Kertokaa uni minulle, käski toinen.

Saara istui rahille, otti tuohisen nuuskatoosansa, pisti nuuskaa nenäänsä ja alkoi kertoa ja me kaikki istuimme ja kuuntelimme:

— Minä menin tuorstaina kaupunkiin ja kuljin Marin mökin siwu maantietä, sitä samaa, jota maailman kansatkin

kulkewat. Minä en nähnyt mitään pahoja enteitä, en niin missään, ja pääsinkin ehtoolla myöhään Ouluun. Siellä menin majapaikkaani Kuusiluodossa, niinkuin kuuna päiwänä tawallisesti, ja wäsynyt kun olin, panin melkein kohta maata. Sisareni tytär näet aina laittaa minulle kohta wuoteen, kun sinne tulen, waikka se sitten olis sydänpäiwällä. Kun maata panin, niin walwoin kuitenkin kauan ennenkuin sain wähääkään unta silmiini. Minä kääntelin itseäni wuoteellani sinne ja tänne ja olin lewotoin. Oli kumminkin kappaleen jälkeen sydän=yön, kun nukuin, ett'en itsekään huomannut, koska olin nukkunut. Minä olin seisowanani Temmesjoen rannalla ja näin siinä Marin mökin ja maantien ja kuulin äänen, waikk'ei ketään näkynyt, ja ääni sanoi: He owat rowastia hautaamassa. Sitten näin minä Helmikankaan pojan Jaakon ratsastawan niitylle pienellä, punaisella warsahewosella, ja hän astui alas warsan selästä erään wanhan heinäsuowan luona, otti siitä heiniä ja suowan pohjarisuja, sitoi ne taakaksi ja kantoi sen Marin mökille, keskelle pihaa. Wähä niitä wielä on, sanoi hän sitten, ja uudisti niitylläkäymisen kolme kertaa, tuoden aina taakallisen risuja ja heiniä. Sen jälkeen käwi hän Wierimän riihen seinän wierestä ottamassa olkia kokonaisen kuwon ja kantoi senkin Marin pihalle. Nyt toi hän warsansa niityltä myöskin Marin pihaan. Näin toimitettuansa asetteli hän siewästi ja sukkelaan nuotion keskelle pihaa kaikista kantamistansa aineksista, raapasi puikolla warsan kylkeen ja sai siten puikon syttymään tuleen. Palawalla puikolla sytytti hän sitten tuon pehkukasan, sanoen: Täytyy tehdä ilotulitus ja huwitella itseäni, sillä wälin kuin isä ja äiti owat rowastia suremassa, kosk'en minä sinne pääsyt, jonne kaikki kerjäläisetkin owat menneet. Pian on koko pehkukasa tulen wallassa. Jaakko sieppaa aidasta seipään kappaleen ja hämmentää sillä nuotiota. Minä juoksen lähelle häntä ja kysyn, mitä wasten hän siinä nuotiota pitää, toisen pihassa. Siihen hän wastasi: Minä keitän punaista maalia, jolla Marin mökki maalataan; se on

maalamatonna niin ruma, kun se on turpeista. Nyt lentää kipunoita huoneen olkikattoon, joka syttyy tuleen. Tästä pojalle hätä käteen, hän hyppää warsan selkään ja ajaa karahuttaa pois, waan ei pääse edemmäksi kuin huoneen kohdalle. Siinä hyppää tuo punainen hewonen pystyyn ja on silmänräpäyksessä kaswanut mahdottoman suureksi hewoseksi, lähes mökin kokoiseksi: Jaakko putoaa pois seljästä ja lähtee juoksemaan ja pääseekin pakoon, mutta hewonen muuttui koko huoneen kokoiseksi tulen-liekiksi. Minä juoksin pojan perässä saadakseni kiinni hänet. Hän juoksi Wierimälle, aukasi tallin owen ja laski Wierimän hewosen niitylle, sanoen: Tuosta kumminkin uskowat woroja paikkakunnalla liikkuneen ja minä olen syytön. Sitten hän juoksi kotiinsa ja minä heräsin. Mitä herra wallesmanni siitä minun unestani nyt arwelee? päätti Saara.

— Unestanne, muori parka, huomaan selwästi, että Helmikankaan poika on syypää siihen työhön eikä kukaan muu; mutta me emme woi teidän todistuksellanne näyttää asiaa todeksi, sillä te olitte Oulussa ja asia tapahtui Limingassa. Unia ei taida niin lujasti uskoa, että ne todistukseksi kelpaisiwat.

— Sen minä wallan hywin tiedän, sanoi Saara, mutta koettakaapas saada häntä tunnustamaan, sanokaa, että teillä on kyllä näkijöitä, jotka tulewat todistamaan, jos ei hän hywällä tunnusta.

Nimismies käweli edestakaisin laattialla muutamia kertoja hywin ajatuksissansa, sitten hän äkkiä sanoi:

— Lähettäkää tuo pieni poika käskemään Helmikankaan Jaakkoa tänne. Jos ei sitä tänne siewästi saada, niin asiasta ei tule mitään.

Silloin äitini sanoi minulle:

— Mene nyt, Heikki, ja pyydä Jaakkoa tulemaan tänne, mutta älä puhu mistään mitään, sano waan, että Wierimän isäntä käski hänen tulla.

Silloin minä menin ja juoksin niin paljon kuin jaksoin. Perille tultuani tapasin Jaakon seisomasta keskellä pihaa, kä-

det taskuissa katsoen, kun isäntä kärryjä terwasi. Minä kuiskasin hänelle hiljaa korwaan: Tule Wierimälle, Wierimän isäntä käski sinua.

Jaakko katsahti minuun wihaisesti ja sanoi: Mitä sinä, wanhasta pienennetty, puhut? Mitä asiaa Wierimän ukolla minulle on?

— En minä tiedä, wastasin minä, mutta tule nyt waan, se tekee siellä jotakin uuden-aikaista masiinaa, jota se warmaankin sinulle tahtoo näyttää.

Jaakko ei kuitenkaan myöntynyt, waan isäntä sanoi:

— Woithan mennä, joudathan tuosta, mitäs siinäkään seisot.

Nyt Jaakko totteli, mutta ikäwystyttäwän witkaan hän käweli. Wiimeinkin saawuimme Wierimälle ja astuimme pirttiin.

Täällä istui nimismies pöydän päässä paraikaa kahwia juomassa. Jaakko käskettiin istumaan penkille. Hän istui, mutta monen-näköiset oliwat Jaakon kaswot wäriltään. Waikka hän koetti wakuuttaa itseänsä, kuitenkin hän tutisi niin, että kaikki, jotka huoneessa oliwat ja hänen näkiwät, selwästi huomasiwat, että hänellä oli joku peljättäwä asia mielessä. Kuitenkaan ei hywään aikaan sanottu Jaakolle mitään, waan puhuiwat Wierimän ukko ja äitini nimismiehen kanssa kaikenlaisista muista asioista. Joka kerta, kuin nimismies rupesi jotakin sanomaan, säpsähti Jaakko, waan kun ei sana häntä tarkoittanut, rauhoittui hän jälleen. Kun nyt jonkun aikaa oli Jaakkoa noin puntarissa pidetty, astui nimismies äkkiä Jaakon luo ja sanoi:

— No, Jaakko! Kuinkas me nyt saadaan hywin pian Maria Helmikankaalle uusi mökki entisen sijaan? Minun ajatukseni mukaan olisi se nyt puusta tehtäwä, sillä rumahan turwemökki on — eikö niin?

Nyt muuttui Jaakko waljuksi, kuin itse kuolema, eikä aanut hywään aikaan minkäänlaista sanaa suustansa, wiimein spuhui hän hiljaan niinkuin huono sairas:

— Onkos Marin mökki poltettu sitten?

— On. — etkös sinä sitä tiedä, asuthan samassa kylässä, sanoi nimismies.

— En minä tiedä, sanoi Jaakko, minä kumminkaan en, herra wallesmanni, ole sitä polttanut.

— Enhän minä ole sitä sanonutkaan, että sinä olet polttanut, minä waan tahdoin kysyä, kuinka saataisiin pian toinen mökki sijaan. Etkös sinä ole Helmikankaan nuori isäntä ja tottahan tahdot katsoa maasi päällä asuwaisten wastaista etua, ethän niin tunnoton mahda olla.

Tuohon Jaakko sanoa hökäsi:

— Jos minulla olisi itselläni rahaa, niin minä maksaisin waikka mitä, että minä pääsisin siitä asiasta hywin pian erilleni.

— Oletkos siinä asiassa kiinni sitten? kysyi nimismies.

— Minä häm—äm—mästyin, anta—akaa ant—eeksi, herra wallesman—i, änkytti Jaakko.

— Mitäs siinä tarwitsit hämmästyä? Jos syytön olet, niin eihän se mitään ole. Mutta sano nyt suoraan, mitä sinä siitä mökinpalo-asiasta tiedät, niin pääset paljon wähemmällä selkkailulla, sanoi nimismies.

— Totuudenko puhua, wai mitä? kysyi Jaakko.

— Totuuden, niin, sillä ihmiset owat nähneet sinun päästäwän Wierimän hewosenkin tallista niitylle, wastasi nimismies.

— Ei siinä silloin ketään ihmisiä ollut, kosk'en minä ketään nähnyt.

— No niinmuodoin sinä kumminkin olet kaikkeen syypää, niinkuin puhuttu.

— Kyllä, mutta en minä pahaa sillä tarkoittanut.

— Kyllä, toisti nimismieskin; mutta kyllä minä nyt wien tämän Jaakon takawarikkoon. Mars nyt ja sukkelaan! ei sellainen poika saa irti olla. Pian sinä poltat taloja, kun olet mökeillä alkanut.

Silloin läksi nimismies ulos, taluttaen Jaakkoa muka-

nansa. Waan kun pihalle ehtiwät ja me kaikki olimme sinne jälestä menneet, seisoi Helmikankaan isäntä myöskin siellä. Kun hän näki poikansa nimismiehen kourissa, kysyi hän säikähtyneenä:

— No mitä Jaakko nyt on tehnyt? Minäkin tulin katsomaan sitä uuden-aikaista masiinaa, jota Wierimän täällä piti tekemän.

— Kyllä se on semmoinen masiina, isäntä hywä, tuo teidän poikanne, että se pian polttaa koko Temmeswarren autioksi, jos ei sitä takawarikkoon pistetä, sanoi nimismies.

— Totta toisen kerran, mitä minä nyt kuulen, ennenkuin kuolen? Polttaako Jaakkoni taloja, wai mitä konstia se on? huusi isäntä.

— Hän on polttanut Maria Helmikankaan mökin wiime tuorstaina ja päästänyt tämän Wierimän hewosen tallista niittyyn. Sen hän on itse minulle tunnustanut ja onhan siihen wierasmiehiäkin, wastasi nimismies.

— Kyllä minä sen pian uskonkin, sillä hän on hywin wallaton ja ylimielinen, eikä sille ole ollut minun sanastani mitään apua, hän kun on kaiken ikänsä ollut äitinsä lempilapsi. Jota liian hellästi kaswatetaan, ei siitä ikänä ilmoisena tule miestä. Mutta minä sanon nyt sinulle, Jaakko! että ajatteleppas wähän kuitenkin perään, mitä äitisi on sanowa tästä ja mitä ajattelee isäsi. Mitä minä nyt sinusta ajattelen — sano suoraan, sinä häwytön poika, mitä minä sinusta nyt juuri tällä hetkellä ajattelen.

Jaakko, joka entisestään oli jo kyllin hämillänsä, tuli nyt isänsä kowasta puheesta aiwan säikähtyneeksi, ja sen sijaan, että hänen olis pitänyt jotakin isällensä wastata, rupesi hän itkeä nyyhkyttämään.

— Niin, sinä itket nyt, kun tiedät, että sinulla on rangaistus edessäsi, mutta miks'et silloin itkenyt, kun teit ihmisille pahaa? Muutoin oli se oikea wastaus kysymykseeni, että itkemään rupesit, sillä minun sydämmeni itkee sitä, että minulla on

niin kelwoton ainoa poika. Luuletko sinä, että se on maallemme kunniaksi, suwullemme hywäksi maineeksi, että sinä tuommoiseksi lurjukseksi heittäysit? Luuletko sinä, että isälläsi on kylläksi suuri rahapussi aina maksamaan sinun wapautesi edestä? Tiedätkö, että se nousee summiin? Luuletko sinä, että wanha, kunnialla elänyt isäsi on welkapää näkemään ja kuulemaan, kuinka sinä ryösit pitkin wankiloiden ja linnojen penkkilöitä ja olet koko suwullesi häwäistyksen tauluna, niin että pian kaikki net ihmisraukat, joiden täytyy kantaa Helmikankaan nimeä, owat häpeän tähden, joka sinusta wuotaa, pakoitetut muuttamaan nimensä. Ajattele! ja anna pahuutesi jo jäädä tähän kertaan, puhui isäntä parka.

Sitten kääntyi isäntä nimismieheen päin ja sanoi:

— Wiekää, lähettäkää poika linnaan. Tästä lähtien ei ole Helmikankaan isännällä yhtään poikaa.

Nyt alkoi Jaakko ääneensä itkemään ja sanoi itkiessänsä: Antakaa anteeksi, isä, tämä kerta ja maksakaa minun edestäni.

— Antakaa anteeksi tämä kerta, ei ole pitkältä toiseenkaan, ai'oit sanoa. Waan tiedätkös, siinä ei minun anteeksi antamiseni auttaisikaan, waikka wielä sen tekisinkin. Olethan jo kiinni. Tiedätkö, että wallesmanni pitää sinusta kiinni, eikä hän woi sinua enään hellittää eikä saakaan hellittää.

Nyt pyysi isäntä kaikkein astumaan Wierimän pirttiin, johon jälleen mentiinkin. Jaakkokin sai tulla nimismiehen taluttamana. Helmikankaan isäntä käski Jaakon nurkkaan seisomaan ja asetti pitkäwartisen luudan hänelle kouraan. Sitä hänen täytyi pitää edessänsä pystyssä, niin että luudan warsi oli juuri nenän kohdalla. Sitten alkoi isäntä neuwottelemaan asiasta nimismiehen ja äitini kanssa.

— Onko tässä asiassa oikein täydelliset näkijät? kysyi isäntä.

— Ei siinä ole ensinkään näkijöitä, sanoi nimismies, ainoastaan tämä Saara Sulkawa on nähnyt sen unessa ja me

hänen omasta tunnustuksestansa olemme huomanneet, että hän on syypää.

— Merkillinen sallimus — wai paljas uni todistajana, sanoi isäntä. No, sama se, mutta woisiko siihen mitään auttaa, jos minä maksaisin wahingon-kärsineille ja sopisin sen asian, koska hän on wielä wallan-alainen eli ala-ikäinen?

— Onko hän alla wiidentoista wuoden? kysyi nimismies.

— Sepä se, kun se jo täytti tuon henkiraha-ijän.

— Niin, sanoi nimismies, pahanteosta täytyy itse wastata, niin pian kuin on täyttänyt wiisitoista wuotta, waikka se ei ole naima-ijässä wielä silloin eikä isännäksikään kelpaa. Mutta jos annettaisiin olla naima-ikään asti pahanteoista isän kurituksen alaisena, niin sitte ei tulisi tämän maailman elämästä mitään. Mies on nimitläin juuri kaikkein pahimmillaan wiidennestätoista kahteenkymmenenteen wuoteen, että melkein on niin, että minkä pään se silloin ottaa, niin se semmoisena pysyykin. Sitä ennen ja sen jälkeen tapahtuneet ja tapahtuwat pahat ja hywät owat waan poikkeuksia. Silloin kuin mies rupeaa miehistymään, mutta on kuitenkin wielä kaswawa, on weri kaikkein kiihkeimmillään rupeamaan kaikkiin hurjuuksiin. Sen tähden juuri on täytynyt panna jo kowa rangaistus pahantekiöille wiidentoista wuoden wanhasta.

Nimismiehen juuri wiimeisiä sanoja sanoessa, heitti Jaakko luudan nurkkaan ja läksi juoksemaan ulos. Isäntä läksi kohta kiirein askelin perästä ja saawutti Jaakon juuri kaiwon luona, joka oli keskellä pihaa. Tätä nyt rupesi Jaakko kiertämään ja me kaikki katsoimme ikkunasta. Kaiwon kehä kun oli sikki leweä ja korkea, ettei isäntä woinut ulettua häntä ottamaan kiinni sen ylitse eikä juoksemallakaan häntä tawottanut, niin hyppäsi isäntä kaiwon kannelle, aikoen niin saada kiinni poikansa. Mutta tämäpä muuttui pieneksi kaksintaisteluksi isän ja pojan wälillä, sillä Jaakko hyppäsi myöskin kaiwon kannelle isäänsä wastaan ja ennenkuin ukko huomasi olla waroillansakaan, oli hän suinpäin kaiwossa poikansa

työntämänä. Nyt hyppäsi Jaakko alas kaiwon kannelta, juoksi sitten piililaukkaa nawetan luo, kiipesi nurkkaa myöden ylös nawetan katolle, istahti katon harjalle ja irwisti. Me juoksimme kaikki pihalle, nimismies etunenässä, ja laskettiin kaiwon ämpäri alas. Ukko astui ämpäriin ja tuo tukewa kaiwonwintti nosti siewästi läpimärjän Helmikankaan isännän ylös, ja hän astui kaiwon kannelle.

Jaakko istui katon harjalla entisessä asemassansa, mutta kun isännälle Jaakon olopaikka osotettiin, juoksi hän sinnepäin wimmastuneena. Nyt tuli Jaakon asema arweluttawaksi, hän hyppäsi alas nawetan katolta ja juoksi niin kiiwaasti kuin taisi alas joelle. Isäntä, joka näytti päättäneen ottaa kiinni poikansa millä hinnalla hywänsä, juoksi perässä myöskin joelle. Mutta kun hän sinne ehti, oli jo Jaakko waatepäällä uinut lähes joen toiselle rannalle. Ei ukko kyytiä kysynyt, waan hyppäsi myöskin jokeen ja huusi uidessansa:

— Poika! Anna kiinni itsesi, kynsistäni et ole pääsewä.

Mutta Jaakko oli jo ehtinyt joen toiselle rannalle, pian oli isäntäkin siellä, ja nyt tuli kowa peräkkäin juoksu. Jaakon kiinnisaanti ei kuitenkaan onnistunut, sillä niin pian kuin ukko oli hänet juuri saawuttamaisillaan, hyppäsi Jaakko jokeen ja rupesi uimaan. Isännän woimat taasen alkoiwat liiasta juoksusta ja uimisesta nähtäwästi loppua, ja nimismies kehoitti rannalla seisoen isäntää luopumaan turhasta työstä. Isäntä tulikin maalle. Kaikki päättiwät Jaakon wähämieliseksi ja nimismies jätti Helmikankaan isännän haltuun tehdä wähämielisen poikansa kanssa, miten hywäksi näkisi. Kuitenkin waroitti hän isäntää kaikella mokomin maksamaan äidilleni wahingon korwauksen ja läksi sitten pois.

Kun Jaakko kuuli nimismiehen puheet ja myöskin näki hänen pois menewän, uskalsi hänkin nousta ylös joesta. Hänen tarkoituksensa oli täytetty ja hänen hulluutensa tunnustettu. Mutta kun Jaakko tuli lähelle isäänsä, tarttui isäntä häntä tukasta kiinni ja talutti hänen Wierimän pirttiin. Siellä

pantiin Jaakko entiseen asemaansa seisomaan luudan wartiana. Hänen märjistä waatteistansa walui wettä permannolle. Yhtä läpimärjät oliwat isännänkin waatteet, mutta Wierimän ukko antoi hänelle kuiwat. Kun isäntä oli kuiwiin pukeutunut, kääntyi hän äitini puoleen ja kysyi:

— Kuinka paljon pyydätte, Mari, wahingon korwausta?

— Sepä ei suuriin taida nousta, arweli äitini.

— Piisaako 200 ruplaa?

— Se on liiaksi paljon.

— Ei se paljon ole, se lasketaan pois pojan perinnöstä.

— Minä tyydyn wiiteenkymmeneen ruplaan.

— Se on liian wähän — minä maksan sata ruplaa.

— Se on oma asianne.

— Niin on, ja Wierimälle maksan minä 25 ruplaa.

— Minä en mitään pyydä, sanoi Wierimän ukko.

— Minun kanssani ei saa kiistää. Minä maksan.

Silloin Helmikankaan isäntä sieppasi hattunsa pöydältä ja läksi kiirein askelin kotiinsa päin.

Isännän mentyä astui Wierimän ukko Jaakon luo, joka wielä seisoi samassa paikassa, ja alkoi häntä puhutella:

— Mikä sinua waiwasi, että sellaisiin hurjuuksiin rupesit, — tekemään nuotiota toisen pihalle?

— Minä en muuta tiedä, sanoi Jaakko, kuin ilwehdin waan. Tosin olin wähän wihainenkin, kun en päässyt rowastin hautajaisiin, sillä isäni kielsi, etten saanut tulla katsomaankaan, ja minä rupesin tekemään suitsua, joka näkyisi aina kirkon mäelle, saattaakseni heille, jotka kirkolla oliwat, hämmennystä ja säikähdystä. Muutoin ei aikomukseni ollut mökkiä polttaa, waan tuuli lennätti kipunoita kattoon ja minun ei auttanut muuta kuin lähteä juoksemaan. Kotimatkalla juoksin teidän tallin kautta ja päästin hewosenne tallista ulos, siinä tarkoituksessa, että luultaisiin woroja paikkakunnalla liikkuwan. Sitä olen itsekin ajatellut, että minussa oli wähän hassunwikaa silloin, enkä minä ymmärrä itsekään, mikä minua waiwaa.

— En minäkään ymmärrä, sanoi Wierimän ukko, mutta sen ymmärrän, että sinussa wallitsee pahuus ja keweämielisyys, joka sinun ennen pitkää saattaa suurimpaan onnettomuuteen, jos waan et ajoissa lakkaa ja rupea ihmisten tawalla elämään. Älä luule, että sinua monta kertaa heittohulluus auttaa. Onhan lääkäreitä maassa, jotka ymmärtäwät.

— En minä siihen luotakkaan, arweli Jaakko, että minä hulluudellani aina läpi pääsen; mutta nyt minun täytyy koettaa wiimeiseen asti hulluilla. Minä koetan, enkö pääsisi merelle, sillä minun on tehnyt mieleni sinne kauan aikaa.

— Wai niin, sanoi Wierimän ukko ja näytti pitkään miettiwän Jaakon sanoja.

Ukon miettiessä ja hiljaisuuden huoneessa wallitessa, astui Helmikankaan isäntä pirttiin. Hän meni suoraa päätä pöydän luo ja laski rahat pöydälle.

— Tässä, lausui hän lujasti, on Marille 100 ruplaa ja Wierimälle 25, ja ollaan sitten ystäwykset.

Äitini otti rahansa ja kiitti. Wierimän ukko esteli ottamasta, mutta hänen täytyi wihdoin, kun ei isäntä helpoittanut.

Kun wahinko oli palkittu, sanoi isäntä Jaakollensa:

— Poikani, se on semmoinen asia nyt, että sinun on lähteminen tänä päiwänä minun kanssani Raaheen ja sieltä merelle. Olkoon se mieleesi taikka ei —, nyt sitä lähdetään, poika.

Samassa otti isäntä Jaakkoa kiinni käd estä ja talutti hänen ulos ja pian oliwat he poissa näkywistämme.

Noin kolmen tunnin perästä näimme, kun olimme äitini kanssa perunamaallamme, Helmikankaan isännän ajawan maantietä, istuen kääsyissä poikinensa. Matkan suunta näytti olewan Limingan kirkolle päin ja äitini sanoi: Nyt sitä Jaakkoa Raaheen wiedään! Minusta oli rangaistus kowa, kun Jaakko paran täytyi mennä merelle ja erota kodostansa, jonka isännäksi hän muutoin olisi tullut. Hänen halunsa merelle lähteä, josta hän Wierimän ukolle puhui, oli mielestäni teeskenneltyä.

Äitinikin oli hywin mietiskelewäinen, juuri kuin sinä päi=pänä tapahtuneet asiat olisiwat häntä erinomaisesti liikuttaneet, mutta minä olin jo täysin leppynyt ja ajattelin kauan niitä waiwoja ja wastuksia, joihin Jaakon nyt täytyi antautua.

Wiidestoista luku.

Odotettu wieraamme.

Juhannus oli jo mennyt. Kesä oli parhaassa kukoistukses=sansa. Tawallisia kesätöitä toimittelimme entiseen ta=paamme ja asuimme Wierimällä. Helmikankaan wäen kanssa emme paljon asioineet, ainoastaan huhua kuulimme, että emäntää usein waiwasi itku ja hammasten kiristys, kun hänen lempilap=sensa oli jätetty ulkomaalaiseen laiwaan Raahessa. Niin kerrot=tiin. Mutta isäntä ei ollut juuri millänsäkään, juuri kuin hänelle ei olisi mitään tapahtunut; waikka oli niin äkkiä kadottanut ai=noan poikansa. Niin wälinpitämättömäksi huhu tiesi isännän ker=toa. Mutta olihan heillä tytär jälellä, jolle heidän molempain nyt oli antaminen rakkautensa. Olisihan luullut tuon ihanan sini=silmä Kreetan kainoudellansa ansainneenkin hurjapäisen wel=jensä osan ja etu=oikeuden wanhempainsa suosiossa. Mutta Helmikankaalla ei oltu, ei eletty, niinkuin muissa ihmisissä, eikä tytär ollut äidin lemmikki, niinkuin tawallisesti, waan oli wa=kaisen ja suoran luonteensa tähden äitinsä wihatti. Enem=män kuitenkin, jollei täydellisestikään, oli hän isänsä suosikki. Tyttären suora ja teeskentelemätön luonne oli monasti isällek=

kin wastenmielinen, sillä tuo Helmikankaan isäntä oli hywin monikoukkuinen. Mutta oli hän, mikä oli. Warmaa on, ettei Kreeta ollut kummankaan, ei isänsä eikä äitinsä kaltainen, waan oli kuin jostakin toisesta perheestä tuohon oikulliseen joukkoon heitetty joululahja — koko talon kaunistus. Mutta jättäkäämme nyt Helmikankaan wäki rauhaan ja katsokaamme, mitä muuta samaan aikaan tapahtui.

Oli päiwä mitä ihanimpia, Heinäkuun ensimmäisiä, kun korjaelimme peltomme aitaa maantien warrella. Tuli hewonen Oulusta päin, kärryt perässä, ja kärryissä istui mies ja nainen. Minä wilkasin wähän matkaajiin, jotka hiljalleen ajoiwat ohitsemme, ja tunsin molemmat. Mies oli äitini eno ja nainen Tolpan Pirjon tytär, Katri.

He oliwat niin wahwasti waatetetut, kuin pitkämatkaiset konsanaan, ja minä huikkasin äidilleni: Enonne meni siinä. Tämä waikutti äidissäni kiireen juoksun ja minä juoksin äitini perässä ja niin me saawutimme heidät. Aspela katsoi taaksensa ja huudahti:

— Kah, siinähän te olettekin, ajoin siwuitse ajatuksissani.

— Ajakaa waan eteenpäin, kehoitti äitini, meidän mökkimme on palanut ja me asumme Wierimällä.

— Ohoh! Wai Wierimällä — se on tuttu mies minulle. Mutta kuinka Mari sentään on ehtinyt wanhentua siitä ajasta, kuin pienenä, noin kymmenwuotiaana tyttönä näin, puheli äitini eno ja laskeusi alas kärryistä, terwehtimään meitä molempia.

— Terweisiä Kemistä! Tunnetteko tuota matkatoweriani? Leski — eikö niin?

— Katri, sanoin minä.

— Pirjon Katri, toisti äitini.

— Mari, sanoi Katri, hänkin astuen kärryistä, äitini kuoli ja mieheni kuoli, ja — — — ja lapsi — — Wieläkö isänne elää, Mari?

— Wielä, rowasti on kuollut, oletteko kuullut? Kewäällä.

— Kyllä, onnettomia tapauksia, sanoi Katri.

Nyt ajettiin hiljaa hewosta edellä ja me kaikki käwelimme. Mutta kun olimme pääsemässä Wierimän pihaan, muistutti äitini minulle:

— Meneppäs, Heikki, ottamaan kirwes pois, kun unehtui, wiewät — ymmärräthän?

Minä juoksemaan aika wauhtia takaisin päin enkä olisi mielestäni joutanut, kun juuri wieraita tuli. Pian olin aidan korjauspaikalla ja pysäytin juoksuni wauhtia kirween luona, waan en olisi joutanut kumartamaan kirwestä maasta ottamaan. Kolme eri kertaa tapasin kädelläni kirwestä, waan kirweenwarsi ei sittenkään noussut käteeni. Silloin wasta, kun liika wauhti oli ruumiistani ohitse ja minä saanut wakawan tasapainon seisomiselleni, sain kirween käteeni ja juoksin sen kanssa Wierimälle.

Sillä wälin oliwat jo wieraat ehtineet huoneeseen ja äitini riisui hewosta, mutta minä ehätin hyppäämään hewosen selkään kärryjen aisan päältä ja ratsastin joelle hewosta juottamaan. Minä istuin hewosen selässä koko juottomatkan, ja kun ratsastin takaisin, niin wanhan tapani mukaan ratsastin tallin owesta sisälle, niinkuin monasti olin tehnyt Wierimän hewosellakin, mitään wahinkoa saamatta. Mutta nyt ollen liian innossani unehutin tallin owessa kumartua, ja owenpäällys kaatoi minun selälleni hewosen selässä, josta asemasta putosin tallin permannolle, ei kuitenkaan selälleni, waan nenälleni.

Tämä tapaus harmitti minua hywänpäiwäisesti. Säikähtyneenä nousin hywin witkaan ylös. Kun wähän aikaa seisoin, alkoi weri nenästäni wuotaa ja minä juoksin kaiwolle. Weren wuoto nenästäni saattoi äitini ulos minun tyköni, sillä hän oli sen akkunasta nähnyt. Äitini kaatoi niskaani kylmää kaiwowettä ja kysyi: Kuinka sinä nenäsi loukkasit?

— Putosin!

— Istu wastakin hewosen selässä tallin owessa, että wastakin saat leweän nenän, sanoi äitini.

— Empäs istukkaan, wakuutin minä, mutta itsekseni ajattelin: Leweä nenä ja wieraita, oiwallista harmia ja häpeätä.

— Onkos linementtiä? kysyin sukkelaan äidiltäni. Sillä ajattelin linementin auttawan nenääkin.

Äitini otti minua kädestä kiinni, taluttaaksensa minut sisään wierasten luokse. Minä ponnistin kaikki woimani, päästäkseni tuosta häpeästä, mutta turhaan. Pian seisoin wierasten edessä ja äitini sanoi:

— Katsokaa meidän Heikin leweätä nenää!

— Oh, sanoi Aspela, semmoista se on, mutta lujempi tulee siitä paikasta.

Waiwaisen lujempi, ajattelin minä. Kun pääsin äitini käsistä pois, juoksin kaiwolle, walelin kylmällä wedellä ja puhdistin kaswoni. Äitini kun näki minut jälleen puhtaana, tahtoi lähettää minua asialle, hakemaan jotakin hienoa ryypättäwää. Mutta kun olin jo lähtemäisilläni, huomasi sen tuo tarkkasilmäinen Aspela, että ai'ottiin jotakin puuhata, ja kielsi kowasti lähtemästä mihinkään. En tietänyt, kumpaa oli totteleminen, äitiäni wai enoa. Kuitenkin painoiwat Aspelan sanat enemmän kuin äitini. Hänen omassa matka-arkussansa löytyi tarpeeksi hienoa ryypättäwää eikä siis talon wieraanwaraisuutta tarwittu.

Wierimän ukko ja Lowiisa oliwat myöskin töillänsä wieraiden tullessa ja kaiken tämän tapahtuessa. Mutta kun päiwällis-aika niin ukon kuin Lowiisankin kotiin wiekotteli ja ukko edellä pirttiinsä astui, seisahtui hän wähäisen omassa owessansa, kun näki Aspelan istuwan pöydän päässä.

— Hywää päiwää, Wierimä, sanoi Aspela, nousten seisoallensa. Terweisiä Kemistä ja wähän sappea niissä!

— Tiedän — kiitos tulemastanne, wastasi Wierimän ukko, lyöden kätensä Aspelan käteen, että paukahti kuin haawan lehti. Surua sitä nykyjään on siellä ja täällä, lisäsi hän.

— Surua, niin, ja paljon. Ei sitä korttelittain mitatakaan. Kun kaikki, mikä mailmassa on rakkainta, ja koko tule-

waisuuden toiwo yhdellä haawaa pois siepataan. Minä tarkoitan waimoani ja kaksoispoikiani, lausui Aspela.

— Tiedän, puheli taas Wierimän ukko, minulta äitini wietiin samaan aikaan manalaan, kun kirjanne tänne saapui. Se oli minun kantajani ja menneiden aikojen muistoni.

— Niimpä niin, tulewaisuuden toiwot ja menneiden aikojen muistot korjataan pois yhdellä haawaa. Yhdellä yhtä, toisella toista. Mutta me sitten, kaksi leskimiestä, känsäpäätä, seisomme kuin kaksi puuta täällä ahtaassa surun laaksossa.

— No, Katrikin, jos oikein näen, wirkkoi Wierimän ukko, lähestyen Tolpan' Pirjon tytärtä. Niinkuin akanat tuulessa, on teidänkin onnenne hajonnut.

— Niin, yksi toisensa perään täällä saamme surua niittää, waan minä erittäin olen sitä saanut tehdä tänä wuonna, waikka nuori ijältäni.

— Myöden annettu ja paljo surkuteltu, mutta Jumalalla onnen ohjat, Luojalla lykyn awaimet. Tyytyköön waan kukin osaansa.

Nyt ruwettiin päiwällisille, mutta, paha kyllä, ei ennätetty laittaa oikeita wierasruokia, joista kuitenkaan en oikein tietänyt, minkälaisia niiden olisi pitänyt olla. Wiilipiimä, woi ja ohrainen rieska saiwat meillä nyt ajaa wierasruokain asiaa, mutta jotakin siitä puuttui, koska Wierimän ukko wieraita syömään käskiessä sanoi:

— Käykää, wieraat, ruoalle, waikka tässä kaikki on niin huonossa reilassa.

— Emme huomanneet warustaa, sanoi äitinikin.

— Olisiko muuttolinnuille pitänyt warustaa pehmeät päänalaiset? naurahti Aspela.

— Yhtä leikkisä tuo eno on, kuin ennenkin, sanoi äitini.

— Tuo pullopa leikkisä on, joka tuossa on, sanoi Aspela, ottaen pullon arkustansa, ja astui pullo kädessä pöydän luo ja kysyi: Onko pikaria talossa?

— On pikari ja hopiainen, wastasi Wierimän ukko, se

on wanha perintökalu. Samalla otti hän nurkkakaapista hopeapikarin ja antoi sen Aspelan käteen.

— Loistawa kuori, läikkywä sisus, sanoi Aspela, täyttäessään pikarin. Waimowäki ensin! Mari, maistapas tästä wiinapuun hedelmästä, sinä toimen nainen!

— Se ehkä on wäkewää, minä en ole tottunut.

— Maistaenhan maun tuntee, ota ja maista!

Nyt läheni äitini pöytää ja maistoi punaista nestettä.

— Ei se niin wäkewältä tunnu, waan woipi se olla yhtä wiekasta päähän menemään, kuin tuoresuolainen kala janottamaan. Kiitoksia!

— Kas, kana maistoi pikarista, katso itse! sanoi Aspela näyttäen pikaria Wierimän ukolle.

— Hm, sanoi ukko, eipä paljo kulunut.

— No entäs tuo Katri leskimummo, matka-towerini, maistakaa tekin!

Katri ryyppäsi myöskin wähän.

— No, woi kuinka te naiset olette tänään uuden-aikaisia. Eihän Katrikaan pidä yhtään wanhempiansa arwossa, toisinhan äitinne paljo wäkewämpää suuhunsa kaasi, puheli Aspela naurahtaen. Minä en, Katri hywä, koreile enkä koukuttele, minä puhun asiat suoraan.

— Kyllähän äitiwainajassa sitä wikaa oli, lausui Katri hiljaisesti.

— No, Simo sitten siltoja tekeepi, sinä, Simo Wierimä tahi mikä ristinimesi on, kulahuta kurkkuus, ei siinä luita ole.

— Eipä niinkään siinä sakat haita, sanoi Wierimä ja ryyppäsi ryypyn pohjaan. Mutta, Sakari hywä, en minäkään paljosta löylystä wäliä pidä.

— En minäkään pidä tapanani kiiwetä wäkewän korkeimpaan huippuun, wirkkoi Aspela, ottaen ryypyn itsekin, ja pani pullon kiinni. Sitten alettiin syödä.

Kun oliwat syöneet, sekä wieraat että talonwäkikin, ja

paljon oli kerroltu syödessä asioita, etenkin Kemin asioita, alkoi Aspela kyselemään:

— Onko täällä Limingassa mitään taloja myyläwänä? Minä en wäliä pitäisi, waikka ostaisin muutaman talon riuskaleen. En suuresta lukua pitäisi, kunhan waan kontin sijan saisin — jotakin tässä on ostettawa rahojen ollessa, kun satuin saamaan taloni Kemissä myydyksi. Jos rahat on taskussa, niin ne pian hupenee sinne tänne.

— Korwenpää kaupittelee taloansa halwasta hinnasta, sanoi Wierimän ukko.

— Matti wai Antti?

— Antti.

— Hywä talo, mitä pyytää?

— Tuhatta neljäsataa.

— Ei ole kalliskaan.

— Ei se paljo ole Korwenpäästä, hywät niitytkin kuin helkkarit. Metsät paraat, pellot hywässä lannassa ja ojat ja aidat kunnossa, sanoi Wierimän ukko.

— No, onko Antin päässä paistetuita perunoita wai luuleeko kuolewansa, kun aikoo menettää niin uhkaman talon pilkkahinnasta?

— Olkaa hornassa — — kun muuttaa Turkuun.

— No, mitä hittoja sinne?

— Naipi rikkaan kauppamiehen lesken — huhu kertoo, että wähän päästä Antti on kahdensadan tuhannen mies.

— No, se ei ole hullummasti — mutta onni miestä seuraa, sanoi Aspela, puhallellen sawua suustansa. Oikein haisee jo nenässäni waakuna-tupakan haju, jota arwatenkin Antti lopun ikäänsä tulee nauttimaan piipun sauhustuksena. Kuinka pahasti haiskahtaa minusta nuo pitkät Wenäjän lehdet ja Suomen tupakat sekaisin! Ha, ha, ha, wai herraksi Antti pääsee. No, kuinka hän tuon Turun perinnöttären tuttawuuteen pääsi?

— Olkaa hornassa — kun owat wanhat lapsuuden tuttawat, wastasi Wierimän ukko.

— Mitä, kuka se sitten on, tunnenko minä sen?

— Muistanette kai Wiestilän Sannaa — kyllä kai — Wiestilän Sanna se on.

— Wiestilän Sanna, kyllä minä muistan, waan eikö se naitu Ouluun?

— Ouluun Sanna ensin naitiin, mutta mies meni melkein kohta häwiöön Oulussa — tuli kuitenkin wahingosta wiisaaksi ja muutti waimoineen Turkuun, jossa hän sittemmin tuli upporikkaaksi.

— Ja mies on kuollut, niinkö?

— Kuollut, niin, koska Sanna leski on. Hän käwi täällä rowastin hautiaisten aikana ja silloin Antti kaupat teki — aika jo naida wanhan pojan, ymmärrättehän.

— No, kuinkas muutoin — sopiipa käydä kuulemassa ja talon kauppoja tekemässä, arweli Aspela.

Minä olin äitiä auttanut kahwin keitossa, walkeata wireellä pitäen, ja siinä tarkalleen kuunnellut ukkojen tupakkapuheita. Äitini oli Lowiisan kanssa mennyt toiseen huoneeseen, warustelemaan wieraille wuoteita. Walkeata kohennellessani sain myöskin tilaisuuden tarkalleen silmäillä wieraita ja näin, että Aspela oli jo saanut muutamia harmaita karwoja partaansa — suru arwatenkin oli sen waikuttanut. Mutta tuo kaunis Katri oli niin laihtunut ja muuttunut, ettei ollut enää paljon muuta sanottawaa jälellä hänen entisestä kauneudestansa kuin pitkät palmikkonsa. Mutta niistäkin puuttui ihanaiset nauhaset, jotka olin hänellä pappilan pihalla nähnyt.

— No, Heikki, wieläkös sinä olet weistostöitä harjotellut? kysäsi Aspela minulta.

— Wielä se on wiime talwenakin weistellyt ja hänellä oli towerikin koko talwen, ehätti Wierimän ukko sanomaan.

— Olenhan minä wähin weistellyt, wastasin minäkin puolestani.

— No sepä oiwallista — kunpa olisit weistellyt wenheen, että olisimme saaneet käydä tuolla Limingan Likaperän

lahdella wähän soutelemassa ja huwittelemassa surullista sydäntämme, sanoi Aspela.

— Kyllähän Pirttilästä wenheen saa, jos haluttaa soutelemaan mennä, mutta lahdelle, Sakari hywä, tulee wähän liika matka, puhui Wierimän ukko.

— Ehdon waltahan on mennä edemmäs tahi pysähtyä likemmäs, mutta eikö woi lähempää saada wenhettä kuin Pirttilästä? kysyi Aspela.

— Eipä ole wenheitä näissä mökeissä täällä — jokikalastus on huono ja merelle pitkä matka soutaa eikäpä se ole merikalastuskaan enään semmoinen kuin edesmenneinä aikoina, niin olemme jättäneet wenheet unhotuksiin.

— Semmoistahan se on näiden Limingan monien jokien kanssa, ett'ei niistä ole muuta kuin pahaa mieltä. Kun on joki joessa kiinni, niin mistä sitä kalawedeksi asti joka jokeen wettä piisaa? Mutta, mikä tuon meren kuiwaa? Pitäisihän siinä wettä olla, kun niin monesta joesta sinne wettä juoksee, waan kumminkin se näkyy kuiwawan, että luulenpa muutamain aikojen päästä Oulunsalon Liminkaan kiinni juottuwan, ja mihinkäs silloin Liminkalaiset jokensa juoksuttawat? Pitääkö jokien puhkaiseman Oulunsalon maa poikki, wettänsä ulapalle laskeaksensa? mietiskeli Aspela.

— Kyllähän net sellaiset owat pään päälle käypiä asioita, enkä minä ymmärrä muuta kuin että jos maailma kauan seisoo, niin koko suuri Pohjanlahti kuiwaa, että pääsee kuiwin jaloin Suomesta Ruotsiin lahden pohjan yli, ja sen wuoksi luulen oppineiden jo aikoinaan nimittäneenkin Pohjanlahden Pohjan lahdeksi.

— Kyllä sitä odottaa saa, kuin Pohjan lahtea ilman aluksetta kuljetaan, sanoi Aspela naurahtaen.

Nyt oli kahwipöytä walmis ja kahwinjuonti alkoi. Mutta kahwin juotua läksiwät Aspela ja Wierimän ukko wenhettä wuokraamaan tuota Aspelaisen haluamaa huwimatkaa warten. Äitini jäi puhuttelemaan Katria, joka oli erittäin surullinen

kowasta kohtalostansa, ja minun tuli oikein sääli häntä, kun hän sanoi wasta olewansa kahdenkolmatta wuoden wanha — ja jo leski.

Ilma oli kaunis ja näytti wielä eteenkinpäin kaunista lupaawan. Sentähden minä ikäwällä odottelin wenheen hakijoita — olin mielessäni warma siitä, että pääsisin minäkin tuolle huwimatkalle.

Kuudestoista luku.

Huwimatka.

Pitkän odotuksen perästä tuliwat wenheen hakijat pitkin wirtaa alas ja minä, joka usein olin juossut joella katsomassa, näin iloksen, että huwimatka wihdoinkin toteentuisi. Kun wene pysähtyi Wierimän kohdalle, menin tulijoita wastaan.

Päiwä oli kulunut ja lähteissäni tuwasta oli kello jo puoli kahdeksan. En minä kuitenkaan pelännyt yötäkin wasten lähteä lahdelle, jos toisetkin lähtisiwät.

Nyt nousiwat miehet wenheestä ja asteliwat minun kanssani Wierimälle. Kun huoneeseen päästiin, rupesi Aspela pyytämään naisiakin merelle.

Katri ei wastannut siihen mitään, mutta äitini sanoi:

— Mitä me siellä teemme, se on miesten asia, että merelle mennä.

— No mennään sitten, sanoi Aspela, en minä wäkisin ketään pakoita.

— Mitä me sinne yöksi juuri menemmekään, wirkko

Wierimän ukko, mennään, Sakari, wasta aamulla. Siellä rupeaa kuitenkin nukuttamaan.

Nyt jäi Aspela seisomaan keskelle laattiaa awossa suin, ja wähän aikaa waiti oltuansa sanoi hän:

— Mitä unikekoja te olette? Niin, semmoista se on Suomen maamiehen kanssa, että ennen se tahtoo maata yönsä omalla pahnallansa, kuin että pitäisi yhden hauskan illan lahdella. Kyllähän minä Liminkalaiset tunnen wanhastaankin, että uni parempi, kuin raikas meri-ilma ja raitis iltatuuli — hm hm — —

— Älkää nyt sentään suuttuko, eno, sanoi äitini.

— Huomenna minä lähden, wirkkoi Wierimän ukko.

— Mutta minä en odota huomiseen, minä menen waikka yksin, jos en kumppania saa — kohta minä lähden — minä en ole tottunut odottamaan lahdelle-lähdön kanssa enkä myöskään pelkää merta. Lähdetkö sinä, Heikki? Wai nukuttaako sinuakin? kysyi Aspela minulta.

— Ei minua nukuta, wastasin minä, jos äiti luwan antaa, kyllä minä lähden.

— Saako Heikki tulla? kysyi Aspela.

— Lähteköön waan teidän seurassanne.

Silloin meni Aspela arkullensa, otti sieltä tyhjän pussin ja pani siihen ewästä ja wiinipullon. Sen tehtyä sanoi hän: Olkaa hywät ja hoitakaa wähän hewosta. Ei sitä tarwitse tallissa kesällä syöttää; pankaa se köyteen pihalle tai johonkin, waikka tuonne alas rantaan siinä tapauksessa, että sattuisimme Heikin kanssa wiipymään.

— Meinaatteko jäädä merelle oikein kauwaksi aikaa, kun jo hewoselle hoitoa määräätte? kysyi Wierimän ukko.

— Se on siinä, kuinka hauska olo siellä on, arweli Aspela, otti minua kädestä kiinni ja niin menimme ulos ja sitten alas rantaan.

Nyt astuimme wenheeseen. Aspela asetti ewäspussinsa wenheen kokkaan ja rupesi pitkällä sauwalla sauwomaan, waikka

meillä oli airot wenheen pohjassa. Liukkaasti kiiti wenhe eteenpäin Temmeksen tyynellä weden pinnalla. Minä en tarwinnut ensinkään auttaa wenheen kulkua, waan sain istua perässä ja katsella luonnon ihanuutta. Ja ihanaa tosin olikin kulkea joen juoksun kanssa alaswirtaan tuossa suwannossa, tasaisessa joessa. Niinkuin olisi minulle ollut warustettu, löysin wenheen pohjasta pienen sauwan, jolla hämmentelin joessa kaswawia kahiloita ja lumpeen lehtiä. Mutta kun olimme ehtineet joen suuhun ja pääsimme lahdelle — oh, kuinka tuo Limingan Likaperä oli kaunis. Suotta sitä Likaperäksi sanottanee, jollei mataluuden tähden, sillä melkein joka paikassa Aspelan pitkä sauwa ulottui pohjaan. Limingankin lahdella on kesäinen ilta erittäin wiehättäwä, sillä iltaruskon ihanuus pystyy matalankin lahden pintaan ja niittyjen kesäinen wihannuus tarjoaa lahdella luowailewien silmille mitä suloisimman näyn.

Auringon laskua katselimme keskellä lahtea, jossa oli awara näkö-ala joka haaralle.

— Katso nyt, sanoi Aspela, kuinka monta kirkkoa näet. On Suomessa luullakseni toinen maanpaikka löytämättä, jossa näkisi niin monta kirkkoa kuin juuri tässä.

Ja totta tosiaan näkyikin siihen paljon kirkkoja, kun ympärilleni katselin. Etelästä näkyi Lumijoen kirkko, idästä Limingan kirkko, pohjasesta Kempeleen ja Oulun kirkot ja länsipohjasesta Oulunsalon kirkko.

— Kauniilta näyttää! sanoin minä katseltuani.

— Kauniilta se näyttääkin, wakuutti Aspela, istuen keskellä wenhettä, ja rupesi laulamaan:

Nyt ääni raikas raikuu
Suomen rannalla,
Ja säwel kaunis kaikuu
Kesä-ilmassa.

— Koettelin waan, kuinka ääneni Limingan lahdella

raikuu, wirkkoi hän naurahtaen ja alkoi soutaa Lumijoen kirkkoa kohti.

— Menettekö Lumijoelle, isäntä? kysyin minä.

— Sinne ajattelin mennä, mutta paras taitaa olla, että wähän syömme.

Silloin awasi hän pussinsa ja me söimme ja minäkin sain maistaa wiiniä. Oli niin sanomattoman hauskaa istua tuon wanhan miehen kanssa wenheessä wastatusten ja syödä ja aina wastailla hänen mukawiin kysymyksiinsä.

Kun olimme syöneet, alkoi hän taas soutaa, ja auringon noustessa olimme Lumijoen suussa. Siinä muutaman talon kohdalla sitoi Aspela wenheensä kiinni erään toisen, paljon suuremman wenheen wiereen, samaan patsaaseen, ja me astuimme maalle. Maalle päästyämme menimme ensimmäiseen taloon ja astuimme pirttiin. Pirtissä ei ollut muita ihmisiä kuin yksi hywin wanha mummo, joka kohta meidän sisään asttutuamme nousi istumaan sängyssänsä ja kysyi meiltä:

— Mistä kaukaa wieraat owat?

— Kyllä minä olen Kemistä, wastasi Aspela. — Onkohan isäntä kotona?

— Ei tässä talossa isäntää olekaan, sanoi mummo.

— No, mihinkäs isäntä on joutunut?

— Se on ollut kuolleena jo toista kymmentä wuotta ja minä olen isäntäwainajan äiti.

— Wai on Matti kuollut, enkä minä ole kuullutkaan. No, ei se ihme olekaan, kun olen asunut niin kaukana täältä ja niin kauan.

— Woi, herranen aika, kuka te oikein olettekaan, joka minun Matti wainajani tunsitten? Ette te suinkaan Kemistä syntyisin ole — totta kai te täältä puolesta kotoisin olette, arweli mummo.

— Kyllä minä olen syntyisin Tyrnäwältä ja nimeni on Sakari.

— No, älkää enään mitään puhuko, wai Sakari Tyr-

näwältä. Kyllä minä jo muistankin, istukaa, istukaa, sanoi mummo eläwästi.

Silloin me istahdimme penkille, ja mummo nousi ja keitti meille kahwin, sanoen aina tawantakaa: Wai Sakari Tyrnäwältä.

— Niin, ei Lumijoelta, sanoi Aspela, wetäen suutansa nauruun.

— Ei Lumijoelta, ei, ei, höpisi mummo.

Kun joimme kahwia, kysyi Aspela:

— Tekö tässä talossa isannuutta pidättekin?

— Minähän miniäni kanssa olen tässä talon asioita hoitanut.

— Niin, taikka johtanut, sanoi Aspela.

— Waikkapa johtanutkin, wirkkoi mummo, katsahtaen wähän wiistoon Aspelan päälle.

Kun olimme juoneet kahwia kaksi kuppia miestä päälle, läksimme ulos ja sanoimme hywästit talolle. Me menimme alas rantaan ja minä luulin jo lähdettäwän kotiin päin; mutta mitä wielä! Aspela otti ewäspussinsa wenheestä, kiinnitti lujempaan köyden solmua, jolla wenhe oli patsaassa kiinni, ja taas lähdettiin astumaan. Nyt käweltiin pitkän matkaa siwu kirkonkin ja minä luulin lähdettäwän käyden Liminkaan, mutta ei aikaakaan, niin oli taas talo tien wieressä, johon poikkesimme sisään. Talossa oli myöskin pirtti, waikka aiwan toisapäin kuin edellisessä talossa. Pirtin owi oli nimittäin wastakkaiselle ilman suunnalle, ja kun kirkkaan aamuauringon walossa astuimme sisään, näimme, ettei siinäkään pirtissä enemmän kuin edellisessäkään ollut muuta kuin yksi sänky. Mutta, niinkuin huone oli toisapäin, oli pirtin asukaskin toisenlainen. Hän oli wanha harmaapäinen ukko. Sen hywin tiesin, miksi ainoastaan wanhoja tapasimme asuinhuoneessa makaamassa — ulkonahan nuoret suwella makaawat, waikk'ei juuri taiwasalla, niin jossakin luhdissa ylisellä tahi wajassa. Mutta että tuo wanha pirtin wahti aina oli myös

talon hallitsia, se oli mielestäni wähän merkillistä. Tätäkin ukkoa kuulin Aspelan isännäksi puhutteleman, waikka häntä näöstä päättäen olisi luullut ruoti-ukoksi. Itse asiassa ei siinä kuitenkaan ollut mitään kummailemista, niinkuin myöhemmin tulin ajatelleeksi. Olimmehan Lumijoen kappelissa eikä Limingan emäkirkolla. Ei kappeliseurakunnan isäntien enemmän kuin emäntien kannattanut kamarissa wirua, waan täytyi heidän, waikka talon täysihaltijoinakin, lewätä wäen tuwassa.

Taas oli Aspelalla entiset sanat suussa, että hän oli Kemistä ja Sakari Tyrnäwältä. Mutta eipä hänen tarwinnutkaan muuta sanoa ennenkuin hän tunnettiin. Melkeinpä luulen, että jos olisimme sinä aamuna menneet waikka halki koko Suomen maan, niin kyllä Sakari Tyrnäwältä olisi kohta tunnettu. Helppo onkin semmoista miestä muistaa, jonka nimen jokainen sormestansa tietää. Näitä mietiskelin samalla, kuin katselin, kuinka Sakari Aspela aamu-auringon walossa antoi talon isännälle wiiniä pullostansa ja Kemissä leiwottua ohraista rieskaa ja saman-nimisestä joesta pyydettyä lohta wiinirypyn jälkiruoaksi.

Kun oliwat ukot ottaneet ryypyt, sanoi talon ukko:

— Olihan se hauskaa ennen Tyrnäwällä, mutta wanhuushan tässä alkaa jo tulla.

— Tuskin Perttu olisikaan niin wanha, jos olisi aina Tyrnäwällä asunut, waan täällä meren hengessä luulen minä pikemmin wanheneman, puheli Aspela.

— Sakari kuuluu olewan yhtäläinen koiranleuka, kuin ennenkin.

Tuohon yskäsi Aspela ensin ja sanoi sitten:

— Eiköhän Perttu olisi niin hywä ja lähtisi meitä kyytiin Karinkannalle — tai annatteko hewosen, waikka koko matkaksi? Minä käwisin Tyrnäwällä. Oma hewoseni on Temmes-alapäässä enkä tahtoisikaan sitä rasittaa, kun se on jo kulkenut Kemistä asti.

— Mitä hittoja! sanoi talon ukko, meinaatteko mennä

Tyrnäwälle Siikajoen kautta, koska Karinkannalle kyytiä kysytte. Sehän on melkein yhtä, jos menisi Lumijoelta Helsingin kautta Tornioon.

— Niin, tai jos menisi Torniosta Helsingin kautta Lumijoelle, sanoi Aspela.

— Kyllä minä sen tiesin, wirkkoi talon ukko, ett'en minä ilman wastausta jäisi, sillä kyllä Sakari leikkiä osaa laskea, sen minä tiedän wanhastaankin.

— Mutta tässä ei tällä kertaa, Perttu hywä, leikkiä olekaan, sillä aikomukseni on todellakin mennä Tyrnäwälle mutkan kautta, waikka wähän sitä teidän määrästänne lyhennetään — ei huolita käydä Helsingissä eikä Torniossa. Ajattelin ainoastaan käydä Siikajoella, Rewolahdella, Paawolassa, Frantsilassa, Temmeksellä ja Tyrnäwällä. Semmoisen ympyrän minä teen ja kierrän koko Limingan kierrokseen. Eikö se ole hauskaa? sanoi Aspela naurahtaen.

— Kyllä se kannattaakin käydä kaikissa mainituissa seurakunnissa lystäilemässä, sillä niissä on kuullakseni nykyjään tehty paljo uusia peltoja, rakennettu uusia taloja hywä joukko — ja kyllähän newat heiniä antawat ja korwet hywää leipää, kun ne ensin hywin ojitetuksi ja muokatuksi tulewat. Minä luulisin, että nämätkin meidän takamaat elättäisiwät toisen werran enemmän ihmisiä kuin nyt, kun waan maat tulisiwat hywin wiljellyksi — sille miehelle minä mitallin toimittaisin, joka tuonkin joutilaan Hirwinewan ja Lumisuon ikuisen jääkellarin kuiwaksi saisi. Oiwallista niittyä siitä tulisi, ja minä lupaisin parituhatta elukkaa talwen yli ruokkia.

— Kyllähän Suomessa, etenkin täällä pohjois-osassa olisi wielä paljon työtä tehtäwänä, kun waan ei taitoa eikä woimia puuttuisi.

— Kyllähän sitä taitoakin olisi, mutta se huolimattomuus se on sitä ewästä, jonka kanssa jaksaa aikaa kuluttaa sekä kaikki hywät toimet laimin lyödä. Mitä taas woimaan tulee, niin kyllä häntä sitäkin aina jostakin heruisi, kun waan tahtoa olisi.

Tämän sanottua nousi talon ukko ylös kävelemään ja käski meidän tulla kamariin.

Kamarissa, joka oli warustettu isolla akkunalla, oliwat kaikki huonekalut niin wanhat, jollei wanhemmatkin, kuin niiden omistajakin. Erittäin weti huomiotani puoleensa siniseksi maalattu seinäkello permannosta kattoon asti ulottuwine kaappinensa ja hywin wanha, wiheriäiseksi maalattu piironki, josta ukko otti wiinaa ja antoi ryypyn Aspelalle.

— Wuoroin wieraina käydään, sanoi Aspela, koska minäkin saan ryypyn.

— Niinpä wainen. Mutta tiedättekö, Sakari, että tämän piirongin edessä on maailmassa herrojakin tepastellut ja tästä samasta pullosta owat he wiinaa pikariinsa kaataneet?

— Kyllähän niitä herrojakin joskus tepastelee moukankin piirongin edessä, sanoi Aspela naurahtaen.

— Niin, mutta minä en tarkoita tawallisia, jokapäiwäisiä herroja, niinkuin pappeja ja semmoisia, waikka kyllä piironki wähän pappilallekin haisee, sillä se ja pullokin on kotoisin Lumijoen pappilasta. Mutta jospahan wähän kertoisin piirongista ja pullosta, niin saattepa kuulla — istukaa.

Kun istuimme, alkoi ukko kertoa.

— Tämän piirongin edessä sota-aikana usein seisoskeli sotamarski Klingspor ja katseli ulos Lumijoen pappilan akkunasta. Hän se oli, joka käski piirongin wiheriäiseksi maalata, sillä hän rakasti wiheriäistä wäriä ja sanoi sen tarkoittawan rauhaa, eikä hän ollut millekään niin wihainen, kuin punaiselle maalaukselle. Niinpä hän esimerkiksi ei kärsinyt nähdä punaiseksi maalattua wesi-ämpäriä tahi piimäpönttöä, waan huusi: Yss tuollaisia! on kuin olisi werellä maalattu. Klingspor oli unehuttanut tohwelinsa Ouluun — niin sanottiin — sitä en tiedä sitten, waikka olisi ne Kokkolaan unehuttanut, enemmän kuin sitäkään, oliko koko miehellä tohweleita muassakaan, kun Ruotsista lähti. Mutta niin se waan oli, että hän itse tuli Rantalan Matti wainajan tykö tilaamaan

itsellensä tohweleita, kun käweli siitä siwu ja näki akkunasta Matin suutaroiwan. Minäkin satuin istumaan Matin tuwassa, kun Klingspor sisään astui.

— Ettekö silloin pahasti pelästynyt, kun marski sisään astui? kysäsi Aspela.

— No, en erittäin pelästynyt; mutta Matti enemmän pelästyi. Matin käbet tutisiwat niin hiton tawalla, kun hän antoi marskille tuolin istuttawaksi ja auttoi sotasaapasta pitkäwartista pois hänen jalastaan — näet mitta piti otettaman. Mutta se minua tahtoi naurattaa, kun Matti otti wanhan kihlakunnan-oikeuden pöytäkirjan ja leikkasi siitä mittapaperin ja marski tahtoi tuon pöytäkirjan lukeakseen ja kielsi, ett'ei pitänyt sellaisia häwitettämän. Matti parka luuli jo tehneensä koko suuren synnin ja pyysi anteeksi. Kun Matti mittaa otti, oli hän kuolewaisen sairaan näköinen — niin kalpea hän oli. Wihdoinkin sai tuo mitta walmiiksi ja marski käski tuoda tohwelit pappilaan ja lähti tiehensä. Mutta kun marski oli mennyt, sanoi Matti:

— Hyi, saakeli, kuinka minä pelästyin, ja hittoko niitä osaa tehdä tuollaisille isoille herroille tohweleita, kun ei ole kaupungin opin läpi käynyt.

— Otitkohan tarkan mitan edes?

— Kyllähän ne käypäset tulewat, arweli Matti ja rupesi katselemaan lestiä. Mutta nyt huomasi hän wasta, ettei ollut muistanut kysyä, mistä aineesta tohwelit oliwat tehtäwät, nahasta wai waatteesta. Mutta minä neuwoin:

— Tee waan mustasta wasikan-nahasta.

Mutta Matti meinasi, että jos hän tekisi waimonsa silkkihuiwista päälliset.

— Älä hitolla, meinasin minä, jos panet silkkiä, niin pane waan wuoriksi, ja Matti teki niin. Leikkasi mustasta wasikan-nahasta päälliset ja waimonsa punaisesta silkkihuiwista wuorit, ja hän teki oikein siewät käännetyt tohwelit ja pohjat hän raapi akkunalasin palalla walkoiseksi. Sitten oli lähte-

minen niitä kotiin wiemään. Mutta Mattipa ei uskaltanutkaan yksin mennä, waan pyysi minua kumppanikseen. Luullakseni tapahtui se siitäkin syystä, että minä osasin muutamia ruotsalaisia sanoja. Olinhan, niinkuin sinäkin, Aspela, tiedät — antakaa anteeksi, waikka erehdyksessä sanoin sinuksi — käynyt Malurin karissa ja Sanskerissa ja siellä ruotsia oppinut, kun olin muka silakan pyynnissä luotolaisten kanssa.

— No, kuinka käwi tohwelien kanssa, sopiwatko? kysyi Aspela.

— Kyllä ne sopiwat — oliwat ne tosin wähän pitkänlaiset, mutta otti marski ne sentään, waikka wähän nurisi sitä, että oli punaiset wuorit. Wieläpä antoi hän tästä samasta piirongista ja samasta pullosta wiinaryypyn meille kummallekin. Tämän pullon minä tunnen samaksi siitä, kuin siinä on pahka kyljessä. Piirongin ja pullon ostin minä sittemmin pappilan rouwalta.

— No, saiko Matti hywän maksun tohweleista?

— Sitä minä en tullut tietämään, sillä he oliwat hywän aikaa kahden kesken kamarissa; mutta ylpeä Matti oli, että oli marskille osannut tehdä kelwolliset tohwelit, kauan perästäkin päin. Sillä kun hän joskus kuuli marskista puhuttawan, nosteli Matti olkapäitänsä ja ryykäsi.

— No kaksi marskeista ja mateista, sanoi Aspela — saadaanko hewosta?

— No, kyllähän tuon saatte; mutta syökää nyt ensin wähän, minä herätän tytöt, wastasi talon ukko.

— Wielä mitä, antakaa hewonen waan, minä annan 50 ruplaa pantiksi hewosesta ja hollikärrystä.

— Kaikkia nyt wielä, kyllähän minä ilman panttirahojakin tuon uskon, sanoi ukko ja meni ulos hewosta toimittamaan.

Wähän ajan takaa tuli ukko takaisin ja sanoi:

— Sisoojaa, nyt on hewonen waljaissa.

— Siinä on 50 ruplaa, sanoi puolestaan Aspela, ja

samassa me läksimme. Ukko jäi seisomaan rahat kourassa, awossa suin katsellen jälkeemme.

Nyt ajoimme, että rytisi, Karinkannalle päin metsäisten seutujen halki. Waikka ilma oli kaunis ja lämmin ja minun, joka en ennen ollut sitä tietä kulkenut, olisi ollut hywä tilaisuus katsella waihtelewia näkö-aloja, en kuitenkaan woinut uneltani. Kun olin koko yön walwonut, painuiwat silmäni tawan takaa kiinni. Niin tulimme Karinkannan kylään, jossa maantie meni eräässä talossa läpi pihan ja wieläpä huoneen alitse. Emme kumminkaan tähän pysähtyneet, waan ajoimme yhtä mittaa Siikajoen suuhun ja pysähdyimme Matin Heikin taloon. Siihen jätimme hewosen, läksimme jaloin astumaan Turpeenojan suuhun ja menimme muutamaan mökkiin sisälle, jossa tapasimme ainoastaan yhden wanhallaisen miehen, joka teki männynjuurista koreja. Nähdessään Aspelan sanoi mies:

— Kas, kun tekin olette tulleet Turpeenperälle!

— Niin tulin — olen menossa Tyrnäwälle.

— Mistä päin te sitten tulette?

— Limingasta päin me tulemme.

— Nyt en minä käsitä, sanoi korien tekijä, tulette Limingasta ja menette Siikajoen kautta Tyrnäwälle. Siinä puheessa on joku minulle käsittämätön mutka.

— Ei siinä mitään mutkaa ole, mutta Suomalainen ei osaa koskaan kulkea kuin lyhintä tietä, ja oikotietä wielä sittenkin; mutta joka wähänkin käsittää matkani tarkoitusta, että se on huwimatka, ei ihmettele ensinkään, waikka kulkisin tästä Rewolahdelle ja sieltä aina eteen käsin, waikka Hornan pisaan.

Minä olin tarpeiksi asti wäsynyt, istahdin penkille ja olin wähällä nukkua. Mutta kun joskus rupesikin silmäni uneen waipumaan, niin taas toinnuin, kun kuulin korwissani Aspelan ja korien tekijän sanailemista — niin esimerkiksi kun Aspela kysyi:

— Hummastin järwestäkö te aina wielä noita juuria kiskotte?

— Hummastin järwestäkö! Mitä Sakari nyt taas meinaa? Eihän männyn juuria ikinä järwestä kiskota eikä nosteta. Metsästähän niitä otetaan, milloin mistäkin — Wartinwaaran sydänmailta tahi muualta, — sanoi korimestari.

Silloin Aspela osti kolme kylwöwakkaa ukolta ja nauroi.

Minä katselin tuota juurikorien tekemistä, joka mielestäni näytti jonkunlaiselta neulomistyöltä, kun ukko sääriluusta tehdyllä purasimella aina pisti läwen ja sitten pisti kudejuuren reikään ja weti lujasti piston kiinni.

Kun olimme pienessä mökissä tuota mukawaa ammattia kyllin katselleet, läksimme pois ja kannoimme korit Matin Heikin taloon, jossa hewosemme oli. Sinne päästyä pyysin minä Aspelalta, että saisin wähän nukahtaa. Se minulle sallittiin ja pani Aspelakin maata penkille. Me nukuimme iltapäiwään asti.

Noin kello kuuden aikana lähdimme taas matkaan Rewolahdelle päin. Minäkin olin kyllin wirkku jo katselemaan. Mutta mitäpä siinä oli juuri katseltawaa, jollei metsää. Tosin oliwat paikat ihanat, mutta kyllähän suwella on ihanaa joka paikassa, ja joka seurakunnassa niitä metsiä on. Niitä näitä tarinoiden tulimme Rewolahdelle, jossa kumminkaan emme pysähtyneet, waan ajoimme hiljalleen eteenpäin Paawolan kappeliin. Mutta olihan matkalla hauskuuttakin ollut, jos otetaan lukuun nuo pistelewät, pitkänokkaiset sääsket, jotka kaswoni oliwat näppylöihin hakanneet. Kyllähän Limingassakin on sääskiä, waan kun Liminka ou metsätön autio, niin raitis tuulenhenki niitä wähän hajottaa, jota wastoin tuuheissa metsissä on sääskiä paksulta. Sama peli Limingankin syrjäkylissä sääskistä, mutta kun en ollut koskaan niillä metsäisemmillä seuduilla asunut, niin en ollut tuota rangaistusta sanottawasti kärsinyt. Aspelan paksu iho ei ollut millänsäkään noista. Mitäs Aspela! Hän nauroi ja kertoi Lapin mäkäröitäkin nähneensä, jotka, wakuutti hän, tulen lailla polttawat.

Paawolan kirkonkylässä yöwyimme erääseen Pietilä ni-

miseen taloon, jossa oli erittäin hauskaa wäkeä. Kun Aspela pääsi niiden kanssa pakinoimaan, niin ei kukaan tahtonut muistaa maata panna. Minä kumminkin koetin syömisellä ja makaamisella wahwistaa itseäni tulewan päiwän matkustusta warten. Miehet jutteliwat kaikenlaista illan hauskuudeksi. Muuan mies, joka sanoi olewansa wanha sotamies, tiesi paljon kertoa — sotatapauksista ei hän kuitenkaan ottanut paljon puhuakseen, waikka sitä häneltä pyydettiinkin. Sen sijaan haasteli hän aarrehautain palamisesta ja sen semmoisista. Hän sanoi niiden erittäinkin juhannus-yönä palawan, mutta Aspela waan naurahteli.

— Wai aarrehau tojatäällä Paawolassa juhannuskokkona poltetaankin!

Tuosta pilkasta ei mies juuri pitänyt, waan koetti wäkisinkin saada kuulijoitansa uskomaan. Hywin wihaisesti hän puheli:

— Luuleeko wieras, etten minä ole muualla mailmassa koskaan ollut kuin Paawolassa? Tiedänhän minä kumminkin yhden aiwan tosi-asian kertoa. Kun minun tuttawani, eräs torppari, meni syksyisenä yönä metsään, tuli siellä musta härkä wastaan. Mies kumminkaan ei tuosta pelästynyt, waan otti härkää sarwista kiinni ja piti niistä kiinni koko syksyisen yön. Kun päiwä rupesi walkenemaan, rupesi härkä pois lähtemään, mutta miespä ei heittänytkään. Kun päiwä oikein walkeni, olikin tuo härjäksi luultu olento suuri kuparinen kattila täynnä hopearahoja ja mies olikin pitänyt kattilan korwista kiinni, waikka luuli härjän sarwista pitäneensä.

— Niin, sanasta miestä, sarwesta härkää, arweli Aspela.

— Wieraspa taitaa olla semmoinen, ettei usko mitään, sanoi ukko ja rupesi lähtemään ulos. Mutta Aspela sanoi:

— Haastakaa wielä satuja, kyllä minä mielellänikin kuuntelen.

— Onko ne mitään satuja, lausui ukko, nousten seisomaan Aspelan eteen. Kyllä ne on niin tosia kuin muutkin.

Aspela hyppäsi myöskin ylös ja sanoi hywin liukkaasti:

— Älkää, hywä wanhus, aarrehautaan hypätkö.

Silloin rupesiwat kaikki toiset nauramaan. Ukko katsahti wähän eteensä permannolla ja meni nurkkaan istumaan eikä puhunut sanaakaan.

Kun mies oli hiljaiseksi jäänyt, eiwät toisetkaan tahtoneet hänen juttujansa jatkaa, waikka arwaten melkein jokainen olisi siinä talossa osannut puhua samoja tarinoita kuin hänkin. Yksi toisensa perästä lähti ulos pirtistä noihin kesä-makuuhuoneisiinsa, jättäen minun ja Aspelan sekä tuon wanhan sotilaan pirttiin. Silloin oli jo hywinkin puolen yön aika.

Kun olimme jääneet kolmen kesken pirtin haltiaksi, rupesi Aspela uudelleen ongittelemaan ukolta sanoja. Mutta ukko istui waan nurkassa eikä wastannut enemmän kuin seinä. Minä olin pahoillani, kun niin pahasti oliwat menetelleet wanhan äijän kanssa, että hänen täytyi mykkänä istua, sillä minäkin olisin mielelläni kuunnellut hauskoja tarinoita. Wihdoin keksi Aspela keinon, jolla sai ukon kielenkannan irti. Se tapahtui näyttämällä wiinipulloa ja tarjoamalla siitä ukolle oiwalliset partakapat. Kun ukko oli saanut kaksi ryyppyä wiiniä, tuli hän pois nurkastansa pöydän päähän istumaan. Hänen silmänsä kiilsiwät eikä jutuista tahtonut tulla ensinkään loppua. Aspela oli myös muuttanut käytöksensä: hän oli uskowinaan kaikki, mitä ukko kertoi. Sillä tawalla sai hän ukon pysymään alituisessa tarinoimisen touhussa. Erinomaista oli mielestäni, että kaikki kummallisimmatkin asiat oliwat hänen sanojensa mukaan tapahtuneet Paawolassa, waikka enin osa niistä tuskin oli tapahtunut missään. Niin esimerkiksi, kun hän kertoi seuraawan jutun:

— Kerran tuli eräs Paawolan isäntä heinästä ja ajoi täyden heinähäkin kanssa kirkon siwu pitkin tietä. Ilma oli kylmä ja kuu kirkkaasti paistoi. Isäntä oli juuri ehtimäisillään hautuumaan siwu, yht'äkkiä hewonen ja heinäkuorma kaatuiwat. Tuosta mies suuttui pahanpäiwäisesti ja rupesi ki-

roilemaan, samalla kuin koetti nostaa ylös hewostansa ja kuormaa. Turhaan hän kuitenkin ponnisteli — hänen woimansa eiwät riittäneet siihen. Silloin näki hän hautuumaan aidan päällä istuwan miehen, jättiläissuuren. Mies, joka istui hiasillaan tammipakkasessa, katseli hetken isännän yrityksiä, astui sitten aidan päältä ja tuli hänen luoksensa. Ilman waiwatta nosti hän waan toisella kädellänsä hewosen ja kuorman ylös. Sen tehtyänsä sanoi hän isännälle:

— Jos sinulle joskus maailmassa tapahtuu joku wastahakoisuus, niin älä sentään rupea kiroilemaan — sillä waan pahennat oman mielesi, ja se on hirweää toistenkin kuunnella.

Tuosta puheesta peljästyi mies pahanpäiwäiseksi eikä siitä päiwin enää koskaan kironnut, waan eli hywin siiwosti elämänsä loppuun asti.

Toinen kertomus oli tämmöinen:

— Oli kerran kymmenen nuorta miestä, wiisi Rewolahdelta ja wiisi Paawolasta. He löiwät korttia yhden talon saunassa eräänä yönä muuatta suurta juhlaa wasten. Kun siinä sitten wähän riitaantuiwat, alkoi muuan weitikka joukosta tappelun estämiseksi ehdotella wedon lyöntiä, wäittäen, ettei kukaan uskaltaisi mennä pimeällä kirkon ohitse. Tuosta kohta ne, jotka asuiwat lähellä kirkkoa ja joka päiwä ja joka aika, niin pimeällä kuin päiwälläkin, tuliwat kulkemaan kirkon siwuitse, rupesiwat sanomaan: Me kyllä uskallekaan mennä kirkon siwu, waikka olisi niin pimeä kuin seinä. Rohkeita oli kuusi ja arkoja neljä. Pelkurit paniwat wedon-lyönnin ehdolle ja lupasiwat maksaa 50 ruplaa niille, jotka kohta paikalla menisiwät kirkon siwu. Noh, tästäpä weto lyötiin ja rohkeat, jotka myöskin oliwat rahallisia miehiä, paniwat 50 ruplaa saunan penkille, jos he eiwät kirkon siwuitse pääsisi. Yksi sai rahat hoidettawakseen siksi kuin asia oli ratkaistu, ja rohkeat meniwät maantielle kirkon siwuitse menoa aloittamaan, toiset seisoiwat kentällä tien wieressä ja nauroiwat. Kun rohkeat oliwat kulkeneet muutamia askeleita pitkin tietä kirkolle päin, al-

koiwat he täyttä kurkkua huutaa: Ei woi päästä läip, on kowa seinä edessä, maantien poikki! He palasiwat kiireesti toisten luokse ja menettiwät lupaamat rahansa. Kun pelkurit juuri oliwat ehtineet jakaa keskenään ja rohkeat wielä siinä hämillään seisoiwat, tuli yksi herrasmies ajaen kyytihewosella Frantsilasta päin ja niinmuodoin siwu kirkon ja siwu miesten, eikä mitään seinää ollut tuon kyydillä ajajan edessä, waan ajoi hän aika wauhtia eteenpäin. Tuosta suuttuiwat wedon häwinneet niin, ett'eiwät enää koskaan menneet pyhä-yönä kenenkään ihmisten saunaan korttia lyömään, eiwätkä koskaan wetoakaan lyöneet mistään asiasta. Niin tuliwat he kaikki siiwomiehiksi.

Kolmas juttu kuului näin:

— Oli kerran wasta-kihlatut poika ja neiti. He meniwät eräälle isolle kiwelle istumaan ollessaan huwikäwelyllä kauniina kesä-iltana. Kiwellä istuessaan rupesiwat he katselemaan kihlasormusta ja sulhanen otti sen pois morsiamen sormesta. Kuinka hän lie käännellyt, putosi sormus sulhasen kädestä, wieri kiwen halkeemaan ja jäi sinne. Sittemmin on aina joka wuosi sama sormus palanut niin kirkkaassa liekissä, että sen on waikka kuka nähnyt, mutta kun koetetaan ottaa sitä pois, sammuu se eikä sitä koskaan ylös saada.

Tällaisia tarinoita lateli ukko aamuwalkiaan asti ja Aspela antoi ukolle wielä wähän wiiniä palkaksi, jonka saatuansa ukko pani maata penkille.

Kun olimme wähän aikaa nukahtaneet, nousimme ylös, waljastimme hewosen ja läksimme ajamaan Frantsilaa kohti. Paawolan kirkon luona pysäytti Aspela wähän hewosta, että minä sain katsella hautuumaan aitaa, jonka päällä tuo jättiläiskummitus oli istunut. Enemmän minä kumminkin pidin siitä ihanasta paikasta, johon tuo siewä wähäläntäinen kirkko oli rakennettu. Kun jouduimme kirkon siwuitse ajaneeksi, sain korkealta törmältä katsella Siikajoen juoksua ja olin silloin jo tuon mainion joen nähnyt monenlaisena, kapeana ja leweänä luikertelewan. Sama Siikajoki on kaikkine kauneuksinensa wä-

hän oikullinen, etenkin suussa. Juuri Siikajoen emäkirkon kohdalla owat rannat niin wyöryneet, että tätä kertoessani seisoo jo tuo Herran huone kolmannella paikalla. Kaksi entistä kirkon paikkaa on näet jokeen wyörynyt, waan nyt ei enään ole mitään pelkäämistä kirkon kaatumisesta ja hautuumaan jokeen wyörymisestä, kun wesi on ruwennut kulkemaan toista puolta ja alas wyöryttämään pohjoista rantaa, niin sanottua Nokan törmää.

Näistä kaikista mullistuksista ja wyörymisistä en kuitenkaan silloin wielä paljon käsittänyt enkä tietänytkään, kun Aspelan wieressä kärryissä istuin. Frantsilassa me yhdyimme Sawon maantielle ja ajoimme Temmekselle ja sieltä Tyrnäwälle.

Pitkiä huippauksia olimme ajaneet sinä päiwänä, niinkuin edellisenäkin, ja monta ihanaa paikkaa oli muistossani, kun ehtoolla myöhään saawuin Aspelan kotitaloon. Mutta yksi tapahtuma minua nauratti wielä Tyrnäwälläkin. Se tapahtui Frantsilassa, kun muutamassa suuressa talossa syötimme hewosta. Aspela tahtoi ostaa hewoselle wiisi naulaa ruisjauhoja. Isäntä punnitsi pirtissä jauhot ja sanoi punnittuansa:

— Siinä on runsaasti wiisi naulaa jauhoja ja pussin waralla puoli naulaa.

— Mahtaako niin? kysäsi Aspela, näyttäkääs puntaria.

— Mitä niistä moneen kertaan punnitsee, wäitteli isäntä eikä tahtonut ensinkään antaa puntaria Aspelalle.

Aspela otti puntarin melkein wäkisin isännän kädestä ja punnitsi. Mutta nyt ei ollutkaan pussissa painoa kuin neljä ja puoli naulaa.

— Kuinkas tämä on? sanoi Aspela ja näytti kaikille huoneessa olewille.

Nyt täytyi kaikkien tunnustaa, että siinä oli yhtä naulaa wailla isännän määrästä.

Isäntä seisoi hämmästyneenä ja waaleana kuin wahakuwa ja sanoi: Jos on wailla, niin lisätään.

— Mitäpä siihen lisätään, annetaan sakkoa waan, puhui Aspela.

Silloin isäntä pujahti ulos pirtistä ja tuli wähän ajan päästä takaisin, tuoden kolme ruplaa Aspelalle, ja wirkkoi:

— Ei huolita riidellä!

— Mitäpä tuosta riidellään, sanoi Aspela, pisti rahan kukkaroonsa ja antoi jauhot hewoselle. Sitten menimme naurahdellen pois talosta. Kun Aspela Tyrnäwälläkin sitä nauroi, sai hän minunkin nauramaan; mutta Aspela ei sanonut oikein, missä seurakunnassa se tapahtuikaan. Kertoi waan sen wäliin tapahtuneen Rewolahdella, wäliin Lumijoella. Ei tahtonut Aspela saattaa taloa pahaan huutoon. Oliko sitten siinä talossa tapana aina waille punnita wai tehtiinkö sitä waan oudoille matkamiehille, sitä en tiennyt, mutta sillä kertaa ei kuitenkaan kauppa wedellyt leiwille.

Aspelalla oli saatawaa Tyrnäwältä eräästä talosta kahdenkymmenen wuoden wanha welka ja saikin toisena aamuna osan siitä, mutta ei kaikkea. Oli näet Aspelan kotitalossa uusi isäntä, joka ei ollut sukua ensinkään Aspelalle. Talon kaupoissa oli hän joutunut welkaan ja se oli jäänyt tähän saakka.

Tyrnäwältä me ajoimme Liminkaan ja saawuimme noin kello kahdentoista aikana päiwällä Wierimän pihaan.

Täälläkös ihmeteltiin, kun hewosella tulimme, waikka wenheellä olimme lähteneet, ja wasta niin monen päiwän perästä. Mutta wielä enemmän ihmetteliwät he, kun saiwat kuulla, minkä mutkan olimme tehneet. Pirjon Katri kehui Aspelaa lumoojaksi, kun sillä tawoin ympäri Liminkaa kierteli.

Mutta Aspela sanoi: Minä en ole ainoastaan lumooja, olempa wielä wähän welhokin, sillä minä kierrän aina ensin sen paikan ympäri, jossa asumaan ai'on ruweta. Tiedättehän, että minä olen asunut welhojen maassa monta wuotta ja oppinut welhojen ulkonaiset temput, waikk'en wielä noituuden konstia sisällisesti käsitäkään.

Wähän aikaa istuttuamme Wierimällä, läksimme uudelleen matkalle, nimittäin Limingan halki Lumijoelle, johon saawuimme kello wiiden aikaan ehtoolla.

Taas tapasimme tuon wanhan isännän, jonka hewosella olimme ajaneet, ja Aspela sai takaisin panttirahat. Wanha ukko ei olisi tahtonut ottaa mitään maksua siitä kun olimme hänen hewosellaan ja kärryillään ympäri pitäjiä ajaneet, mutta Aspela ei tahtonut kenenkään tawaroita ilmaiseksi kuluttaa ja pitkän tarjoilemisen perästä sai hän ukon wastaan ottamaan kaksi ruplaa.

Me emme saaneet lähteä talosta ilman ruokaa ja kahwia ja näissä puuhissa satuin minä huomaamaan, että talossa oli kaksi kaunista tytärtä, jotka wielä päälle päätteeksi sanoiwat itseänsä wanhoiksi piioiksi — toinen, Maija, oli yhdenkolmatta, toinen, Liisa, seitsemänkolmatta wuoden wanha. Muutoin näyttiwät he olewan isänsä ainoana huwituksena — olihan ukko leskimies.

Kun tytöt oliwat poissa läheisyydestämme, kehui ukko Aspelalle tyttäriänsä oiwallisiksi ihmisiksi. Ainoastaan yhden wian sanoi hän heillä olewan, sen nimittäin, ettei kumpikaan ruwennut kosijain kanssa minkäänlaisiin wälipuheisiin, waan tahtoiwat ennen jättää itsensä lasiwuorta myöden Kyöpeliin kiipeämään. — Onko se sitten hauskaa se? sanoi ukko.

Kun Aspela oli kuullut, että tyttäriä waiwasi semmoinen wika, torui hän heitä ja waroitteli lasiwuoresta ja Kyöpelistä. Siihen Maija kohta wastasi:

— Lasi on kirkasta, kirkas on wiisasta.

Liisu siihen lisäsi:

— Kyöpeliin kuoltua kuitenkin mennään, menee eläissä jo.

— Enhän minä senlaisia wastauksia odottanut. Mitäs minä tuohon nyt sanon? sanoi Aspela, hieroskellen wähän silmiänsä.

— Ei siihen auta sanomiset eikä muutkaan konstit, samanlaisia pölkynpäästä weisteltyjä wastauksia ne minulle itsellenikin antawat, wirkkoi ukko naurahtaen.

— Oletteko, Perttu, kuinka waroissa? kysäsi Aspela hywin kiireesti.

— Kuinka niin! sanoi ukko, tuleeko Sakari wäwyksi sitten?

— En sitä tarkoittanut, ajattelin waan: jos ostaisitte talon kummallekin tyttärellenne ja antaisitte heidän pitää isännyyttä ja emännyyttä wähän aikaa yksin omassa talossansa — sen luulisin, että pian kuulisitte häitä.

— Sepä juuri taitaisikin auttaa, niinpä minä teenkin, sanoi ukko.

— Älkää nyt hupsuksi tulko, isä! wirkkoi Maija hätäisesti.

— Mitä meidän talon pidosta tulisi? kysäsi Liisu.

— No, enkös minä sanonut, wai kuin? sanoi Aspela.

— Sanoitte niin, ja niin teenkin, wakuutti ukko.

— Tehkää se, kyllä Kyöpeliin-meno lakkaa.

— Tekö, wieras, sitten isännäksi meidän taloihimme tulisitten? nauroi Maija.

— Olisiko se niin hullua, jos toiselle teistä tulisin, sanoi Aspela, kyllähän minä tullakin woin, olenhan leskimies.

— Kun leski olette, niin ette wierasmieheksi kelpaa meitä waroittamaan, sanoi Liisu. Wierasmiehen täytyy pysyä puolueetoinna.

— Nyt olen puhunut itseni säkkiin, — auttakaa, hywä Perttu, minä joudun huutawaan hukkaan noiden tyttöjen kanssa, walitti Aspela.

Tytöt päästiwät aika remakkanaurun, ja Aspelan ja ukonkin täytyi nauraa.

— Lähdetään katselemaan peltoja — se on toista, kuin tottelemattomain tyttöin kanssa kiistellä, sanoi ukko.

— Lähdetään waan, ja me menimme. Ukon pellot oliwatkin tanakat ja tiuhat kuin seinä, eipä hän turhaan Lumisuon kuiwaamisesta puhunutkaan. Hänpä todella näytti olewankin se ukko, joka osasi maata wiljellä — kunpa kaikkien pellot olisiwat niin täydet!

Aspela kun ei wiikkoa samassa paikassa halunnut wiipyä, läksi wielä samana ehtoona pois Perttu Huopalan talosta, jätellen hywästi isännälle ja tytöille. Minä tein saman ja me

astuimme venheeseemme. Ilma oli yhä kaunis ja sangen sievästi me soutelimme yli lahden Temmesjoen suuhun ja sitten ylöspäin Vierimän alankoon.

Kun olimme taas Vierimälle saapuneet, niin lepäsimme yön rauhallisesti. Mutta aamulla lähtivät Vierimän ukko ja Aspela Korvenpäähän talonkauppoja tekemään ja minä sain toimekseni viedä venheen Pirttilään.

Venheen viennistä tultuani sain äidiltäni kuulla, että meitä oli jo vähän ikävöitykin poissa-olomme ajalla, ja jos ei Aspela olis ollut niin tunnettu meritaidostansa, niin olisi varmaan jo hakemiseenkin ryhdytty. Kaiken aikaa oli heillä kumminkin ollut matkastamme vallan väärä käsitys. Olivat olleet siinä luulossa, että vaan kulailimme pitkin rantoja, aina niin pitkälle kuin niitä piisaisi.

Seitsemästoista luku.

Että kerrankin saan nähdä.

Kolme vuotta on vierinyt siitä, kun tein tuon huvimatkustuksen äitini enon kanssa. Kolme vuotta on pitkänlainen aika, jolla kerkiää tulla paljokin muutoksia ihmis-elämässä.

Sanonko ensin sanasen Korvenpäästä. — Kolme vuotta sitten tuli Kemistä rikas leskimies ja köyhä, nuori leskivaimo. Kukas silloin taisi aavistaa, että tuo Katri ennen vuoden loppua jo olisi Korvenpään suuressa talossa Sakari Aspelan emäntänä ja kolmen vuoden kuluttua kaksoispoikain äitinä.

Siis Aspelalla toinen waimo, toiset kaksoispojat. Siis elämä entisellään ja wajaus palkittu — saa nähdä, onko nyt parempi onni.

Mutta onhan Helmikankaan talossakin tapahtunut jotakin. Siewä sinisilmä Kreeta on joutunut naimisiin äitinsä entisen kosijan kanssa. Onhan se jotakin, että joutua naimisiin sen kanssa, joka tyttären isän kanssa on kilpakosijana ollut, mutta Kreeta ei pitänyt siitä lukua. Olihan Risto Riikola warakas mies ja isäntänä suuressa talossa. Mikäs olikaan sinne emännäksi mennä! Olisihan Kreetan äitikin nuorena mennyt Riikolan emännäksi, mutta ei Riikola hänestä ollut huolinut, kun näki hänen liian turhamieliseksi. Kaksikymmentä wuotta oli hän ollut aiwan yrittelemättä naimaan; mutta nähtyänsä ja kuultuansa, että Helmikankaan tytär oli oiwallinen ihminen ja paljon etewämpi äitiänsä, teki ukko kaupat ja wei Kreetan kotiinsa, koko pitäjän suureksi kummastukseksi. Wähät huoli Risto siitä, jos kylän ämmät sanoiwat hänen olewan liian wanhan niin nuorelle tytölle.

Samalla kolmen wuoden ajalla on Helmikangas myöskin saanut takaisin kadotetun poikansa. Eihän kukaan ulkomaalainen niin hullu woinut olla, että häntä olis edes ruo'ankaan edestä pitänyt, ja siis nälkä ja laiskuus oliwat hänen isän ja äidin syliwauwaksi jälleen ajaneet. Kelpasihan nyt Jaakon loikoa isänsä sohwalla, kun kyllin hywää ruokaa ja juomaa eteen kannettiin. Kelpasihan hulluna olla, kun pulskasti passattiin, ja näyttää suurta, meriretkellä opittua taitoansa korttipelissä, jos joskus kumppanin siihen sai. Hätäkös hänellä!

Wierimän ukko elelee wielä entistä elämäänsä, tehden työtä Lowiisan kanssa torppansa mainioilla, eikä heillä minun tietääkseni ole mitään puutosta. Ukko käypi ahkerasti kirkossa, niinkuin ennenkin, ja hän on iloinen, niinkuin koko pitäjäs, kun on saatu poismenneen sijaan uusi rowasti ja sielunpaimen. Nyt onkin kolme rotewaa pappia seurakunnassa, jotka kaikki owat uutteria wirassansa.

Aspelan ennustus Huopalan tytärten häistä on toteentunut. Molemmat owat emäntinä Limingassa, waan ukko on itse nähnyt hywäksi muuttaa Tuonelaan ja hänen talonsa on myyty eikä Lumisuo wieläkään kuiwa. Siis kuoli ukko ennen aikaa eikä Lumisuon kuiwaajalle kukaan mitallia ole toimittamassa.

Pirttilän talosta woin taasen kertoa sen kumman, että tuo kirjanlehtiä syöpä Pirttilän Paawo on joutunut kirjoitusmiesten lukuun. Hän on ostanut kaupungista kirjoituskaawan ja opetellut kirjoittamaan ja on seurakunnan etewin talonpoika kirjoitustaidossa. Hän lukee kirjoitettua melkein selwemmin kuin painettua; mutta ihmeellisin kaikista on kuitenkin hänen luwunlasku-taitonsa, johon hän on saanut alku-opastusta rowastin apulaiselta, nuorelta pastorilta. Sitten on hän itse harjotellut talwis-illoilla lisää ja on tullut luwunlaskussa niin mainioksi, että osaa sinisellä kiwitaululla laskea waikka mitä — muun muassa senkin tähän asti mahdottomana pidetyn laskun, sekuntien summan Raamatun ajanlaskun jälkeen mailman luomisesta. Kaikki ihmettelewät Paawon taitoa kirjoituksessa ja luwunlaskussa ja moni harmaapäinen ukko ja talon-omistaja antaa nyt mielellänsä Paawon laskea ja kirjoittaa talonsa wuositili-kirjat ja laskut. Mutta yksi on kumminkin, joka ei ihmettele Paawon taitoa, waan pyytää wielä lisäpalkkiota hywistä töistänsä, pitäen kaiken Paawossa ilmaantuneen taidon yksin-omaisena ansionansa. Se on tuo itsensä ja toisia pettänyt mies, tuo kepin nojassa horjuen kulekkiwa Kerstilän waari, mainio paperi-puuron keitättäjä ja peuran sääriluun ytimen syöttäjä kaikenlaista tautia potewille. Peuran sääriluun ydin oli näet wiimeinen parannuskeino, kun sitä kolme kertaa tikulla suuhun annettiin. Hän se on, joka wäittää noitakonstinsa wuosien kuluessa Paawon watsasta wiisautta päähän nostattaneen. Mutta Paawo ei usko tietäjän puheita eikä rupea maksamaan lisäpalkkiota, sillä Pirttilän emäntä, Paawon äiti, on kuollut ja Paawo isänsä kanssa owat toista mieltä eiwätkä

usko welhon puheita. Paawo itse arwelee taitonsa ja kykynsä tulleen siitä, kun oli miehistynyt ja saanut olla paremmin rauhassa ja omalla ahkeruudellansa koettaa eikä kowistuksia saatuansa wesissä silmin tuhrustaa, niinkuin äitinsä eläessä. Sen werran kuitenkin lukee Paawo kaikista näistä tietäjä-ukon ansioksi, että hän on paperi-puuron syötyänsä tullut huomaamaan noitakonstit turhiksi.

Wielä on Paawon ansioksi mainittawa, ettei hän tahdo pitää pitkän ja kiusallisen waikeuden kautta saawutettua taitoa yksin omana hyötynänsä, waan jakelee sitä muillekin. Niinpä hän on minuakin opettanut kirjoittamaan ja lukua laskemaan, eikä ole siitä waiwasta mitään palkkiota ottanut. Monta muutakin on hän alulle pannut, kun waan oppiwaiset owat sen waiwan nähneet, että owat hankkineet itsellensä kirjoituskalut ja taulun ja lauwantai- ja sunnuntai-iltoina käyneet Paawon luona opetusta saamassa. Siis jalo mies tuo Pirttilän Paawo! Onnea ja siunausta hänelle toiwottawat kaikki, jotka hänen koulussansa owat istuneet ja opetusta maksutonta saaneet.

Mutta wielä on sana sanottawa ajan waiheista. Ruustinnan ansiowuosi on kulunut ja sitä seuraawat kaksi armowuotta owat loppuneet. Kaiken tämänkin ajan on waarini wielä ollut pappilassa, mutta ruustinnan muuttaessa on waarikin muuttanut, ja hän on meillä. Wierimälläkö?

Ei. Äitini on minun kanssani rakentanut uuden paljo suuremman turwemökin, aiwan samalle paikalle, missä entinenkin seisoi. Siinä ukko nyt asuu tyttärensä ja tyttärensä pojan tekemässä töllissä, kaikenlaista tehden ja autellen meitä. Ensi talwena aikoo hän rakentaa puusta aittaa, tallia ja sen semmoista — onhan äidilläni wähän rahaa ja waarillani myöskin palkastansa säästettyä. Hän on lopen lakannut juomasta ja on selwällä päällä miesten parhaita, niin että kyllä kelpaa hänen kanssansa työtä tehdä ja mökkiä hoitaa, ja eteenpäin totta puhuen menemmekin.

Mutta jopa ehdin' samaan päiwälukuun Heinäkuuta,

jolloin Aspelan ja minun huwiretkestäni laskien täyttyy kolme wuotta. Ilma on sakea, sillä ulkona sataa — joka wuosi ei woi samana päiwänä olla kaunis ilma. Me istumme sisällä ja minä koetan juuri laskea taululla, montako kyynärää tulee matkaa Suomesta Amerikaan. Waikea työ. Helpommin piirtäisin minä hiilellä puolipyörön tuolle uudelle permannolle, ja helpostihan se käwisikin, jos saisin istua koiwun kannosta tehdyllä tuolilla, niinkuin pienenä; mutta pahakksi onneksi on tuoli mökkimme kanssa palanut, ja samanlaista uutta ei ole tullut sijaan hankituksi. Mutta waikka tuolin samanlaisen saisinkin, en kuitenkaan enään puolen kahdettatoista wuotiaana nokipiiruja permannolle wetelisi. Lasku ei wielä ole onnistunut, kun kuulemme askeleita owen takana ja owi au'astaan.

Sisään astuu pulskea mies, melkein läpi-märkänä sateesta. Puku on oudollainen — ei se ole Suomen wormua, sinertäwää, oikein fiiniä werkaa on takki ja housut, siewä hattu werhoaa päätä. Leikillisesti hymyilee miehen suu punertawan parran alta.

— Hywää päiwää! Terweisiä Amerikasta ja Kaliforniasta! sanoo mies, puistellen wettä hatustansa ja waatteistansa.

Waarini pureskelee lujanlaisesti piippunsa hammasluuta ja wähän ajan takaa wastaa:

— Jumala antakoon! Mitäs muuta kuuluu?

— Kaikenlaistahan sitä pitkillä matkoilla näkyy ja kuuluu, sanoi mies, samalla antaen kättä waarilleni ja sen perästä äidilleni. Mutta olisitten, hywät ihmiset, sen nähneet, mitä minä näin, kuinka monen wärinen äitini oli kaswoista ja kuinka hänen kätensä ja koko ruumiinsa wapisi, antaessaan kättä tuolle oudolle miehelle, jota minä en tuntenut. Sen kuitenkin selwästi huomasin kaikesta, että äitini ja waarini tuon wieraan tunsiwat. Kun oliwat toiset häneltä kädenpuristuksensa saaneet, tuli minun wuoroni.

— No mikäs sinun nimesi on, poikani? Onko sinun ni-

mesi Heikki niinkuin minunkin? sanoi mies puristaessansa minua kädestä.

Nytkös minäkin säikähdin, kun kuulin tuon oudon miehen niin likeisesti minua puhuttelewan.

— Heikki minun nimeni on, sanoin kuitenkin.

— Tiedätkös, Heikki, mikä minä olen sinulle? kysyi mies.

— En tiedä, sanoin, — — olisitteko isäni!

— Oikein, poikani, isä sinulle, Heikki parka, luulisin olewani.

— Että kerrankin saan nähdä isäni, sanoin hätäisesti. Sitä olen aina toiwonutkin, lisäsin wielä, enkä siinä walhetellutkaan, niin olinkin toiwonut.

— Sitä en ensinkään ihmeeksi ota, että isääsi olet nähdä toiwonut, sillä mikä lapsi se olisi, joka ei isäänsä toiwoisi nähdä, sanoi isäni, ja wedet nousiwat hänen silmiinsä.

Nyt olimme kaikki äänetönnä wähän aikaa.

— Ihme, että sinäkin wielä näytit silmäsi, wirkkoi wihdoin äitini.

— Ihmettelen minäkin sitä, lisäsi waarini.

— Mari jos ihmetteleekin, mitä ihmettelee; mutta Helmikankaan ei sowi mitään ihmetellä, sillä kun waan muistelette omia asioitanne, niin pääsette käsitykseen minun matkastani ja takaisin-tulostani.

— Minä en oikein woi käsittää, Heikki Huopala, sinua — mitä sinä oikein ajattelet, puhui waarini hitaasti.

— Jos ette woi käsittää, niin kyllä minä itse käsitän, sanoi isäni astuen waarini eteen seisomaan. Mies minunkin isäni oli ja piti talonsa kuolemaansa asti. Oli se niin etewä kuin tekin, kosk'ei taloansa juonut, niinkuin te. Luulenpa, että oli hiukan etewämpikin, waikka silloin kuin olitte Helmikankaan isona isäntänä ja minä kosin tytärtänne, lupasitte minulle juowuksissa ollessanne seiwästä, jos minä muka pitkittäisin kulkuani siellä, ja kehuitte tyttärenne saawan kosijaksi, waikka kuwernöörin. Muistatteko puheitanne, ukko?

Nyt nousi waarini ylös, astui lieden luo, taittoi kumminkin seitsemän päretikkua ja wuoli niistä piipun kaiwimia. Hänen poskensa punoittiwat ja hiuksensa nousiwat pystyyn. Tawan takaa pudotti hän piipun kädestänsä permannolle, otti sen taas ylös, katseli wäliin ikkunastakin ulos, harppaili pitkillä askelilla edestakaisin, sytytti piippunsa ja wiimein yskäsi ja sanoi:

— Tiedä kuitenkin niin paljo, Heikki Huopala, että itse minä olen tyttäreni isä.

— Itse minäkin olen isäni poika, jota te aina ynnä minua juopuneena ja welkarikkaana Helmikankaan suurella nimellä halwekssitte. Itse olen myöskin poikani isä ja paljon enemmin wielä olisin ollut, jollei teidän kopeutenne olisi wälissä ollut ja minua niin tuiki suututtanut.

— Minkä soppa-sotkun ja talkkuna-puuron luulet, Heikki Huopala, wiimeinkin tulewan kaikesta tästä? kysyi waari, katsoen isääni hywin wihaisesti.

— Minä luulen, mitä minä luulen, ja tiedän myös, että minä itse korjaan sotkuni ja keitän puuroni, pyytämättä teiltä siihen kopeikankaan apua.

— Kiitä Jumalaa, ettäs olet taas pääsyt tälle mantereelle.

— Sen teenkin sydämestäni, kun olen monen waaran kautta jälleen pääsyt isänmaan kankahille ja armaani luo.

— Maa on sinun, niinkuin minunkin synnyin- ja isänmaa, mutta minun tyttäreni, minun ainoa Mari lapseni ei ole sinun armaasi, sanoi waari, polkien jalkaa isäni edessä.

Isäni tapaili wyöllänsä riippuwaa meripuukon tuppea oikealla kädellänsä ja sanoi:

— Koetetaan sitten!

Tämän nähtyänsä waaleni waarini, astui takaperin muutamia askelia owea kohden, mutta isäni asettui owen eteen seisomaan.

— Etkö meinaa laskea minua ulos? kysäsi waarini wapisewalla äänellä.

— En.
— Hirweäisitkö lyödä minua puukolla?
— Kukaties, jos siksi tulisi.
— Eikö sowinto ole parempi kuin tappelu?
— Mikäs sen parempi on kuin sowinto.
— No sowitaan ennenkuin wiimeisen kerran suututaan.
— Saman tekewä.
— Waan sinä haukuit minua äsken.
— Sitten ei sowinnosta mitään tulekaan.
— Kyllä siitä siltä woipi tulla.
— Ei sitten auta muistella.
— Minun sisuni ei tahdo antaa perään.
— Se on paha se!
— Jos waihettaisimme korwapuusteja.
— Eikö mitä, hullultahan se näyttäisi.
— Kyllä minullakin woimaa on.
— Kyllä minä sen uskonkin.
— Minä en kuitenkaan tappele.
— En minäkään.
— Tule rauhassa wäwykseni.
— Niin tulenkin.

Nyt ottiwat he toisiansa kädestä kiinni ja meniwät penkille istumaan.

— Jos minä olisin entisessä kuraasissani, sanoi waarini istuttuansa, niin en minä juuri hewillä antaisi perään, waan pitäisin kiinni kuin tahkiainen mielipiteistäni.

— Siis olenkin tänne saapunut soweliaaseen aikaan, kun teiltäkin owat woimat loppuneet, sanoi isäni.

— Ei woimani wielä ole wallan loppuneet, minä puhuin kuraasista.

— Mistä semmoisen sanan olette löytänyt?

— Yhdeltä wiinaweikoltani.

— Oiwallinen ja komea sana — wieläkö nytkin ryyppäätte?

— En minä lukua wiinasta pidä.

— Sitten meitä on kaksikin juomatonta, arweli isäni, nousten ylös ja samassa meniwät äitini ja isäni ulos, jättäen meidät waarini kanssa kahden kesken.

Kun olimme kahden huoneessa, sanoi waarini: Ei hän ole yksin turkissaan, isäsi, kyllä minä arwaan, että hänellä on hywästi rahaa, kun hän Kaliforniasta tulee, ja sitten hänellä on wielä förmyntärin takana rahaa, isänsä perintö Huopalan talosta. Niin muodoin hänestä tulee upporikas. Minä tosin hywäksyn sen, sillä jos hän nyt, niinkuin sanoi, ottaa äitisi emännäksensä, pääsee minun tyttäreni oiwallisiin naimisiin ja siitä on hywää hänelle ja sinulle, Heikki. Mutta, ja mutassa on monta mutkaa. Mikä tulee minusta silloin? Saanko edes asua tässä turwetöllissäkään? Riitamiehiä kun olemme isäsi kanssa olleet, niin se on niippis naappis. Mistä minä waiwainen sen rahan ja tawaran paljouden otan, että minä hänen rinnallansa wähänkään mieheltä näyttäisin. Siinä on, Heikki rukka, asia nyt tekeillä semmoinen, jota minä en olisi suonut tällä puolen hautaa näkewäni. Mitä wasten palasi Heikki Huopala Kaliforniasta ja laittoi tulollansa asiat niin hullulle kannalle, että minusta tuntuu kuin jo rippuisin maan ja taiwaan wälillä. Ei, ja wielä sittekin ei, ei se ole ensinkään hywä, että juoda talonsa, äläkä sitä tee sinä, Heikki, jos joskus talon saat.

Nyt meni waarinikin ulos ja minä seurasin hänen perässään. Ulos tultuamme näimme, että sade oli laannut ja isäni istui äitini kanssa huoneen seinuksella, multapenkin päällä. Me astuimme heidän luoksensa ja waarini sanoi heille:

— Kuulkaas, nuoret, minun asiaani ja toiwoani! Minä olen eperolla omasta kohtalostani. Sanokaa suoraan, minkä tulewaisuuden te minulle määräätte. Toiwoni olisi, että saisin edes tässä töllissä asua kuolinpäiwääni asti.

— Sano, Heikki, mitä teemme isän kanssa, sanoi äitini, nojaten päätänsä isäni olkapäälle.

— Helmikangas saapi tehdä, niinkuin itse hywäksi näkee — kyllä saatte seurata minua sinne, mihin minä menen. Kun ostan talon, niin saatte olla siinä, juuri kuin olisitten oma isäni. Mutta suurta rikkautta ei minulla ole, sillä minulla on ollut paljon wastuksia ja hankaluuksia, wieläpä pelkkiä wahingoitakin matkoillani. Ensinkin ei ollut Kaliforniassakaan kullan saanti minun kohdalleni myötäinen ja sitten wielä siitäkin wähästä lainasin yhdelle weijarille tuhannen dollaria ja sinne sekin meni. Sitten wielä sen lisäksi olen sairastanut kolmeen kertaan, joka on ollut wähällä panna taskuni tuhisemaan; mutta kuitenkin sain wiimeisinä neljänä wuotena oiwallista merityötä eräässä englantilaisessa tulilaiwassa, niin että sain säästöön sen werran kuin tarwitsen kohtalaisen talon ostoon. Epäilemättä otatte minut wäwyksenne, waikk'en niin upporikas olekaan.

— Se onkin juuri minun mieleeni, ett'et ole kowin rikas. Kun minulla ei ole mitään muuta omaisuutta, kuin se, jonka olen palweluksessa ollessani säästänyt, niin en kehtaisi silmiänikään awata rikkaan wäwyni edessä.

Silloin nousi isäni seisoalleen, otti waaria kädestä kiinni ja sanoi:

— Hywä Helmikangas, se on totta, että olette itsellenne suuren wahingon wiinan kautta saattanut; mutta minä olen se mies, joka Jumalan awulla tahdon teille omat rahani uhraamalla tallelle saattaa, mikä kadonnut on — sen teen teidän jalon tyttärenne tähden.

Silloin waarini huusi woimansa takaa, kyyneleet silmissä:

— Pidä lupauksesi, siunauksesi olet saawuttawa, jonka minä sinulle taiwaasta rukoilen. Esikoisen siunaus langetkoon sinun päällesi, sinä jaloluontoinen mies — nyt sinun wasta oikein tunnen. Sinä olet kätkenyt rakkauden powessasi ja kantanut eheätä sydäntä ja minä nurjaa. Wasta hawaitsen, että minä itse olen syypää ollut tyttäreni onnettomuuteen, ja monta walheellista lausetta olen sinusta päästänyt, peittääk-

seni omaa häpeätäni. Sinä olet mies ja miehen poika — sinä rakastit tytärtäni ja poikaasi ollessasi kaukaisella maalla. Sinä et halweksinut tyttäreni köyhyyttä, waan rakastit häntä hänen itsensä eikä tawaran tähden. Sen osottaa selwästi se seikka, että tulit häntä turwetöllin haltiattarena waimoksesi ottamaan ja häntä ynnä minua häpeästä päästämään.

Nyt oltiin kaikin hiljaa kauan aikaa. Wiimein sanoi isäni:

— Minä lähden pojan kanssa pappilaan ja otan samassa kuulutuksen. Heikki, mene käskemään Wierimän ukkoa tänne, mutta älä sano, mitä asiaa on.

Minä menin, että maa tömisi, Wierimälle ja käskin ukon pian seurata minua. Ukko oli kohta walmis lähtemään, sillä meille olisi hän tullut, waikka olisin hakenut hänen sydän-yöllä, saati sitten kirkkaalla päiwällä. Ukko koetti kysellä minulta matkalla, minkä wuoksi häntä niin kiireesti meille wiedään; mutta minä en mitään selwyyttä antanut.

— Kah! huudahti ukko, päästyänsä meidän pihalle ja nähtyänsä isäni, olethan täällä, Heikki! ja niin pitkän ajan takaa.

— Olenhan minä täällä; olen juuri lähdössä pojan kanssa pappilaan. Ettekö tulisi, Wierimä, puhemieheksi?

— Aiwan mielelläni! Lähdetään paikalla, se minua mieleen, että häitä tulee.

Silloin läksimme enkä minä woinut käsittää, miksi minua wietiin pappilaan ja mitä tehtäwää minulla olisi isäni kuulutuksen otossa. Kuitenkin olimme pian pappilassa ja rowastin kamarissa.

Nuori rowasti, jota en koskaan wielä ollut puhutellut, kun oli wasta seurakuntaamme tullut, kysäsi kohta:

— Mitä on asiaa?

— Minä pyytäisin awioliiton kuulutusta tämän pojan äidin kanssa, wastasi isäni.

— Kuka olette?

— Heikki Huopala, merimies, talollisen poika Lumijoelta.

Silloin aukasi rowasti kirkonkirjan ja sanoi wähän ajan takaa:

— Heikki Perttelin poika Huopala, Lumijoen kappeliseurakunnasta, kihlattu talon tyttären Maria Helmikankaan kanssa. Morsiameksi siis tulee Maria Helmikangas, talollisen tytär, ja hänellä on yhdentoista ja puolen wuoden wanha poika. Se on arwatenkin teidänkin poikanne, waikka äidin nimelle kirkon kirjoihin pantu. Onko niin?

— On, sanoi isäni.

— Oletteko nauttinut sakramenttejä matkoilla ollessanne? Onko mitään todistusta? kysyi rowasti.

— Wiimeksi Englannissa Liwerpoolissa, sanoi isäni, samalla wetäen powestansa paperimytyn.

Rowasti katseltuansa papereihin lausui:

— Hywä on!

Silloin sain minä käskyn astua ulos. Isäni ja Wierimän ukko jäiwät sisälle. Minä seisoin wähän aikaa pappilan pihalla ja ajattelin edesmenneitä aikoja, jolloin olin pappilan palweluksessa, enkä silloin isästäni mitään tietänyt. Nyt oliwat asiat muuttuneet ja minä olin saanut oman isäni nähdä eläwien maassa. Kun katselin sitä paikkaa pihalla, jossa rowasti wainaja oli wiimeiseksi lewännyt arkussansa, nousi muutama kuuma kyynel silmiini. Silloin tuliwat he ulos ja taas läksimme astuskelemaan kotoa kohden.

Suloisempaa iltaa en ollut wielä ijässäni nähnyt, kuin ensimmäisen, jonka wietin oman isäni seurassa, kuunnellen hänen tarinoitansa kaukaisista maista. Ei kukaan mennyt pois; Wierimän ukko ja waarinikin kuunteliwat suurimmalla uteliaisuudella, samoin kuin minäkin. Mutta äitiäni en ollut wielä milloinkaan nähnyt niin hywällä tuulella kuin sinä iltana — ja olikos ihme, että niin oli? Oliwathan kaikki siteet sinä päiwänä katkenneet, jotka hirmuisen pitkän ajan oliwat äitini ja waarini sydäntä kiristäneet. Eikö silloin ollut ilta aamua

wiisaampi? Isäni oli mies, jonka puheisiin täydellisesti woimme luottaa. Silmän-iskut ja wikuroimiset oliwat hänen kaswoistansa kaukana. Asianhaarat ne oliwat, jotka tähän asti oliwat esteenä olleet. Nyt oli uusi aika, hywän sowinnon aika meille koittanut. Hymyssä huulin odottelimme siis ja toiwowin silmin katsoimme aikojen läpi tulewaisuutta kohti.

Kahdeksastoista luku.

Muutamia ylösnostetaan, toisia alaslasketaan.

Kesä kului melkein kuin rattailla ajaen. Äitini puuhasi häitä kaiken kesää. Isäni asui meillä, niinkuin waarinikin, ja työmme tuliwat tehdyksi liiaksikin, niin että olisimme wälistä toistenkin työhön joutaneet. Wäliin autoimmekin Wierimän ukkoa niitty- ja peltotyössä oikein miestuumasta. Kaikki olimme niin mieltyneet tuohon ukkoon, että meitä huwitti hänen kieltoansa rikkomalla tehdä hänen suwityönsä ilmaiseksi. Minulle erittäin oli se hauskaa, sillä niinhän sain hiukankin takaisin maksaa wanhaa welkaani — noita kirjoihin annettuja rahoja, joita hän ei muulla tawalla myöntynyt wastaan ottamaan.

Isälläni oli hywä joukko kultarahoja ja muuta rahaa siihen lisäksi. Niillä sanoi hän ostawansa talon, kun sopiwa ja mukawa ilmaantui saatawaksi. Isäni sai myöskin perintönsä förmyntäriltä puhtaassa rahassa ja Huopalan uusi isäntä tarjosi hänelle takaisin ostettawaksi Huopalan talon. Mutta

isälläni oli toinen ajatus ja hän piti silmällä erään toisen talon rientoja, ollaksensa walmis sen ostamiseen, niin pian kuin sen omistaja siihen taipuisi.

Helmikangas oli joutunut koko kylän naurukſi poikansa tähden ja emäntä sairasti kuoleman kielissä. Ennen häntä kuoli kuitenkin emännän isä, Kerstilän waari, herättäen kuolemallaan suurta surua kaikissa taikakonsteihin luottawissa. Pahan-ilkinen mies jätti jälkeensä suuren talon ja paljon tawaraa. Aina wiimeiseen hengen-wetoonsa asti oli hän näet itse taloansa hallinnut, mutta nyt oli kuokka kuoleman ja kirkon rautalapio tehtäwänsä tehnyt ja Helmikankaan isännälle aukaissut kaikki Kerstilän owet, arkut ja salwot. Se sattui muutoin hywin sopiwaan aikaan, sillä Helmikankaan isäntä oli juuri tyttärensä myötäjäiset maksanut Riikolan isännälle.

Helmikankaan emäntä waipui kuoleman uneen kolme päiwää isänsä kuoleman jälkeen. Kahsia hautajaisia pidettiin ja kyläkuntaa kestitettiin. Rahaa ei säästetty, waan annettiin huilata. Olihan Helmikankaan isäntä siinä wahwassa luulossa, että Kerstilän waarin raha-arkku oli hopeata kumminkin puolillansa, ja hän, ollen waari-wainajan ainoan perillisen leski, olisi kaiken tawaran herra.

Tawarain tutkinto pidettiin Kerstilässä ja Helmikankaan isännän toiwot toteentuiwat ylenmääräisesti. Kerstilässä löytyi tawaraa ja rahaa niin kosolta, että Helmikangas oikein oli hypähdellyt — niin iloinen oli hän saaliin jaossa, jaossa, jossa kaikki tuli hänen osaksensa. Tutkintoa eli pesäkirjoitusta pidettiin myöskin hänen omassa talossansa, eikä siellätään huomattu ollenkaan welkaa. Kun kaikki asiat oli selwille saatu ja Helmikankaan isäntä upporikkaaksi julistettu ja rahan paljous silmiä huikaisi, niin ei Helmikankaan ja Kerstilän talojen omistaja tahtonut enään waiwata itseänsä huolehtimalla talon hoidossa. Hän päätti muuttaa kaikki puhtaaksi rahaksi myömällä molemmat maat päällisinensä, antaa osan kummallekin lapsellensa puhtaassa rahassa ja itse elää huolettomasti päiwiensä loppuun saakka.

Tehty kuin sanottu. Pian oli perillisten suostumus talon myymiseen saatu ja Helmikankaan talo myytiin minun isälleni. Meidän waarille, entiselle Helmikankaalle, tapahtui se ilo, että hän näki tuhlaamansa suuren talon takaisin ostettuna suwullensa. Toinen Helmikangas, hänkin puolestaan tyytywäisenä syyti rahat arkkuunsa.

Sitten ilmaantui eräs äärettömän rahallinen herra Oulusta ja osti Kerstilän talon, josta maksoi kelpo hinnan, ja nyt tuli Helmikankaan raha-arkku aiwan täyteen. Kauppakirjat tehtiin, harjallisia juotiin ja tuo mainio talonkauppias joi itsensä juowuksiin; mutta rahansa menettäneet talojen ostajat, minun isäni ja tuo Oulun herra, eiwät juuri mitään juoneet, kun eiwät niin ylen iloisetkaan olleet.

Tuli yö ja yö oli pimeä kuin säkki, sillä oli uuden kuun aika syksyllä Lokakuussa. Raha-arkkua säilytettiin Helmikankaan kamarissa, jossa talonsa myönyt poikinensa asui. Siinä he myöskin molemmat lepäsiwät rahojansa wartioimassa; mutta aamu kun walkeni, ei kamarissa ollutkaan kuin kaksi, Jaakko ja hänen isänsä. Kalliin kaikista, jota paitsi he molemmat oliwat kuin joutilaat maailmassa eli niinkuin läpikuultawat warjot, nimittäin raha-arkku oli poissa! Se oli juossut pimeän yön selkään, oli warastettu!

Nyt oli Helmikangas onneton. Sen hän itsekin sanoi kaikille, että hän on onneton, ja pian koko kyläkunta, koko seurakunta, koko läheinen maakunta uskoi, että hän on onneton. Kaikki saarnasiwat samaa hänen kanssansa, että se on onneton, jolta yhdellä kertaa kaikki omaisuus warastetaan. Kukaan ei woinut häntä lohduttaa. Hän oli lohduton, toiwoton. Ukko alensi itsensä ja meni asumaan wäwynsä luokse ja sai häntä seurata tuo wiaton Jaakkokin, joka, käbet taskuissa käwellen, naurahteli koko menolle ja isänsä surulle ja onnettomuudelle. Aika-hullu oli tuo Jaakko — naurusta koottu koko mies.

Oli kumminkin wielä wähän jälillä, jywiä oli wielä myymättä ja kaikenlaisia hopia- ja muita metallikaluja ja waatteita.

Nämät kaikki wietiin niin eheänä; kuin ne oliwat, Riikolaan, sillä ukko ei uskaltanut muuttaa niitä rahaksi, kun ei hänellä ollut onnea säilyttää rahoja, ja nyt istui hän kädet poskella enimmät aikojaan, katuen hulluuttansa, että paiskasi kaksi oiwallista taloa kuin akanat tuuleen. Wäliin koetti hän kuulustella rahojansa ja nimismieskin oli siinä apuna; mutta turhaan, ei sen werrankaan selwää saatu, että olisi epäluulon alaisena ketään wangittu.

Isäni muutti Helmikankaalle minun ja äitini ja waarin kanssa. Tottapa tosiaan oli waarini iloisin kaikista, kun sai yksitoista wuotta köyhänä miehenä oltuansa jälleen muuttaa kotikonnullensa, ja hän sanoi samoin kuin ennen nuorena tuntewansa rakkautta joka paikkaa kohtaan. Hän lupasi niin paljon, kuin waan woisi, elämänsä loppuun asti huolehtia talon koossa pysymiseksi. Sywään huo'aten kiitti hän Jumalaa asiain onnellisesta päättymisestä.

Kun olimme muuttaneet Helmikankaalle ja turwetöllimme autioksi jättäneet, silloin wasta oliwat häät wietettäwät. Tawalliset, häiden edellä olewat puuhat, kankaiden kutomiset, sukkien ja paitojen neulomiset oliwat suoritetut ja hääpäiwäksi oli määrätty eräs tiistai-päiwä joulun edellä, noin kaksi wiikkoa ennen tuota korkeata juhlaa. Helmikankaan kaikki huoneet pestiin ja laitettiin mitä täydellisimpään kuntoon ja koko meidän hywä tuttukuntamme käskettiin häihin. Olipa käsketyissä paljon sellaisiakin, joita en tuntenut. Enin osa minulle tuntemattomista oliwat Lumijoen ja Tyrnäwän kappeleista, ja syntymä-seurakunnallensa kunnian osoitukseksi käski isäni häihinsä Lumijoen papin perheinensä, ja kaikki kolme Limingan pappiakin kutsuttiin. Eipä Wierimän wäkeäkään, ukkoa ja Lowiisaa unhotettu, enemmän kuin Pirttilän isäntääkään poikansa ja tyttärensä kanssa. Saipa Helmikangaskin käskyn, niinkuin myös Riikolainen emäntinensä. Mutta onneton Helmikangas ei tullut, eikä Jaakko myöskään; Riikolainen emän tinensä tuliwat.

Mitään suurellista tai ylöllistä en hawainnut isäni häissä. Ruokaa tosin oli runsaasti, mutta sekin sellaista laatua, joka tawallisesti on kyllin woimallinen työtä tekewää rahwasta rawitsemaan, hienoja ulkomaan juomia en nähnyt käytettäwän kuin nimeksi. Kaksi koti-seurakuntalaista wiulunsoittajaa oliwat soittajina. Toinen räätäli, toinen eräs renki, molemmat kirkon kylästä. Ei Rittisiä eikä Mäläsköitä oltu hankittu, waikka oliwat hywiä soittajia, kun eiwät asuneet Limingan emäkirkon seurakunnassa. Isäni tahtoi tulla toimeen omatakeisella, waikka wähän huonommallakin.

Niinkuin kuuna päiwänä iloisissa häissä, niinpä isänikin häissä tanssittiin, syötiin ja juotiin. Häät kestiwät kolme päiwää, jonka ajan kuluttua kukin meni kotihinsa. Silloin olin minä yhteisesti isäni ja äitini poika ja nautin suuressa määrässä heidän rakkauttansa.

Siten olimme isäni kädellä nostetut alhaisesta asemastamme. Entiset Helmikankaan rengit ja piiat oliwat mielellään ruwenneet isäni palwelukseen. Niiden joukossa oli Laurikin, joka oli entisestä erittäin tukewaksi mieheksi kaswanut. Waarini oli meidän oikea pehtorimme, hänpä tiesikin talomme kaikki koukut ja loukot. Waarini sai määritellä työt ja toimet ja minä isäni kanssa kuljimme myöskin waarin määräämissä töissä. Kaikki teimme työtä niin paljon kuin ehdimme, ja isäni sanoi waarini määräyksistä:

Wanhalla wallat paremmat,
Nuori työlle notkiampi.

Yhdeksästoista luku.

Tolpan Pirjon nuttu.

Korwenpään isännän, Sakari Aspelan, emännän äidillä Tolpan Pirjo wainajalla oli ollut pieni tölli Pirttilän talon maalla. Tölliä oli kylän keskuudessa sanottu tolpaksi (oikeammin: torpaksi) ja kun ei saman talon maalla ollut muita torppia, niin oli sille tuo nimi jäänyt, jota Pirjokin sittemmin miehensä kuoltua sai ainoana nimenänsä kantaa. Tolpan Pirjoa oli köyhänä pidetty, ja isännät oliwat hywillänsä siitä, että hän ilman köyhäin apua tuli toimeen, elinkeinonansa käyttäen kirjojen ja kuwien myöskentelemistä, ruumisten pesemistä, hieromista ja taikomista, niinkuin sellaisten mummojen tapa yleisesti oli. Lapsensa, tuon ainoan Katri tyttärensä, oli hän kumminkin toimittanut ruotu-kaswatiksi, esiin tuoden lääkärin antaman todistuksen kiwulloisuudesta, joka esti häntä lastansakin elättämästä.

Paetessansa Kemiin tyttärensä luokse oli Pirjo pannut töllinsä lukkoon wiimeisen kerran. Kemistä palattuaan Katri aukaisi töllin owen ja otti sieltä kaikki, mitä kelpaawata oli, ja wei ne omain tawarainsa mukana Korwenpäähän. Merkillisimmät kaikista Tolpan Pirjon tawaroista oliwat matonkudekerät, joita hän pitkän ikänsä warrella oli hirmuisen röykkiön koonnut, leikaten nauhasiksi ja päistä yhteen neuloen monen monta riewun tilkkua, hameen ja wanhan nutun kaistaletta. Enimmäkseen kaikki kerät oliwat niin pilaantuneita kosteassa huoneessa homehtumisesta, ett'eiwät kelwanneet paljon muuksi kuin tunkiolle heitettäwäksi. Kun tuo Katri emäntä asetti kuteille mattokankaan ja aikoi käyttää paraita noista äitinsä perintö-keristä, tuli hän purkaneeksi keriä. Mutta kun ensimmäi-

nen kerä saatiin loppuun puretuksi, oli sen pohjalla kasaan kääritty kangastilkku, warustettu kowalla, ympyriäisellä sydämellä. Kun tuo kowa riepukääre au'aistiin, oli sen sisällä wanhentunut, homehtunut kupariraha. Waikka kuparinenkin, on raha kumminkin aina rahaa, ja kun sitä sellaisista paikoista löydettiin, oli se kaikkein saapuwilla olewain mielestä wähän kummallista ja tuo keräröykkiö rupesi wetämään huomiota puoleensa. Nyt oikein miestuumasta ruwettiin purkamaan keriä, ja kun pohjalliseen päästiin, oli niinkuin nwiduttu — aina oli sisässä kuparinen raha, waikk'ei aina yhdenarwoinen. Niitä oli isompia ja pienempiä ja kun kaikki kerät oliwat puretut ja huone hometta ja pahanhajuista tomua täyteen saatettu, luettiin Korwenpään pirtin pitkällä pöydällä kuparirahoja, Tolpan Pirjo wainajan säästämiä, 243.

Tämä tämmöinen innostutti Korwenpään emäntää hakemaan kaikki äitiwainajansa piilopaikat. Wanha, puoleksi mädännyt arkkukin tutkittiin. Mutta äläpäs! kyllä Tolpan Pirjo oli ollut niin wiisas, ettei hän ollut rahoja warkaiden waralle arkkuihin pannut, niinkuin muut ihmiset tekewät. Pitkän tutkimisen perästä päästiin selwille, että Pirjon koko aarre oli noissa 243:ssa kuparirahassa, sillä muuta mitään ei löydetty. Mutta toisena päiwänä tuli Pirjon wanha päällysnuttu päiwän ankarikksi, ja se käwi seuraawalla tawalla.

Kun suurin osa ennen leikatuista matonkuteista oli niin pilautuneita, että niitä täytyi pellon höysteeksi kelpaawaksi julistaa ja uloskantaa, ryhtyi emäntä toisiin toimiin ja rupesi ruotimuorin kanssa leikkelemään maton kuteita. Hakiessaan kaikenlaisia wanhoja, kuluneita waatteita, tuli niiden joukossa Tolpan Pirjon wanha nuttukin näkywille. Sitä oli mummo kumminkin 30 wuotta päällänsä kantanut, ja oli siinä ilman leikittä kumminkin puolen toista sataa paikkaa. Niin oli tuo nuttu sisältä ja päältä paikattu, että tuskin kukaan ihminen ennen oli yhteen nuttuun niin monta paikkaa pannut. Nyt

oli kuitenkin nutun olemassa-olo katkaistawa ja ruotimuorin sakset rupesiwat sitä raatelemaan.

Pahasti räsähteli nuttu ja pölyä nousi wahwasti, kun sitä ratkottiin, mutta tuskin oli yksi sauma auki, kun jo permannolle pirahti kappale ruplan setelistä. Tuo wähänäköinen ruotimuori ei sitä huomannutkaan, mutta sen huomasi emännän rahalöydöistä teroittunut, tarkka silmä. Hän sen kohta koppasi käteensä, sanoen hätäisesti muorille:

— Älkää repikö nuttua niin, siinä on rahaa.

Nyt ruwettiin hiljalleen päästelemään paikkoja auki ja hawaittiinkin, että etenkin nutun sisäpuolella olewilla paikoilla oli tärkeämpi merkitys kuin reikien peittäminen, sillä paikkoja oli useassa kohden neulottu aiwan eheän waatteen päälle, ainoastaan setelin säilöpaikaksi. Mutta ei sentään joka paikan wälissä rahaa ollut, niin rikkaaksi ei hän kaikilla keinoillansakaan ollut ehtinyt, waan olipa sitä siinäkin, kun muutamissa paikoissa oli kallis-arwoisiakin seteleitä, esimerkiksi wiiden ruplan. Koko nuttu-aarre teki yhteensä 162 ruplaa. Merkillistä! huudahtiwat kaikki tämän nähtyänsä, kuultuansa.

— Perinnöttärenhän olenkin tietämättäni nainut, sanoi Aspela, kun emäntä hänelle rahaa tukussa antoi. Mutta waikka olisinkin hiukan rahan tarpeessa, en kuitenkaan niitä käytä omiin tarpeisiini. Aseta muuripata tulelle, lisäsi hän waimollensa, ja käske kaikki köyhät koko meidän kinkerikunnasta syömään keittämääsi herkullista herneruokaa ja anna heille kahwia myös, sillä tuo kurja mummo raukka wainaja ei raskinnut niitä itse syödä — wanhan päiwän waraa hän ehkä säästi, mutta syököön köyhät hänen wanhan päiwän waransa.

— Sama minulle on, wastasi siihen emäntä ja teki niinkuin miehensä käski, ja köyhiä juostiin käskemässä, mistä waan niitä löydettiin, syömään Pirjon perintöä. Korwenpään pitkä pöytä notkui ruokien paljoudesta ja pariin kolmeen kertaan oli pöydän ympärys täynnä wieraita, melkein jok'ikinen paikatuissa nutuissa. Kahwia keitettiin wiiden kannun wetoi-

sella pannulla, sillä isännän tarkoitus oli, että kaikkein piti saaman. Moni-ääninen weisuu kuului Korwenpäästä sinä iltana, sillä nuot juhlallisesti rawitut köyhät weisasiwat ruokawirren, kukin omalla äänellänsä ja nuotillansa. Kun oli juhla wietetty, lähtiwät wieraat matkoihinsa, siunaten ja kiitellen talon hallituswäkeä. Mutta kun kaikki oliwat poissa, sanoi isäntä waimollensa ja wäellensä: Kaikki kiitokset, joita tänä iltana on satanut, pitäköön Pirjo haudassansa. Pelkään pahoin, ettei mummoparka eläissään saanut paljon sitä hywää.

Mutta wielä ei puhdasta rahaa oltu ensinkään liikkeelle pantu, sillä isäntä oli koko juhlan pannut toimeen omista tawaroistansa ja ennen ostetuista kahweista. Nyt luki hän rahoista maksun siitä, mitä oli omaa rahan-alaista tawaraa kuluttanut köyhien juhlassa, waan ei siitä, mitä maa oli hänelle antanut ja omat elukat. Niin hän ei ensinkään maksua ottanut leiwästä ja lihasta. Kun se lasku ja tili oli tehty, otti tuo sukkelaluontoinen Sakari 50 ruplaa taskuunsa, pani hewosen waljaihin, ajoi rowastiin ja tarjosi niitä kirkon kassaan ja waiwaisille tasan jaettawaksi. Mutta rowasti ei ottanut rahoja wastaan, waan käski hänen wiedä ne kirkkowäärtille. Aspela ajoi wielä senkin mutkauksen, päästäksensä noista nuttu-seteleistä. Kirkkowäärti ottikin rahat wastaan ja ihmetteli suuresti Aspelan anteliaisuutta, mutta kun kuuli koko historian kerrottawan, sanoi hän: Onpa se merkillistä!

Seuraawana sunnuntaina ilmoitettiin saarnatuolista Aspelan lahja seuraawilla sanoilla: Yksi hywäsydäminen ja kunnioitettawa talon-isäntä on erään oudon tapauksen johdosta lahjoittanut kirkkoon 25 ruplaa ja waiwaisille 25 ruplaa, joka lahja kiitollisuudella mainitaan.

Aspela ei ollut itse kirkossa, mutta kun hänelle kerrottiin, että niin mainittiin, sanoi hän:

— Mainitkoot mitä mainitkoot — Pirjo minulle ne toimitti. Hänpä haudassansa niitä nauttikoon. Oiwa waimo on minulle hänen tyttärensä — sen edestä häntä

kiitän, waikka hän itse eläissänsä olisi ollut akka musta=
lainen.

Mutta ei wieläkään tuo loistawa perintö ollut loppunut. Wielä oli jälellä rahaa, waan oli niiden tallehtijallakin sijoja=
kin niille. Hän oli kysellyt koko kyläkunnan köyhiltä, oliko heillä kirjoja, ja oli saanut tietää, että monessakin perhekun=
nassa ei ollut katekismoakaan joka hengellä, sitä wähemmin wirsikirjaa. Olipa hän hawainnut kokonaisia perhekuntia, joilla ei ollut wirsikirjaa ensinkään, waan joku wanha aapiskirja ja monta miespolwea kulkenut, pahanpäiwäiseksi kulunut katekismo, jotka useampia wuosia wanhan, sawustuneen almanakan kanssa tekiwät yhteiseen koko perhekunnan kirjaston.

Tätä turmiollista huolimattomuutta wastaan nousi As=
pela Tolpan Pirjon nuttu= ja mattokerä=rahojen jäännöksellä. Hän osti kaikilla jälellä olewilla rahoilla kirjoja ja samalla hän tilasi myöskin sanomalehtiä. Aiwan köyhille antoi hän katekismoja ja wirsikirjoja lahjaksi. Toisille, jotka eiwät niin perin köyhiä olleet, antoi hän kirjoja puolesta hinnasta. Tä=
ten kun hän sai muutamilta rahaa wähän takaisin, lisääntyi hänen kirjastonsa, että riitti aiwan köyhille antaa lahjaksi use=
ampia kirjoja. Näin oli hän tähdellisimmän kirjatarpeen wä=
hässä ajassa omassa kylässänsä täyttänyt, mutta yksi temppu oli wielä täytettäwä, nimittäin herättää halu sanomalehtien lukemiseen sekä köyhissä että rikkaissa. Nuo tilaamansa sano=
malehdet tuliwat aina wiikon päästä. Moni talon=isäntäkin arweli sitä hullutukseksi ja turhaksi rahan haaskaukseksi, ja nousiwatpa muutamat pohatat sitä kiiwaasti wastustamaankin, sanoen sitä waaralliseksi ja turhuutta opettawaksi kirjallisuu=
deksi oppimattomalle wäestölle. He nimittiwät sanomakirjal=
lisuutta herraswäen lelukaluiksi, joilla he joutilaina ollessaan saawat aikansa hupaisemmasti kulumaan. Kaikista wäitöksistä huolimatta alkoi Aspela lukemaan sanomalehtiä. Hän luki itse talwis=illoin tarkasti lehden jok'ainoan palstan, pani mieleensä tähdellisimmät asiat ja jutteli niistä naapureillensa, jotka ih=

metteliwät hänen suuria tiedonlahjojansa. Wähän aikaa pitkitti hän käymistänsä naapureissa juttelemassa sanomalehdistä saatuja tietojansa, ilmaisematta, mistä lähteestä hän oli tietonsa urkkinut. Käwipä hän köyhienkin majoissa istuskelemassa, menetellen samalla tawalla kuin pohattojenkin kamareissa. Wihdoin ilmoitti yhdelle rikkaalle isännälle, että koko hänen tietoaarteensa on sanomalehdistä urkittua. Tästäkös nousi tuolla isännällä silmät pystyyn, sillä hän sattuikin olemaan sanomakirjallisuuden päävastustaja koko paikkakunnalla. Silloin isäntä käski Aspelan tuoda hänelle nähtäwäksi nuo woimalliset tiedon lähteet. Ilomielin juoksenteli nyt Aspela kotiinsa ja otti sieltä sanomalehdet ja wei ne naapurinsa tutkittawaksi. Kauan selaili ja silmäili tuo rikas isäntä sanomalehtiä, sanaakaan lausumatta. Wihdoin hän wirkkoi:

— Kyllähän niissä näkyy olewan tarpeellisiakin tietoja, waikka kyllä on paljon turhan-aikaistakin. Etpä sinäkään noista höpötyksistä ole minulle mitään wirkkanut. Mutta wähätpä siitä, saattaahan nuo höpötykset jättää lukemattakin, eihän ne, mitä minä luulen, ole siihen sitä wasten painettukaan, että luettawaksi, ne on waan siihen pantu lehden täytteeksi.

— Mitenhän mahtanee olla, arweli siihen Aspela.

— Niin, kyllä minä tiedän, että net owat lehden täytteitä waan, mutta kyllä minä sentään tilaan sanomalehdet itselleni noiden tarpeellisten tietojen tähden. Eihän siitä nyt maaltaan pois joudu muutaman ruplan tähden ja kyllä minä woin, kun olen hywä lukemaan ja sanomalehdet minulle itselleni tulewat, lukea nuo höpötyksetkin naiswäelle ja uskottaa niitä, että ne on aiwan tosia. Usein onkin noissa höpötyksissä oikein naisten sydäntä liikuttawia paikkoja. Kyllähän minä juttujen waikutuksen tiedän ja silloin kun minä naisille juttuja luen ja ne sitä ihmettelewät ja kukaties muutamissa kohdissa itkewätkin, niin saan ma heidän ihmettelemisellensä nauraa.

— No waikka niinkin, arweli Aspela.

Olihan tuolla isännällä nyt johtawat syyt, joiden nojalla hän uhrasi sanomalehtien tilaushinnan ja hankki lehdet itsellensä.

Ensimmäinen wastus oli woitettu ja Aspela ilmaisi nyt koko lukuisalle tuttawakunnallensa, että sanomalehdet lisääwät ihmisen päähän tietoja, ja sanoi wielä, että se, jolla on omat sanomalehdet tahi joka on wähintäinkin osalla niiden tilauksessa taikka kaikkein wähintäin kumminkin lukee niitä, on jo niinkuin siwistyneitten joukkoon luettawa henkilö. — Nytkös nousi hälinää ja porinaa koko kyläkunnassa. Muutamat irwisteliwät ja haukkuiwatkin Aspelaa takaapäin, waan toiset ehättiwät mitä kiiruimmittain sanomalehtiä tilaamaan, muutamat yksin, toiset yhtiöihin rupeamalla. Aiwan köyhät saiwat lainata rikkaammilta, joka myöskin suurimmaksi osaksi käwi Aspelan yllyttäwäisen toimen kautta. Alituiseen hän kehoitti ja waroitti. Rikkaita hän kehoitti lainaamaan köyhille sanomalehtiä. Köyhiä hän taas waroitti laiminlyömästä niiden lukemista, muistuttaen tietolähteitten olewan maailman jaloimpia lahjoja, etenkin kun niitä niin halwalla hinnalla, kuin lainaamalla, saapi muistoonsa omistaa.

Niin oli siwistyttäminen alkanut Pirjon nutusta ja Korwenpään talosta. Pirjo oli kaiken aikaa, kun oli nuttuansa kantanut, koettanut istuttaa pakanallisuutta ja taika-uskoa ympärillensä, mutta nyt täytyi hänen nuttunsa hänen kuoltuansa olla woimallinen keino hänen ynnä hänen woimallisemman towerinsa Kerstilän waari-wainajan pystyssä pitämän paheen kukistamiseksi. Ja kuta laajemmin sanomakirjallisuus leweni paikkakunnassa, sitä nopeammin rupesiwat nuo taika-uskon satoja wuosia woimassa olleet, pakanalliset kahleet riutumaan, jotka monenkin, muutoin kunnon ihmisen ymmärryksen oliwat pimittäneet.

Minunkin isäni oli ensimmäisiä, jotka Aspelan kehoituksesta tilasiwat sanomalehtiä. Olipa waarinikin siinä toimessa miesten parhaita, että lukemaan niitä; sillä hän oli jo pap-

pilassa ollessansa siihen wähän harjaantunut, kun oli saanut rowastin sanomalehtiä lainata. Yhdellä haawaa alkoi siten uusi, waloisampi aikakausi koittamaan niin nuorille kuin wanhoille, niin köyhille kuin rikkaille. Siwistys astui seurakuntaan juuri kuin aamuruskon siiwillä ja melkein jok'ainoa koetti ajaa pois päältänsä siwistymättömän henkilön häpeällistä nimeä ja tawotella ahkeralla lukemisella siwistyneen henkilön mainetta.

Tämä kaikki kuitenkin oli waan paljas alku ja Tolpan Pirjon nutturahat oliwat loppuneet. Mutta olihan siinä jo kyllin yhden paikatun nutun ansiotyöksi, että niin moni henkilö luki omasta katekismostansa, weisaili omasta, uudesta wirsikirjastansa ja kirkon ja köyhäin kassa talletti 25 ruplaa kumpikin ja lukuhalu oli wireille saatettu. Aljettua hywää tointa oli woimallisesti jatkaminen. Uudet tiedot lisäsiwät aina enemmin uusien tietojen tarwetta. Pirttilän Paawon luwunlasku- ja kirjoituskoulu hawaittiin ennen pitkää riittämättömäksi ja kaikki, joilla oli wähänkin sellaista taitoa, rupesiwat sitä wielä ahkerammasti harjottamaan. Rikasten talon-omistajain kodeissa ilmestyi useassa kotisen alkeis-opettajan paikkoja ja ne, jotka wähänkin lukemis-, kirjoitus- ja luwunlasku-taidossa oliwat enemmin edistyneet kuin tawallisesti, pääsiwät talwisin koti-opettajiksi, saaden ruoan ja hiukan palkkaakin. Mutta siten muodostui wähitellen pieniä kouluja, sillä niihin monenmoisilla ehdoilla rupesi tukkeutumaan wähäwaraisempiakin lapsia ja monessakin talossa annettiin sijaa useammalle kyläläiselle, kuin omia lapsia olikaan, ainoastaan sillä ehdolla, että opettajalle maksoi kukin lapsi kopeikan päiwältä.

Mutta wielä on yksi nutun waikutus muistettawa. Sanomalehdissä luettiin muutamia kirjoituksia maaseuduilta, osaksi talonpoikien, osaksi seurakuntien herrasmiesten piirtämiä. Tämä sai nutun hengestä osalliseksi tulleetkin kirjeitä sanomalehden toimistolle kyhäämään ja toimitus ehätti niitä kaikella kunnialla ensi tilaisuudessa palstoihinsa asettelemaan. Sitten luet-

tiin kirjeet sanasta sanaan sanomalehden palstoilla, luettiinpa muutamassa riwissä Pirjon nutustakin kertomus ja minkä hyödyn se oli tuottanut. Nyt oliwat mielet iloisia, yhä useammasti rupesi lehdissä näkymään tietoja Limingasta. Sanomalehden entinen muoto ja koko tuli pian riittämättömäksi ja lehti alkoi ilmestyä omia aikojansa, kenenkään edeltäpäin aawistamatta, paljon suuremmalla arkilla. Ei mene rahat hukkaan sanomalehdissä, paperiakin siinä on sen hinnan edestä, arweli moni, ällistellen lehden suurta kokoa. Kymmenittäin sai lehti uusia tilaajia naapuripitäjistäkin, joissa kuitenkin sanottiin: Ei meillä ole ollut semmoista nuttua kuin Tolpan Pirjon nuttu oli, waikka kyllä welhoja olisi poiskin antaa. Mutta me Temmesläiset Limingassa kunnioitimme tuota wanhaa nuttuwainajaa unesta-herättäjänämme.

Kahdeskymmenes luku.

Saara Sulkawan toinen uni.

Me asuimme Helmikankaalla ensimmäistä talweamme silloin kuin Pirjon perinnöt löydettiin ja tuo sanomalehtien lukeminen alkoi. Yhden talwen ajalla siis saatiin niin paljon toimeen, että koti-opettajiksi haluawaiset opettiwat itsensä ja alkoiwat toisiakin opettamaan. Minulle ei kuitenkaan mitään opettajaa hankittu, kun jo osasin melkein niin paljon entiseltä kuin nekin, jotka opettiwat, ja isäni kun itse osasi myöskin minua neuwoa. Sitä hän tekikin joutohetkinänsä, waikka

näitä joutohetkiä tosin oli meillä ani wähän, kun oli täytymys ahkerasti olla työssä talon askareissa. Waikka talwikin oli, oli kaikilla kyllin kiirettä, sillä talossa löytyy kyllin työtä silloinkin, jos waan tahdotaan talon wastaista toimeentuloa parantaa ja maan wiljelystä edistää. Kaikenlaiset työkalutkin oliwat melkein rappiotilassa. Sillä entinen isäntä, joka talon kaupassa ne meille jätti, oli tosin kyllä tahtonut paljon työtä tehdyksi, mutta wähällä wäellä ja huonoilla aseilla. Waarini isäni kanssa paniwat kohta toimeen, että otettiin yksi renki ja yksi piika lisäksi, sillä tahdottiin oikein innolla käydä käsiksi karjanhoidon parantamiseen kuin myös tekolannan laittamiseen pelloillemme. Wieläpä jatkettiin samalla nawettaa, liittämällä entisen päähän uutta, johon mahtui kymmenen lehmää. Nawettaan, johon ennen oli mahtunut waan 40 lehmää, mahtui nyt 50 ja ennen talwen loppua hankittiinkin jo lehmien summa wiidekfikymmeniseksi.

Suureksi hyödyksi saapi lukea sen, että meillä oli niin oiwalliset ja kaikenlaiseen työhön pystywät rengit, kuin Lauri ja Antti, molemmat hywät salwuritkin. Siis ilman wierasta wäkeä ja nurkanweistäjiä ottamatta, saimme toimeen nawetankin. Että se oli hywä etu, päätin siitä, kun kuulin isäntämiesten keskenään haastelewan, että mitä talwella saadaan omien wuosirenkien kanssa tehdyksi, on pidettäwä melkein puhtaana woittona, sillä ainoastaan kesätöistä luetaan rengin wuosipalkka. Itse Jaakon isä Helmikangaskin käwi meillä istuskelemassa ja ihmettelemässä meidän toimiamme, mutta hän sanoi, ettei Helmikankaan niityt woisi talwen yli ruokkia wiittäkymmentä lehmää.

Kenenkään kielloista ja yllytyksistä huolimatta jatkoi isäni tointansa ja waarini oli aina myöden kaikissa. Hän oli ensimmäinen ja wiimmeinen työpaikalla, niin että totta tosiaan täytyi kaikkein tunnustaa, että hän oli ahkerampi nyt, kuin ennen isäntänä ollessansa. Tämä hänen ahkeruutensa weti isäni huomion puoleensa, niin että hän monta kertaa sanoi hänelle:

Olkaa hywä ja lewätkää, waari, te näytätte niin wäsyneeltä. Mutta waari ei ensinkään walittanut waiwojansa, waan oli iloinen siitä, kun sai toimia samassa talossa, jonka hän kerran niin keweämielisesti oli häwittänyt, ja nähdä ainoan tyttärensä, jota hän isän rakkaudella sanoi aina rakastaneensa, emäntänä samassa talossa heiluwan.

Torpparimme, Wierimän ukko, sai minun ja äitini pyynnöstä helpoitusta päiwätöissä ja wähän niittymaata lisää. Ukko siunasi meitä sydämensä pohjasta ja hywillänsä siitä tilasi hän tyttärellensä Lowiisalle sanomalehdet, josta Lowiisa olikin erittäin iloinen. Itse ei ukko sanonut erittäin sanomakirjallisuutta suosiwansa, waan ei waarallisenakaan sitä pitänyt. Mielellänsä hänkin kuunteli sanomalehtiä luettawan ja joskus itsekkin töidensä lomassa niitä silmäili.

Tuo merkillisten uniensa kautta tuttawiensa seassa kuuluisaksi tullut wanha nainen, Saara Sulkawa, sai meidän turwetöllimme asunnoksensa. Siinä hän pitkitti elatuskeinoansa nuuskan tekemistä ja teki joskus lyhempiä ja pitempiä matkustuksia toisessa wirkatoimessansa hieromisessa. Näillä retkillään hän tawallisesti jutteli uniansa naisille ja joskus merkillisempää unta nähtyänsä rohkeni hän jutella sitä waikka kenelle hywänsä. Sattuipa kerran samana talwena, jonka oloista tässä edellä olen puhunut, että Saara tuli käsketyksi meille hieromaan isäni kylkeä, jonka hän oli wähän wikuuttanut isoa hirttä nostaessansa. Kyljen hierottuansa alkoi hän juttelemaan erästä unta, jonka hän oli nähnyt uuden wuoden päiwää wasten yöllä, waan jota hän ei ollut wielä kenellekään jutellut, waikka silloin oli jo kewät-talwi, wähän ennen Pääsiäistä. Näin hän kertoi:

— Raskaalla mielellä laskin itseni lewolle uuden wuoden aatto-iltana, sillä sydäntäni painoi wuoden loppuessa, niinkuin raskas kiwi, koko mennyt elämäni. Kuitenkin nukuin kohta maata pantuani ja olin seisowinani Limingan kirkon mäellä. Yksi mies seisoi wieressäni siistissä talonpojan puwussa,

katsellen etelään päin. Minä rupesin puhuttelemaan miestä ja kysyin ensiksi hänen nimeänsä, johon mies wastasi: minä olen Pohjanmaan maanwiljelyksen henki. Niinkuin ei wiljelystä kukaan säikähdä, niin en minäkään sen henkeä säikähtänyt, waan kysyin häneltä: Onko maanwiljelykselläkin henki? Tuohon pudisti henki päätänsä eikä wirkkanut mitään ja minä huomasin sen olewan merkin, ettei minun pitänyt turhia häneltä kyselemän. Wähän aikaa siinä seisottuamme, aloin minä kuulla sotatorwen pauhinaa ja hirmuista kanuunain jysketta ja sawua ja tulta näin minä Oulusta päin. Minä hämmästyin, että tahdoin kaatua, nähdessäni Oulun sawun ja tulen, sillä luulin tuon kauniin kaupungin pian wihollisten käsissä tuhkana olewan. Hetken päästä kuitenkin taukosi jyske enkä enään tulta enkä sawua nähnyt. Mutta sen sijaan kuulin minä hirmuista rytinää etelästä päin ja wähän ajan takaa alkoi sotajoukkoja hirmuisella kiireellä marssia läpi Limingan kylän ja he paiskasiwat talot tuleen ja monilukuisia, hätäisiä ääniä ja porua alkoi kuulua tulessa palawien talojen seasta. Weripunaisten lyhtyjen walossa marssiwat joukot pohjoiseen ja pian oli koko Liminka rauniona ja minä rupesin itkemään tuon kauniin kylän surkeutta. Mutta henki sanoi: Älä murehdi, se oli waan menneitten aikojen kuwaus, joka siitä kulki, mutta tuo jyske Oulussa on ennustus pian tapahtuwista. Minä katsahdin samassa Liminkaa uudelleen ja näin selkeän päiwän walossa, että tuo juuri äsken niin räiskyen palawa kylä seisoi entistänsä uhkeampana ja pellot laihossansa wihannoiwat kuin wiherjäinen werka.

Saara taukosi puhumasta ja näytti hywin huolestuneelta.

— Ettekö ole nähnyt unta wanhan Helmikankaan rahoista? kysäsi äitini.

— En ole nähnyt unta, waan arwaahan tuon tuommoisen asian ilman unia näkemättäkin, että rahojen waras ei woi kukaan muu olla kuin oma poika.

— Se kyllä on uskottawaa, sanoi äitini, ja samaan mielipiteeseen yhtyi isänikin.

— Mutta mitä isäntä arwelee minun unestani? puhui Saara palaten takaisin kertomukseensa. Sitä unta olen ajatellut ympäri pääni enkä uskalla ottaa uskoakseni, että sota olisi tulossa.

Kappaleen aikaa mietittyänsä sanoi isäni:

— Unet eiwät koskaan ole aiwan turhat, ja usein nähdään hywin tarkasti unessa, mitä tapahtuman pitää, ja teidän unenne on sellaista laatua, että melkein sen ymmärtää, joka wähänkin ymmärtää. Onhan sotia ennenkin ollut ja maamme on aina niistä uudelleen toipunut. Tarwitseehan lapset witsaakin — ettekö, wanha ihminen, sitä käsitä? sanoi isäni.

— Olettehan kummallinen mies, kun sodankin asetatte lapsen kurituksen kanssa yhden-arwoiseksi.

— Aiwan niin tarpeellinen kuin witsa on tottelemattomalle lapselle, on sotakin uppiniskaiselle kansalle. Ettekö ole lukenut Israelin kansan historiaa?

— Emmehän kuitenkaan ole mitään Juutalaisia, olemmehan kristityitä.

— Niin! kristityitä me tosin olemme, mutta siinä se kaikki. Olemmeko nimellä „kristitty„ kun emme kuitenkaan elä sen jälkeen, paljonkin otollisemmat Herrallemme kuin Juutalaiset?

— Menkööt sitten kaikki asiat waikka päin mäntyyn — yksi sanoo yhtä, toinen toista, niin monta mieltä kuin ihmistäkin. Waan minä kuitenkin aina sanon, puhukoot muut mitä hywänsä, että surkiaa sota on! sanoi Saara.

— Niin, puhui puolestaan isäni, kaukana siitä on elämän leutoisuus, kyllä minäkin sen myöden annan. Waan aika aikaa kutakin ja niin sodan kuin rauhankin aika on isän ylhäisen kädessä ja se on Jumalan armosta, jos saamme jonkun pitemmänkin rauhaisen ajan joskus wiettää ja lewossa ja turwassa asua, niinkuin Juutalaisetkin Salomonin hallitessa, ja saamme istua peltojemme keskellä rauhan leipää syöden, niinkuin hekin istuiwat wiina- ja wiikunapuittensa alla.

Mutta Saara ei puhunut mitään enään, waan antoi

mennä kaikki asiat päin mäntyyn. Niin kai, sillä hänen kaswonsa oliwat tyytywäiset.

Yhdeskolmatta luku.

Wehkeet huomataan.

Lieneekö ihanampaa aikaa milloinkaan, kuin kewät-aika Pohjanmaalla? Eikö jokainen, jonka rinnassa waan eläwä henki huokuu, riennä tuota suloista aikaa awosylin wastaan ottamaan? Silloinhan pitkän talwen perästä kuullaan karjan kellot laitumelta, lintujen laulu metsästä ja kaikkialta ja maa on niin ihanaisen wihanta.

Oli ensimmäinen kewät meidän Helmikankaalle muutettuamme. Lumikin, waikka muutoin walkoista, woipi olla warkaan wehkeiden auttajana. Niin oli nytkin käynyt. Meidän pellollamme ja meidän aittamme takana oli iso kiwi. Siinä oli alla hywä piilopaikka talwen aikana. Warsinkin jos tuiskuisena yönä sinne jotakin piiloon sai, niin siellä se pysyi. Mutta kewään tultua, kun lumi suli ja minä isäni kanssa siitä siwu kuljin, satuin minä tirkistämään kiwen alle. Siellä näin minä arkun, jonka isällenikin osotin. Isäni tunsi kohta arkun, että se oli meidän talomme entisen omistajan Jaakko Helmikankaan oma. Kohta oli sana wietäwä Riikolaan, jossa nuot molemmat Jaakot, isä ja poika, asuiwat. Mutta oli asia sellainen, että piti saada sana isälle, salaa pojalta. Senlaatuisessa tapauksessa oli sopiwinta, että isäni lähti itse matkaan. Hän panikin hewosen waljaihin ja ajoi Riikolaan.

Noin parin tunnin kuluttua tuliwat isäni ja entinen Helmikangas kaikessa hiljaisuudessa meidän pihaamme ja meniwät suoraa päätä aukolle, jossa arkku oli.

— Minun arkkuni! kiljasi Helmikangas, nähtyänsä arkkunsa, ja weti sen pois kätköpaikasta.

Ei ollut awainta, sillä se, joka arkun oli warastanut, oli wienyt awaimenkin, ja Helmikangas käski sentähden tuoda hänelle kirween. Se kohta tuotiinkin ja pian oli arkku auki. Nyt rupesi hän lukemaan rahoja ja luettuansa huomasi hän, että 160 ruplaa oli poissa. Wähät siitä, arweli Helmikangas, kun ei kaikki ole häwinnyt. Sitten otti hän powestansa pussin, kaasi rahat siihen, asetti pussin selkäänsä, astui sen kanssa huoneeseen ja käski minun asettaa tyhjän arkun samalle paikalle, jossa oli ollutkin.

— Kyllä kai se Jaakko on, joka nämät rahat warasti, sanoi Helmikangas istuen meidän pöydänpäässä, sillä mistä hän olisi muutoin saanut rahaa. Olen kuullut, että hänellä on rahaa juodakin, waikk'en ole koko talwena antanut hänelle ollenkaan, syystä kun ei ole ollut itsellänikään. Mutta kun rahat owat minun huostassani nyt, niin antaapa pojan ottaa perintöä, mistä saapi. Minä annan rahat kaikki Riikolalle, hän on hywäluontoinen mies ja pitää Kreetaani juuri kuin silmäteräänsä. Hän on luwannut minun elättää niinkin, waikk'en rahojani löytäisi ikään. Mutta, että se lurjus, oli se kuka hywänsä, saataisiin kiinni, joka minun rahani warasti, niin täytyy pitää wahtia yön aikana. Siten saadaan nähdä, kuka ja minkä näköinen se on, joka tulee arkkua perimään kiwen alta. Minun on itseni mahdoton käydäkään täällä, sillä Jaakko tulee huomenna Oulusta, jonne hän meni Riikolan kanssa ajamaan toista hewosta. Jos hän huomaisi minun täällä kulkewan, arwaisi hän ehkä meidän jo päässeen hänen jälillensä. Warkaalla on näetten hywä haisti. Pitkällistä aikaa kumminkaan emme tarwitse wahtimiseemme kuluttaa, sillä Jaakko aikoo mennä ensi awowedellä merelle ja ennen lähtöänsä hän

epäilemättä aikoo ottaa rahat arkusta. Jos olette niin hywät ja pidätte yöllä wahtia ja saatte kiinni sen, joka sitä tulee ottamaan, niin minä maksan 50 ruplaa.

Näin sanoen läksi Helmikangas ulos rahapussinensa.

Hänen mentyänsä ruwettiin neuwottelemaan, mitä olisi tehtäwä. Yksi sanoi yhtä, toinen toista ja olikin meitä koko suuri neuwosto koolla. Siinä oli isäni ja äitini, waarini, Lauri ja Antti, Aapot, Tiltat, Annit, Maijat ja Kaijat, sillä se oli juuri päiwällisten aikana, kun tätä kokousta pidettiin. Waarini, joka oli wanhin joukossa ja jollakin tawalla esimiehenä, puhui seuraawalla tawalla:

— Pitää kaiwaa reikä aitan peräseinään, ja siitä reijästä sitten täytyy sen, joka on wahdissa, alituiseen tarkasti silmäillä, tuleeko joku kiwen luokse. Mutta aitassa täytyy olla useampia henkiä kuin yksi, niin että woidaan kohta woimalla juosta kimppuun, kun jotakin nähdään. On siis kaikista sopiwin, että niin monta miestä, kuin suinkin mahdollista, laittaa wuoteensa aittaan jo ensi yöksi ja aina edeskäsin sitä nuottia kannattaa, siksi kuin asiasta tulee selwä. Kyllä minä pysyn hereilläni pimeimmän ajan ja silmäni saan myöskin pysymään reijässä ja ylös saan teidät myös — siitä olkaa warmat! Mutta kun minä jotakin outoa huomaan ja teidät ylös ajan, niin silloin pitää jokaisen liikkuman juuri kuin yksi mies. Teettekö niin?

— Kyllä, sanoimme kaikin.

— Pitäkää myöskin sananne, lausui waari, laskeutuen penkille lewähtämään päiwällisen päälle.

Kohta ruwettiin puuhaamaan wuoteiden muuttamista aittaan, ja ennen kuin waari oli noussut päiwällislewolta, oli kaikki jo täydessä reilassa. Kun ilta tuli ja maata-panon aika, menimme jok'ikinen miespuoli maata aittaan, waikka hywin tiesimme, ettei wielä sinä yönä mitään arkkua tulla hakemaan. Sillä tiesimmehän Jaakon olewan kaupungissa.

Waari wahtasi ja yö kului eikä mitään kuulunutkaan.

Aamulla menimme taas kaikki päiwän töille, mutta waari jäi kotiin, sillä hänessä hehkui halu nähdä, uskallettaisiinko arkkua päiwälläkin tulla hakemaan. Mutta turhaan tuota odotimme. Menipä kaksi kokonaista wiikkoa ja yöt tuliwat aina waloisammaksi. Jo ruwettiin arwelemaan, ettei niin waloisana aikana kukaan uskalla tulla rahoja perimään. Salaisia tietoja urkittiin Riikolasta Jaakon puuhista ja wihdoin toi Jaakon isä itse sanan, että poika lähtee huomispäiwänä merelle ja tietysti ensi yönä, jos milloinkaan, ottaa hän kassansa kiwen alta. Kun olimme wakuutetut siitä, ett'ei Jaakko ole wielä saanut mitään tietoa rahojen löydöstä, rupesimme innolla wahtimaan tuona määrättynä yönä. Luonto näytti auttawan häntä, sillä illalla meni taiwas paksuun pilween ja yöksi tuli jokseenkin pimeä.

Kun oli yösydän — silloin ennustus toteutui. Kiweä läheni mies hywin hiljaa ja kuunteli joka haaralle, liikahtaisiko missään eläwä henki. Minä satuinkin juuri silloin pitämään silmiäni reijässä, sillä waarini ei ollut enää tarkkanäköinen ja minä olin hänen silmänänsä. Aitassa wallitsi kuoleman hiljaisuus, sillä kukaan ei uskaltanut kowasti huokuakaan. Muutamat oliwat waipuneet jo unen leutoon syliin, mutta pian saimme awojaloin hiljaa hiipien kaikki ylös. Waarini silmäili tarkasti aukosta ja sanoi hiljaa: Mies aikoo kohta lähteä. Samassa olimme kaikki aitasta ulkona, niinkuin yksi mies, ja niinkuin tulen woimalla kiiti isäni miehen luokse ja tarttui häneen kiinni. Toiset päästiwät hirmuisen äänen, että seutu kajahteli. Minä juoksin lähelle sitä paikkaa, jossa isäni ja mies oliwat joutuneet kaksin-taisteluun, ja ennen kuin ehdin hämärältä tuntemaan miestä, joka oli hywin oudoksi waatetettu, kuulin korwissani äänen:

— Kas, wanhasta pienennettykin tässä wielä piti olla.

Sen selwempää tunnussanaa en minä tarwinnutkaan, sillä sanat ilmoittiwat minulle Jaakon läsnä-olon. Hirmuisella woimalla rutisti Jaakko isäni allensa, mutta silloin oliwatkin kaikki

hänen kimpussaan ja isäni pääsi ylös. Nyt koetti Jaakko käydä kaikkein päälle yhdellä haawaa, waan siinäpä hän sai täyden työn. Jopa sieppasi hän puukonkin tupestansa ja uhkasi aukasta kaikkein watsat, mutta juuri kuin hän oli lyömäisillään puukolla waariani niskaan, sai hän semmoisen iskun korwallensa, että hän meni ykfissä jalkainsa sijoissa nurin ja wielä pyöri pitkän matkaa. Se korwapuusti putosi meidän oiwallisen renkimme Piippolan Laurin kädestä. Samassa kuultiin ääni takanamme:

— Oikein, miehet, sitä se juuri tarwitseekin, ja kun katsahdin puhujaan, näin Jaakon isän lähestywän.

Jaakko kömpi ylös, aikoen ruweta uudestansa koettamaan woimiansa ja puukkonsa terää. Mutta kun näki isänsä seisowan edessänsä, säikähtyi hän niin, ett'ei osannut mennä mihinkään. Isä kysyi pojaltaan:

— Missä rahani owat, koska sinä kumminkin olet ne warastanut?

— Minä en tiedä, missä ne owat, tuossa on waan tyhjä arkku, wastasi Jaakko.

— Kuka arkun sinne kiwen alle pani? kysyi taasen Helmikangas.

— Minä sen panin, sillä pelkäsin teidän juowan kaikki rahat, sillä silloin olitte juowuksissa, ettekö muista, isä.

— Älä sinä kysele minulta minun muistiani. Sinä olet waras, sillä 160 ruplaa on rahoista poissa ja jos emme olisi ennen saaneet arkkua käsiimme, niin nyt rahat olisiwat huiskahtaneet. Etkös aikonut mennä huomenna merelle? Mutta minä sanon, se on mennyttä ja sinä pysyt maalla, sillä minä panetan sinun kiinni.

— Minä olen tänään wihainen mies, ärjäsi Jaakko, sillä tuollaiset harmilliset asiat minua suututtaa.

— Arwattu se on, että se suututtaa, kun et rahoja saanutkaan ja wielä lisäksi on wankeus edessä. Mutta eihän kukaan niin arka liene, että sinun wihojasi pelkää. Kummin-

kin, hywä talonwäki, antakaa wähän nuoraa, että saadaan tämä woro Helmikangas siewästi wankitaloon.

— Hyi teitä, isä, te laitatte minun kaikkein naurukfi, huusi Jaakko, polkien jalkaa isällensä.

— Me menemme nyt, sanoi Helmikangas, ottaen Jaakkoansa kädestä kiinni, ja rupesi häntä taluttamaan pihaan.

— Mutta minä en mene sinne, johon te menette, sanoi Jaakko, rutistaen isänsä maahan allensa.

Samassa tarttuiwat Lauri ja isäni Jaakkoon kiinni. He saiwat hänen kätensä seljän taa ja isäni sitoi ne yhteen nahkaisella suoliwyöllänsä.

Silloin nousi Jaakko oikein wimmastuneena ylös isänsä päältä, kun tunsi, että isäni suoliwyö surahti solkensa läpi ja kiinnitti seljän takana yhteen hänen kätensä. Helmikangas nousi ylös maasta ja sanoi:

— No nyt, Jaakkoni, sinä kaikessa wäkewyydessäs olet woitettu.

Waan kun hän juuri sai nuo sanat sanoneeksi, kaatui hän seljälleen maahan. Jaakko oli potkaissut häntä rinnan alle ja weri rupesi tulemaan hänen suustansa.

Tämä oli surkea näytelmä enkä minä tahtonut woida katsella sitä, sillä kowasti se hirwitti minua ja kaikkia läsnäolewia, kun tuon kauhean, karwoja pöyhistäwän työn teki oma poika.

— Että sinä kehtaat potkaista wanhaa isääsi, sanoi isäni Jaakolle, mitä sinä oikein ajattelet?

— Minä en ajattele nykyään paljon mitään muuta — kuin pääsisin waan käsistänne pois, niin minä tappaisin teidät jok'ainoan, huusi Jaakko.

Sen kyllä uskoimmekin, sitähän juuri ajattelimmekin. Hän ei kumminkaan ollut enää niin löyhissä, sillä juuri saatiin hänen jalkansakin köysiin ja melkein puoleksi kantaen talutettiin hän pihaan. Siinä hän asetettiin kärryihin, hewonen

waljastettiin eteen ja niin lähdettiin wiemään roistoa wankitaloon. Isäni Laurin kanssa läksiwät hewosta ajamaan, ja niin hän meni.

Helmikangas tointui sen werran, että pääsi omin woimin meidän pirttiin. Kun hän rupesi liikkumaan, lakkasi weri tulemasta ulos suusta. Mutta rintaansa sanoi hän pakottawan kuin olisi se tulessa. Hän sai hewosen ja kääsyt ja Antti läksi häntä kyyditsemään Ouluun, sillä pikaista lääkärin apua tarwittiin.

Kahdeskolmatta luku.

Eräkäs.

Kewäästä oli tullut kesä ja minusta oli hywin outoa, kun meillä oli nyt 50 lehmää ja wuosi takaperin waan yksi. Minä kuljin karjaa paimentamassa ja se oli erittäin hauskaa, waikka joskus sateisella säällä wähän ikäwääkin. Minua ei juuri oltu siihen toimeen pakoitettu, sillä äitini olisi ottanut erään köyhän pojan paimeneksemme, waan minä lupasin ehdostani täyttää sen tehtäwän ja Soinilan Petteri, joka oli paimenen waalissa ollut, pääsi Ouluun räätälin-oppiin. Ei mielestäni siinä häwiötä tullut hänellekään, ja niin minä kulkea keikuttelin paimenessa, ewäspussi kainalossa, katkismus ja kaikenlaisia pikku-kirjoja taskussa. Useinpa wielä sanomalehdenkin muassani metsään kuljetin. Kun joka päiwä toisten talojen paimenetkin minun kanssani yhtyiwät ja muutamilla heilläkin oli mukana kirjoja, niin panimme eräällä korkealla

kunnaalla, jossa kaswoi katajapensaita, sellaisen lukemisen toimeen, että pois tieltä. Olipa se jommoinenkin koulu, sillä siinä aina toinen neuwoi toista. Mitään warsinaista opettajaa ei meillä kumminkaan ollut, ainoastansa se, joka jonkun asian parhaiten tiesi, sen kohta toisille neuwoi. Niin käytimme tuota opettaja-wirkaa oikein wuoro-wiljelyksellä. Siinä koulussa harjoteltiin monenlaisia aineita. Opeteltiinpa kirkonkellon soittamistakin asettamalla kahden kuusen wäliin wanha kanto, joka ripustettiin niin, että se näytti kirkon kellolta. Pirttilän paimen, Aapeli Könkölä, erään sorwari wainajan poika, laittoi kellon täydelliseen kuntoon, warustaen sen ikeillä ja nauhoilla, ja jokainen sai siinä koettaa soittotaitoansa. Mutta puukello kun oli äänetön, täytyi soittajan aina suullansa ilmoittaa kellon ääni: paum, paum, palaum, ja sentähden oli se soittajista etewin, jolla oli tanakat huulet.

Wielä muutakin harjoteltiin: tutkittiin heiniä ja kukkia, kiskottiin koiwuista tuohia ja opeteltiin piirtämään lehtien ja kukkien kuwia tuoheen lyijykynällä ja mies se, joka sai parhaimman kuwan tuohipalaseen.

Tehtiinpä piippujakin ja helposti noita piippuja tulikin, kun saatiin waan käsiin tuomipuu. Se katkaistiin ja emäpuusta tuli piippu, oksasta warsi. Sitten piippu sammalilla täytettiin ja haikuja wedeltiin. Minä kumminkaan en wiitsinyt mokomassa sammalen polttamisessa oppineeksi harjotella, sillä sauhuissa oli hywin ilkeä maku ja toiseksi pelkäsin äitiäni, että jos hän sen tietää saa, että minä tupakoitsen, niin arwaten minun hukka perisi.

Muutoin ei erittäin suurta wallattomuutta harjotettu, kumminkaan siinä joukossa, jossa minä olin. Siihen oli luullakseni sekin syynä, että meidän joukossamme oli tyttöjäkin, lähes rippikoulun ijässä olewia, jotka käyttiwät itsensä kainosti ja meitä aina wähän nuhteliwat, kun kowin rupesimme maailmaa kaatamaan. Toisista pojista en warmaan tiennyt, mitä he ajatteliwat; mutta minussa oli kumminkin se ajatus wi-

reillä, että nais-ihmisille täytyy antaa armoa ja totella heidän kieltoansa, waikka kohta he nuoriakin tyttöjä olisiwat. Oli mielestäni oikein synti laittaa heitä surullisekfi. Waikka kyllä muutamia pojista näytti sekin huwittawan, että saada tehdä tytöille harmia ja kiusaa. Silloin puolustin minä tyttöjä, sanoen pojille, että he menettelimät pahasti. Tawallisesti sain minä pian pojistakin enemmistön puolelleni, joten tytöt pääsiwät rauhaan.

Yli soiden ja rämeiden saimme tallustella awojaloin. Ruoppainen wesi ja päiwän-paiste waikuttiwat sen, että jalkamme lähes polwiin asti sierottuiwat, ja kun sierottunut iho halkeilee, niinkuin se tawallisesti tekee, ei se ole niinkään helppo kärsiä. Minä puolestani olin jalkaini kanssa pääsemättömissä. Muutamat woiteliwat kotonansa sierottuneita, waressaappaikfi sanottuja jalkojansa kermalla, muutamat piki-öljyllä ja muutamat terwalla. Siitäkin asiasta pidettiin pitkiä luennoita meidän metsäkoulussa ja kun nuo kaikenlaista käyttäneet pienet urohot ja neidot toiwat hawaintonsa waressaappaiden paikkaamisesta esille, yhdistin minä noista kauas toisistansa erkanewista aineksista kermasta ja terwasta, lisäämällä siihen hiukan piki-öljyä, oiwallisen waressaapas-woiteen, jolla niitä sitten woideltiin saunan lämpymässä ja oiwallinen keinopa tuo olikin. Mutta tytöt keittiwät kermasta ja sokerista woiteen ja kehuiwat sitä wieläkin edullisemmakfi.

Paimeneen tultuani en ensin huomannut sen asian syytä, mitä warten minua toteltiin, waikka olin melkein nuorin joukossa; mutta kun enemmin towerieni kanssa tutustuin, sain omin korwin kuulla, että minua kunnioitettiin ison talon poikana ja rikkaan perillisenä. Toiset paimenet oliwat osakfi ruotipoikia ja -tyttöjä, osakfi jonkun köyhän itsellisen eli mäkitupalaisen lapsia, kesän ajakfi karjan-paimenen pestin ottaneita. Siinä syy, enkä minä hölmö tuota muistanut, luulin waan olewani turwetöllistä kotoisin niinkuin ennenkin. Mutta sepä olikin hywä asia, ett'en tuota käsittänytkään itsestäni, että olin

arwossa toisia korkeampi. Sillä se oli hauskaa aikaa, niin kauan kuin mielestäni köyhänä paimenena waelsin ja sain pitää kumppanini wertaisenani ja waihettaa wapaasti ilot ja surut heidän kanssansa. Että olin suuren Helmikankaan talon ainoa poika, en minä sitä minäkään pitänyt, päin wastoin tuntui se tawasta ikäwältä, kun luulin towerieni toiwowan minulta jotakin laupeuden työtä. Eihän minulla ollut omaa mitään, enkä siis woinut heille antaa mitään; mutta eiwäthän he minulta mitään pyytäneetkään.

Paimenen elämä on joltisenkin omituista. Paimen ilmestyy monasti ihmisten keskeen melkein hullun kurisena ja päälle päätteeksi usein wastoin omaakin tahtoansa. Sillä wähitellen willistyy hän metsän eläwäksi, kesäkauden alituisesti metsän suloisuutta nautittuansa. Eihän mielestäni Pirttilän paimen, Aapeli Könkölä, talwella ollut muita wallattomampi; mutta metsämatkoillamme oli toisin. Kerran saattoi hän meidät kowanlaiseen hätään. — Aapeli oli hywä laulamaan ja tawallisesti oli hän metsäkoulussamme laulun-opettajana. Hänen laulu-intonsa se myöskin oli, joka sai meidät ahdinkoon.

Eräänä päiwänä olimme joutuneet tawattoman kauas metsään, sillä lehmät juoksenteliwat sieniä hakien eiwätkä pysyneet tawallisilla kewätkesän syöttömailla. Niin jouduimme erään lammen rannalle, jossa oli pieni tölli. Töllin edustalla pesi pyykkiä eräs wanha nainen, tuohikengät jalassa. Muutoin oli hän harmaassa, puoliwillaisessa hameessa ja röijyssä; päässä oli liina, sidottu juuri kuin leipojalla tai kupparilla. Kun Aapeli joutui töllin eteen, alkoi hän kohta laulamaan:

Minä seisoin lammin rannalla,
Ihanaisessa metsässä;
Näin, näin minä ämmän seisowan
Tuohisissa lötöissä.

— Mitäs joukkokuntaa te olette, koska tuolla lailla rääkytte, kun ihmisen majaa lähestytte, sanoi meille wanha waimo. Kyllä tästä on joskus ennenkin paimenia siwu kulkenut, mutta

ei net ole minulle, kies' auta, tuollaisia mölötyksiä pitäneet. Jos ette paranna tapojanne, niin salpaan teidät kaikki toinen toisenne perästä nauriskuoppaani.

Minä rohkaisin luontoni ja menin puhuttelemaan mummoa, sanoen hänelle: Ei Aapeli mitään pahaa meinaa, se waan koettelee tehdä lauluja.

— Niin, tehdä lauluja, tehdä pilkkaa minun köyhän ihmisen tuohiwirsuistani. Sellainen oppi on parempi saawuttamatta kuin saawutettuna.

— Kyllähän se taitaa niin olla, sanoin minä, mutta hän ehkä teki sen epähuomiosta.

— Epähuomiosta! Tuleeko se epähuomiosta, että haukkua runomittaisilla sanoilla — luulenpa, että siinä tarwitsee hiukan miettiäkin, ennen kuin wärssyyn muodostuu lötöt ja ämmät, lammit ja rannat.

Silloin astui Aapeli itse mummon eteen, waikka hän sitä ennen oli jo wähän siitä ulostunut, ja sanoi:

— Mitäs, mummo, haastelette? Salpaatteko meidät nauriskuoppaanne? Tiedättehän sen, ett'ei se ikinä tapahdu.

— Sekö, sanoi mummo ja otti Aapelin kädestä kiinni ja niinkuin tuulispää lennätti hän Aapelin nauriskuoppaan, jonka owi oli raollansa, ja paiskasi hirmuisella pamauksella owen lukkoon. Aapelin huuto kuului kuopasta, niinkuin hengen hädässä taistelewan, ja minä pyysin hänelle kaikessa nöyryydessä wapautta. Mutta turhaan. Kaikki meidän rukouksemme, waikka olisimme puhuneet sadasta suusta yht'aikaa, oliwat aiwan ilman waikutusta. Wihdoin, kun ei mikään auttanut, päätimme omin neuwoimme toimittaa hänelle pelastusta ja rupesimme kiskomaan owea auki, mutta se kääntyi meidän kaikkein onnettomuudeksi. Owea emme tosin itse saaneet auki; sen aukasi mummo ja sumppusi meidät kaikki päälletysten nauriskuoppaan, että olimme siellä kuin ladotut kalat. Tyttöpaimenia hän ei yhtäkään sinne lennättänyt, jolla

Muori piteli kättänsä toisella kädellänsä, josta huomasimme, että se mahtoi olla wähän kipeä. Hän weti kuitenkin hian kätensä päälle ja sanoi:

— Nyt saatte mennä matkoihinne, mutta Helmikankaan pojan pitää tulla tänne huomenna. Minulla on puhuttawaa sinun kanssasi.

Nyt huomasin tyttöjen kertoneen hänelle, että minä olin Helmikankaan poika, ja minä sanoin hänelle nöyrästi jäähywäiset. Sitten me läksimme etsimään karjaamme.

Karjaimme kellot kuuluiwat läheisyydessä ja kellon ääntä kohden kulkien löysimme pian itse karjat. Jo lähestyi ilta ja me lähdimme kotiin päin, ajellen karjaa edellämme. Mutta Aapeli Könkölä ei tahtonut enään laulaa, kumminkaan mummon töllin läheisyydessä. Kaikki me myös waroitimme häntä, sanoen sen hywin sopimattomaksi, että tehdä wanhasta ihmisestä pilkkaa. Tytöiltä saimme kuulla, ettei mummon aikomus ollut meitä kauan kuopassa pitää, ainoastansa peloittaa meitä, että toisten siiwolla kulkisimme. Sillä, oli hän sanonut, jos pojat saawat mieliwaltansa pitää, niin he tulewat häijyiksi, että kaatawat nurin sellaiset yksinäiset erämaan pienet töllit.

Kun olin toisista paimenista eronnut ja karjani saanut kotini pihaan, olin kahden waiheilla, puhuisinko kellekään päiwän tapauksesta. Koska en kuitenkaan mielestäni ollut tehnyt niin suurta pahaa, etten sanoa uskaltaisi, niin kysyin waariltani, joka seisoi pihalla, niinkuin hän tawallisesti seisoikin, jos sattui olemaan kotona silloin, kuin karja kotiin tuotiin ja naisten haltuun suitsutarhaan laskettiin:

— Kukahan se wanhanlainen, iso ihminen on, joka pikkulammin rannalla töllissä asuu?

— Pikku-lammin rannalla töllissä! toisti waarini. Ahaa! Se on Tellin Amalia — olikos karja tänään siellä asti?

— Oli.

— Tellin Amalia se on. Hän on jumalinen ihminen,

mutta jättiläisen woimainen. Oikein ihmetellä täytyy sitä woimaa naisessa. Puhuiko hän teille mitään?

— Hän salpasi meidät kaikki yhdeksän paimenpoikaa nauriskuoppaansa.

— No, mitä hänelle teitte, että hän teidät wangitsi? kysyi waarini naurahtaen.

— Emme mitään suuria tehneet — Pirttilän paimen, Könkölän Aapeli, lauloi yhden wärssyn töllin pihalla, kun mummo pyykkiä pesi.

— Mimmoinen se wärssy oli sitten? kysäsi waarini utelias-näköisenä.

Minun täytyi kertoa se hänelle, niinkuin muistin.

— Siinäpä se! johan minä sen arwasin, ettei Amalia turhan tähden teitä nauriskuoppaan paiskannut. Onhan wärssy selwää pilkkaa. Muista nyt, Heikki, ettet waan rupea sen mummon kanssa kamppailemaan — se on woittamaton nainen. Se, joka meinaa mennä hänen kanssaan kisaamaan, saapi huoleti panna kuolinpaidan päällensä, sillä suittaa tapahtua, että mummo suuttuu ja wastustajansa paiskaa kuoliaksi. Mitä paimenpojat hänen käsissänsä owat muuta kuin heinäsirkkoja!

— Mutta hän käski minun tulla sinne huomenna — uskaltaisiko mennä? kysyin minä.

— Mene waan, mutta puhu kauniisti hänen kanssaan. Ei hän ole mikään turhan-aikainen ihminen. Hän oli meilläkin palweluksessa ennen, oli oiwallinen ihminen ja, kuten arwannetkin, rotewa töissään. Mutta niinkuin se tässä maailmassa on tawallista, että naiset menewät miehelään, niin meni hänkin ja sai miehen kuin paistikkaan. Woimaa hänellä oli kuin jättiläisellä — menipä woimissa edelle waimostansakin — mutta muutoin sellainen lurjus, ettei maassa wertoja, ja laittoipa wihdoin itsensä kruunun omaksi. He eliwät suuressa köyhyydessä melkein kaiken aikaa, kuin oliwat naimisissa. Mutta kun mies wietiin pois, muutti Amalia asumaan sinne, jossa hän nyt on. Siitä on jo yli kolmen kymmenen wuoden, kun

hän sitä eräkäs-elämää alotti. Siellä hän on itse kaikki rakentanut ja peltoa muokannut. Sinun äitisi ja Amalia owat wähän toimissansa yhteen wiwahtawat, waikka woimissa eroitus, niinkuin yöllä ja päiwällä.

Sen enempää ei waarini puhunut ja minä sain päähäni lähteä huomis-päiwänä tekemään lopullisen sowinnon Amalia mummon kanssa.

Samaan aikaan seuraawana päiwänä olimmekin taas karjoinemme sen kauniin lammin rannalla ja werkallensa lähestyin minä yksinäni tölliä, toiset paimenet eiwät tällä kertaa tulleetkaan töllia lähelle. Minä en nähnyt ketään pihalla ja owi oli kiinni. Minä kolkutin hiljaa owea ja sisältä kysyttiin: Kuka siellä kolkuttaa?

— Helmikankaan poika, wastasin minä.

Silloin aukeni owi, ja minä astuin sisälle.

— Sinä tulit nyt jutuilleni, niinkö? kysyi Amalia, seisoen keskellä laattiaa.

— Niin tulin.

— Istu! — Hän osotti sormellansa lawitsaa pöydän edessä.

Minä istuin kohta.

Sitten otti Amalia hyllyltä wadin, joka oli täynnä naurishauwikkaita, ja toisen wadin, jossa oli suolatuita sieniä, laski wadit pöydälle, taittoi yhden reikäleiwän kahdeksi ja pani leiwän puolikkaat pöydälle, sanoen: Ota ja syö!

Minä panin käteni ristiin, siunasin hiljaa ja aloin sitten syödä leipää ja naurishauwikkaita. Sieniä en uskaltanut maistaa, kun en ollut kenenkään nähnyt niitä syöwän.

Amalia katseli syöntini laatua ja sanoi:

— Syö sieniä myöskin, maista edes!

Minä en uskaltanut olla maistamatta, waan otin sienen käteeni ja söin. Mutta sepä ei hullummalle maistanutkaan. Söin yhden, söin kaksi, jopa kahdeksan kappaletta niitä söin, ja kehuen sieniä makuisiksi lakkasin syömästä.

— Kiitoksia paljon ruoan edestä! sanoin siirtyen pois pöydän luota.

— Niin, kiitos kiittämästäsi! Mutta minä sanon, että sienet owat hywiä syödä, waikka Limingan ihmiset ylenkatsowat niitä. Sano nyt kotonasi, kun menet, että olet eräkkään töllissä suusi sienillä saastuttanut. Sano myös waarillesi terweisiä, että hän käy minun luonani ennen kuin kuolee, sillä minulla on sana sanottawa hänelle. Ei mitään pahaa, ainoastaan hywää. Meillä on waan jotakin, joka tarwitsee tulla selwille, ennen kuin toinen meistä kuolee. Lupaatkos sanoa?

Minä lupasin.

— Niin, lapsi, nyt saat mennä karjasi luokse ja saat wapaasti iloita nuoruutesi kukoistuksessa. Minä en tahdo olla koskaan paha lapsille, waikka en kärsi heidän ylimielisyyttänsä, ja kun en minäkään tee pahaa, niin minä tahdon rauhan myös itselleni.

Minä pyysin anteeksi kaikkein toistenkin puolesta eilispäiwän myllistyksen ja sen, että uhkasimme käden katkaista.

— Älä semmoisia huolehdi! Kyllä minä sen arwasin, ettette olisi kättäni katkaisseet, waan pelkäsin minä jo wähän sitäkin.

Sitten minä lähdin ja menin karjani luokse.

Kosmaskosmatta luku.

Wälikäräjät.

Oli keräänttynyt useoita isonlaisia asioita, jotka eiwät sallineet odottaa syksyllä istuwia lakimääräisiä käräjiä, ja

toimitettiin sen tähden wälikäräjät. Ne määrättiin pidettäwäksi meillä. Noin wiikkokausi jälkeen minun käyntiäni eräkkään luona alkoiwat käräjät ja kestiwät kaksi päiwää. Meidän kauan aikaa joutilaana seisonut sali laitettiin sellaiseen kuntoon, että siinä woitiin oikeutta istua; tuomarit kirjurineen tuliwat kaupungista jo ehtoolla ennen kuin käräjäin piti alkaman. Niinä päiwinä ei minun tarwinnut olla paimenessa, waan sai sen tehtäwän yksi meidän piioista. Minäkin olin saanut haaston käräjiin.

Jopa walkeni tuo oikeuden aamu ja ensimmäiseksi otettiin esille Jaakko Helmikankaan julma asia. Häntä näet syytettiin warkaudesta ja isänsä pahoinpitelemisestä. Kalpein kaswoin, muuttuneella muodolla, wangin-puwussa ja raudoissa astui Jaakko oikeuden eteen samassa huoneessa, jossa hän oli ensimmäisistä, waikk'ei juuri syntymä-wuodestansa asti temmerrellyt. Ehkäpä jotakin oli noissa seinissä wielä jälellä, joka wiatonta lapsuuden aikaa hänelle muistutti. Horjuen astui Jaakon isäkin saliin. Hänen rinnassansa oli ijäti pysywäinen muisto poikansa, hänen ainoan poikansa kowasta saappaan kärjestä. He oliwat molemmat onnettomat. Minäkin puhuin sen kuin tiesin, waan en saanut walaa tehdä. Toiset ne todistiwat walansa päälle ja tuomio lankesi:

Korkein ruumiin-rangaistus ja kuuden wuoden wankeus.

Horjuen astuiwat molemmat, isä ja poika, ulos salista ja Helmikangas pyysi wettä juoda. Hän sai ja tarjosi Jaakollensakin ja niin he molemmat ikuisen eromaljansa joiwat. Niin, ikuisen eromaljan! Sillä häbin tuskin ennätti ukko istumaan tuolille, joka oli porstuassa, kun hänen elämänsä lanka oli katkennut. Niin kauan kesti hänen rintansa hengen-huo'untaa — poikansa tuomioon asti.

Ei Jaakkokaan tullut pitkä-ikäiseksi. Hän tunsi nyt katkerasti, kuinka wäärin oli elänyt, ja sielun tuskat masensiwat hänen muutoinkin heikon terweytensä. Linnassa odottaessansa howioikeuden päätöstä asiassansa kuoli hänkin.

Mutta wielä sananen wälikäräjistä. Ennenkuin oikeuden herrat meiltä läksiwät, katseliwat he meidän peltojammekin ja toiwottiwat wiljaista wuotta. Tuomari oli erittäin hywäluontoinen mies ja puheskeli isäni kanssa paljon moninaisista. Usein, kun hän puhui hiljaa, katsahti hän minuun päin, jos satuin läheisyydessä olemaan, ja minä kuulin hänen sanowan isälleni: Teettekö sen?

Isäni lupasi tehdä niinkuin tuomari oli sanonut.

Asiat owat monenlaiset. Tuo oikeuden herra oli tehnyt selwän monesta pimeästä asiasta meillä ja maksanut, niinkuin laissa seisoi ja ihminen woipi käsittää, kullenkin töidensä jälkeen. Minä sain myöskin tuomioni: minun hän määräsi Ouluun, ensimmäisenä päiwänä Syyskuuta astumaan kouluun.

Neljäskolmatta luku.

Uutta kohti.

Joutuin, joutuin, Heikki, kaikki reilaan! Meidän täytyy wielä tänä iltana olla kaupungissa, sanoi isäni minulle Elokuun wiimeisenä päiwänä, kun päiwälliseltä päästiin.

Äitini oli laittanut kaikki waatteeni pieneen arkkuun hywään järjestykseen ja näytti olewan entistänsä nuorempi näköjänsä. Hän ehkä oli iloinen siitä, että minua lähdettiin kouluun wiemään.

— Kumpa hänestä tulisi pappikaan, niin ei se sitten olisi turha kustannus, sanoi waarini haukotellen penkillä. Minä

kasasin pikku tawaroitani ja kaperrus-kalujani talteen poissaoloni ajaksi.

— Pappiko! lausui siihen isäni. Onko papiksi pääseminen ainoa elämän ehto?

— Niin, kelläs sen helpommat päiwät on, arweli waarini. Siinä minä tein hullun kaupan, kun en lukenut itseäni papiksi niillä rahoilla, jotka join. Olisinhan minä woinut olla niin hywin rowastinakin, kuin rowastin renkinäkin.

— Niin, wastakos hawaitsette, kunnian-arwoinen appi, sanoi isäni.

— Wasta niin, waan kyllä se ehkä on jo liian myöhäistä.

— Melkein se sitä lienee, sanoi isäni wähän naurahtaen.

Pian olin minä täydessä reilassa lähtöä warten ja hewonen oli waljaissa pihalla odottamassa. Wierimän ukkokin sattui olemaan meillä juuri samana päiwänä, sillä hän oli päiwätöitä maksamassa. Kun ukko sai kuulla, että minua wiedään kouluun, huudahti hän:

— Ohoh! wai kouluun. No, sehän hywä on. Ei suinkaan wielä tiedetä, miksi herraksi aikoo tulla.

— Ei tiedetä, tulleeko tuosta mitään, waan joutaahan oppia edes aa:n ii:stä täsmälleen eroittamaan. Maan työtä hän on jo nähnyt tehtäwän ja kyllä hän siihen lisää oppii sitten kuin woimia tulee, sanoi isäni.

— No niinhän se nyt onkin, waan kyllä se koulukin paljon maksaa ja hukkaan se kustannus koulun käynnistä menee, jos ei herraksi meinaa tulla, sillä wirkamiehen-palkallahan wasta koulun kustannukset palkitaan, arweli Wierimän ukko.

Minä istuin kääsyihin isäni rinnalle ja sanoin jäähywäiset kaikille saapuwilla olewille. Äitini puristi kauan kädestäni, wedet silmissä seisoen kääsyin astimella. Yksi jupisi yhtä, toinen toista yhteen ääneen, että, waikka minulla olisi ollut wiisi paria korwia, en sittenkään olisi selwään kuullut niin sekaista puhetta.

Wihdoin jouduimme matkalle. Isäni ajoi hiljallensa lii-

naharja ruunallansa ja hajoitti puheillansa minun mietteeni. Mitä mietinkään, jota hajoittaa tarwitsi? Minä mietin sitä turhaa rahan kulutusta, jonka koulunkäynti tuottaisi, ja luulin äitini kyynelten osottawan häwiön pelkoa.

Me ajoimme jo Limingan isolla niityllä. Sitä katsellen sanoi isäni:

— Tarwitsis paremmin ojittaa.

Kowa maantiehän siitä kulki. Olinhan pimp-pamppala-nippuineni siitä kerran juossutkin, olinhan muutamia kertoja sitä jo hewosellakin ajanut, mutta suo siellä, wetelä täällä, äärin wierin pehmeä, siis parempi ojitus tarpeen.

— Woisinhan minäkin auttaa ojituksessa, sanoin minä, sillä minä tiesin, että isäni tahtoi sellaista sanaa. Olihan meillä pitkä osa tuossa äärettömän awarassa pajupensaiden kotomaassa.

— Niimpä niin, waan ensin opit jotakin tietämään, sillä Suomen maalle uusi aika koittaa.

— Mikä uusi aika se on?

— Se on walon aika. Suomi on paljon takapajulla monen ulkomaan suhteen. Enkö minä sitä tietäisi, kun olen niin paljon ulkomailla kulkenut. Mutta kyllä täällä pohjaisessakin, waikka hiukan hiljemmin, lämpimämpäin maiden rientoja toimeen pannaan, ja kun ne kerran jalan sijan täälläkin saawat, niin ei niitä pane pakkainen — minä tarkoitan henkisiä, siweellisiä rientoja. Siis koeta sinäkin parastas, poikani, ei oppi ojahan kaada eikä tieto tieltä työnnä.

Nyt heräsin minä juuri kuin unesta, kuultuani tuon sananlaskun. Mikä ikuinen wiisaus löytyy meidän sananlaskuissamme! Nyt käsitin minä, mitä oppimisella tarkoitetaan, nimittäin ettei ojaan kaaduta eikä tieltä horjahduta, ja woihan oppinutkin työtä tehdä, waikkapa kyntääkin. Nyt käsitin minä, mitä warten wirkamiesten täytyi olla oppineita. Arwattawasti sen tähden, ettei heidän tarwitse tiedon puutteessa häilyä oikealle ja wasemmalle, waan pysyä asioissa kes-

hän osotti, että hän oli suuttunut miespuoliseen sukuun, mutta armahtawainen omaa sukupuoltansa kohtaan.

Nyt olimme mitä kamalimmassa tilassa ja hirmuisen ahtaalla. Meitä oli yhdeksän poikaa ja kuopan laattia oli niin täynnä kaikenlaista rojua, ettei ollut kaikille jalan sijaakaan. Entäs sitten pimeys, joka kuopassa wallitsi, — se oli pimeyttäkin pimeämpi. Minä kaduin, etten sen sijaan, että rupesin Aapelin puolta pitämään, ollut pötkinyt tieheni tuosta surman nielusta. Kuta enemmän aikaa tätä wankeutta kesti, sitä enemmän rupesi minua huolettamaan karjakin, enkä minä tietänyt warmaan, missä olinkaan. Olimmehan jo muutoinkin eksyksissä: lehmäin johdollahan oli kotiin osaaminen ilmankin. Mutta missä lehmät, missä wapautemme! Ainoa toiwon kipinä, joka wielä kyti rinnassani, oli se, että nuo naispaimenet, jotka wielä hengittiwät Luojan wapaata ilmaa, kotoa meille pelastusta toimittaisiwat.

Toinnuttuamme ensi hämmästyksestämme, rupesimme koettelemaan, löytyisikö mitään asetta, jolla woisi kaiwaa, tahi pääsiskö ylös kattoon. Löydettiin parin kyynärän pituinen puukanki ja Aapeli kiipesi naurislaarin laidalle ja rupesi työntämään kattoa ylös. Se alkoikin rutista ja multaa rupesi tulemaan wahwasti silmillemme. Muutamat hätäisimmät jo pelkäsiwät tulewansa eläwänä haudatuiksi. Mutta Aapeli sanoi: En suinkaan minä woi kaiwaa maansisään päin, täytyy kai minun tungeta ylös päin, missä taiwaskin on.

Pian oli Aapeli kaiwanut reijän kattoon, että päiwän walo rupesi pilkottamaan, ja hän pisti kangen ulos katosta ja huusi:

— Hei, pojat, huokukaapas nyt raitista ilmaa, ettette tukehdu. Sitten hän tahtoi wetää kangen takaisin, mutta siihen olikin jo tarttunut käsi ja se kuoleman woimainen. Aapeli kirkasi: Enempi painoa, pojat, ja sukkelaan, ämmä on jo kiinni kangessa ja katolla istua kököttää.

Silloin me myöskin hyppäsimme laarin laidalle ja tar-

tuimme kiinni kankeen. Nyt oli niin luja paino kangessa, että sitä olisi ollut itse jättiläisenkin mahdoton ylös wetää, saatikka sitten yhden nais-ihmisen.

Suuresta painosta lahistui laarin laita ja me rupesimme wajoamaan alas, mutta ei wieläkään ollut kanki meidän wallassamme. Me riuhtasimme silloin yhden kerran oikein wimmatusti ja nyt tuli muorin käsi kangen mukana reijästä näkywiin. Me niinkuin takkiaiset kiinni käteen ja sitä oikein wimmatusti wetämään. Wihollisemme oli mahdoton saada kättänsä ylös, sillä me wedimme käsiwarresta niin kuin kangestakin.

Sepä naula weti. Rupesi kuulumaan katolta ääni: Laskekaa irti käteni!

Mutta me kun olimme semmoisessa touhussa, emme malttaneet niin heittää kättä, kun sen kerran olimme saaneet. Jopa yksi pojista huusi täyttä kurkkua: Leikatkaa käsi poikki!

— Leikataan waan! sanoimme muutkin.

Nyt kuului jälleen ääni: Aukaiskaa, tytöt, pian owi, awain on suulla, niinkuin näette. He uhkaawat leikata käteni poikki.

Samassa kuulimme awainta wäännettäwän lukossa ja owi aukeni. Silloin emme enään huolineet koko kädestä mitään, waan päästimme sen walloilleen. Pian, oikein pian olimme töllin tanhualla.

Kun nyt siinä wielä rohkenimme seisoa, luottaen jalkojemme ripeyteen, näimme tyttöpaimenet kaikki koossa ja muori tuli alas kuopan katolta.

— Olikos teidän hywä olla, pojat, siellä kuopassa? Wieläkös tekee mieli laulamaan? Kuka se oli, joka aikoi käteni katkaista?

Me emme uskaltaneet ilmaista jutun alkajaa. Olimmehan paitsi sitä kaikki olleet myöntywäiset siihen leikkiin, waikka oli päiwän selkiää, ettei yksikään meistä olisi niin tunnotoin ollut, että olisi kättä poikki leikannut. Olipa tuo waan pelastuskeino, jolla saimme wapautemme.

Muori piteli kättänsä toisella kädellänsä, josta huomasimme, että se mahtoi olla wähän kipeä. Hän weti kuitenkin hian kätensä päälle ja sanoi:

— Nyt saatte mennä matkoihinne, mutta Helmikankaan pojan pitää tulla tänne huomenna. Minulla on puhuttawaa sinun kanssasi.

Nyt huomasin tyttöjen kertoneen hänelle, että minä olin Helmikankaan poika, ja minä sanoin hänelle nöyrästi jäähywäiset. Sitten me läksimme etsimään karjaamme.

Karjaimme kellot kuuluiwat läheisyydessä ja kellon ääntä kohden kulkien löysimme pian itse karjat. Jo lähestyi ilta ja me lähdimme kotiin päin, ajellen karjaa edellämme. Mutta Aapeli Könkölä ei tahtonut enään laulaa, kumminkaan mummon töllin läheisyydessä. Kaikki me myös waroitimme häntä, sanoen sen hywin sopimattomaksi, että tehdä wanhasta ihmisestä pilkkaa. Tytöiltä saimme kuulla, ettei mummon aikomus ollut meitä kauan kuopassa pitää, ainoastansa peloittaa meitä, että toisten siiwolla kulkisimme. Sillä, oli hän sanonut, jos pojat saawat mieliwaltansa pitää, niin he tulewat häijyiksi, että kaatawat nurin sellaiset yksinäiset erämaan pienet töllit.

Kun olin toisista paimenista eronnut ja karjani saanut kotini pihaan, olin kahden waiheilla, puhuisinko kellekään päiwän tapauksesta. Koska en kuitenkaan mielestäni ollut tehnyt niin suurta pahaa, etten sanoa uskaltaisi, niin kysyin waarilltani, joka seisoi pihalla, niinkuin hän tawallisesti seisoikin, jos sattui olemaan kotona silloin, kuin karja kotiin tuotiin ja naisten haltuun suitsutarhaan laskettiin:

— Kukahan se wanhanlainen, iso ihminen on, joka pikkulammin rannalla töllissä asuu?

— Pikku-lammin rannalla töllissä! toisti waarini. Ahaa! Se on Tellin Amalia — olikos karja tänään siellä asti?

— Oli.

— Tellin Amalia se on. Hän on jumalinen ihminen,

mutta jättiläisen woimainen. Oikein ihmetellä täytyy sitä woimaa naisessa. Puhuiko hän teille mitään?

— Hän salpasi meidät kaikki yhdeksän paimenpoikaa nauriskuoppaansa.

— No, mitä hänelle teitte, että hän teidät wangitsi? kysyi waarini naurahtaen.

— Emme mitään suuria tehneet — Pirttilän paimen, Könkölän Aapeli, lauloi yhden wärssyn töllin pihalla, kun mummo pyykkiä pesi.

— Mimmoinen se wärssy oli sitten? kysäsi waarini utelias-näköisenä.

Minun täytyi kertoa se hänelle, niinkuin muistin.

— Siinäpä se! johan minä sen arwasin, ettei Amalia turhan tähden teitä nauriskuoppaan paiskannut. Onhan wärssy selwää pilkkaa. Muista nyt, Heikki, ettet waan rupea sen mummon kanssa kamppailemaan — se on woittamaton nainen. Se, joka meinaa mennä hänen kanssaan kisaamaan, saapi huoleti panna kuolinpaidan päällensä, sillä suittaa tapahtua, että mummo suuttuu ja wastustajansa paiskaa kuoliaksi. Mitä paimenpojat hänen käsissänsä owat muuta kuin heinäsirkkoja!

— Mutta hän käski minun tulla sinne huomenna — uskaltaisiko mennä? kysyin minä.

— Mene waan, mutta puhu kauniisti hänen kanssaan. Ei hän ole mikään turhan-aikainen ihminen. Hän oli meilläkin palweluksessa ennen, oli oiwallinen ihminen ja, kuten arwannetkin, rotewa töissään. Mutta niinkuin se tässä maailmassa on tawallista, että naiset menewät miehelään, niin meni hänkin ja sai miehen kuin paistikkaan. Woimaa hänellä oli kuin jättiläisellä — menipä woimissa edelle waimostansakin — mutta muutoin sellainen lurjus, ettei maassa wertoja, ja laittoipa wihdoin itsensä kruunun omaksi. He eliwät suuressa köyhyydessä melkein kaiken aikaa, kuin oliwat naimisissa. Mutta kun mies wietiin pois, muutti Amalia asumaan sinne, jossa hän nyt on. Siitä on jo yli kolmen kymmenen wuoden, kun

hän sitä eräkäs-elämää alotti. Siellä hän on itse kaikki rakentanut ja peltoa muokannut. Sinun äitisi ja Amalia owat wähän toimissansa yhteen wiwahtawat, waikka woimissa eroitus, niinkuin yöllä ja päiwällä.

Sen enempää ei waarini puhunut ja minä sain päähäni lähteä huomis-päiwänä tekemään lopullisen sowinnon Amalia mummon kanssa.

Samaan aikaan seuraawana päiwänä olimmekin taas karjoinemme sen kauniin lammin rannalla ja werkallensa lähestyin minä yksinäni tölliä, toiset paimenet eiwät tällä kertaa tulleetkaan tölliä lähelle. Minä en nähnyt ketään pihalla ja owi oli kiinni. Minä kolkutin hiljaa owea ja sisältä kysyttiin: Kuka siellä kolkuttaa?

— Helmikankaan poika, wastasin minä.

Silloin aukeni owi, ja minä astuin sisälle.

— Sinä tulit nyt jutuilleni, niinkö? kysyi Amalia, seisoen keskellä laattiaa.

— Niin tulin.

— Istu! — Hän osotti sormellansa lawitsaa pöydän edessä.

Minä istuin kohta.

Sitten otti Amalia hyllyltä wadin, joka oli täynnä naurishauwikkaita, ja toisen wadin, jossa oli suolatuita sieniä, laski wadit pöydälle, taittoi yhden reikäleiwän kahdeksi ja pani leiwän puolikkaat pöydälle, sanoen: Ota ja syö!

Minä panin käteni ristiin, siunasin hiljaa ja aloin sitten syödä leipää ja naurishauwikkaita. Sieniä en uskaltanut maistaa, kun en ollut kenenkään nähnyt niitä syöwän.

Amalia katseli syöntini laatua ja sanoi:

— Syö sieniä myöskin, maista edes!

Minä en uskaltanut olla maistamatta, waan otin sienen käteeni ja söin. Mutta sepä ei hullummalle maistanutkaan. Söin yhden, söin kaksi, jopa kahdeksan kappaletta niitä söin, ja kehuen sieniä makuisiksi lakkasin syömästä.

— Kiitoksia paljon ruoan edestä! sanoin siirtyen pois pöydän luota.

— Niin, kiitos kiittämästäsi! Mutta minä sanon, että sienet owat hywiä syödä, waikka Limingan ihmiset ylenkatsowat niitä. Sano nyt kotonasi, kun menet, että olet eräkkään töllissä suusi sienillä saastuttanut. Sano myös waarillesi terweisiä, että hän käy minun luonani ennen kuin kuolee, sillä minulla on sana sanottawa hänelle. Ei mitään pahaa, ainoastaan hywää. Meillä on waan jotakin, joka tarwitsee tulla selwille, ennen kuin toinen meistä kuolee. Lupaatkos sanoa?

Minä lupasin.

— Niin, lapsi, nyt saat mennä karjasi luokse ja saat wapaasti iloita nuoruutesi kukoistuksessa. Minä en tahdo olla koskaan paha lapsille, waikka en kärsi heidän ylimielisyyttänsä, ja kun en minäkään tee pahaa, niin minä tahdon rauhan myös itselleni.

Minä pyysin anteeksi kaikkein toistenkin puolesta eilispäiwän myllistyksen ja sen, että uhkasimme käden katkaista.

— Älä semmoisia huolehdi! Kyllä minä sen arwasin, ettette olisi kättäni katkaisseet, waan pelkäsin minä jo wähän sitäkin.

Sitten minä lähdin ja menin karjani luokse.

Kosmaskosmatta suku.

Wälikäräjät.

Oli kerääntynyt useoita isonlaisia asioita, jotka eiwät salllineet odottaa syksyllä istuwia lakimääräisiä käräjiä, ja

toimitettiin sen tähden wälikäräjät. Ne määrättiin pidettäwäksi meillä. Noin wiikkokausi jälkeen minun käyntiäni eräkkään luona alkoiwat käräjät ja kestiwät kaksi päiwää. Meidän kauan aikaa joutilaana seisonut sali laitettiin sellaiseen kuntoon, että siinä woitiin oikeutta istua; tuomarit kirjurineen tuliwat kaupungista jo ehtoolla ennen kuin käräjäin piti alkaman. Niinä päiwinä ei minun tarwinnut olla paimenessa, waan sai sen tehtäwän yksi meidän piioista. Minäkin olin saanut haaston käräjiin.

Jopa walkeni tuo oikeuden aamu ja ensimmäiseksi otettiin esille Jaakko Helmikankaan julma asia. Häntä näet syytettiin warkaudesta ja isänsä pahoinpitelemisestä. Kalpein kaswoin, muuttuneella muodolla, wangin-puwussa ja raudoissa astui Jaakko oikeuden eteen samassa huoneessa, jossa hän oli ensimmäisistä, waikk'ei juuri syntymä-wuodestansa asti temmerellyt. Ehkäpä jotakin oli noissa seinissä wielä jälellä, joka wiatonta lapsuuden aikaa hänelle muistutti. Horjuen astui Jaakon isäkin saliin. Hänen rinnassansa oli ijäti pysywäinen muisto poikansa, hänen ainoan poikansa kowasta saappaan kärjestä. He oliwat molemmat onnettomat. Minäkin puhuin sen kuin tiesin, waan en saanut walaa tehdä. Toiset ne todistiwat walansa päälle ja tuomio lankesi:

Korkein ruumiin-rangaistus ja kuuden wuoden wankeus.

Horjuen astuiwat molemmat, isä ja poika, ulos salista ja Helmikangas pyysi wettä juoda. Hän sai ja tarjosi Jaakollensakin ja niin he molemmat ikuisen eromaljansa joiwat. Niin, ikuisen eromaljan! Sillä häbin tuskin ennätti ukko istumaan tuolille, joka oli porstuassa, kun hänen elämänsä lanka oli katkennut. Niin kauan kesti hänen rintansa hengen-huo'untaa — poikansa tuomioon asti.

Ei Jaakkokaan tullut pitkä-ikäiseksi. Hän tunsi nyt katkerasti, kuinka wäärin oli elänyt, ja sielun tuskat masensiwat hänen muutoinkin heikon terweytensä. Linnassa odottaessansa howioikeuden päätöstä asiassansa kuoli hänkin.

Mutta wielä sananen wälikäräjistä. Ennenkuin oikeuden herrat meiltä lähtiwät, katseliwat he meidän peltojammekin ja toiwottiwat wiljaista wuotta. Tuomari oli erittäin hywäluontoinen mies ja puheskeli isäni kanssa paljon moninaisista. Usein, kun hän puhui hiljaa, katsahti hän minuun päin, jos satuin läheisyydessä olemaan, ja minä kuulin hänen sanowan isälleni: Teettekö sen?

Isäni lupasi tehdä niinkuin tuomari oli sanonut.

Asiat owat monenlaiset. Tuo oikeuden herra oli tehnyt selwän monesta pimeästä asiasta meillä ja maksanut, niinkuin laissa seisoi ja ihminen woipi käsittää, kullenkin töidensä jälkeen. Minä sain myöskin tuomioni: minun hän määräsi Ouluun, ensimmäisenä päiwänä Syyskuuta astumaan kouluun.

Neljäskolmatta luku.

Uutta kohti.

Joutuin, joutuin, Heikki, kaikki reilaan! Meidän täytyy wielä tänä iltana olla kaupungissa, sanoi isäni minulle Elokuun wiimeisenä päiwänä, kun päiwälliseltä päästiin.

Äitini oli laittanut kaikki waatteeni pieneen arkkuun hywään järjestykseen ja näytti olewan entistänsä nuorempi näköjänsä. Hän ehkä oli iloinen siitä, että minua lähdettiin kouluun wiemään.

— Kumpa hänestä tulisi pappikaan, niin ei se sitten olisi turha kustannus, sanoi waarini haukotellen penkillä. Minä

kasasin pikku tawaroitani ja kaperrus-kalujani talteen poissa-oloni ajaksi.

— Pappiko! lausui siihen isäni. Onko papiksi pääseminen ainoa elämän ehto?

— Niin, kelläs sen helpommat päiwät on, arweli waarini. Siinä minä tein hullun kaupan, kun en lukenut itseäni papiksi niillä rahoilla, jotka join. Olisinhan minä woinut olla niin hywin rowastinakin, kuin rowastin renkinäkin.

— Niin, wastakos hawaitsette, kunnian-arwoinen appi, sanoi isäni.

— Wasta niin, waan kyllä se ehkä on jo liian myöhäistä.

— Melkein se sitä lienee, sanoi isäni wähän naurahtaen.

Pian olin minä täydessä reilassa lähtöä warten ja hewonen oli waljaissa pihalla odottamassa. Wierimän ukkokin sattui olemaan meillä juuri samana päiwänä, sillä hän oli päiwätöitä maksamassa. Kun ukko sai kuulla, että minua wiedään kouluun, huudahti hän:

— Ohoh! wai kouluun. No, sehän hywä on. Ei suinkaan wielä tiedetä, miksi herraksi aikoo tulla.

— Ei tiedetä, tulleeko tuosta mitään, waan joutaahan oppia edes aa:n ii:stä täsmälleen eroittamaan. Maan työtä hän on jo nähnyt tehtäwän ja kyllä hän siihen lisää oppii sitten kuin woimia tulee, sanoi isäni.

— No niinhän se nyt onkin, waan kyllä se koulukin paljon maksaa ja hukkaan se kustannus koulun käynnistä menee, jos ei herraksi meinaa tulla, sillä wirkamiehen-palkallahan wasta koulun kustannukset palkitaan, arweli Wierimän ukko.

Minä istuin kääsyihin isäni rinnalle ja sanoin jäähywäiset kaikille saapuwilla olewille. Äitini puristi kauan kädestäni, wedet silmissä seisoen kääsyin astimella. Yksi jupisi yhtä, toinen toista yhteen ääneen, että, waikka minulla olisi ollut wiisi paria korwia, en sittenkään olisi selwään kuullut niin sekaista puhetta.

Wihdoin jouduimme matkalle. Isäni ajoi hiljallensa lii-

naharja ruunallansa ja hajoitti puheillansa minun mietteeni. Mitä mietinkään, jota hajoittaa tarwitsi? Minä mietin sitä turhaa rahan kulutusta, jonka koulunkäynti tuottaisi, ja luulin äitini kyynelten osottawan häwiön pelkoa.

Me ajoimme jo Limingan isolla niityllä. Sitä katsellen sanoi isäni:

— Tarwitsis paremmin ojittaa.

Kowa maantiehän siitä kulki. Olinhan pimp-pamppala-nippuineni siitä kerran juossutkin, olinhan muutamia kertoja sitä jo hewosellakin ajanut, mutta suo siellä, wetelä täällä, äärin wierin pehmeä, siis parempi ojitus tarpeen.

— Woisinhan minäkin auttaa ojituksessa, sanoin minä, sillä minä tiesin, että isäni tahtoi sellaista sanaa. Olihan meillä pitkä osa tuossa äärettömän awarassa pajupensaiden kotomaassa.

— Niimpä niin, waan ensin opit jotakin tietämään, sillä Suomen maalle uusi aika koittaa.

— Mikä uusi aika se on?

— Se on walon aika. Suomi on paljon takapajulla monen ulkomaan suhteen. Enkö minä sitä tietäisi, kun olen niin paljon ulkomailla kulkenut. Mutta kyllä täällä pohjaisessakin, waikka hiukan hiljemmin, lämpimämpäin maiden rientoja toimeen pannaan, ja kun ne kerran jalan sijan täälläkin saawat, niin ei niitä pane pakkainen — minä tarkoitan henkisiä, siweellisiä rientoja. Siis koeta sinäkin parastas, poikani, ei oppi ojahan kaada eikä tieto tieltä työnnä.

Nyt heräsin minä juuri kuin unesta, kuultuani tuon sananlaskun. Mikä ikuinen wiisaus löytyy meidän sananlaskuissamme! Nyt käsitin minä, mitä oppimisella tarkoitetaan, nimittäin ettei ojaan kaaduta eikä tieltä horjahduta, ja woihan oppinutkin työtä tehdä, waikkapa kyntääkin. Nyt käsitin minä, mitä warten wirkamiesten täytyi olla oppineita. Arwattawasti sen tähden, ettei heidän tarwitse tiedon puutteessa häilyä oikealle ja wasemmalle, waan pysyä asioissa kes-

kikohdalla ja ohjata kansan kulkua ja heidän erhetyksiänsä oikoa.

Isäni huomasi pian muutamista sanoistani, että olin oikein arwostellut, ja rupesi hän nyt minulle wapaasti juttelemaan uusista keksinnöistä maanwiljelyksenkin alalla, joita ei wielä montakaan Suomessa käytetty, waikka sanomalehdissä luettiin niitä ulkomaalla löytywän. Pian oliwat Suomalaisetkin niihin tutustuwat.

Isääni kuullen ja hänen sanojaan miettien oli melkein huomaamattani matkamme kulunut, sillä hepomme oli oiwallinen ja nopsajalkainen, ja niin saawuimme Ouluun.

Kun olimme ajaneet Limingan tullista tuohon Oulun läänin pääkaupunkiin, ajoimme wieläkin hitusen pitkin kaupunkia ja pysähdyimme Isolla uudella kadulla erään matalan, wiheriäiseksi maalatun talon kohdalle. Siinä ohjattiin hewonen hiljalleen portista sisälle. Isäni päästi hewosen aisoista ja asetti sen syömään kärryistä ewäsheiniänsä. Tämän tehtyä astuimme porstuaan. Porstua oli melkein pimeä, warustettu kun oli waan pienellä, kolmiruutuisella akkunalla owen päällä, ja päiwä oli juuri laskenut. Hämärässä haparoitsimme owea, josta sisään astuimme. Wihdoin moneen paikkaan turhaan siweltyämme ja seinähirsiä tapailtuamme, löysimme owen. Waan kuinka nyt ällistyimme, kun ei awainta owessa ollutkaan! Isäni kolkutti hiljaa owea ja niinkuin kaukainen kaiku kuului wienosti ihmis-ääniä jostakin päin, juuri kuin haudan sywyydestä. Oli aiwan mahdoton tarkimmankin korwan huomata, mistäpäin äänet kuuluiwat. Owi ei kuitenkaan au'ennut. Isäni kolkutti uudelleen, ja sama aaween-tapainen kaiku uudistui myöskin, waan owi ei au'ennut. Nyt loppui isäni kärsiwällisyys ja hän karjasi woimansa takaa, äänellä, joka olisi ollut kyllin woimallinen yli meren kohinankin kuulumaan: Tuo Jerusalemin pimeys, mikä näissä kurjissa hökkeleissä sitten wielä onkin!

Se teki waikutuksensa. Aiwan toiselta puolelta porstuaa

au'aistiin owi ja wahakynttilä jalkoinensa ja käsi pistettiin owen raosta porstuaan ja sanat kuuluiwat:

— Älkää nyt kuitenkaan sinne menkö, jos kukakin olette!

Nyt huomasimme, että olimme yrittäneet pyrkiä talon ruokasäiliöön, joka oli porstuaan laudoista laitettu, ja jos wielä olisimme hiukan siwuuttaneet, olisimme olleet toisen hullun tien suulla, nimittäin winttiin menossa.

Kirkkaassa wahakynttilän walossa astuimme reippaasti päämaalia kohden ja astuimme owesta sisälle. Nyt näimme, että seisoimme entisen Limingan ruustinnan edessä, joka wieläkin wahakynttilä kädessä wakaisesti meihin katsoen keskellä laattiaa seisoi. Samassa tuliwat ruustinnan tyttäretkin siihen.

— Antakaa anteeksi, kunnian-arwoinen ruustinna, waikka wähän tulistuin, kun pimeyden tähden en tiennyt, mistä sisälle päästä, sanoi isäni.

— Se on hywin ikäwää, wastasi ruustinna, kun on niin kummallisen kolkoksi nuo porstuat rakennettu. Luulisihan niiden samalla waiwalla suuremmankin akkunan saaneen, waan kyllä se ehkä on wähän siitäkin syystä, ettei waras niin oistonaan, owen kiinni pantua, pääse porstuaan.

— Kyllä se niin on, mutta outo woipi sellaisessa pimeydessä pian nenänsä taittaa ja tulla wieläkin oudommaksi, arweli isäni.

Nyt päästiwät ryökkinät aika naurun. Ruustinnakin naurahti wähän, waikka wanhuus ja pitkänlainen elämän kokemus ei enään sallinut hänessä ison naurun sijaa puheesta syntyneille, tapahtumattomille warjokuwitukfille.

Kun olimme istuneet, käwi yksi ryökkinöistä, jonka minä entiseltä wanhimmaksi tiesin ja Annan nimellä tunsin, asettamassa kynttilöitetyn lyhdyn porstuan seinään. Wähän sen jälkeen meni isäni ulos ja toi minun waate-arkkuni ja ewässäkkini sisälle.

Pian oliwat ryökkinät laittaneet, yksi tulen kakluuniin, toinen posliinit pöydälle, kolmas leipurinpuodissa käynyt.

Sitten he jotain muutakin puuhaa pitiwät, ruustinnan isäni kanssa tarinoidessa, ja kaiken seurauksena tulikin teejuomingit. Siksi oli kolmihaarainen, hopeankarwainen kynttiläjalka sytytettyine kynttilöinensä keskelle pöytää asetettu. Tämän ihanan walon heijastaessa loin silmäni salin peräseinään ja näin siellä riippuwan rowasti-wainajan kuwan, sekin wanha tuttu minulle entisiltä pienuuteni ja köyhyyteni ajoilta.

Mielestäni oli monta maailmaa yhdessä maailmassa, kun isäni isäntäwäen kysymyksistä innostuneena jutteli meri- ja maaretkistänsä, meidän kaikkien kyyhkyisen hiljaisuudessa kuunnellessa. Usein oli jo mielestäni ihan wiimeiset sanat isälläni suussa, sillä luulin kaikki maailmat ja maailmain asiat jo olewan lopussa; mutta silloin taas ruustinna uudelleen pyysi tarkempaa selitystä hänelle näkemättömistä maan paikoista ja jälleen awautui eteemme uusi näkö-ala. Minusta se tuntui juuri kuin nuo etäiset seudut eiwät olisikaan olleet koko meidän maapallollamme, waan äärettömässä awaruudessa, ehkäpä tähtien tuolla puolen. Sillä minä ja ainoastansa minä yksin siinä seurassa en ollut ensinkään maantiedettä lukenut. Jos olisi Aasiaa tai Afrikaa aiwottu sinä iltana ruweta lautaselta syömään maidon kanssa tai Eurooppaa syömään teeleipänä, olisin ilman kieltämättä ollut walmis siihen.

Teeweden juotua läksi isäni kotimatkalle, jättäen minun Jumalan haltuun ja ruustinnan hoitoon.

Viideskolmatta luku.

Ensimmäinen yö ja ensimmäinen lukukausi.

inä sain asunnokseni erään pienen ja siewän nurkkakamarin, jossa oli kaksi akkunaa, toinen waltakadulle, toinen poikki-kadulle. Siinä oli huonekaluina pieni piironki, yhden-maattawa sänky, pöytä, kaksi tuolia ja kirjahylly. Jo samana iltana saatettiin minä tuohon uuteen asuntooni. Sanaakaan puhumatta istahdin minä tuolille pienen pöydän eteen, jolla kynttilä paloi, ja katselin ympärilleni. Olin näet jätetty yksinäisyyteen ja luulinpa owenkin olewan wahwasti kiinni, kuni wankilan konsanaan. Hetkisen hiljaisuudessa mietittyäni ja katseltuani uutta olopaikkaani, kuulin minä toisesta huoneesta pianon soittoa. Haluni hehkui nähdä sitä likeltä, waan kun owea lähestyin, palasin aina takaisin, sillä en tahtonut heitä häiritä ja luulin, etten saisi ilman luwatta jalallanikaan yli kynnyksen astua. Pianon soitto lakkasi wäliin ja alkoi taas uudelleen. Loma-hetkinä istuin minä miettien, waan kun soitto alkoi, oli täytymys lähteä liikkeelle — minun oli perin mahdotonta soiton aikana istua. Tällaisessa tilassa olin kumminkin puolentoista tuntia arwiolta.

Wihdoin au'aistiin oweni ja minä käskettiin illalliselle.

Kuka arwaa ihastukseni, kun sain seurata ruustinnan perhettä ruoalle samaan pöytään. Minä ajattelin itsekseni, syödessäni: minusta tehdään kohta ensimmäiseksi syömään oppinut ja sitten wasta luku-oppinut.

Kaikkein waikein temppu oli minulle syödessä weitsien ja kahwelien käyttäminen enkä niiden asettelemiselta ehtinyt täysin määrin syömäänkään. Kuitenkin astuin kiitollisella mielellä pois toisten mukana pöydän luota.

Ehtoorukouksen pidettyä, jossa kaikki ruustinnan lukiessa

olimme seisoneet, astuin jälleen kamariini, ihmetellen sitä, että nyt jollakin tawalla olin ruustinnan perheen jäsen.

Päämastus oli mielestäni se, että minun tieni kulki salin kautta ulos. Mieluummin olisin suonut, että olisin kamaristani päässyt suoraa porstuaan, sillä en olisi tahtonut tuota hywin siistittyä salia porstuani jatkona käyttää.

Plits plats, tararaaraa! kuului ehtimiseen kadulta maatessani, waikka meillä oli jo kaikissa huoneissa hiljaista kuin haudassa, ja yöleponi tahtoi olla tukala saawuttaa. Waan olikos ihme, jos tuo lakkaamatoin plits plats hewosten kawioista ja tararaara kärryistä kadulla myöhään yöhön asti kuului, kun oli huomispäiwänä tuo lapsille tärkeä päiwä, jolloin koulut awattiin ja jokki kaikkien kouluun aikowien wälttämättömästi täytyi saapua kaupunkiin. Kun en muutoinkaan niin helposti unta saanut oudossa huoneessa yksinäni ja kärryn-ajajat ehtimiseen lewottomuuttani lisäsiwät, nousin ylös, raotin akkunan warjostinta ja näin, että kuu himmeästi kaupunkia walaisi. Pitkin waltakatua näkyi matkalaisia täysissä tamineissa, kärryissä istuen, eteenpäin pyrkien. Huwikseni katselin minä sitä, ja matkustin mietteiden waltakuntaan, jossa tutkin kaikkia ennen tapahtuneita asioita ja haawekssin tulewia. Ennen kuin huomasinkaan, nukuin tuolille akkunan pieleen.

Wihdoin herätti minut yöwartia, kun hän kadulla huusi: Kello kaksitoista lyön', kaksitoista lyön'! Minulle teki melkein ilkeätä tuo yötinen wartian huuto. Minä katsahdin kadulle ja näin kaksi yöwartiaa käwelewän, pitkät puukanget olalla, ja menin hywin liukkaasti sänkyyni, sillä minua hiukan peloitti, jonka minun häpeäkseni täytyy tunnustaa. Toisissa kadun kulmissa uudistiwat wartiat jälleen suurella äänellä huutonsa, mutta wiimein eteniwät niin, ett'ei kuulunut muuta kuin kaukainen kaiku heidän äänestään hiljaisessa yössä.

Uni oli nyt kuitenkin paennut kauas minusta ja taas sai tunti kuluneeksi. Surkiasti kuului torwen toitotus tornissa yhden kerran, eikä kauan kestänyt, ennenkuin jo samat saikka=

niekat oliwat huutamassa akkunani takana. Silloin he kehuiwat kellon yhtä lyöneen.

Tuosta sain minä uutta miettimisen ainetta. Minä ajattelin tuota huutamista aiwan tarpeettomaksi, sillä jos wartiat huusiwat sen merkiksi, että oliwat walweella sekä että ihmiset yön pimeydessä tietäisiwät, mitä kello oli, ilman omiin kelloihinsa katsomatta, niin oli se kuitenkin yhtä waarallinen kuin hyödyllinenkin. Siihen tottumattoman yölepo tuli näet häirityksi ja pahantekijät, joita heidän myöskin oli määrä silmällä pitää, osasiwat hywin tuota tawallisessa rajoituksessa olewaa kulkua ja huutoa wälttää ja tietysti he ani harwoin joutuiwat heidän käsiinsä.

Aamu-yöstä nukuin ja heräsin wasta kuin herätettiin. Minun piti warustautuman taisteloon, jota en ollut ennen koettanut. Pian olinkin walmis lähtemään taistelutanterelle.

Ruustinnan seuraamana astuin aamulla kouluun, jonne saapui lapsia hywä joukko, kaikilta ilmoilta tulleita. Minäkin sain näyttää lukutaitoani ja nimeni kirjoitettiin talteen wastaisen waraksi. Pian saimme mennä pois ja annettiin lupa lewätä koko päiwä, waan huomenna piti wälttämättä saapua jälleen.

Minä huomasin, että olin myöhästynyt ja liian paljo warteni wenähtänyt, sillä minut kirjoitettiin wasta-alkawien lukuun ja siis kaikkein alhaisimmalle luokalle, johon muutoin kirjoitettiin enimmäkseen kahdeksan- ja yhdeksän-wuotisia. Minun maine- ja ikätodistukseni osotti sitä wastoin, että pian täyttäisin kolmetoista wuotta. Olisin melkein antanut ikäni lyhentää ja itseni pienentää, jos se olisi ollut mahdollista. Aika-lailla minä suuruuttani häpesin ja pelkäsin toisten, nuorempain kumppanieni wähitellen rupeawan minua isäksensä sanomaan. Kuitenkaan en woinut kohtaloani toiseksi muuttaa, waan täytyi minun olla niin wanhana ja suurena kuin olin — pienennyskonstit kun oliwat niitä tarwittaessa kuiwaneet kuin lasareetin suurus, niinkuin maalla sanotaan.

Ei ollut muuta neuwoa siis, kuin ruweta käyttämään

totuttua keinoani ahkeruutta ja koettaa päästä toisten, ennen ehtineitten jälille. Se auttoikin. Alku aina hankala, ahkera se woiton saa, sanoi usein opettajamme koulumaisteri. Hän oli huomannut tarkoitukseni, waikka kohta maantiedettä lukiessani ja karttaa tutkiessani luulin wälistä pääni sekaantuwan. Olin usein tuntewanani kuumain maiden auringon korwiani polttawan ja kuiwain, kuumain tuulten henkeäni salpaawan, sikst kuin se taas jäähtyi kylmäin maiden merillä ja jäämuorilla.

Niin hywin kartassa, maantieteessä, katekismossa, Piplian historiassa ja luwunlaskussa, kuin myös kirjoituksessa, edistyin minä siihen määrään, että jo ennen joululupaa maisteri eräänä päiwänä sanoi: Ei sinun tarpeen wuoksi enään tarwitsisikaan olla ensi luokalla, mutta odotahan joululupaa, saat kewät-lukukaudeksi mennä toiselle luokalle.

Kuudeskolmatta luku.

Asemani ruustinnan perheessä ja joululupa.

Ruustinnan poika oli jo aikoja sitten päässyt wirkamieheksi ja ainoastaan tyttäret oliwat hänen luonansa. Niin oli ruustinna melkein kuin pojaton. Tosi-olossa olin ruustinnan perheessä hyyrillisenä, asuen heillä maksua wastaan. Ruokaa tuotiin minulle kotoa, waikka se heillä walmistettiin ja minä sain syödä heidän pöydässänsä. Mutta wieläkin täydellisemmässä tosi-olossa olin minä ruustinnan poika ja oikea lempilapsi ja hänen tytärtensä weli. Ei äidillisempää hoi-

toa näet kuin minä pruustinnalta sain, eikä sisarellisempaa lempeä kuin hänen tyttäriltänsä nautin, woi mikään oikea sukulainen, äiti tai sisar, antaa. Älköön tämä kuitenkaan millään muotoa oman äitini kirkasta kuwaa himmentäkö, sillä waikka heitä parhaimpina ihmisinä mailmassa rakastin, niin ei se laisinkaan wähentänyt rakkauttani oikeita wanhempiani kohtaan.

Kun isäntäwäkeni teki minulle sellaisia, joita minä en heiltä waatinut, niin tein minä myöskin sellaisia, joita he eiwät minulta waatineet. Minä hakkasin heille puita, ha'in wettä ja juoksin puodissa ryökkinäin asioilla, sillä heillä ei ollut warsinaista piikaa, kun heitä oli neljä naisihmistä ja he oliwat jääneet rowastin kuoltua melkein tyhjälle pussille, ainoastaan pienellä eläkkeellä. Tosin heillä oli eräs elähtänyt waimo, joka kotonansa asuen käwi heitä aina auttamassa, niinkuin pyykillä, juoman-panossa, laattioita pesemässä j. n. e.; mutta luulenpa waan, että awuliaisuuteni oli heille mieliksi ja eduksi.

Jopa jouduimme joululuwan saaneeksi, noin wiikkoa ennen joulua. Samalla sain minä myöskin eron ensimmäiseltä luokalta ja niin oiwallisen todistuksen, että sitä kelpasi näyttää waikka kenelle. Melkein olin hypähdellä tuon lapun saatuani, siihen määrään olin wielä lapsellinen, waikka olinkin monta myrskyä maailmassa nähnyt, monta kowaa soutanut. Mutta lapsella on kuitenkin lapsen mieli, ja se sallittakoon, sillä liian aikaisena ollen woi pian tulla ylpeyden sarwesta kiinni tarttuneeksi ja ehkä sitten korkealta pudoten taittaisi niskansa.

Isäni saapui kaupunkiin samana päiwänä kuin koulut suljettiin. Minä pyysin ruustinnan tulemaan kanssani maalle, isäni tahtoi häntä myöskin. Ryökkinät oliwat päättäneet mennä jouluksi Haukiputaalle sukulaisten ja tuttawien luokse, jonka wuoksi heitä emme pyytäneetkään. Minä laitin itseni walmiiksi lähtöön ja aukasin waate-arkkuni. Isäni kurkisti siihen ja näki siellä sellaisia, joita hän ei odottanut minulla löy-

tywän. Hän luuli minun liinawaatteeni olewan kaikki likaisina, mutta kaukana siitä. Ne oliwat ruustinnan toimesta puhdistetut ja ryökkinät oliwat neuloneet minulle lisää paitoja omasta kankaastansa ja wielä panneet niiden päälle kiiltosilitykset. Wieläpä olin saanut sukkiakin, jommoisia ei meillä kotona ollutkaan, ne niin siewiä. Nämät oliwat annettu minulle joululahjaksi.

Nyt emme joutaneet paljon siekailemaan, sillä minun oli joutuminen isän mukana pois kaupungista. Isäni aikoi tulla takaisin kaupunkiin wielä ennen joulua Tuomaan markkinoille. Paras oli kaikkien oikein ajattelewain mielestä, että koulunuoriso mahdollisuuden mukaan toimitettiin pois markkinain jaloista, näkemästä sitä pahaa esimerkkiä, jota markkinat tawallisesti synnyttäwät. Syksymarkkinat olinkin nähnyt ja joukon toisensa perästä humalaisia ja tappelukiihkoisia, siis en lukua pitänytkään markkinoiden näkemisestä. Olinpa senkin nähnyt, kuinka markkinoille kerääntywät mustalaisjoukot pitäwät hewossotaansa. Aiwan tyynellä mielellä ja suloisilla koti-unelmilla warustettuna istuin sen tähden isäni rekeen, joka taaskin liinaharja-ruunan wetämänä kiidätti meitä edelleen.

Ruustinnan oli muutamain wäliin tulleiden asioiden tähden mahdoton lähteä Liminkaan. Juuri meidän lähtöä tehdessä, sai hän kirjeen welipuoleltansa Simosta, jossa tämä ilmoitti tulewansa markkinoille ja sisarpuolensa luokse majaa pitämään. Siinä este, muutoin en epäile, että hän olisi mukanamme lähtenyt. Niin saawuin siewästi kotipihallemme ainoastaan isäni kanssa.

Kaikkien silmät oliwat minuun päin käännettynä ja enin osa kotini wäestä haeskeli siewiä lauseita suuhunsa minua puhutellessansa. Minä huomasin selwästi, että he luuliwat minun persoonani jo omiwan kokonaisen kasan herraa.

Ensimmäinen toimeni oli tarinoida äitini kanssa. Minä juttelin hänelle kaikenlaisia tapahtuneita wiimeisen syksyn yksityis-seikkoja ja sain hänen wälisti oikein hywästi nauramaan.

Mutta hänpä wuorostansa sai minun ihmettelemään, kun hän syksyn hawainnoitansa minulle kertoi. Muun muassa hän sanoi saawansa uuden äidin tahi oikeammin äitipuolen. Kuka oli tuo waarini morsian? Ei kukaan muu se ollut kuin eräkäs lammen rannalla, joka oli minulle sieniä syöttänyt, Tellin Amalia.

Ensiksi tuo outo uutinen minua wähän hämmästytti, mutta kun asiaa paremmin tutkin, niin huomasin, että se ei lainkaan ollut ajattelematta syntynyt. Äitini näet kertoi, että waari saapi pihan siwulla olewan pienen kamarin asunnoksensa ja ruo'an isäni pöydältä. Amalia sai samaten ruo'an talosta, waan oli hän aikonut tehdä sen edestä taloon työtä, niin paljo kuin ehtisi. Siis oli koko naimisen perustus siinä, että Amalia pääsisi pois tuosta yksinäisestä, kolkosta korwesta ihmisten ilmoihin wanhoiksi päiwiksensä — eipä hän muulenkaan koskaan ollut aikonut eräkäs-elämällänsä taiwasta tawottaa. Waarini taasen toiwoi naimisen kautta saawansa itselleen wanhoiksi päiwiksensä omatakeisen hoitajan. Hän olikin kappaleen wanhempi morsiantansa ja siis ikänsä wuoksi pikemmin hoitajan tarpeessa, kuin walittunsa. Wihdoin oli Amalia Jumalaa pelkääwäinen ihminen ja waarinikin oli alkanut sielunsa autuudesta huolta pitään. Niin ollen wanhojen awioliitolle kaikki toiwottiwat onnea.

Toinen äitini kertoma asia minua suretti. Se nimittäin, että hieroja ja unen-näkijä Saara Sulkawa oli kuollut. Hän oli löydetty kuolleena omalla wuoteellansa meidän entisessä turwetöllissämme. Kuoleman tapauksesta oli lääkärin tutkinto pidetty ja huomattu hänen kuolleen sydämen-halwaukseen. Se minusta ikäwä asia, että mummo raukka sai noin yksinänsä olla ja kuolla, waan mitäpä siihen enään woitiin. Mitä Saaraan ja hänen elämäänsä tulee, niin oli hän tehtäwänsä tehnyt, sen kun hän woinut oli. Häntä oli pidetty melkein elinkautensa typeränä ja taisi hän ollakin wähän wajawainen, mutta waikka hän oli mikä oli, enempää hän ei tarwinnutkaan, hän täytti kylläkin kutsumuksensa ja oli hiero=

misella monta kertaa päästänyt ihmisiä lapa- ja käsisäryistä. Monta kertaa oli hän uniansa kertomalla huwittanut, jospa toisinaan itkettänytkin kuulijoitansa, ja toisinaan oli hänen uniensa kautta isojakin asioita päiwän waloon saatettu. Siis, waikka hänen elämänsä oli alhainen ja himmeä maallisessa merkityksessä eikä onnetar elinpäiwinänsä ollut hänelle suosiollinen, niin se oli hänen osansa ja ehkäpä olikin taiwaallisella tuomarilla toinen silmämäärä. Hänen osansa woi kylläkin olla jalo ja loistawa Herransa luona.

Waarini ei ollut kotona minun tullessani, että olisin häntä terwehtinyt, ja päätin sen tähden käydä Korwenpäässä, terwehtimässä wanhaa ystäwääni, iso-enoani Aspelaa. Pian olinkin siellä.

Ei siellä ensinkään näkynyt jälkiä Tolpan Pirjosta ja hänen perintönsä tomusta ja homeesta. Niin oli kaikki siistiä, waikka Pirjon Katri emäntänä askaroitsi. Mutta niinhän Aspela jo aikoja ennen kehui, että oiwa waimo minulle hänen tyttärensä, waikka olisi itse ollut akka mustalainen. Kyllä se siltä näkyikin.

Aspela oli itse hiljakkoin päässyt seurakunnan wanhimmaksi ja oli ihmeissänsä siitä, että juuri hän siksi walittiin, waikka hän omia puheitansa myöden ei ensinkään ollut siihen wirkaan sowelias. Waan minä luulen hänen seurakunnan wanhimman arwon kunnialla ansainneen.

Hänen kaksoispoikansa oliwat terweet ja olipa heissä wähän ensimmäisten kaksoispoikain kuwaa. He erisiwät entisistä muun muassa siinä, että oliwat aiwan yhden-näköiset. Katrin täytyi pitää toisen kaulassa nauha, woidaksensa tuntea heitä, ja kun pojat oliwat tuollaisella merkillä merkityt, niin woi hän huoleti pitää heillä aiwan yhtäläiset waatteet.

Katri emäntä laittoi minulle ruokaa. Aspela otti esille kasan sanomalehtiä ja antoi minulle yhden käteeni, osottaen sormellansa erästä paikkaa, jossa seisoi päällekirjoitus: Limingasta. Muutoin kuului kirjoitus seuraawasti:

Tämä suuri pitäjäs Pohjanlahden rannalla, johon kuuluu wiisi kirkkokuntaa, nimittäin Liminka, Lumijoki, Kempele, Tyrnäwä ja Temmes, on seudun rikkaimpia pitäjiä. Peltoja ja niittyjä löytyy runsaasti, mutta metsät niin onnettoman huonot, että puu siellä, toinen täällä, ja nekin enimmäkseen pajuja ja pieniä koiwuja: rakennuspuuksi kelpaawia täytyy etenkin emäkirkon seurakuntalaisten wenyttää Temmeksen ylipäästä asti. Köyhää kansaa on äärettömän paljo ja niiden seassa lukuisa joukko työhön kykenewiä ihmisiä, joita täytyy elättää köyhäin kassasta. Onnetonta on nähdä, että työhön pystywäin ihmisten täytyy syödä armoleipää, mutta walitettawasti niin on, ja waikea on käsittää, mistä ensinkin se hirmuinen köyhäin paljous on tullut ja toiseksi, mikä olisi tehtäwä, että he woisiwat saada työn ansiota. Sillä enin osa köyhistä ei itsekään tahtoisi maata köyhäin kassan rasituksena, waan kun täytyy.

Kurjuutta sääliwä.

Minä olin ääneen lukenut tuon kaikki ja laskenut sanomalehden pöydälle.

— Mitäs siitä arwelet? kysyi Aspela.

— Minä arwelen, että se niin on, waan millä sitä parantaa, en kumminkaan tällä kertaa käsitä.

— Katsos tuotakin paikkaa, sanoi Aspela, näyttäen minulle erästä toista kirjoitusta, wiikkoa nuoremmassa lehdessä. Siinä luin:

Wähäisen wastinetta kurjuutta sääliwälle
Limingassa.

Suurella tarkkuudella olen lukenut kirjoituksenne, joka harwoissa sanoissansa sisältää niin paljon. Kauan olen minäkin jo ihmetellen katsellut tuota Limingan köyhä-liumaa ja luulenpa huomanneeni ne pääseikat, joista meidän köyhän kansan monilukuisuus riippuu. Ensinkin on perhehallinto taloissa niin huoletonta, että eipä juuri wiitsisi siitä kertoakaan; mutta

koska olen seurakunnan opettaja, niin pidän welwollisuutenani puhua suuni puhtaaksi. Palweluswäkeä pidetään niin huonosti silmällä, että isättömäin lasten luku wuosi wuodelta enenee ja jo ensimmäisenä talwena tulewat äidit lapsinensa seurakunnan apua nauttimaan. Huomattakoon sitten tuo Kekrin jälkeen tulewa niin sanottu römppäwiikko, tuo palkollisten rahojen surma. Silloin juowat ja syöwät ja ylellisyys-tawaroihin tuhlaawat rengit ja piiat palkkansa niin tarkkaan, että tuskin monellakaan on neljännes kopeikkaa taskussa uuteen palweluspaikkaan tultuansa. Kaunista! Mutta wielä muutakin woi mainita. Mikähän siinäkin on tarkoitusperänä, että jos muista seurakunnista tulisi kuinka paljo palweluspaikan hakijoita, niin tottapa kohta sijan saawat ja juuri nämät muualta muuttaneet owatkin ne, jotka enimmin isätöintä lapsi-liumaa lisääwät. Sillä tiettyhän se on, että ne owat paraat huliwilit, jotka lähtewät kotiseurakunnastansa liesuun. Näiden seurakuntaan ottaminen olisi mitä kiireimmittäin lakkautettawa. Muutoin siitä tulee wiimein sellaiset köyhäin markkinat, ettei hirwiämpää ajatella taida. Toimiin ryhdyttäköön mitä pikemmin kaikenlaisten paheiden häwittämiseksi. Otettakoon joutilaiden maiden päälle enemmän torppareita ja annettakoon heille niin riittäwä määrä maata, että torpparin perhe sillä woipi elää ilman seurakunnan apua saamatta. Nyt owat olot niin surkeat, että torpparienkin täytyy talwis-aikaan seurakunnan apua saada. Koettakaa, hywät seurakuntalaiset, kansan turmiota estää.

L—n seurakunnan kappalainen.

— Siit' sait, sanoi Aspela, kun olin loppuun lukenut. Sitten hän wielä ojensi käteeni lehden, aina uudemman, jossa seisoi:

Kaikella kunnioituksella koetamme tästälähin seurata neuwoanne ja parantaa niitä paheita, jotka ylimalkaan meidän piireissämme wallitsewat, ja kiitämme nöyrästi neuwostan-

ne, ijällinen pastorimme ja korkiasti kunnioitettawa opettajamme.

Limingan isäntiä.

Sitten seurasi samassa lehdessä kohta perässä:

Pastorimme on ryhtynyt kynäkäteen paheita wastaan. Pantakoon hänen neuwonsa käytäntöön, mitä pikemmin sen parempi, koko laweassa pitäjässä ja etenkin kaikki isännät innolla ryhtykööt toimeen. Tätä minäkin puolestani muistutan.

L—n pitäjään kirkkoherra.

Nyt olin minä wähän wihainen itselleni, ett'en ollut tarkemmin lukenut sanomalehtiä Oulussa ollessani.. Olin näet muiden lukujen tähden jättänyt koko syksyiset sanomalehdet lukematta. Kirjoitusten johdosta juteltuani Aspelan kanssa palasin illan suussa kotiin.

Seitsemäskolmatta luku.

Kirjawa joukko ajatuksia.

Aika rientää eteenpäin ja sillä on kiire kulku. Me riennämme ajan mukana tulewaisuuttamme kohden. Seis, aika! sanon ajalle, mutta hän on kuuro, ei hän kuule. Kun ei aika anna maata, täytyy meidän askaroida, että ajan ollessa ehtisimme. Minä istun taaskin kamarissani Oulussa, sillä joululupa on ohitse. Minä olen astunut koulun toiselle luokalle ja tietoni owat kaswamassa. Tänään on kuitenkin lupa-

päiwä ja aikaa ajatella. Minä muistelen entisiä aikoja, muistelen kodon rauhaisia lehtoja, lumipyryjä ja pakkasia ja joulun kirkkoreisuja, muistelen joulukuusia ja kynttilöitä ja waarini häitä loppiaisena. Minä ajattelen Aspelaa, ajattelen pastoria ja rowastia ja sitä, että he saarnaawat yhdennellä-toista hetkellä ja sittenkin kuuroille korwille. Minä muistelen Pirttilän Paawoa, jota turhaan kotoa tawotin, sillä hän oli mennyt maanwiljelys-opistoon. Onnistukoon hänen pyrintönsä. Wierimän ukkoa, minun ensimmäistä tuttawaani tässä elämässä, muistan, ja Lowiisaa, joka on jo muoriwainajansa kokoinen. Kaikki he owat hywiä, syntiähän tekisin, jollen heitä muistaisi. Joulumuistojeni näkymölle ilmestywät tätini miehinensä, nuot isäni sisaret ja Kyöpelin pettäneet Huopalan tyttäret. Heidän luona wanhempaini kanssa käydessäni olimme me rikkaita ja he oliwat rikkaita ja olimme siis siinä laskussa kaikki rikkaita. Mikä on rikkaus? Eikö se ole turhuus ja hengen waara. Miksi tawara on tullut opettajakseni, enkö ole köyhäksi syntynyt?

Tässä pysähdyn ajattelemaan tämän mailman ja ihmisonnen pyöriwää ratasta.

Miksi markkinamiehet owat humalassa, huutawat ja hurjasti ajawat? Waatiiko kaupanteko liikoja ryyppyjä? Kaikki kowasti ja hurjasti ajaminen kaupungin kaduilla on sakon uhalla ikipäiwiksi kielletty ja kuitenkin muuan markkinamies on, humalassa huutaen, hurjasti ajanut ja wikuuttanut ruustinnan jalan ja erinomaiseksi onneksi on sanottawa, ettei jalka katkennut. Mitä hyödyttää laki, jollei sitä täytetä?

Mikä etu-oikeus on ruotsalaisilla lapsilla suomalaisessa kaupungissa anastaa kaikkein paras mäki Pokkisen törmältä ja osottaa meille Suomalaisille matalampi ja huonompi? Minä kun olen Suomalainen, niin en kärsi, että meille annetaan huonompi mäki ja tänään kun on laskiainen, istun ennen kotona ja mietiskelen, kuin että laskisin tuosta pilkatusta mäestä ja istuisin kelkassa Ruotsalaisten nauruna.

— Heikki, Heikki!

Nyt herään minä unelmistani. Se on wieno nais=ääni, joka minulle puhuu toisesta huoneesta. Ääni on tuttu, se on ruustinnan. Minä hyppään ylös, menen kamaristani saliin, lähenen sohwaa, jonka päällä ruustinna lepää. Hän lepää — sillä hänen sääärensä on kipeä, se on sidottu.

— Heikki! Etkös mene jo, ennen kuin tulee pimeä?

— En, hywä ruustinna täti, en menekään.

— Miks'et?

— Laskekoon toiset minunkin edestäni.

— Ruotsalaisetko?

— Aiwan samat.

— Entä jos itse olisit Ruotsalainen.

— Niin menisin Ruotsiin. Taikka jos täälläkin olisin, niin pyytäisin nöyrästi saada laskea mäkeä Suomalaisten mäestä, sillä tietääkseni mäet Oulussa owat Suomen.

— Suomen mäet ne niin owat, mutta Suomalaisia net Ruotsalaisetkin owat, jotka Oulussa asuwat.

— Ja kuitenkin he häpeämättä kutsuwat itseänsä Ruotsalaisiksi, ollen Suomalaisia. Mitä, täti, tarkoitatte?

— Sana Ruotsalaiset tarkoittaa säätyperssoonia Oulussa.

— Niinpä kunniansa pitäkööt ja kaikki mäet. Minä kun olenkin maanmoukka.

— Sinä olet, Heikki, kateellinen ja pahalla hatulla tänään.

— Kunpa hattuni sellaiseksi tunnen, pysynkin kotona, silläse on putkan uhalla kielletty Suomalaisilta laskea Ruotsalaisten jäämäestä.

— Niin, ei saa mennä toisen walmiille walkamalle.

— Niin, älkööt tulko Ruotsalaiset esi=isäimme walmiille walkamalle.

— Tiedätkö, mitä Ruotsalaiset owat hywäksemme tehneet?

— Tiedän: kielensä maahamme tuoneet.

— Eikö muuta?

— Ja meidän kielemme kahleissa pitäneet.

— Niin, sinä puhut waan kielestä, waan muuta?

— Ja mäkemme anastaneet.

— Ha—ha—ha, sinä pyörit siinä mäessä kuin kärryn pyörä. Tee niinkuin tahdot! Sillä minä huomaan, että suonissasi wirtaa Suomalaisen weri.

Silloin menin minä kamariini.

Kahdeksaskolmatta luku.

Lyhyen pysäyksen merkki.

Aikoja on monenlaisia maailmassa. Mutta pää-aikoja on kaksi: sodan aika ja rauhan aika. Tähän asti olin minä elänyt rauhan aikaa; nyt tuli rauhan leutoisuudelle pysäyksen merkki. Sodan aika koitti. Kaksi wuotta olen kulkenut koulua ja suorittanut kaikki, mitä Suomen kielellä woikin suorittaa. Ruustinnan perheessä asuessani olen oppinut hiukan ruotsia ja olisin enemmänkin oppinut, jos olisin sitä halulla harjotellut. Mitään merkillisiä ei ole tapahtunut entisestä. Ainoastansa joku suomalainen koulukumppanini on tuttawakseni tullut. Kaikki entiset tuttawani Limingassa eläwät terweenä ja minä itsekin olen siellä.

Mikä nyt on? Kaikki warusteleikse — hirmun päiwät owat owella. Kukaan ei enää puhu muusta kuin sodasta. Se, kenellä pyssy, laittaa sitä kuntoon, jolla ei ole, se koettaa sitä hankkia, joka ei saa pyssyä ostaa, se katselee itsellensä jotakin muuta kättä pitempää.

Postit tuowat pahoja sanomia. Pitkä-silmällä on nähty pahoja enteitä. Merellä luowailee peloittelijat laiwain muo-

dossa. Wielä istumme kumminkin hywässä turwassa, wäylät on huonot, rannat owat matalat, meriwiitat ja reimarit owat poissa ja Marjaniemen pookista ei lähde tulijalle apua.

Oulusta tulijat kertowat kummia: Laiwat lähenewät kaupunkia hywässä järjestyksessä, wältellen siewästi kaikki karipaikat.

Maan kawaltaja, onneton, kurja, kuka lieneekään! kuuluu yhtenään — warmaankin Luodon luutsit. Oli, kuka oli, mutta tuho on tullut, mihinkäs nyt mennään!

Sydänmaan korpiin ja erämaihin kai täytyy lähteä, jääköön maat, metsät ja manteret, jääköön pellot ja niityt. Poimikoot köyhät wiljan pelloilta, tehkööt heinää köyhät tulewain aikain waraksi, me mennään, waikka kohta matkan päämäärä olis Tuonela — näin sanoiwat pelkurit, ja ne, joilla oli paljon tawaraa.

Sellaiset, jotka tiesiwät, ettei heidän waransa kannata pitkiä pakoretkiä, eiwätkä myöskään peljänneet, uhkasiwat mennä Lapinkankaalle pitkään kuuseen, kurkistelemaan, mitä Limingalla tapahtuisi.

Meidän Temmes-warrella on myöskin kiirettä — kalleuksia pannaan säilöön. Minä muistan ruustinnan perheen. Maksoi mitä hywänsä, se on pois kaupungista saatawa. Isäni on walmis heitä noutamaan ja me lähdemme kolmella hewosella.

Yhtenä wilinänä menee koiwun wesat ja pajupensaat silmissämme, meidän ajaessa, sillä me ajamme hengen edestä eikä kauan kestä ennenkuin jo olemme Kempeleessä. Kempeleestä lähtee paljo hewosmiehiä kaupunkiin, sillä sana on tullut: Tulkaa awuksi!

Me riennämme kaikella kiiruulla kaupunkiin, niin kuin waan hewoset entää. Tullaan perille. Hälinä on hirmuinen kaupungissa. Me ajamme ruustinnan asunnolle.

Täällä ollaan johonkin lähdössä, waan ei tiedetä mihin. Sillä hämmästys on wallan saanut. Me työnnämme kapineita kärryihin ja ihmiset nousewat niihin myös, mutta yhtä jou-

kosta kaiwataan, se on Anna [illegible]. Selma ja Alina nousewat rantaan [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] odotusta — Annaa ei niin. Surun [illegible] naisten, [illegible] [illegible] mielet. Siellä meren [illegible] on ja [illegible]. Rummut pärisewät, kansa liikkuu kaikella [illegible] kun [illegible]. Rummun ääni ei ole [illegible]. Ääni on minulle [illegible]. Kansa ajetaan rummulla pois [illegible] [illegible]. [illegible] ei puista, se kätkee kaswonsa ja Annaa ei niin. — [illegible] [illegible] witkaan kirweinensä, lapioinensa, [illegible], [illegible] kuuluu kaduilta ja Anna ilmestyy pihaan erään herrasmiehen saattamana. Minä katson tuota herraa silmiin ja näen hänen kaswoisissansa tuomarin kaswot, jotka tunnen [illegible]. Kaikki myöntywät neuwoomme, että mennään, ja niin lähdetään, sillä kalliimmat on pelastettu, jääköön romut. Minä katson taakseni wasta tullin ulkopuolella ja mielestäni on kaupunki niin ihana. Minä huokaan Herralle, ettei tarwitsisi nähdä maatamme ruostittawan ja häwäistäwän, eikä Turun paennutta kunniaa.

Kempeleessä täytyi huokauttaa hewosia, sillä niillä oli ylen raskaat kuormat ja kiireestä kulkemisesta ja paljosta wetämisestä oliwat ne pakahtumaisillaan. Kestikiewari oli mielestämme lewähdyspaikaksi sopiwin, ja me ajoimme siis sinne. Samassa kuin pihaan pääsimme, ajoi Tyrnäwän pappi peräs-sämme pihaan ja hänelläkin oli kääwisissänsä kaksi rouwasihmistä. Kaikki herraswäki meniwät sisälle. Minä jäin isäni kanssa pihalle hewosia riisumaan, juottamaan ja ruokkimaan. Oi, kuin oliwat luontokappaleet waahdossa! Sääli minun tuli hewosraukkoja.

Kun olimme hewosille holhousta antaneet, astuimme pirttiin. Täällä oli rahwasta kaikenmoista. Enssinnä weti huomioni puoleensa owipielessä penkillä istuwa, wanha ukko, joka saarnasi ihmisen sydämen kuwakirjasta, ja oli hänellä siinä joukko hollipoikia kuuntelijoina. Pöydän päässä istui kolme elähtänyttä miestä, enemmin isännän-näköiselle wiwahtawia, lyöden korttia. Karsinassa istui joukko naisia ja sieltä kuului

hiljainen rupatuspuhe. Minä tirkistin sinne ja näin keskellä joukkoa istuwan wanhan nais-ihmisen, joka ennusti korteista. Minä kuuntelin wähän, saadakseni tietää, mitä hän puhui, mutta puhe oli kaikkea muuta, waan ei järjestettyä. Siihen tuli miehiä weheriäisissä wöissä, linjalaiwoja ja liinaharja hewosia, waunulla-ajajia, pyssyn-kantajia, saarimaita, weden juoksuja, kuoleman hautoja, onnettomia häitä, wasikan-nahkoja, waarallisia wehkeitä, meri- ja maamatkoja, oikeushuoneita, tukussa rahaa, j. n. e.

Aikani sitä kuunneltuani, silmäsin pirtin perä-akkunan edessä seisowaa miestä, joka oli kuwien kauppias. Hän näytteli lapsille kuwaa, jossa oli kellon kuwa. Minä wilkasin myöskin tuohon tauluun ja luin siinä sanat: Hawaitse, o ihminen, sillä tuomiokello kulkee. Minä satuinkin sanomaan sanat niin, että isänikin kuuli, joka takanani seisoi.

— Se on tuomiokello, sanoi isäni ja osti sen.

Mielestämme oli pirtissä liian sekalainen seurakunta. Mentiin sen tähden takaisin pihalle ja syötiin siellä ewästämme.

Noin kolme tuntia wiiwyttyämme läksimme ajamaan. Tuomari, ruustinna ja Anna ensimäisellä hewosella, Alina, Selma ja minä toisella, ja isäni wiimeisenä. Hänen kuormassaan oli tawattoman paljon tawaraa. Ihmeeksemme ei tullut Limingan niityllä yhtään hewosmiestä wastaamme eikä jalkamiehiäkään muita, kuin tuo wanha tarinoiwa soturi Paawolasta, jonka minä yksin siinä joukossa tunsin, sillä minä muistin hänen Aspelan huwiretkeltä.

— Onkohan siellä kaupungissa linjalaiwoja? kysyi ukko.

— Kyllä kai niitä on linjassakin laiwoja, sanoi tuomari. Menisittekö ajamaan niitä pois?

— Milläpä minä niitä ajan, waan jos saisin niitä nähdä. Ehkä antaisiwat minulle wehnäkorppuja, arweli ukko.

— Mitä turhia, älkää häpeän tähdenkään menkö wihollisilta almuja kerjäämään! sanoi tuomari.

— Menenkö minä kerjäämään? Ilman pyytämättä minä heiltä korppuja saan.

— Mitä puhutte? kysyi tuomari ja hyppäsi pois kärryistä maantielle.

— Mitäkö minä puhun? Olenhan minä wanha soturi, tottahan sen werran heille teen kiusaa, että yhdet wehnäkorput saan.

— Minä en woi ymmärtää teidän ajatustanne, antakaa asiaan selitys!

— Ei mitään selitystä sellainen herra tule minulta saamaan, joka pakenee wihollista, wastasi soturi jatkaen kulkuansa ja työntäen itseänsä sauwallansa eteenpäin.

Tuomari nousi kärryihin ja taas ajettiin edelleen.

— Mikähän weruke tuokin oli! lausui tuomari.

— Se on wanha sotamies Paawolasta, sanoin minä.

Tästä saiwat he pitkiä jutun aineita, ruustinna ja tuomari. Jutut käwiwät läpi koko Suomen wiime sodan. Se oli mitätöintä kunnottomuutta ja welttoutta ja tawan takaa kuulin minä mainittawan Klingsporin nimeä. Se oli tuomari, joka puheita piti, ja toiset kuunteliwat ja wäliin keskeyttiwät. Ruustinna aina, niinkuin päätöksekfi, sanoi: Se oli mitätöntä kunnottomuutta ja welttoutta.

Wihdoinkin pääsimme kotipihallemme.

Täällä oli laitettu lämmin ruoka meitä odottamaan ja jokaisella oli kyllin uteliaisuutta kysellä meiltä uusia tietoja sodasta. Isäni naulasi tuomiokellon kuwan seinään ja alkoi sitten wäelle kertomaan, mitä hän sodasta tiesi. Hän kehoitti kaikkia mihinkään menemättä urhoollisesti odottamaan, mitä tulewa olisi. Sillä me kyllä woimme, jos pelkäämättä olemme, sanoi hän, tehdä sion aikaa wastarintaa. Me pistämme sellaisia wiisi yhteen wartaaseen.

Yhdeksäskolmatta luku.

Päiwä jälleen paistaa.

Kauas on wihollinen karkotettu rannoiltamme ja wapaasti saamme jo hengittää. Talwi on tullut. Minä tiedän jo, mitä wasten Anna ja tuomari tahtoiwat wiimeisessä hädässä toisiansa tawata. Heistä on keskellä hälinää muodostunut siewä pariskunta ja meillä on heidän häitänsä wietetty. Ruustinna asuu meillä kahden nuoremman tyttärensä kanssa. Nyökkinät neulowat ja kutowat mitä siewimpiä kankaita Oulun herraswäelle ja ruustinna opettaa köyhiä lapsia lukemaan ja tyttöjä neulomaan ilmaiseksi, sillä köyhillä ei ole waraa maksaa. Tuomari on rikas, senkin olen saanut tietää, ja hän on heittänyt pois tuomarin-wiran ja ostanut suuren talon jossakin kaukana Sawossa. Hän näet ei wiitsinyt palwella sijais-tuomarina — ennen rupesi hän maanwiljelijäksi. Huolimatta siitä, etteiwät hänen suuret sukulaisensa hywäksyneet hänen menetystään, tekee hän, niinkuin hywäksi näkee, ja elää onnellista, hiljaista maa-elämää rakkaan rouwansa keralla.

Mustia pilwiä liikkuu wielä waltiollisella taiwaalla, mutta toiwotaan kuitenkin rauhaa. Sillä aikaa pojat reippaasti äkseeraawat ja laulawat:

> Jos wihollinen rannoillemme metelinkin tois,
> Ol' walmis häntä pikaisesti pakoittamaan pois!

Jos hän uudistaisikin tulonsa ja alkaisi maatamme piirittää, niin Limingassa kumminkin oltaisiin walmiina häntä terwehtämään, sillä nyt ei kukaan pakenisi. Isäni sanat oliwat menneet läpi koko seurakunnan, että yksi Suomen mies helposti pistää heitä wartaaseensa wiisi. Kunnia olkoon jaloille Liminkalaisille siitä, etteiwät sanaansa pettäneet ja paenneet,

waan tyynnyttiwät mielensä ja oliwat kukin taloissansa, jättäen korpiin ja erämaihin menemisen toisille, jos niin halusiwat.

Wiljamme on korjattu. Sato tosin ei erittäin runsas, kuitenkin riittämään asti. Me harjottelemme ampumaan. Moni riihen-nurkka on saanut luodin poskeensa, sillä olemme käyttäneet riihien nurkkia maalitauluina ja walkoista tuohen-palasta pilkkuna ja tarkastihan meillä moni mies, moni poika osaakin ampua. On siis hywä toiwo.' Suurimmat, pulskimmat miehet owat ne, jotka palwelewat sotawäessä, wälkkywiä kiwäärejä näemme usein, etenkin pirteissä, sillä ulkona on kylmä. Wanhat soturit katselewat ilomielellä nuoria, uljaita sotapoikia, ja itarat talon-isännät raapaisewat korwallisiansa ja sanowat: Sotamiehen palkka on ylen kallis, kunpa kelpaisiwat isännät itse äksieeraamaan, ett'ei tarwitsisi maksaa toiselle.

Sanomalehtiä luetaan ahkerammasti kuin ennen, sillä uutisille ollaan erittäin kärkkäitä. Uusissa sotilaissa löytyy runsaasti opin-intoisia, jos paljon haluttomiakin ja wetelehtijöitä. Ne, jotka eiwät anna welttouden wallita, ryhtywät johonkin toimeen, mikä lasten opetukseen, mikä mihinkin keweään työhön, mutta ani harwa oikeaan talonpoikaiseen, raskaaseen työhön. Siitä nurisewatkin muutamat talonhaltiat, peljäten heidän unehuttawan työwoimansa ja jääwän sotilaswiran loputtua wirattomiksi herroiksi. Jopa muutamat uskaltawat mennä niinkin pitkälle, että pelkääwät heidän wanhana joutuwan nälän-näkijöiksi. Olisihan se surkeata, mutta lienee siinä hiukan tosiperääkin, sillä se on paha asia maalla asuwille, jos ruumis totutetaan pois maan-työstä.

Mutta minä jätän pelkojen ajan ja menen joku wuosi eteenpäin. Silloin olemme selwässä rauhassa, waikka tosin jyskeiden muisto wielä korwiamme kuumottaa. Katsokaamme, mitä tuttawakunnassani on huomattawaa.

Menemme ensin Wierimälle.

Helläsydäminen ukko on näinä raskaina aikoina huolestunut ja saanut puolen päätänsä paljaaksi. Jos kenelle, niin

on sanoma rauhasta juuri hänelle semmoinen ilonsanoma, että nuortuwansa ukko siitä luulee. Lowiisa on jo täysi ihminen ja tekee wielä työtä isänsä kanssa torpan wainioilla ja huoneissa.

Aspela on ostanut itsellensä toisen talon entisen lisäksi ja hallitsee nyt molempia. Sodan puuhista huolimatta on hän wiljellyt maata uutterasti ja hywin edistynyt. Hänelle on onni ollut myötäinen, niinkuin toimelliselle tawallisesti. Karjan enentämisessä ja woin walmistamisessa puuhataan Aspelan taloissa. Woin walmistamista wasten on Aspela toimittanut weiwikirnun ja on Aspelan emäntä ruwennut kirnuamaan kylmiltään, heittäen pois tuon tyhmän tawan, että päällispönttöjä saunassa palwata, niinkuin muilla Limingan emännillä tapa oli. Tästä saa hän tosin toisilta hienoja irwistyksiä, sillä toiset emännät luulewat Aspelan emännän woimäärässä leiwisköillä häwinneen.

Pirttilän talossa on pientä riitaa Paawon ja hänen sisarensa wälillä. Paawo on palannut maanwiljelys-opistosta ja ruwennut antamaan sisarellensa neuwoja karjan hoidossa, sen mukaan kuin on siellä nähnyt. Mutta sisar kun on wanhoillaan olija, ei tahdo entisestä tawasta luopua. Paawo saa kuitenkin isänsä kanssa sisarestansa woiton, sillä sisar uhkaa mennä maanwiljelys-opistoon karjakko-oppilaaksi, muka Paawolle harmia tehdäkseen. Kuitenkaan hän ei mene, waan tekee niinkuin weljensä häntä neuwoo.

Muuten on tullut koko seurakunnassa yleiseksi tawaksi, että olkoon köyhä tai rikas, niin kahwipannun täytyy olla melkein aina puolitiestä porossa. Hiiliä aina karhotaan ja häkää huoneeseen saatetaan ja oiwalliset rukiit ja ohrat kahwia wastaan waihdetaan.

Kolmaskymmenes luku.

Helmikankaan talo ja asukkaat.

Helmikankaan talo lähellä Temmesjokea: Iso piha, pitkä asuinhuone-riwi. Asuinhuone-riwin toisessa päässä joelle päin on sali, toisessa päässä pellolle päin pirtti, wälissä on kolme kamaria, kyökki, iso porstua, josta käy' owi joka huoneeseen. Talliriwi: talli, samassa jaksossa kaksi aittamaista huonetta ja jatkona kolme heinäwajaa, joista kahdessa pidetään kaikenlaista. Nawetta, toinen pää harmaa, toinen uudenpuun walkoinen jatko: siinä on sijaa wiidelle-kymmenelle lehmälle. Lammasnawetta, erillään nawetasta: sijaa sadalle lampaalle. Toinen asuinhuone-riwi: yksi pieni kamari, pesutupa ja wieressä karjan weden lämmityshuone. Aittariwi: pellolla kappaleen matkaa karjakyökistä: neljä isoa aittaa wierekkäin ja niiden takana isonlainen kiwi, jonka Jaakko Helmikangas-Oinosen raha-arkku on tehnyt kuuluisaksi. Talossa löytyy wielä kaksi saunaa: kylpysauna ja mallassauna, paja, yhdeksän riihtä olkilatoinensa, peltoja ja niittyjä runsaasti, metsämaata paljon, waan puut harwassa ja pieniä. Sisältää tiluksia 1 3/4 manttaalia.

Pesotuwan wieruskamarin asukkaat: iso-isäni Pietari Pietarinpoika Helmikangas, syntynyt Helmikankaan talossa, ja hänen waimonsa Amalia Helmikangas, syntyisin Okeroinen, syntynyt Ängeslewällä, ollut ennen naimisissa mäkitupalaisen Tahwo Tellin kanssa.

Minun isäni: Heikki Pertunpoika Helmikangas-Huopala, syntynyt Lumijoella, Helmikankaan talon isäntä. Hänen waimonsa: Maria Pietarintytär Helmikangas, minun äitini.

Minä: Ennen Heikki Marianpoika, waan nyt Heikki Heikinpoika Helmikangas.

Huoneista on sali ja kaksi kamaria ruustinnan hallussa. Niissä hän elelee ja asuu ja askaroitsee kahden wielä naimatonna olewan tyttärensä Alinan ja Selman kanssa.

Salissa on kahdet kangaspuut ryökkinöiden waralla, sillä ryökkinät owat kankaiden kutomiseen ja neulomiseen hywin harjaantuneet. Ruustinna kun on alkuansa köyhän nimismiehen tytär ja saanut nuorena luwan henkensä ylläpidon lisäksi neuloa ja kangaspuita polkea, on itse opettanut tyttärensä noihin käsitöihin. Sitä paitse owat tyttäret kaupungissa hankkineet etenkin neulomiseen lisä-oppia. Ruustinna ei itse woi enään kankaita kutoa, kun hänellä on wiallinen jalka, mutta hän elääkin eläkerahallansa kyllä ilman työttä. Hän eläisi hywinkin, mutta köyhät tahtowat riistää liian suuren osan, sillä he käywät laumottain häneltä pyytämässä, niinkuin he owat ruustinnan pappilassa asuessakin tehneet. Hän ei ole koskaan köyhän suuta kiertänyt, josta häntä köyhä kansa siunailee.

Limingan tyttökoulu köyhille: Sitä puolta salista, jossa ei kangaspuita ole, käytetään maanantaina, keskiwiikkona ja perjantaina kouluhuoneena köyhille tytöille. He saawat oppia neulomaan, lukemaan, kirjoittamaan ja lukua laskemaan, mutta paljokos siihen mahtuu! Koulu on ruustinnalle ylen kallis, sillä hän antaa oppilaillensa myöskin ruoan koulupäiwinä ja opetuksen ilmaiseksi.

Alina ryökkinä: Ikäluokassa melkein keskimäinen, hoikkawartaloinen, korkeakaswuinen, mustat hiukset, kaswojen wäri punertawan walkoinen, mustanruskeat silmäteräset, wiwahtawa äitinsä näköön; luonne: päättäwäinen, rohkea.

Selma ryökkinä: Nuorin ruustinnan lapsista. Tukewawartaloinen, lyhyt kaswulta, waaleanwerinen, siniharmaat silmät, matala otsa; luonne: witkaan kaikkia asioita punnitsewa, ajattelewainen, kaikkia kohtaan ystäwällinen, hellä ja sääliwäinen.

Pirtissä asuwia: meidän ruotimuori Anna Kaisa Sa-

halainen, 94 wuoden wanha, hywämuistinen, ahkera puhumaan, etenkin wanhoja sota-asioita, närkäsluontoinen, kippuranenäinen.

Wanhin renkimme Antti Lehtimäki: syntynyt Temmeksen kappelissa, rotewa työmies, harwapuheinen, innostuu joskus suuremmissa asioissa, suoraluontoinen ja rehellinen.

Lauri Mikkonen, renki: Syntynyt Piippolassa, rotewa ja erittäin taitawa töissään, harwapuheinen ja malttawa, on kuitenkin yhden kerran lyönyt miestä, Jaakko Helmikangas-Oinosta.

Matti Alalampela, renki: Syntynyt Puolangalla, maantyöhön wetelä, ei paljon muuta tekisi kuin terwahautoja polttaisi, sopimaton Limingassa olemaan, teräwäpuheinen ja juoksupuheiden lennättäjä.

Aapeli Könkölä, sotamies meidän ruodussa, entinen Pirttilän paimen, syntynyt Limingassa, hywäluontoinen ja lystikäs, rotewa töissään, hywä laulu-ääni, aikoo ruweta lukkarikſi. Tekee maantyötäkin.

Tilta Kurkisuo, piika: Syntynyt Limingan Heinjärwen kylässä, kiitettäwä töissä ja käytöksessä, sopiwa esikuwaksi palweluspiioille.

Priita Kirppanen, piika: Syntynyt Paltamossa, oiwallinen, waikka wielä nuori; leipää anellen tullut Liminkaan.

Kreeta Luhankoinen, ruokkotyttö: Syntynyt Limingassa, yhdentoista wuotinen, aika äkäpussin alku.

Oli talwella ja Heikin päiwänä, kuin minä tämän taulun oikein tarkalleen toimitin. Samasta Heikin päiwästä puhun enemmän seuraawassa luwussa.

Yhdesneljättä luku.

Heikinpäiwä Helmikankaalla.

Meidänkin seurakunnassa oli jo wähän tawaksi tullut wiettää nimipäiwiä pienellä kestillä. Heikinpäiwänä toiwotti isälleni onnea koko talon wäki aikaiseen aamulla ja tuli niitä onnentoiwotuksia minullekin. Kaikki toiset terwehtiwät meitä molempia kädestä, mutta ruokkotyttö Kreeta Luhankoinen ei terwehtinyt isääni, waan ainoastaan minua. Kaikki saiwat kahwia ja wehnäleipää. Kreeta myöskin, mutta kun isäni huomasi, ett'ei Kreeta hänelle toiwottanutkaan onnea ja sen johdosta sanoi hänelle jotakin, suuttui Kreeta ja jätti kahwin ja wehnäleiwän nauttimatta.

Näkipä Kerstilän patruunakin hywäksi tulla isääni terwehtämään — se sama, joka samaan aikaan, kuin isänikin, oli ostanut talon Helmikangas-Oinoselta. Hän oli kauppias Oulusta, joka tahtoi myös wiljellä maata. Ja mahtawa tuo mies olikin ja rikas. Hän tuli oikein pulskissa turkeissa, wälkkywillä hewosilla ja ajoneuwoilla. Isäni palweli häntä juuri kuin Kerstilän patruuna olisi ollut hänen isäntänsä eli herransa. Minä katselin häntä juuri kuin jonkinlaatuista kummitusta, sillä hän pyöräytteli itseänsä niin aaweentapaisesti, waikka hän muuten oli paksun paksu mies ja kolmella leu'alla warustettu. Kaikesta hänen käytöksestänsä täytyi päättää, että mies on totinen rikas, sillä hän joka toisen sanan päälle rykäsi ja katsahti ylös kattoon.

Tuli toisiakin wieraita meille: Aspela emäntinensä, Pirttilän Paawo ja hänen isänsä, Riikola emäntinensä ja molemmat isäni sisaret miehinensä.

Oli jo pilkkopimeä, kun wiimeiset wieraat tuliwat, ja tai-

— Menenkö minä kerjäämään? Ilman pyytämättä minä heiltä korppuja saan.

— Mitä puhutte? kysyi tuomari ja hyppäsi pois kärryistä maantielle.

— Mitäkö minä puhun? Olenhan minä wanha soturi, tottahan sen werran heille teen kiusaa, että yhdet wehnäkorput saan.

— Minä en woi ymmärtää teidän ajatustanne, antakaa asiaan selitys!

— Ei mitään selitystä sellainen herra tule minulta saamaan, joka pakenee wihollista, wastasi soturi jatkaen kulkuansa ja työntäen itseänsä sauwallansa eteenpäin.

Tuomari nousi kärryihin ja taas ajettiin edelleen.

— Mikähän weruke tuokin oli! lausui tuomari.

— Se on wanha sotamies Paawolasta, sanoin minä.

Tästä saiwat he pitkiä jutun aineita, ruustinna ja tuomari. Jutut käwiwät läpi koko Suomen wiime sodan. Se oli mitätöintä kunnottomuutta ja welttoutta ja tawan takaa kuulin minä mainittawan Klingsporin nimeä. Se oli tuomari, joka puheita piti, ja toiset kuunteliwat ja wäliin keskeyttiwät. Ruustinna aina, niinkuin päätökseksi, sanoi: Se oli mitätöntä kunnottomuutta ja welttoutta.

Wihdoinkin pääsimme kotipihallemme.

Täällä oli laitettu lämmin ruoka meitä odottamaan ja jokaisella oli kyllin uteliaisuutta kysellä meiltä uusia tietoja sodasta. Isäni naulasi tuomiokellon kuwan seinään ja alkoi sitten wäelle kertomaan, mitä hän sodasta tiesi. Hän kehoitti kaikkia mihinkään menemättä urhoollisesti odottamaan, mitä tulewa olisi. Sillä me kyllä woimme, jos pelkäämättä olemme, sanoi hän, tehdä ison aikaa wastarintaa. Me pistämme sellaisia wiisi yhteen wartaaseen.

Yhdeksäskolmatta luku.

Päiwä jälleen paistaa.

Kauas on wihollinen karkotettu rannoiltamme ja wapaasti saamme jo hengittää. Talwi on tullut. Minä tiedän jo, mitä wasten Anna ja tuomari tahtoiwat wiimeisessä hädässä toisiansa tawata. Heistä on keskellä hälinää muodostunut siewä pariskunta ja meillä on heidän häitänsä wietetty. Ruustinna asuu meillä kahden nuoremman tyttärensä kanssa. Nyökkinät neulowat ja kutowat mitä siewimpiä kankaita Oulun herraswäelle ja ruustinna opettaa köyhiä lapsia lukemaan ja tyttöjä neulomaan ilmaiseksi, sillä köyhillä ei ole waraa maksaa. Tuomari on rikas, senkin olen saanut tietää, ja hän on heittänyt pois tuomarin-wiran ja ostanut suuren talon jossakin kaukana Sawossa. Hän näet ei wiitsinyt palwella sijais-tuomarina — ennen rupesi hän maanwiljelijäksi. Huolimatta siitä, etteiwät hänen suuret sukulaisensa hywäksyneet hänen menetystään, tekee hän, niinkuin hywäksi näkee, ja elää onnellista, hiljaista maa-elämää rakkaan rouwansa keralla.

Mustia pilwiä liikkuu wielä waltiollisella taiwaalla, mutta toiwotaan kuitenkin rauhaa. Sillä aikaa pojat reippaasti äkseeraawat ja laulawat:

Jos wihollinen rannoillemme metelinkin tois,
Ol' walmis häntä pikaisesti pakoittamaan pois!

Jos hän uudistaisikin tulonsa ja alkaisi maatamme piirittää, niin Limingassa kumminkin oltaisiin walmiina häntä terwehtämään, sillä nyt ei kukaan pakenisi. Isäni sanat oliwat menneet läpi koko seurakunnan, että yksi Suomen mies helposti pistää heitä wartaaseensa wiisi. Kunnia olkoon jaloille Liminkalaisille siitä, etteiwät sanaansa pettäneet ja paenneet,

päiwä ja aikaa ajatella. Minä muistelen entisiä aikoja, muistelen kodon rauhaisia lehtoja, lumipyryjä ja pakkasia ja joulun kirkkoreisuja, muistelen joulukuusia ja kynttilöitä ja waarini häitä loppiaisena. Minä ajattelen Aspelaa, ajattelen pastoria ja rowastia ja sitä, että he saarnaawat yhdennellä-toista hetkellä ja sittenkin kuuroille korwille. Minä muistelen Pirttilän Paawoa, jota turhaan kotoa tawotin, sillä hän oli mennyt maanwiljelys-opistoon. Onnistukoon hänen pyrintönsä. Wierimän ukkoa, minun ensimmäistä tuttawaani tässä elämässä, muistan, ja Lowiisaa, joka on jo muoriwainajansa kokoinen. Kaikki he owat hywiä, syntiähän tekisin, jollen heitä muistaisi. Joulumuistojeni näkymölle ilmestywät tätini miehinensä, nuot isäni sisaret ja Kyöpelin pettäneet Huopalan tyttäret. Heidän luona wanhempaini kanssa käydessäni olimme me rikkaita ja he oliwat rikkaita ja olimme siis siinä laskussa kaikki rikkaita. Mikä on rikkaus? Eikö se ole turhuus ja hengen waara. Miksi tawara on tullut opettajakseni, enkö ole köyhäksi syntynyt?

Tässä pysähdyn ajattelemaan tämän mailman ja ihmisonnen pyöriwää ratasta.

Miksi markkinamiehet owat humalassa, huutawat ja hurjasti ajawat? Waatiiko kaupanteko liikoja ryyppyjä? Kaikki kowasti ja hurjasti ajaminen kaupungin kaduilla on sakon uhalla ikipäiwiksi kielletty ja kuitenkin muuan markkinamies on, humalassa huutaen, hurjasti ajanut ja wikuuttanut ruustinnan jalan ja erinomaiseksi onneksi on sanottawa, ettei jalka katkennut. Mitä hyödyttää laki, jollei sitä täytetä?

Mikä etu-oikeus on ruotsalaisilla lapsilla suomalaisessa kaupungissa anastaa kaikkein paras mäki Pokkisen törmältä ja osottaa meille Suomalaisille matalampi ja huonompi? Minä kun olen Suomalainen, niin en kärsi, että meille annetaan huonompi mäki ja tänään kun on laskiainen, istun ennen kotona ja mietiskelen, kuin että laskisin tuosta pilkatusta mäestä ja istuisin kelkassa Ruotsalaisten nauruna.

— Heikki, Heikki!

Nyt herään minä unelmistani. Se on wieno nais-ääni, joka minulle puhuu toisesta huoneesta. . Ääni on tuttu, se on ruustinnan. Minä hyppään ylös, menen kamaristani saliin, lähenen sohwaa, jonka päällä ruustinna lepää. Hän lepää — sillä hänen säärensä on kipeä, se on sidottu.

— Heikki! Etkös mene jo, ennen kuin tulee pimeä?

— En, hywä ruustinna täti, en menekään.

— Miks'et?

— Laskekoon toiset minunkin edestäni.

— Ruotsalaisetko?

— Aiwan samat.

— Entä jos itse olisit Ruotsalainen.

— Niin menisin Ruotsiin. Taikka jos täälläkin olisin, niin pyytäisin nöyrästi saada laskea mäkeä Suomalaisten mäestä, sillä tietääkseni mäet Oulussa owat Suomen.

— Suomen mäet ne niin owat, mutta Suomalaisia net Ruotsalaisetkin owat, jotka Oulussa asuwat.

— Ja kuitenkin he häpeämättä kutsuwat itseänsä Ruotsalaisiksi, ollen Suomalaisia. Mitä, täti, tarkoitatte?

— Sana Ruotsalaiset tarkoittaa säätypersoonia Oulussa.

— Niinpä kunniansa pitäkööt ja kaikki mäet. Minä kun olenkin maanmoukka.

— Sinä olet, Heikki, kateellinen ja pahalla hatulla tänään.

— Kunpa hattuni sellaiseksi tunnen, pysynkin kotona, silläse on putkan uhalla kielletty Suomalaisilta laskea Ruotsalaisten jäämäestä.

— Niin, ei saa mennä toisen walmiille walkamalle.

— Niin, älkööt tulko Ruotsalaiset esi-isäimme walmiille walkamalle.

— Tiedätkö, mitä Ruotsalaiset owat hywäksemme tehneet?

— Tiedän: kielensä maahamme tuoneet.

— Eikö muuta?

— Ja meidän kielemme kahleissa pitäneet.

— Niin, sinä puhut waan kielestä, waan muuta?

totuttua keinoani ahkeruutta ja koettaa päästä toisten, ennen ehtineitten jälille. Se auttoikin. Alku aina hankala, ahkera se woiton saa, sanoi usein opettajamme koulumaisteri. Hän oli huomannut tarkoitukseni, waikka kohta maantiedettä lukiessani ja karttaa tutkiessani luulin wälistä pääni sekaantuwan. Olin usein tuntewanani kuumain maiden auringon korwiani polttawan ja kuiwain, kuumain tuulten henkeäni salpaawan, sikssi kuin se taas jäähtyi kylmäin maiden merillä ja jääwuorilla.

Niin hywin kartassa, maantieteessä, katekismossa, Piplian historiassa ja luwunlaskussa, kuin myös kirjoituksessa, edistyin minä siihen määrään, että jo ennen joululupaa maisteri eräänä päiwänä sanoi: Ei sinun tarpeen wuoksi enään tarwitsisikaan olla ensi luokalla, mutta odotahan joululupaa, saat kewät-lukukaudeksi mennä toiselle luokalle.

Kuudeskolmatta luku.

Asemani ruustinnan perheessä ja joululupa.

Ruustinnan poika oli jo aikoja sitten päässyt wirkamieheksi ja ainoastaan tyttäret oliwat hänen luonansa. Niin oli ruustinna melkein kuin pojaton. Tosi-olossa olin ruustinnan perheessä hyyrillisenä, asuen heillä maksua wastaan. Ruokaa tuotiin minulle kotoa, waikka se heillä walmistettiin ja minä sain syödä heidän pöydässänsä. Mutta wieläkin täydellisemmässä tosi-olossa olin minä ruustinnan poika ja oikea lempilapsi ja hänen tytärtensä weli. Ei äidillisempää hoi-

toa näet kuin minä pruustinnalta sain, eikä sisarellisempaa lempeä kuin hänen tyttäriltänsä nautin, woi mikään oikea sukulainen, äiti tai sisar, antaa. Älköön tämä kuitenkaan millään muotoa oman äitini kirkasta kuwaa himmentäkö, sillä waikka heitä parhaimpina ihmisinä mailmassa rakastin, niin ei se laisinkaan wähentänyt rakkauttani oikeita wanhempiani kohtaan.

Kun isäntäwäkeni teki minulle sellaisia, joita minä en heiltä waatinut, niin tein minä myöskin sellaisia, joita he eiwät minulta waatineet. Minä hakkasin heille puita, ha'in wettä ja juoksin puodissa ryökkinäin asioilla, sillä heillä ei ollut warsinaista piikaa, kun heitä oli neljä naisihmistä ja he oliwat jääneet rowastin kuoltua melkein tyhjälle pussille, ainoastaan pienellä eläkkeellä. Tosin heillä oli eräs elähtänyt waimo, joka kotonansa asuen käwi heitä aina auttamassa, niinkuin pyykillä, juoman-panossa, laattioita pesemässä j. n. e.; mutta luulenpa waan, että awuliaisuuteni oli heille mieliksi ja eduksi.

Jopa jouduimme joululuwan saaneeksi, noin wiikkoa ennen joulua. Samalla sain minä myöskin eron ensimmäiseltä luokalta ja niin oiwallisen todistuksen, että sitä kelpasi näyttää waikka kenelle. Melkein olin hypähdellä tuon lapun saatuani, siihen määrään olin wielä lapsellinen, waikka olinkin monta myrskyä maailmassa nähnyt, monta kowaa soutanut. Mutta lapsella on kuitenkin lapsen mieli, ja se sallittakoon, sillä liian aikaisena ollen woi pian tulla ylpeyden sarwesta kiinni tarttuneeksi ja ehkä sitten korkealta pudoten taittaisi niskansa.

Isäni saapui kaupunkiin samana päiwänä kuin koulut suljettiin. Minä pyysin ruustinnan tulemaan kanssani maalle, isäni tahtoi häntä myöskin. Ryökkinät oliwat päättäneet mennä jouluksi Haukiputaalle sukulaisten ja tuttawien luokse, jonka wuoksi heitä emme pyytäneetkään. Minä laitin itseni walmiiksi lähtöön ja aukasin waate-arkkuni. Isäni kurkisti siihen ja näki siellä sellaisia, joita hän ei odottanut minulla löy-

tywän. Hän luuli minun liinawaatteeni olewan kaikki likaisina, mutta kaukana siitä. Ne oliwat ruustinnan toimesta puhdistetut ja ryökkinät oliwat neuloneet minulle lisää paitoja omasta kankaastansa ja wielä panneet niiden päälle kiiltosilitykfen. Wieläpä olin saanut sukkiakin, jommoisia ei meillä kotona ollutkaan, ne niin siewiä. Nämät oliwat annettu minulle joululahjaksi.

Nyt emme joutaneet paljon siekailemaan, sillä minun oli joutuminen isän mukana pois kaupungista. Isäni aikoi tulla takaisin kaupunkiin wielä ennen joulua Tuomaan markkinoille. Paras oli kaikkien oikein ajattelewain mielestä, että koulunuoriso mahdollisuuden mukaan toimitettiin pois markkinain jaloista, näkemästä sitä pahaa esimerkkiä, jota markkinat tawallisesti synnyttäwät. Syksymarkkinat olinkin nähnyt ja joukon toisensa perästä humalaisia ja tappelukiihkoisia, siis en lukua pitänytkään markkinoiden näkemisestä. Olinpa senkin nähnyt, kuinka markkinoille kerääntywät mustalaisjoukot pitäwät hewossotaansa. Aiwan tyynellä mielellä ja suloisilla koti-unelmilla warustettuna istuin sen tähden isäni rekeen, joka taaskin liinaharja-ruunan wetämänä kiidätti meitä edelleen.

Ruustinnan oli muutamain wäliin tulleiden asioiden tähden mahdoton lähteä Liminkaan. Juuri meidän lähtöä tehdessä, sai hän kirjeen welipuoleltansa Simosta, jossa tämä ilmoitti tulewansa markkinoille ja sisarpuolensa luokſi majaa pitämään. Siinä este, muutoin en epäile, että hän olisi mukanamme lähtenyt. Niin saawuin siewästi kotipihallemme ainoastaan isäni kanssa.

Kaikkien silmät oliwat minuun päin käännettynä ja enin osa kotini wäestä haeskeli siewiä lauseita suuhunsa minua puhutellessansa. Minä huomasin selwästi, että he luuliwat minun persoonani jo omiwan kokonaisen kasan herraa.

Ensimmäinen toimeni oli tarinoida äitini kanssa. Minä juttelin hänelle kaikenlaisia tapahtuneita wiimeisen syksyn yksityis-seikkoja ja sain hänen wälisti oikein hywästi nauramaan.

Mutta hänpä wuorostansa sai minun ihmettelemään, kun hän syksyn hawainnoitansa minulle kertoi. Muun muassa hän sanoi saawansa uuden äidin tahi oikeammin äitipuolen. Kuka oli tuo waarini morsian? Ei kukaan muu se ollut kuin eräkäs lammen rannalla, joka oli minulle sieniä syöttänyt, Tellin Amalia.

Ensiksi tuo outo uutinen minua wähän hämmästytti, mutta kun asiaa paremmin tutkin, niin huomasin, että se ei lainkaan ollut ajattelematta syntynyt. Äitini näet kertoi, että waari saapi pihan siwulla olewan pienen kamarin asunnoksensa ja ruo'an isäni pöydältä. Amalia sai samaten ruo'an talosta, waan oli hän aikonut tehdä sen edestä taloon työtä, niin paljo kuin ehtisi. Siis oli koko naimisen perustus siinä, että Amalia pääsisi pois tuosta yksinäisestä, kolkosta korwesta ihmisten ilmoihin wanhoikst päiwiksensä — eipä hän muutenkaan koskaan ollut aikonut eräkäs-elämällänsä taiwasta tawottaa. Waarini taasen toiwoi naimisen kautta saawansa itselleen wanhoiksi päiwiksensä omatakeisen hoitajan. Hän olikin kappaleen wanhempi morsiantansa ja siis ikänsä wuoksi pikemmin hoitajan tarpeessa, kuin walittunsa. Wihdoin oli Amalia Jumalaa pelkääwäinen ihminen ja waarinikin oli alkanut sielunsa autuudesta huolta pitään. Niin ollen wanhojen awioliitolle kaikki toiwottiwat onnea.

Toinen äitini kertoma asia minua suretti. Se nimittäin, että hieroja ja unen-näkijä Saara Sulkawa oli kuollut. Hän oli löydetty kuolleena omalla wuoteellansa meidän entisessä turwetöllissämme. Kuoleman tapauksesta oli lääkärin tutkinto pidetty ja huomattu hänen kuolleen sydämen-halwaukseen. Se minusta ikäwä asia, että mummo raukka sai noin yksinänsä olla ja kuolla, waan mitäpä siihen enään woitiin. Mitä Saaraan ja hänen elämäänsä tulee, niin oli hän tehtäwänsä tehnyt, sen kun hän woinut oli. Häntä oli pidetty melkein elinkautensa typeränä ja taisi hän ollakin wähän wajawainen, mutta waikka hän oli mikä oli, enempää hän ei tarwinnutkaan, hän täytti kylläkin kutsumuksensa ja oli hiero-

misella monta kertaa päästänyt ihmisiä lapa- ja käsisäryistä. Monta kertaa oli hän uniansa kertomalla huwittanut, jospa toisinaan itkettänytkin kuulijoitansa, ja toisinaan oli hänen uniensa kautta isojakin asioita päiwän waloon saatettu. Siis, waikka hänen elämänsä oli alhainen ja himmeä maallisessa merkityksessä eikä onnetar elinpäiwinänsä ollut hänelle suosiollinen, niin se oli hänen osansa ja ehkäpä olikin taiwaallisella tuomarilla toinen silmämäärä. Hänen osansa woi kylläkin olla jalo ja loistawa Herransa luona.

Waarini ei ollut kotona minun tullessani, että olisin häntä terwehtinyt, ja päätin sen tähden käydä Korwenpäässä, terwehtimässä wanhaa ystäwääni, iso-enoani Aspelaa. Pian olinkin siellä.

Ei siellä ensinkään näkynyt jälkiä Tolpan Pirjosta ja hänen perintönsä tomusta ja homeesta. Niin oli kaikki siistiä, waikka Pirjon Katri emäntänä askaroitsi. Mutta niinhän Aspela jo aikoja ennen kehui, että oiwa waimo minulle hänen tyttärensä, waikka olisi itse ollut akka mustalainen. Kyllä se siltä näkyikin.

Aspela oli itse hiljakkoin päässyt seurakunnan wanhimmaksi ja oli ihmeissänsä siitä, että juuri hän siksi walittiin, waikka hän omia puheitansa myöden ei ensinkään ollut siihen wirkaan sowelias. Waan minä luulen hänen seurakunnan wanhimman arwon kunnialla ansainneen.

Hänen kaksoispoikansa oliwat terweet ja olipa heissä wähän ensimmäisten kaksoispoikain kuwaa. He erisiwät entisistä muun muassa siinä, että oliwat aiwan yhden-näköiset. Katrin täytyi pitää toisen kaulassa nauha, woidaksensa tuntea heitä, ja kun pojat oliwat tuollaisella merkillä merkityt, niin woi hän huoleti pitää heillä aiwan yhtäläiset waatteet.

Katri emäntä laittoi minulle ruokaa. Aspela otti esille kasan sanomalehtiä ja antoi minulle yhden käteeni, osottaen sormellansa erästä paikkaa, jossa seisoi päällekirjoitus: Limingasta. Muutoin kuului kirjoitus seuraawasti:

Tämä suuri pitäjäs Pohjanlahden rannalla, johon kuuluu wiisi kirkkokuntaa, nimittäin Liminka, Lumijoki, Kempele, Tyrnäwä ja Temmes, on seudun rikkaimpia pitäjiä. Peltoja ja niittyjä löytyy runsaasti, mutta metsät niin onnettoman huonot, että puu siellä, toinen täällä, ja nekin enimmäkseen pajuja ja pieniä koiwuja: rakennuspuuksi kelpaawia täytyy etenkin emäkirkon seurakuntalaisten wenyttää Temmeksen ylipäästä asti. Köyhää kansaa on äärettömän paljo ja niiden seassa lukuisa joukko työhön kykenewiä ihmisiä, joita täytyy elättää köyhäin kassasta. Onnetonta on nähdä, että työhön pystywäin ihmisten täytyy syödä armoleipää, mutta walitettawasti niin on, ja waikea on käsittää, mistä ensinkin se hirmuinen köyhäin paljous on tullut ja toiseksi, mikä olisi tehtäwä, että he woisiwat saada työn ansiota. Sillä enin osa köyhistä ei itsekään tahtoisi maata köyhäin kassan rasituksena, waan kun täytyy.

Kurjuutta sääliwä.

Minä olin ääneen lukenut tuon kaikki ja laskenut sanomalehden pöydälle.

— Mitäs siitä arwelet? kysyi Aspela.

— Minä arwelen, että se niin on, waan millä sitä parantaa, en kumminkaan tällä kertaa käsitä.

— Katsos tuotakin paikkaa, sanoi Aspela, näyttäen minulle erästä toista kirjoitusta, wiikkoa nuoremmassa lehdessä. Siinä luin:

Wähäisen wastinetta kurjuutta sääliwälle Limingassa.

Suurella tarkkuudella olen lukenut kirjoituksenne, joka harwoissa sanoissansa sisältää niin paljon. Kauan olen minäkin jo ihmetellen katsellut tuota Limingan köyhä-liumaa ja wiimeksi huomanneeni ne pääseikat, joista meidän köyhän kansan monilukuisuus riippuu. Ensinkin on perhehallinto taloissa niin huoletonta, että eipä juuri wiitsisi siitä kertoakaan; mutta

koska olen seurakunnan opettaja, niin pidän welwollisuutenani puhua suuni puhtaaksi. Palweluswäkeä pidetään niin huonosti silmällä, että isättömäin lasten luku wuosi wuodelta enenee ja jo ensimmäisenä talwena tulewat äidit lapsinensa seurakunnan apua nauttimaan. Huomattakoon sitten tuo Kekrin jälkeen tulewa niin sanottu römppäwiikko, tuo palkollisten rahojen surma. Silloin juowat ja syöwät ja ylellisyys-tawaroihin tuhlaawat rengit ja piiat palkkansa niin tarkkaan, että tuskin monellakaan on neljännes kopeikkaa taskussa uuteen palweluspaikkaan tultuansa. Kaunista! Mutta wielä muutakin woi mainita. Mikähän siinäkin on tarkoitusperänä, että jos muista seurakunnista tulisi kuinka paljo palweluspaikan hakijoita, niin tottapa kohta sijan saawat ja juuri nämät muualta muuttaneet owatkin ne, jotka enimmin isätöintä lapsi-liumaa lisääwät. Sillä tiettyhän se on, että ne owat paraat huliwilit, jotka lähtewät kotiseurakunnastansa liesuun. Näiden seurakuntaan ottaminen olisi mitä kiireimmittäin lakkautettawa. Muutoin siitä tulee wiimein sellaiset köyhäin markkinat, ettei hirwiämpää ajatella taida. Toimiin ryhdyttäköön mitä pikemmin kaikenlaisten paheiden häwittämiseksi. Otettakoon joutilaiden maiden päälle enemmän torppareita ja annettakoon heille niin riittäwä määrä maata, että torpparin perhe sillä woipi elää ilman seurakunnan apua saamatta. Nyt owat olot niin surkeat, että torpparienkin täytyy talwis-aikaan seurakunnan apua saada. Koettakaa, hywät seurakuntalaiset, kansan turmiota estää.

L—n seurakunnan kappalainen.

— Siit' sait, sanoi Aspela, kun olin loppuun lukenut. Sitten hän wielä ojensi käteeni lehden, aina uudemman, jossa seisoi:

Kaikella kunnioituksella koetamme tästälähin seurata neuwoanne ja parantaa niitä paheita, jotka ylimalkaan meidän piireissämme wallitsewat, ja kiitämme nöyrästi neuwostan=

ne, ijällinen pastorimme ja korkiasti kunnioitettawa opettajamme.

Limingan isäntiä.

Sitten seurasi samassa lehdessä kohta perässä:

Pastorimme on ryhtynyt kynäkäteen paheita wastaan. Pantakoon hänen neuwonsa käytäntöön, mitä pikemmin sen parempi, koko laweassa pitäjässä ja etenkin kaikki isännät innolla ryhtykööt toimeen. Tätä minäkin puolestani muistutan.

L—n pitäjään kirkkoherra.

Nyt olin minä wähän wihainen itselleni, ett'en ollut tarkemmin lukenut sanomalehtiä Oulussa ollessani.. Olin näet muiden lukujen tähden jättänyt koko syksyiset sanomalehdet lukematta. Kirjoitusten johdosta juteltuani Aspelan kanssa palasin illan suussa kotiin.

Seitsemäskolmatta luku.

Kirjawa joukko ajatuksia.

Aika rientää eteenpäin ja sillä on kiire kulku. Me riennämme ajan mukana tulewaisuuttamme kohden. Seis, aika! sanon ajalle, mutta hän on kuuro, ei hän kuule. Kun ei aika anna maata, täytyy meidän askaroida, että ajan olessa ehtisimme. Minä istun taaskin kamarissani Oulussa, sillä joululupa on ohitse. Minä olen astunut koulun toiselle luokalle ja tietoni owat kaswamassa. Tänään on kuitenkin lupa-

päiwä ja aikaa ajatella. Minä muistelen entisiä aikoja, muistelen kodon rauhaisia lehtoja, lumipyryjä ja pakkasia ja joulun kirkkoreisuja, muistelen joulukuusia ja kynttilöitä ja waarini häitä loppiaisena. Minä ajattelen Aspelaa, ajattelen pastoria ja rowastia ja sitä, että he saarnaawat yhdennellä-toista hetkellä ja sittenkin kuuroille korwille. Minä muistelen Pirttilän Paawoa, jota turhaan kotoa tawotin, sillä hän oli mennyt maanwiljelys-opistoon. Onnistukoon hänen pyrintönsä. Wierimän ukkoa, minun ensimmäistä tuttawaani tässä elämässä, muistan, ja Lowiisaa, joka on jo muoriwainajansa kokoinen. Kaikki he owat hywiä, synti ähän tekisin, jollen heitä muistaisi. Joulumuistojeni näkymölle ilmestywät tätini miehinensä, nuot isäni sisaret ja Kyöpelin pettäneet Huopalan tyttäret. Heidän luona wanhempaini kanssa käydessäni olimme me rikkaita ja he oliwat rikkaita ja olimme siis siinä laskussa kaikki rikkaita. Mikä on rikkaus? Eikö se ole turhuus ja hengen waara. Miksi tawara on tullut opettajakseni, enkö ole köyhäksi syntynyt?

Tässä pysähdyn ajattelemaan tämän mailman ja ihmisonnen pyöriwää ratasta.

Miksi markkinamiehet owat humalassa, huutawat ja hurjasti ajawat? Waatiiko kaupanteko liikoja ryyppyjä? Kaikki kowasti ja hurjasti ajaminen kaupungin kaduilla on sakon uhalla ikipäiwiksi kielletty ja kuitenkin muuan markkinamies on, humalassa huutaen, hurjasti ajanut ja wikuuttanut ruustinnan jalan ja erinomaiseksi onneksi on sanottawa, ettei jalka katkennut. Mitä hyödyttää laki, jollei sitä täytetä?

Mikä etu-oikeus on ruotsalaisilla lapsilla suomalaisessa kaupungissa anastaa kaikkein paras mäki Pokkisen törmältä ja osottaa meille Suomalaisille matalampi ja huonompi? Minä kun olen Suomalainen, niin en kärsi, että meille annetaan huonompi mäki ja tänään kun on laskiainen, istun ennen kotona ja mietiskelen, kuin että laskisin tuosta pilkatusta mäestä ja istuisin kelkassa Ruotsalaisten nauruna.

— Heikki, Heikki!

Nyt herään minä unelmistani. Se on wieno nais-ääni, joka minulle puhuu toisesta huoneesta. Ääni on tuttu, se on ruustinnan. Minä hyppään ylös, menen kamaristani saliin, lähenen sohwaa, jonka päällä ruustinna lepää. Hän lepää — sillä hänen säärensä on kipeä, se on sidottu.

— Heikki! Etkös mene jo, ennen kuin tulee pimeä?

— En, hywä ruustinna täti, en menekään.

— Miks'et?

— Laskekoon toiset minunkin edestäni.

— Ruotsalaisetko?

— Aiwan samat.

— Entä jos itse olisit Ruotsalainen.

— Niin menisin Ruotsiin. Taikka jos täälläkin olisin, niin pyytäisin nöyrästi saada laskea mäkeä Suomalaisten mäestä, sillä tietääkseni mäet Oulussa owat Suomen.

— Suomen mäet ne niin owat, mutta Suomalaisia net Ruotsalaisetkin owat, jotka Oulussa asuwat.

— Ja kuitenkin he häpeämättä kutsuwat itseänsä Ruotsalaisiksi, ollen Suomalaisia. Mitä, täti, tarkoitatte?

— Sana Ruotsalaiset tarkoittaa säätypersoonia Oulussa.

— Niinpä kunniansa pitäkööt ja kaikki mäet. Minä kun olenkin maanmoukka.

— Sinä olet, Heikki, kateellinen ja pahalla hatulla tänään.

— Kunpa hattuni sellaiseksi tunnen, pysynkin kotona, silläse on putkan uhalla kielletty Suomalaisilta laskea Ruotsalaisten jäämäestä.

— Niin, ei saa mennä toisen walmiille walkamalle.

— Niin, älkööt tulko Ruotsalaiset esi-isäimme walmiille walkamalle.

— Tiedätkö, mitä Ruotsalaiset owat hywäksemme tehneet?

— Tiedän: kielensä maahamme tuoneet.

— Eikö muuta?

— Ja meidän kielemme kahleissa pitäneet.

— Niin, sinä puhut waan kielestä, waan muuta?

— Ja mäkemme anastaneet.

— Ha—ha—ha, sinä pyörit siinä mäessä kuin kärryn pyörä. Tee niinkuin tahdot! Sillä minä huomaan, että suonissasi wirtaa Suomalaisen weri.

Silloin menin minä kamariini.

Kahdeksaskolmatta luku.

Syhyen pysäyksen merkki.

Aikoja on monenlaisia maailmassa. Mutta pää-aikoja on kaksi: sodan aika ja rauhan aika. Tähän asti olin minä elänyt rauhan aikaa; nyt tuli rauhan leutoisuudelle pysäyksen merkki. Sodan aika koitti. Kaksi wuotta olen kulkenut koulua ja suorittanut kaikki, mitä Suomen kielellä woikin suorittaa. Ruustinnan perheessä asuessani olen oppinut hiukan ruotsia ja olisin enemmänkin oppinut, jos olisin sitä halulla harjotellut. Mitään merkillisiä ei ole tapahtunut entisestä. Ainoastansa joku suomalainen koulukumppanini on tuttawaksseni tullut. Kaikki entiset tuttawani Limingassa eläwät terweenä ja minä itsekin olen siellä.

Mikä nyt on? Kaikki warusteleikse — hirmun päiwät owat owella. Kukaan ei enää puhu muusta kuin sodasta. Se, kenellä pyssy, laittaa sitä kuntoon, jolla ei ole, se koettaa sitä hankkia, joka ei saa pyssyä ostaa, se katselee itsellensä jotakin muuta kättä pitempää.

Postit tuowat pahoja sanomia. Pitkä-silmällä on nähty pahoja enteitä. Merellä luowailee peloittelijat laiwain muo-

dossa. Wielä istumme kumminkin hywässä turwassa, wäylät on huonot, rannat owat matalat, meriwiitat ja reimarit owat poissa ja Marjaniemen pookista ei lähde tulijalle apua.

Oulusta tulijat kertowat kummia: Laiwat lähenewät kaupunkia hywässä järjestyksessä, wältellen siewästi kaikki karipaikat.

Maan kawaltaja, onneton, kurja, kuka lieneekään! kuuluu yhtenään — warmaankin Luodon luutsit. Oli, kuka oli, mutta tuho on tullut, mihinkäs nyt mennään!

Sydänmaan korpiin ja erämaihin kai täytyy lähteä, jääkööt maat, metsät ja manteret, jääkööt pellot ja niityt. Poimikoot köyhät wiljan pelloilta, tehkööt heinää köyhät tulewain aikain waraksi, me mennään, waikka kohta matkan päämäärä olis Tuonela — näin sanoiwat pelkurit, ja ne, joilla oli paljon tawaraa.

Sellaiset, jotka tiesiwät, ettei heidän waransa kannata pitkiä pakoretkiä, eiwätkä myöskään peljänneet, uhkasiwat mennä Lapinkankaalle pitkään kuuseen, kurkistelemaan, mitä Limingalla tapahtuisi.

Meidän Temmes-warrella on myöskin kiirettä — kalleuksia pannaan säilöön. Minä muistan ruustinnan perheen. Maksoi mitä hywänsä, se on pois kaupungista saatawa. Isäni on walmis heitä noutamaan ja me lähdemme kolmella hewosella.

Yhtenä wilinänä menee koiwun wesat ja pajupensaat silmissämme, meidän ajaessa, sillä me ajamme hengen edestä eikä kauan kestä ennenkuin jo olemme Kempeleessä. Kempeleestä lähtee paljo hewosmiehiä kaupunkiin, sillä sana on tullut: Tulkaa awuksi!

Me riennämme kaikella kiiruulla kaupunkiin, niin kuin waan hewoset entää. Tullaan perille. Hälinä on hirmuinen kaupungissa. Me ajamme ruustinnan asunnolle.

Täällä ollaan johonkin lähdössä, waan ei tiedetä mihin. Sillä hämmästys on wallan saanut. Me työnnämme kapineita kärryihin ja ihmiset nousewat niihin myös, mutta yhtä jou-

kosta kaiwataan, se on Anna ryökkinä. Selma ja Alina nousewat ruustinnan kanssa kärryille. Wielä wähän odotusta — Annaa ei näy. Suru waltaa naisten, jopa meidänkin mielet. Sillä meren hallitsija on jo kaupungissa. Rummut pärisewät, kansaa liikkuu kaikilla kaduilla kuin pilweä. Rummun ääni ei ole sotarummun. Ääni on minulle tunnettu. Kansaa ajetaan rummulla pois wihollisen jaloista. Päiwä ei paista, se kätkee kaswonsa ja Annaa ei näy. — Miehet käwelewät witkaan kirweinensä, lapioinensa, seipäinensä, kiroukšia kuuluu kaduilta ja Anna ilmestyy pihaan erään herrasmiehen saattamana. Minä katson tuota herraa silmiin ja näen hänen kaswoissansa tuomarin kaswot, jotka tunnen wälikäräjistä. Kaikki myöntywät neuwoomme, että mennään, ja niin lähdetään, sillä kalliimmat on pelastettu, jääköön romut. Minä katson taaksen wasta tullin ulkopuolella ja mielestäni on kaupunki niin ihana. Minä huokaan Herralle, ettei tarwitsisi nähdä maatamme ruoskittawan ja häwäistäwän, eikä Oulun paennutta kunniaa.

Kempeleessä täytyi huokauttaa hewosia, sillä niillä oli ylen raskaat kuormat ja kiireestä kulkemisesta ja paljosta wetämisestä oliwat ne pakahtumaisillaan. Kestikiewari oli mielestämme lewähdyspaikaksi sopiwin, ja me ajoimme siis sinne. Samassa kuin pihaan pääsimme, ajoi Tyrnäwän pappi peräsämme pihaan ja hänelläkin oli kääsyissänsä kaksi rouwasihmistä. Kaikki herraswäki meniwät sisälle. Minä jäin isäni kanssa pihalle hewosia riisumaan, juottamaan ja ruokkimaan. Oi, kuin oliwat luontokappaleet waahdossa! Sääli minun tuli hewosraukkoja.

Kun olimme hewosille holhousta antaneet, astuimme pirttiin. Täällä oli rahwasta kaikenmoista. Ensinnä weti huomioni puoleensa owipielessä penkillä istuwa, wanha ukko, joka saarnasi ihmisen sydämen kuwakirjasta, ja oli hänellä siinä joukko hollipoikia kuuntelijoina. Pöydän päässä istui kolme elähtänyttä miestä, enemmin isännän-näköisille wiwahtawia, lyöden korttia. Karsinassa istui joukko naisia ja sieltä kuului

hiljainen rupatuspuhe. Minä tirkistin sinne ja näin keskellä joukkoa istuwan wanhan nais-ihmisen, joka ennusti korteista. Minä kuuntelin wähän, saadakseni tietää, mitä hän puhui, mutta puhe oli kaikkea muuta, waan ei järjestettyä. Siihen tuli miehiä weheriäisissä wöissä, linjalaiwoja ja liinaharja hewosia, waunulla-ajajia, pyssyn-kantajia, saarimaita, weden juoksuja, kuoleman hautoja, onnettomia häitä, wasikan-nahkoja, waarallisia wehkeitä, meri- ja maamatkoja, oikeushuoneita, tukussa rahaa, j. n. e.

Aikani sitä kuunneltuani, silmäsin pirtin perä-akkunan edessä seisowaa miestä, joka oli kuwien kauppias. Hän näytteli lapsille kuwaa, jossa oli kellon kuwa. Minä wilkasin myöskin tuohon tauluun ja luin siinä sanat: Hawaitse, o ihminen, sillä tuomiokello kulkee. Minä satuinkin sanomaan sanat niin, että isänikin kuuli, joka takanani seisoi.

— Se on tuomiokello, sanoi isäni ja osti sen.

Mielestämme oli pirtissä liian sekalainen seurakunta. Mentiin sen tähden takaisin pihalle ja syötiin siellä ewästämme.

Noin kolme tuntia wiiwyttyämme läksimme ajamaan. Tuomari, ruustinna ja Anna ensimäisellä hewosella, Alina, Selma ja minä toisella, ja isäni wiimeisenä. Hänen kuormassaan oli tawattoman paljon tawaraa. Ihmeeksemme ei tullut Limingan niityllä yhtään hewosmiestä wastaamme eikä jalkamiehiäkään muita, kuin tuo wanha tarinoiwa soturi Paawolasta, jonka minä yksin siinä joukossa tunsin, sillä minä muistin hänen Aspelan huwiretkeltä.

— Onkohan siellä kaupungissa linjalaiwoja? kysyi ukko.

— Kyllä kai niitä on linjassakin laiwoja, sanoi tuomari. Menisittekö ajamaan niitä pois?

— Milläpä minä niitä ajan, waan jos saisin niitä nähdä. Ehkä antaisiwat minulle wehnäkorppuja, arweli ukko.

— Mitä turhia, älkää häpeän tähdenkään menkö wihollisilta almuja kerjäämään! sanoi tuomari.

— Menenkö minä kerjäämään? Ilman pyytämättä minä heiltä korppuja saan.

— Mitä puhutte? kysyi tuomari ja hyppäsi pois kärryistä maantielle.

— Mitäkö minä puhun? Olenhan minä wanha soturi, tottahan sen werran heille teen kiusaa, että yhdet wehnäkorput saan.

— Minä en woi ymmärtää teidän ajatustanne, antakaa asiaan selitys!

— Ei mitään selitystä sellainen herra tule minulta saamaan, joka pakenee wihollista, wastasi soturi jatkaen kulkuansa ja työntäen itseänsä sauwallansa eteenpäin.

Tuomari nousi kärryihin ja taas ajettiin edelleen.

— Mikähän weruke tuokin oli! lausui tuomari.

— Se on wanha sotamies Paawolasta, sanoin minä.

Tästä saiwat he pitkiä jutun aineita, ruustinna ja tuomari. Jutut käwiwät läpi koko Suomen wiime sodan. Se oli mitätöintä kunnottomuutta ja welttoutta ja tawan takaa kuulin minä mainittawan Klingsporin nimeä. Se oli tuomari, joka puheita piti, ja toiset kuunteliwat ja wäliin keskeyttiwät. Ruustinna aina, niinkuin päätökseksi, sanoi: Se oli mitätöntä kunnottomuutta ja welttoutta.

Wihdoinkin pääsimme kotipihallemme.

Täällä oli laitettu lämmin ruoka meitä odottamaan ja jokaisella oli kyllin uteliaisuutta kysellä meiltä uusia tietoja sodasta. Isäni naulasi tuomiokellon kuwan seinään ja alkoi sitten wäelle kertomaan, mitä hän sodasta tiesi. Hän kehoitti kaikkia mihinkään menemättä urhoollisesti odottamaan, mitä tulewa olisi. Sillä me kyllä woimme, jos pelkäämättä olemme, sanoi hän, tehdä ison aikaa wastarintaa. Me pistämme sellaisia wiisi yhteen wartaaseen.

Yhdeksäskolmatta luku.

Päiwä jälleen paistaa.

Kauas on wihollinen karkotettu rannoiltamme ja wapaasti saamme jo hengittää. Talwi on tullut. Minä tiedän jo, mitä wasten Anna ja tuomari tahtoiwat wiimeisessä hädässä toisiansa tawata. Heistä on keskellä hälinää muodostunut siewä pariskunta ja meillä on heidän häitänsä wietetty. Ruustinna asuu meillä kahden nuoremman tyttärensä kanssa. Ryökkinät neulowat ja kutowat mitä siewimpiä kankaita Oulun herraswäelle ja ruustinna opettaa köyhiä lapsia lukemaan ja tyttöjä neulomaan ilmaiseksi, sillä köyhillä ei ole waraa maksaa. Tuomari on rikas, senkin olen saanut tietää, ja hän on heittänyt pois tuomarin-wiran ja ostanut suuren talon jossakin kaukana Savossa. Hän näet ei wiitsinyt palwella sijais-tuomarina — ennen rupesi hän maanwiljelijäksi. Huolimatta siitä, etteiwät hänen suuret sukulaisensa hywäksyneet hänen menetystään, tekee hän, niinkuin hywäksi näkee, ja elää onnellista, hiljaista maa-elämää rakkaan rouwansa keralla.

Mustia pilwiä liikkuu wielä waltiollisella taiwaalla, mutta toiwotaan kuitenkin rauhaa. Sillä aikaa pojat reippaasti äkseeraawat ja laulawat:

Jos wihollinen rannoillemme metelinkin tois,
Ol' walmis häntä pikaisesti pakoittamaan pois!

Jos hän uudistaisikin tulonsa ja alkaisi maatamme piirittää, niin Limingassa kumminkin oltaisiin walmiina häntä terwehtämään, sillä nyt ei kukaan pakenisi. Isäni sanat oliwat menneet läpi koko seurakunnan, että yksi Suomen mies helposti pistää heitä wartaaseensa wiisi. Kunnia olkoon jaloille Liminkalaisille siitä, etteiwät sanaansa pettäneet ja paenneet,

waan tyynnyttiwät mielensä ja oliwat kukin taloissansa, jättäen korpiin ja erämaihin menemisen toisille, jos niin halusiwat.

Wiljamme on korjattu. Sato tosin ei erittäin runsas, kuitenkin riittämään asti. Me harjottelemme ampumaan. Moni riihen-nurkka on saanut luodin poskeensa, sillä olemme käyttäneet riihien nurkkia maalitauluina ja walkoista tuohen-palasta pilkkuna ja tarkastihan meillä moni mies, moni poika osaakin ampua. On siis hywä toiwo.' Suurimmat, pulskimmat miehet owat ne, jotka palwelewat sotawäessä, mälkkywiä kiwäärejä näemme usein, etenkin pirteissä, sillä ulkona on kylmä. Wanhat soturit katselewat ilomielellä nuoria, uljaita sotapoikia, ja itarat talon-isännät raapaisewat korwallisiansa ja sanowat: Sotamiehen palkka on ylen kallis, kunpa kelpaisiwat isännät itse äkseeraamaan, ett'ei tarwitsisi maksaa toiselle.

Sanomalehtiä luetaan ahkerammasti kuin ennen, sillä uutisille ollaan erittäin kärkkäitä. Uusissa sotilaissa löytyy runsaasti opin-intoisia, jos paljon haluttomiakin ja wetelehtijöitä. Ne, jotka eiwät anna welttouden wallita, ryhtywät johonkin toimeen, mikä lasten opetukseen, mikä mihinkin keweään työhön, mutta ani harwa oikeaan talonpoikaiseen, raskaaseen työhön. Siitä nurisewatkin muutamat talonhaltiat, peljäten heidän unehuttawan työwoimansa ja jääwän sotilaswiran loputtua wirattomiksi herroiksi. Jopa muutamat uskaltawat mennä niinkin pitkälle, että pelkääwät heidän wanhana joutuwan nälän-näkijöiksi. Olisihan se surkeata, mutta lienee siinä hiukan tosiperääkin, sillä se on paha asia maalla asuwille, jos ruumis totutetaan pois maan-työstä.

Mutta minä jätän pelkojen ajan ja menen joku wuosi eteenpäin. Silloin olemme selwässä rauhassa, waikka tosin jyskeiden muisto wielä korwiamme kuumottaa. Katsokaamme, mitä tuttawakunnassani on huomattawaa.

Menemme ensin Wierimälle.

Hellä-sydäminen ukko on näinä raskaina aikoina huolestunut ja saanut puolen päätänsä paljaaksi. Jos kenelle, niin

on sanoma rauhasta juuri hänelle semmoinen ilonsanoma, että nuortuwansa ukko siitä luulee. Lowiisa on jo täysi ihminen ja tekee wielä työtä isänsä kanssa torpan wainioilla ja huoneissa.

Aspela on ostanut itsellensä toisen talon entisen lisäksi ja hallitsee nyt molempia. Sodan puuhista huolimatta on hän wiljellyt maata uutterasti ja hywin edistynyt. Hänelle on onni ollut myötäinen, niinkuin toimelliselle tawallisesti. Karjan enentämisessä ja woin walmistamisessa puuhataan Aspelan taloissa. Woin walmistamista wasten on Aspela toimittanut weiwikirnun ja on Aspelan emäntä ruwennut kirnuamaan kylmiltään, heittäen pois tuon tyhmän tawan, että päällispönttöjä saunassa palwata, niinkuin muilla Limingan emännillä tapa oli. Tästä saa hän tosin toisilta hienoja irwistyksiä, sillä toiset emännät luulewat Aspelan emännän woimääräsä leiwisköillä häwinneen.

Pirttilän talossa on pientä riitaa Paawon ja hänen sisarensa wälillä. Paawo on palannut maanwiljelys-opistosta ja ruwennut antamaan sisarellensa neuwoja karjan hoidossa, sen mukaan kuin on siellä nähnyt. Mutta sisar kun on wanhoillaan olija, ei tahdo entisestä tawasta luopua. Paawo saa kuitenkin isänsä kanssa sisarestansa woiton, sillä sisar uhkaa mennä maanwiljelys-opistoon karjakko-oppilaaksi, muka Paawolle harmia tehdäkseen. Kuitenkaan hän ei mene, waan tekee niinkuin weljensä häntä neuwoo.

Muuten on tullut koko seurakunnassa yleiseksi tawaksi, että olkoon köyhä tai rikas, niin kahwipannun täytyy olla melkein aina puolitiestä porossa. Hiiliä aina karhotaan ja häkää huoneeseen saatetaan ja oiwalliset rukiit ja ohrat kahwia wastaan waihdetaan.

Kolmaskymmenes luku.

Helmikankaan talo ja asukkaat.

Helmikankaan talo lähellä Temmesjokea: Iso piha, pitkä asuinhuone-riwi. Asuinhuone-riwin toisessa päässä joelle päin on sali, toisessa päässä pellolle päin pirtti, wälissä on kolme kamaria, kyökki, iso porstua, josta käy' owi joka huoneeseen. Talliriwi: talli, samassa jaksossa kaksi aittamaista huonetta ja jatkona kolme heinäwajaa, joista kahdessa pidetään kaikenlaista. Nawetta, toinen pää harmaa, toinen uudenpuun walkoinen jatko: siinä on sijaa wiidelle-kymmenelle lehmälle. Lammasnawetta, erillään nawetasta: sijaa sadalle lampaalle. Toinen asuinhuone-riwi: yksi pieni kamari, pesutupa ja wieressä karjan weden lämmityshuone. Aittariwi: pellolla kappaleen matkaa karjakyökistä: neljä isoa aittaa wierekkäin ja niiden takana isonlainen kiwi, jonka Jaakko Helmikangas-Oinosen raha-arkku on tehnyt kuuluisaksi. Talossa löytyy wielä kaksi saunaa: kylpysauna ja mallassauna, paja, yhdeksän riihtä olkilatoinensa, peltoja ja niittyjä runsaasti, metsämaata paljon, waan puut harwassa ja pieniä. Sisältää tiluksia 1 3/4 manttaalia.

Pesotuwan wieruskamarin asukkaat: iso-isäni Pietari Pietarinpoika Helmikangas, syntynyt Helmikankaan talossa, ja hänen waimonsa Amalia Helmikangas, syntyisin Okeroinen, syntynyt Ängeslewällä, ollut ennen naimisissa mäkitupalaisen Tahwo Tellin kanssa.

Minun isäni: Heikki Pertunpoika Helmikangas-Huopala, syntynyt Lumijoella, Helmikankaan talon isäntä. Hänen waimonsa: Maria Pietarintytär Helmikangas, minun äitini.

Minä: Ennen Heikki Marianpoika, waan nyt Heikki Heikinpoika Helmikangas.

Huoneista on sali ja kaksi kamaria ruustinnan hallussa. Niissä hän elelee ja asuu ja askaroitsee kahden wielä naimatonna olewan tyttärensä Alinan ja Selman kanssa.

Salissa on kahdet kangaspuut ryökkinöiden waralla, sillä ryökkinät owat kankaiden kutomiseen ja neulomiseen hywin harjaantuneet. Ruustinna kun on alkuansa köyhän nimismiehen tytär ja saanut nuorena luwan henkensä ylläpidon lisäksi neuloa ja kangaspuita polkea, on itse opettanut tyttärensä noihin käsitöihin. Sitä paitse owat tyttäret kaupungissa hankkineet etenkin neulomiseen lisä-oppia. Ruustinna ei itse woi enään kankaita kutoa, kun hänellä on wiallinen jalka, mutta hän elääkin eläkerahallansa kyllä ilman työttä. Hän eläisi hywinkin, mutta köyhät tahtowat riistää liian suuren osan, sillä he käywät laumottain häneltä pyytämässä, niinkuin he owat ruustinnan pappilassa asuessakin tehneet. Hän ei ole koskaan köyhän suuta kiertänyt, josta häntä köyhä kansa siunailee.

Limingan tyttökoulu köyhille: Sitä puolta salista, jossa ei kangaspuita ole, käytetään maanantaina, keskiwiikkona ja perjantaina kouluhuoneena köyhille tytöille. He saawat oppia neulomaan, lukemaan, kirjoittamaan ja lukua laskemaan, mutta paljokos siihen mahtuu! Koulu on ruustinnalle ylen kallis, sillä hän antaa oppilaillensa myöskin ruoan koulupäiwinä ja opetuksen ilmaiseksi.

Alina ryökkinä: Ikäluokassa melkein keskimäinen, hoikkawartaloinen, korkeakaswuinen, mustat hiukset, kaswojen wäri punertawan walkoinen, mustanruskeat silmäteräset, wiwahtawa äitinsä näköön; luonne: päättäwäinen, rohkea.

Selma ryökkinä: Nuorin ruustinnan lapsista. Tukewawartaloinen, lyhyt kaswulta, waaleanwerinen, siniharmaat silmät, matala otsa; luonne: witkaan kaikkia asioita punnitsewa, ajattelewainen, kaikkia kohtaan ystäwällinen, hellä ja sääliwäinen.

Pirtissä asuwia: meidän ruotimuori Anna Kaisa Sa-

halainen, 94 wuoden wanha, hywämuistinen, ahkera puhumaan, etenkin wanhoja sota-asioita, närkäsluontoinen, kippuranenäinen.

Wanhin renkimme Antti Lehtimäki: syntynyt Temmeksen kappelissa, rotewa työmies, harwapuheinen, innostuu joskus suuremmissa asioissa, suoraluontoinen ja rehellinen.

Lauri Mikkonen, renki: Syntynyt Piippolassa, rotewa ja erittäin taitawa töissään, harwapuheinen ja malttawa, on kuitenkin yhden kerran lyönnyt miestä, Jaakko Helmikangas-Oinosta.

Matti Alalampela, renki: Syntynyt Puolangalla, maantyöhön wetelä, ei paljon muuta tekisi kuin terwahautoja polttaisi, sopimaton Limingassa olemaan, teräwäpuheinen ja juoksupuheiden lennättäjä.

Aapeli Könkölä, sotamies meidän ruodussa, entinen Pirttilän paimen, syntynyt Limingassa, hywäluontoinen ja lystikäs, rotewa töissään, hywä laulu-ääni, aikoo ruweta lukkarikksi. Tekee maantyötäkin.

Tilta Kurkisuo, piika: Syntynyt Limingan Heinjärwen kylässä, kiitettäwä töissä ja käytöksessä, sopiwa esikuwaksi palweluspiioille.

Priita Kirppanen, piika: Syntynyt Paltamossa, oiwallinen, waikka wielä nuori; leipää anellen tullut Liminkaan.

Kreeta Luhankoinen, ruokkotyttö: Syntynyt Limingassa, yhdentoista wuotinen, aika äkäpussin alku.

Oli talwella ja Heikin päiwänä, kuin minä tämän taulun oikein tarkalleen toimitin. Samasta Heikin päiwästä puhun enemmän seuraawassa luwussa.

Yhdesneljättä luku.

Heikinpäiwä Helmikankaalla.

eidänkin seurakunnassa oli jo wähän tawaksi tullut wiettää nimipäiwiä pienellä kestillä. Heikinpäiwänä toiwotti isälleni onnea koko talon wäki aikaiseen aamulla ja tuli niitä onnentoiwotuksia minullekin. Kaikki toiset terwehtiwät meitä molempia kädestä, mutta ruokkotyttö Kreeta Luhankoinen ei terwehtinyt isääni, waan ainoastaan minua. Kaikki saiwat kahwia ja wehnäleipää. Kreeta myöskin, mutta kun isäni huomasi, ett'ei Kreeta hänelle toiwottanutkaan onnea ja sen johdosta sanoi hänelle jotakin, suuttui Kreeta ja jätti kahwin ja wehnäleiwän nauttimatta.

Näkipä Kerstilän patruunakin hywäksi tulla isääni terwehtämään — se sama, joka samaan aikaan, kuin isänikin, oli ostanut talon Helmikangas-Oinoselta. Hän oli kauppias Oulusta, joka tahtoi myös wiljellä maata. Ja mahtawa tuo mies olikin ja rikas. Hän tuli oikein pulskissa turkeissa, wälkkywillä hewosilla ja ajoneuwoilla. Isäni palweli häntä juuri kuin Kerstilän patruuna olisi ollut hänen isäntänsä eli herransa. Minä katselin häntä juuri kuin jonkinlaatuista kummitusta, sillä hän pyöräytteli itseänsä niin aaweentapaisesti, waikka hän muuten oli paksun paksu mies ja kolmella leu'alla warustettu. Kaikesta hänen käytöksestänsä täytyi päättää, että mies on totinen rikas, sillä hän joka toisen sanan päälle rykäsi ja katsahti ylös kattoon.

Tuli toisiakin wieraita meille: Aspela emäntinensä, Pirttilän Paawo ja hänen isänsä, Riikola emäntinensä ja molemmat isäni sisaret miehinensä.

Oli jo pilkkopimeä, kun wiimeiset wieraat tuliwat, ja tai-

waalla liikkui tähtiä, niinkuin pakkasella tawallisesti. Me kumminkaan emme tienneet pakkasesta mitään, kun istuimme lämpöisessä huoneessa. Huoneen ahtauden tähden oleskeliwat emännät pirtissä äitini kanssa, sillä meillä ei ollut kuin yksi kamari omissa hoteissa, kun ruustinnalla oli kaksi.

Kerstilän patruuna näytti olewan yli kaikkein toisten wierasten, sillä hän istui pöydän päässä, pitkä piippu hampaissa. Toiset istuiwat owipielessä ja mikä missäkin totisina kuin aakkoskirjan kukot. Ainoastaan Aspela pisti wäliin jonkun kokkasanan.

Isäni ja Kerstilän patruuna puhuiwat keskenään Englannin kieltä, joka isältäni käwikin kappaleen sujuwammasti kuin Kerstilän patruunalta.

Minä olisin mielelläni ollut pirtissä, waan isäni käski minun olemaan kamarissa, toimittamassa kynttilän-niistäjän tointa.

Wieraille laitettiin illallista ja kannu olutta ja wiinaakin oli nautittawana. Puheita pidettiin kaikenlaisista aineista, maanwiljelyksestä, maanwiljelys-opistoista, karjan-hoidosta. Olut rupesi wähän kielenkantaa liikuttelemaan ja Pirttilän Paawokin, waikka muutoin harwapuheinen, yhtyi usein puheisiin, kehoittaen pontewasti maanwiljelyksen ja karjan-hoidon parantamiseen. Mutta kun hän puhui metsän istuttamisesta ja metsänhoidosta, rupesiwat muutamat ukot imelästi nauramaan. Aspela waan oli Paawon puolella ja sanoi: Metsän istuttaminen ja hoitaminen ei olisi hullumpi, kun se waan tulisi toimeen. Metsä olisi hoidettawa juuri kuin kotinen puutarha, sillä meidän toimeen-tulomme tulewaisuudessa riippuu siitä, millaisia metsämme owat.

— Metsiäkö! huusiwat tätieni miehet melkein yhteen suuhun, mitä me metsillä tehdään? Meillä kun on kerran peltoa ja niittyä. Sillä sitä eletään emmekä suinkaan woi puita syödä, eikä sahatukkia meidän metsistä kuitenkaan nouse meidän eläessä. Pitäköön tulewainen polwikunta polttopuustansa

huolta, ja jos eiwät pidä, niin muuttakoot sinne, missä on puita, jollei, niin paleltukoot.

Nämät kumpikin oliwat juuri ne, joilla oli paraat metsät koko kylässä.

Kerstilän patruunakin yhtyi puheeseen, saatuansa ensin suurella waiwalla kaikki kolme leukaansa liikkeelle.

— Kyllähän metsät hywät owat ja olishan se hywä esimerkiksi minullekin, kun olen laiwojen kustantaja ja omistaja, että saisin ottaa laiwan rakennuspuita omasta metsästä; mutta koiwunrisujako ja aidanseiwäs-puitako minä laiwapuiksi ottaisin! Laiwat tulewat ylen kalliiksi ja wetäwät paljon rahaa. Ne tulisiwat paljon halwemmaksi, jos puut saisi omasta metsästä.

— Sitten patruuna on turhaan ostanut Limingasta talon. Olisi ollut sopiwampi ostaa talo jostakin Tawaskengän sydänmailta, sanoi toinen tätieni miehistä.

— Minä en usein ostakaan hywillä rukiilla huonoja ohria, arweli patruuna, rykäisten ja katsahtaen kattoon.

— Tuntuuko puheeni ohraiselta? kysäsi tätini mies.

Kerstilän patruuna ei puhunut siihen mitään, waan sanoi isälleni muutamia sanoja Englannin kielellä ja läksi pois.

Isäni jäi tämän jälkeen harwapuheiseksi, wastasi waan muutamiin täydellisiin kysymyksiin. Tämän huomasiwat toiset pian ja alkoiwat mennä yksi toisensa perästä pois, ja myöhäinen jo olikin.

— Kyllähän on Kerstilän patruuna upeata miestä, sanoi waarini, tultuansa sisään kamariin wierasten mentyä, — mahtaneeko hänellä olla omaa kaikki?

— Tietysti, wastasi siihen isäni.

— Mutta minä pahoin pelkään, ettei ole kaikki kultaa kuin kiiltää.

— Omaa hänellä tietysti on kaikki.

— Mahdotonta! Minä muistan, kun hän oli pieni puoti-

poika ja köyhä, ett'ei sen köyhempi kukaan woi olla. Minä en saa sitä päähäni, että olisi omaa kaikki.

— Kyllä hän on mies, joka sen ymmärtää, sanoi isäni ja meni talliin.

Äitini astui myöskin kamariin ja alkoi puhua Kerstilän huonosta palkollisten ruo'asta.

— Täytyyhän sitä uljuutta jostakin idartaa, wirkkoi waarini, jos ei muusta niin työwäen suusta — sitä minä en ole koskaan tehnyt, juopponakaan ollessani, waikka muita tyhmyyksiä olen kyllä tehnyt.

Tähän loppui Heikinpäiwät Helmikankaalla, eikä mihinkään asiaan tullut selwää päätöstä. Kaikki asiat jäiwät ajan tuomittawaksi ja aikapa se aina on asioita muodostellut.

Kahdesneljättä luku.

Muutosten aikakausi.

Minä olin wiettänyt seitsemännentoista nimipäiwäni. Koulunkäyntini oli jäänyt penkin alle, sillä se päättyi ennen mainittuun kahteen wuoteen, ja nyt täytyi minun tehdä kotonani rengin työtä täydellisesti. Siitä en kumminkaan ollut pahoillani, sillä työni tehtyä sain minä myöskin joutohetkinäni harjotella lukemista ja siten lisätä tietojani.

Olin jo käynyt rippikoulunkin. Se oli wiimeinen koulunkäyntini; sen jälkeen alkoi toisenlainen koulu, nimittäin elämän taistelu.

Isäni oli hywän luontonsa tähden tullut toisia auttaneeksi. Hän oli lainannut rahaa ja myöskin mennyt takaamaan joitakuita, uskoen ihmisistä hywää. Näiden uskottujen seassa oli kaikkine kiiltoinensa myöskin Kerstilän patruuna. Kaupungissa käydessä oli hän wiekoitellut isäni pistämään nimensä alle yhteen suurenmoiseen welkakirjaan, eikä kauankaan sen perästä luettiin sanomalehdissä hänen tehneen konkurssin. Niinkuin ukkosen lyömänä luki isäni tuon uutisen ja luki sen uudelleen oikein monta kertaa. Mutta jos hän olisi lukenut sen miljoonan kertaa, seisoi siinä aina samat numerot, jotka osottiwat, ettei omaisuus likimainkaan welkoihin riittänyt. Silloin sai odottaa, mikä siitä seuraisi.

Oli tuolla lihakkaalla takaajia kokonaista wiisitoista. Käräjiä käytiin ja rähistiin ja wiimein tuli edeltä arwattu loppupäätös: joka takaukseen menee, niin maksakoon.

Silloin rupesiwat wasarat paukkumaan, juuri kuin pajassa. Kaikilla ilman suunnilla paukkui wasaroita. Silloin meni tawaroita oikein suristen alennettuun hintaan. Kerstiläkin myötiin ja Aspela sen huusi.

Nyt oli kaikki myyty, mitä welallisella oli, mutta wajaus oli wielä suunnattoman suuri. Isäni ei ollut kuitenkaan suurimman welan takuumies, ja hänen osansa oli sillä kuitti, kun maanpäällinen oli jokainen ripale myyty ja kaikki puhdas raha luowutettu. Maa, ainoastansa maa jäi jälelle.

Se oli heilahdus, ankara rytkähdys.

Nyt oli isälläni edessä himmeä tulewaisuus. Wielä oli toisia takauswelkoja maksamatta. Kaikki tuomiot lankesiwat yhdessä ryhmässä ja maa, Helmikankaan maa, kuulutettiin huutokaupalla myytäwäksi. Huutokauppa pidettiin ja talo meni hirweän wähästä ja Aspela huusi senkin.

Nyt oli meillä mieron tie edessä.

Aspela oli neljän talon isäntä, mutta meillä ei ollut mitään. Palkolliset saiwat olla, jos tahtoiwat paikoillansa, Helmikankaalla. Isäntäwäki waan tuli uusi.

Aspela tarjosi Helmikankaan taloa isälleni arennille, mutta isästäni ei ollut enää minkään toimittajaa. Hän oli pahasta mielestä tullut sairaaksi ja palajamaton reisu oli hänellä edessä. Minä rupesin rengiksi Aspelaan.

Äitini ei tosin ollut iloinen, waan ei juuri surullinenkaan. Hän muutti jälleen entiseen turwetölliinsä asumaan, wieden isänikin sinne. Kolme päiwää eli isäni siellä ennenkuin kuoli. Aspela auttoi hänen hautaan, mutta isäni sisaret miehinensä eiwät tulleet hautajaisiinkaan eiwätkä millään auttaneet, sillä isäni oli kuollessansa kerjäläistä köyhempi.

Waarini waimoinensa saiwat luwan asua Helmikankaan pihan siwukamarissa ja ukko puheskeli usein: Enkö minä sitä jo Heikki-wainajalle sanonut?

Tämäpä wasta aika rytinää on ollut. Minä olen sen kestäessä miehistynyt. Asiat oliwat suuret enkä minä niille woinut mitään — tein waan työtä niinkuin mies, niinkuin renkimies.

Mutta Wierimän ukko oli saanut naapurinsa jälleen takaisin. Kuitenkaan ei ukko saanut sitä kauan nähdä, sillä hänen wapautensa päiwä koitti, jota hän oli halulla halainnut. Hänkin kuoli. Kaiken elämänsä ajan oli hän liikahtamatta asunut samassa torpassa Helmikankaan maalla ja nähnyt Helmikankaan talossa monta mullistusta, joka ei suuresti häntä liikuttanut. Hän pysyi torpparina waan, ollen oikia kunnian torppari.

Ukon kuollessa oli Lowiisa neljänkolmatta wanha ja minä yhdenkolmatta. Luonnollisesti olin minä hautajaisissa. Se oli oikea surun juhla Lowiisalle, jonka wertaista hän ei ollut koskaan nähnyt, ja minä itkin silloin kahdesta asiasta: Wierimän ukon muiston ja Lowiisan kyynelten tähden.

Lowiisa oli kykenemätön täyttämään torpan waatimuksia, jonka jokainen kyllä mahtanee ymmärtää. Hänen tulewaisuutensa näyttää siis hämärältä.

Ihmisen ikä on tikkaa kirjawampi, ja aikojen kuluessa

pyörii alituisesti ihmis-onnen pyörät. Siinä ei ole vähintäkään pysäystä, ei patsasta eikä napaa.

Ruustinna on lakkauttanut koulun-pitonsa ja astunut nauttimaan töittensä hedelmiä tuolla ylhäällä. Hän on jättänyt Alinan ja Selman vielä tänne muutosten mailmaan onneansa koettelemaan ja he asuvat vieläkin Helmikankaalla. Kosijoita on myöskin siellä käynyt ja ne ovat olleet talonpoikia. Pirttilän Paavo on ruvennut siellä usein vierastelemaan, sillä hänen isänsä on kuollut ja sisarensa on joutunut naimisiin kauas Limingasta. Oivallista emäntää talossa tarvitaan. Alina ryökkinä on ottanut kihlat vastaan ja uskaltaapa suoraa päätä mennä rovastin tyttärenä talon-emännäksi.

Pian häätkin pidettiin ja Pirttilän Paavo sai kelpo emännän.

Nyt oli Selman aika ikävä ja hän miettii ja myhähtelee entiseen tapaansa, jos joku häntä puhuttelee. Hän tavataan usein Pirttilässä istumassa sisarensa luona, neulous polvella.

Seurakuntaan tulee nuori pappi. Hän on korkian konsistoriumin määräämänä sinne saapunut apupapiksi. Hän ei tiedä seurakuntaan tullessansa mitään meidän oloistamme. Hän on kuitenkin mies, jonka moista harvoin nähdään — erittäin siivoluontoinen ja asiat tyystin mietiskelevä. Jonkun aikaa seurakunnassa oltuansa tutustuu hän ystäväksi säyseiden isäntien kanssa ja saapi siten Pirttilänkin talon vierastuspaikaksensa. Hän suostuu Selman suopeaan käytökseen, sillä hän huomaa Selmassa kappaleen kaltaistansa, eikä kauan viivy, ennen kuin nuo molemmat aatekkivaiset ovat tavanneet toisensa sydäntensä syvyydessä. Selma on huomannut vaikutus-alansa tahtonsa mukaiseksi ja astuu papin rouvana äitivainajansa asunnosta.

Näin on ruustinnan perhe oikealle tolalle ja onnelliseen asemaan saatettu.

Entäs Lowiisa? Sellaisessa tilassa kokemattoman nais-

ihmisen on waikeata päättää, mikä oikeastaan olisi tehtäwä, kuin Wierimän Lowiisan oli isänsä kuoltua. Wierimän ukko ei ollut aiwan wähissä waroissa ollut ja muutamat taisiwat arwella hänen omaisuuttaan wielä suuremmaksikin. Muutamia torpanpoikia ja sotamiehiä olikin jo käynyt Lowiisaa kosimassa, mutta hän ei ollut antanut wielä kenellekään selwää päätöstä. Muutoin tuliwat torpan kirjat nyt laittomiksi, sillä ne kuoliwat ukon kuollessa. Jotkut oliwat jo käyneet Aspelan luona puhumassa torpan kirjain uudistuksesta, jos he tulisiwat Lowiisan kanssa naimisiin, mutta Aspela ei ollut mitään suoraa wastausta antanut. Hän tahtoi ensin kuulla Lowiisan mielipiteet asiassa. Sittemmin Aspela määrättiin Lowiisan holhojaksi ja siitäkin syystä tahtoi hän katsella asiaa tarkemmin. Pesäkirjoitus pidettiin Wierimällä. Aspela otti tawarat huostaansa ja Lowiisa muutti myöskin Aspelaan, palwelukseen. Wesissä silmin hän jätti rakkaan kotinsa.

Kolmasneljättä luku.

Ikuinen kauppa.

Minä asuin Helmikankaan talossa, palwellen iso-enoani Aspelaa. Minulla oli hauska olo. Niinä aikoina ajattelin hywin wähän taikka ei mitään, waikka muutamat sanoiwat minun ajatteleman liiaksikin. Tosiaan en itsekään tietänyt, kuinka oli. Lapsuuden tuttawakunta oli hajonnut eli kehittynyt, en tiedä, kuinka tuo oikein oli. Ainakin oliwat he

tulleet joko liian suuriksi tahi liian pieniksi ja minä mietiskelin maailman pyörähtäneen yhden liian kerran ja sen kaiken waikuttaneen.

Aspela oli erittäin ystäwällinen minua kohtaan. Hän sanoi monta kertaa hänellä olewan juteltawaa minulle. Mutta hän piti minua waan puntarissa eikä pitkään aikaan puhunut minulle mitään salaisesta asiastansa.

Äitini asui mökissänsä ja eleli, niinkuin ennen, mutta oli melkein entistä köyhempi. Kuitenkin hän rakasti tölliänsä — se oli hänelle omatakeista, omaa tekemää, ja oma käsi-ala on ihmiselle rakkainta.

Waarini kuoli lyhyen taudin jälkeen ja pian seurasi hänen waimonsa, Amalia eräkäs, perässä. Niin oli hän saanut melkein unhotettuna asua perintötalossansa wiimeiset aikansa ja nähdä tyttärensä miehinensä lapsinensa perikatoon korkeilta portailta joutuwan. Kaksi suurta kumousta oli hän eläissänsä nähnyt: omansa ja wäwynsä. Wiime aikansa oli hän elänyt uskossa Herraan. Äitini ja minä olimme melkein ainoat, jotka heitä muistiwat. Äitini oli tosin saanut paljon surua maistaa, mutta kun oli kaikista päässyt, oli hänen taakkansa kewennyt.

Äidillänikin oli jotakin kielen takana, niinkuin Aspelallakin, minulle sanottawaa, mutta molemmat odottiwat, että minä itsekin jotakin sanoisin. Minä kuitenkin ajattelin, ja tein, niinkuin ajattelin — lakkasin pois rengin wirasta ja muutin äitini luokse ja aloin innolla tehdä työtä torpan hywäksi.

Eräänä päiwänä sanoi äitini minulle, kun olimme niityllä: Poika minulla on ja työhön pystywä, mutta ei ymmärrä mitään muuta. Sinä näet, että minä alan tulla wanhaksi, ja kuitenkin kulutat sinä aikaa hukkaan ja wanhennutat itsesi myös — etkö jo huomaa — — —

Minä huomasin kyllä, mitä äitini tarkoitti, mutta en ollut noillanikaan. Ja mitäpä siihen woinkaan, kun en ollut wielä mitään harkkinut.

Kuluipa tuosta kuitenkin aikaa kotwasen ja minä tein

tavallisuuden mukaan kirkkoreisun. Minä satuin tulemaan kirkon rappusilla Lowiisaa vastaan, ja hän silmäsi niin terävästi minuun, että oikein hätkähdin. Se oli ennen Jumalan-palvelusta ja minä kysyin häneltä: Oletko käynyt hautuumaalla?

Hän oli juuri sieltä tulossa.

Minä olin juuri aikeissa sinne mennä ja pyysin häntä uudelleen tulemaan ja hän läksi seuraani.

Me kuljimme kaikkien kuolleitten tuttavaimme ja sukulaistemme haudoilla. Minä luin isäni hautataulussa kirjoituksen, jonka olin jo ennenkin lukenut ja se kuului: "Vähä ja paha on ollut minun elämäni aika, eikä ulotu minun isäini kulkemisen aikaan."

Minä ajattelin kauan noita patriarkan sanoja ja ihmettelin, että isäni oli kuollessansa määrännyt ne sanat ristillensä maalattavaksi.

Lowiisa luki ne myös ja sanoi siihen: Se on oikein.

Kun olimme kulkeneet kaikki ympäri, erkanimme ja menimme kirkkoon. Lowiisa meni toisesta ovesta ja minä toisesta enkä minä nähnyt häntä koko Jumalan-palveluksen aikana. Mutta kun olin kirkosta pois lähtenyt ja maantiellä kotiin menossa, saavutti minut Lowiisa, ja me teimme yhdessä matkaa. Kun siinä kaikenlaisia keskustelimme, tulin minä ajatelleeksi, että Lowiisa oli jakanut lähes puolen tusinaa vasikannahkoja ja oli vielä vapaa. Silloin kuin taikavoimalla heräsi minussa lapsuuden muistot uuteen eloon ja minä pyysin häntä tulemaan meillä käymään, äitini luona. Hän tuli.

Äitini säikähtyi, kun minä tulin Lowiisan kanssa sisään, sillä se oli hänestä jotakin outoa. Kuitenkaan ei hän puhunut mitään, vaan käski Lowiisan istumaan ja laittoi meille ruokaa ja keitti kahvia.

Minun mielestäni oli juuri kuin olisin ollut vielä lapsena ja tarinoinut Lowiisan kanssa niinkuin ennen.

Enpä ollutkaan päässyt sinä päivänä näkemättä kulke-

maan. Joku wanha, tarkka silmä oli wehkeeni huomannut ja se oli tuo kunnian-arwoinen ukko Aspela.

Juuri kuin olimme päiwällispöydässä turwetöllissämme, astui Aspela owesta sisään. Hän naurahti meidät nähdessään, astui suoraa pöydän luo ja antoi ensin minulle kättä, sitten Lowiisalle.

— Terwe teille, nuori pari! sanoi hän.

Minä en osannut wirkkaa siihen paljon mitään, wastasin waan:

— Kiitoksia paljon!

Syöntimme keskeytyi kuin keskeytyikin, sillä siinä ei ollut mitään syönnin rauhaa, kun tuo seurakunnan wanhin rupesi oikein sanoja suustansa syytämään. Lowiisa wäliin naurahteli ja oli suuttuwinansa Aspelalle, mutta sitäkös Aspela jouti kuuntelemaan! Hän puhui waan ja yllytti minua ostamaan kihlasormusta.

— Kyllä sormus on ennen ostettu, lausui siihen äitini, ottaen sormuksen sormestansa. Tällä sormuksella minua on aikoinani kihlattu ja sen saa minulta poika perinnöksi. Minä en enään tarwitse sitä ja luulen, ett'ei Lowiisa halweksi sitä kantaa. Eikä siitä nimeäkään puutu. Onhan siinä H. H. ja luulen aiwan samaksi, jos ne lukee: Heikki Huopala tai Heikki Helmikangas.

— No, helkkarin hywä, huudahti Aspela, että Marilla on tuo sormus jälellä. Hän otti sormuksen äitini kädestä ja laskien sen minun käteeni sanoi ukko: Anna sormus hänelle, ja hän osotti sormellaan Lowiisaa.

Minä pidin sormusta kädessäni kappaleen aikaa, katsoin Lowiisaa silmiin ja kysyin sitten:

— Huolitko sinä tästä?

— Huolin, wastasi Lowiisa, sinä olet kelpo poika. Minä olen sinusta paljon pitänyt aina ja isäni sanoi minulle usein, että sinä olet hywä poika. Miks'en sinulta sormusta ottaisi?

Silloin oli kaupat tehty ja me olimme kihlatut. Seu-

raawana sunnuntaina kuulutettiin ja kolmen wiikon päästä wietettiin häämme Korwenpäässä.

Häissämme oliwat entiset tuttawani ja wähän kylän rahwasta. Muun jutun lisäksi häissä kysäsi Aspela minulta, enkö ostaisi häneltä Helmikankaan taloa. Se miete oli kyllä mieleeni, mutta milläs köyhä ostaa, kun ei ole rahaa. Minä siis wastasin hänelle, etten woinut ostaa.

Aspela naurahti siihen ja sanoi: Minä annan welaksi.

Minä mietin wähän aikaa ja päätin: Jos welaksi saan, niin sitten woin sen ottaa.

— No, saamas pitää, wastasi Aspela, sitä wastenhan sen huusinkin, ja wähä wahinko, jos et jaksa hoitaa sitä etkä isännöidä: silloin otan sen takaisin ja maksan mitä olet maan hywäksi työtä tehnyt.

Talon kaupat tehtiin. Ja minä sain wielä Aspelalta rahaakin ostaakseni elukoita ja hankkiakseni työkaluja. Se wähäinen perintö, joka Lowiisalla oli, tuli myöskin samassa minun käsiini ja häiden loputtua muutin minä waimoni ja äitini kanssa Helmikankaalle.

Olin tehnyt Lowiisan kanssa ikuisen kaupan ja olin myöskin Helmikankaan isäntä; mutta iso welka niskassa ja huolta säkillinen.

Neljäsneljättä luku.

Wesan-alaisen huolet.

Nyt olin siis totisesti Helmikangas, enkä paljon muutosta huomannut talossa. Ainoastansa oli talo wähän wan-

hennut ja nawetan uusi jatkos aidastunut, harmaantunut. Mutta kun satuin köyhyyttäni joskus muistamaan, huomasin, että nawetta oli liiankin pitkä meidän kymmenelle lehmälle, sillä enempää en woinut saada. Kaksi hewosta ostin uutta. Wierimän hewonen ja kolme lehmää tekiwät sen, että tallissani oli kolme hewosta ja nawetassa kymmenen lehmää, siis seitsemän lehmää olin ostanut.

Kummallisia palkollisia oliwat nuot Helmikankaan talon palkolliset, kun oliwat waan talossa, tulipa isännäksi kuka hywänsä. Nyt tuli kuitenkin muutosta wähän. Antti Lehtimäki ja Tilta Kurkisuo meniwät naimisiin ja muuttiwat asumaan entiseen Wierimän torppaan ja Antti teki torpan kirjat minun kanssani. Minä olinkin iloinen siitä, että Wierimän torppa sai niin oiwalliset asukkaat.

Matti Alalampela oli mennyt takaisin Puolangalle, mutta Lauri Mikkonen jäi wielä meille, niinkuin myös Priita Kirppanen. Aapeli Könkölä oli sotamiehenämme ja asui meillä ja sai entisen waarin kamarin asunnoksensa. Kreeta Luhankoinen oli jo tällä aikaa kaswanut naima-ikään ja meni Aapeli Könkölän kanssa naimisiin. Wähän äkäpussi hän oli, waan siinäpähän äkäinenkin meni, sillä hän oli muutoin jotenkin kätewä ja taitawa waimo.

Äitini puhui yhtenään turwetöllistänsä, jonka sanoi täytywän olla kunnossa minun waraltani, jos koska rojahtaisin alas. Eikä siinä mitään kummaa ollutkaan, kun olin melkein yksinomaisesti toisen tawaran haltiana. Wiisaana entisten asukasten wahingoista, päätin kuitenkin koettaa, eikö woisi mies elää ihmisiksi, antamatta toisten pettää itsensä. Siis en ensialussa ollutkaan Hooperikin äijä — oli ensin koetettawa päästä wapaaksi welasta.

Kaikki teimme työtä, niin että rutisi — usein tuli sitä liiaksikin tehdyksi. Niin esimerkiksi niittäessä, sillä monta kertaa tapahtui, että niitin weren sylkemiseen asti. En olisi tahtonut olla itseni murhaaja yhtä wähän kuin toistenkaan, enkä

pakoittannt ketään tekemään työtä yli woimansa. Naisia armahdin minä enemmänkin kuin miehiä ja käskin heidän usein lewähtämään. Mutta he — lepäsiwätkö? eikö mitä! — minua wähän suututti, he tahtoiwat riehua, niinkuin minäkin, niin että minun täytyi jäädä monta kertaa itse seisomaan, että hekin seisoisiwat, sillä pelkäsin heidän liiallisesta ponnistuksesta wahingoittuwan.

Wiisi wuotta kesti, ennenkuin sain wakuutuksen, että jotakin tulee minun talonpidostani. Tosin ei welka wielä ollut suoritettu, mutta olin sitäkin kuitenkin jo osan maksanut. Talo oli muutoin jo tyhjää etewämpi. Lehmien luku oli noussut wiiteenkymmeneen niinkuin isäni aikana ja huoneitakin olin lisännyt, rakentamalla tuulimyllyn, joka oli erittäin tarpeellinen talossa.

Huolista huolimatta olin muiden mukana ottanut osaa kaikenlaisiin yhteiskunnallisiin asioihin. Olin etunenässä ollut osallinen nuorison nousewan opetuksessa sunnuntaikoulua pitämällä. Olin sen ohessa lahjoittanut joukon kirjoja lainakirjaston aluksi ja pidin sitä noin wuoden aikaa ensin kotonani. Aspela auttoi myöskin asiaa ja osti siihen kirjoja ja niin saatiin yksituumaisesti 200 nidosta kirjastoon. Tosin oli se wielä mitättömän pieni kirjasto, mutta alku oli tehty.

Jollei minulla olisi ollut niin oiwallinen ja toimellinen waimo kuin Lowiisa, niin luulen, että olisin monta kertaa taakkani alla waipunut, sillä niin äkkiä, niin isosti tyhjästä nousta on waikeata. Äitini oli myöskin se muori, joka kyllä ei säästänyt waiwojansa.

Perheemme oli wiisiwuotisen awioliittomme aikana lisääntynyt kahdella tyttärellä. Minä olin onnellinen ja taisin sanoa, että waimoni on oikea kodon sydän.

Pirttilän Paawo oli hywä ystäwäni, niinkuin ennenkin, ja neuwoi minulle monta asiaa maan uuden-aikaisessa wiljelyksessä. Wuorowiljelys pantiin meillä niinkuin Pirttilässäkin toimeen ja minä rupesin käyttämään sala-ojiakin. Hankinpa

luujauhojakin koetteeksi ja Guanoa hankin myös, pelloille lewittääkseni. Minä toimitin rautaisen kääntö-auran, wiskuukoneen, silppukoneen, ja kaikenlaista minä puuhasin, waikk'ei waranikaan tahtoneet riittää. Mutta pianpa maksoi mäki welkansa ja minä rupesin saamaan hywiä wuosia, kun toiset rinnallani saiwat huonoja, ja ne alkoiwat wähitellen nuottiani kannattaa.

Woin walmistuksesta sain minä, niinkuin Aspelakin, hywät rahat ja loistawat kiitokset. Pirttilälle ne tietysti oikeastaan tuliwat, hän kun oli neuwot antanut. Jopa olin tawasta niin innossani, että ai'oin lähteä maanwiljelys-opistoon, mutta ei siitä kuitenkaan sen enempää tullut, sillä eihän minun sopinut jättää taloani häwiämään ja perhettäni turwattomaksi.

Pää-asia onkin, että itsekukin mies pitää perheestänsä ennen kaikkia huolta, sillä niinhän waltakunnan onni ja toimeen tulo on parhain turwattu. Se onkin huolimattomuus perheen hoitamisessa, joka etupäässä hämmentää onnellisuuden ja kurjuutta lisää.

Wiidesneljättä luku.

Loistawia lyhtyjä, mustia pilkkuja.

Ihmisen elämän tarkoitus täällä maan päällä ei ole se, että hywin toimeen tultaisiin ja pulskasti elettäisiin. Tämä elämä on paljas waellus tulewaisuutta kohden, jossa wasta pysähdymme. Luulisihan yhden ja selwän päämäärän

waikuttawan sen, että oltaisiin yksimielisiä kuljettawasta tiestä. Mutta ihmisen käsitykset uskon asioissa owat ihmeen monenlaisia. Se saatiin meidänkin seurakunnassa huomata.

Liminkaan ilmestyi melkein yht'aikaa useanlaatuista oppia. Kaikki harrastiwat jumalisuutta, mutta kukin omalla tawallansa.

Muutamien opilla oli selwä alku. Ensin lakkasiwat he muun mailman kanssa seurustelemasta, lukiwat, weisasiwat ja pitiwät keskenänsä seuroja. He pitiwät syntinä kantaa samanlaisia waatteita kuin suruttomat, ja wälttämättömästi täytyi niiden, jotka siihen kuuluiwat, käydä määrätyssä kuosissa, muutoin ei ollut hywä. Ensin oliwat kuitenkin waatteet ainoastaan ulkonainen asia, eikä se ollut uskon perustukseksi ai'ottu. Mutta jonkun aikaa pidettyänsä hengellistä elämää sydämessänsä wireillä lankesi suuri joukko ja koko autuuden perustuksena oliwat waan waatteet. Hengellinen elämä oli laannut. Tämä oli surkea asia, mutta se on tosi.

Tällaisessa tilassa oliwat he walmiit ottamaan wastaan oppia waikka minkälaista. Itse heistänsä nousi miehiä ja waimoja, jotka rupesiwat lewittämään mitä hurjinta willitystä. Muutamat willityksen lewittäjistä oliwat hywin innostuneitakin. Niin esimerkiksi koetti muuan akka tehdä uutta raamattuakin, mutta hywäpä, ettei kukaan toimittanut sitä painoon. Minäkin sain sen lukea ja luettuani sanoin akalle: Se on Antikristuksen romaani ja ansaitsee rowiolla polttaa. Tästä sanastani lasketettiin wastaani mitä hurjimpia tuomioita. Akka wimmoissansa meni matkaan, ottaen mukaansa muutamia yksinkertaisia henkilöitä, jotka hän jo oli ehtinyt willitä. Niiden kanssa matkusteli hän ympäri heliät ilmat, kirjallensa painattajaa etsimässä; mutta turhaan. Pitkän ajan perästä palasi hän takaisin, lewittämään oppiansa kotiseurakunnassansa, waikka huonolla menestyksellä. Wielä hän sittenkin käwi lähetysmatkoilla omilla lähettämillänsä. Sikski kunnes hän lankesi niin sywään, että kaikki rupesiwat häntä kaihtamaan.

En tahdo sen pitemmältä luetella niitä erityisiä opin haaroja, joita silloin liikkui. Tahdon waan huomauttaa, että kaikki, sanalla sanoen kaikki, mitä kristillisiä oli, oliwat kansan edistymisen ja kansan opetuksen päämihaajia ja wastustajia. He pitiwät sen oikein pää-asiana autuuteen, että itse oliwat tietämättömyyden pimeydessä sekä kaikella woimalla pitiwät toisiakin samassa tilassa.

Mutta wihdoin tuli kuitenkin apu.

Oman walitsemisensa kautta saiwat he opettajan, josta luuliwat saawansa innokkaan puollustajan, mutta joka itse asiassa kumosi koko heidän tuumansa ja oikasi heidän solmunsa. Tälle seurakunnan opettajalle annettiin kohta kunnianimi: kuollut surutoin.

Mutta „kuollut surutoin" ei ollut kuulewinansakaan haukkumanimeä, waan opetti innolla ja sai woiton. Eikä tämä jalo mies rajoittanut tointansa uskonnollisiin asioihin. Ollen todellinen kansan ystäwä työskenteli hän innokkaasti kaikilla aloilla. Köyhäin hoito parannettiin suuresti hänen aikanansa. Samoin edistyi kouluttaminen siksi kuin wiimein tiilistä muurattu kansakoulu-rakennus kohosi Limingan ahteelle ja sama opettaja iloisena, tyytywäisenä siunasi sen alkawaa waikutusta.

Kuinka monta taistelua, kuinka wahwaa ponnistusta tämäkin walon woitto waati, ei ole tässä kertomuksessa esitettäwä. Jumalan siunaus ja hywät hedelmät owat ne paitsi sitä maksaneet.

Kuudesneljättä luku.

Kirjani wiimeinen.

Joka on Helmikankaan talon nähnyt ennen ja katselee sitä nyt, hän luulee paikalla seisowan uuden talon. Uusipa se melkein onkin, sillä olen sen uudesta rakentanut ja kiwinawetalla warustanut. Entisen asuinhuone-riwin sijalla seisoo uusi, punaiseksi maalattu, uhkea rakennus. Taloa omistan minä, sillä welka on maksettu. Waimoni elää, äitini elää ja molemmat tyttäreni käywät kansakoulua. Ihminen, toiwo hywää lapsistasi!

Aspela on wanhentunut, hänen päänsä on walkoinen. Hän sairastaa ja minä seison äitineni, waimoneni hänen wuoteensa wieressä. Aspelan waimo Katri itkee, sillä hän tulee kadottamaan miehen, jonka wertaisia harwoin tawataan. Meidän läsnä ollessa ummistaa tuo kunnon ukko silmänsä tästä elosta. Hän on tehtäwänsä tehnyt ja ansiolliset työnsä päättänyt ja melkein yksimielisesti suree seurakunta tuota kunnian wanhintansa.

Ilman ulkonaista korskaa ja kiiltoa oli koko hänen waelluksensa. Siisti ja puhdas oli todella hänen kotinsa, niinkuin hänen käytöksensäkin. Hänen ainoa silmämääränsä oli kansansa kohottaminen ja sen asian eteen hän uhrasi henkensä ja ruumiinsa woimia sekä rahaa. Kuitenkin pysyi hän hywissä waroissa elämänsä loppuun asti, sillä kukaan ei häntä pettänyt. Hänellä oli niin tarkka silmä welan antamisen asiassa, että hän otti welallisekseensa waan sellaisen, joka maksoi, ja niinmuodoin ei hän tawarallansa koskaan ylellisyyttä ja turhuutta auttanut. Leikillinen puheissa, mutta totuus pohjalla ja hywä tarkoitus aina päämääränä.

Niin eli ja kuoli Sakari Tyrnäwältä, Korwenpään isäntä Aspela.

Hänen kaksoispoikansa owat täysi-miehiä. Toinen on isäntänä Kerstilässä, toinen Korwenpäässä. Kolmas talo on myyty ja wainajan neljäs olikin minun Helmikankaani. Katri on wanhana mummona Korwenpäässä miehensä kuoltua. Erittäin suosittu emäntä hän on ja moni nuorempi koettaa seurata hänen esimerkkiänsä. Kaksoispojat owat perineet isänsä ja äitinsä luonteen. Siis innolla wielä toisessa polwessa Sakarin tointa jatketaan.

Pirttilän Paawo on myöskin kuollut, jättäen jälkeensä Alina lesken ja kuusi nerokasta ja hywin kaswatettua lasta. Hän on jättänyt jälkeensä talon, jonkamoista harwoin nähdään, eikä se ole tyhjä pohja. Siinä on leskelle ja lapsille eläke, siinä on koti, josta lesken ei tarwitse muuttaa muualle kuin Tuonelaan. Oikein siis oli Alina ryökkinä päättänyt, kun Pirttilään emännäksi meni. Se kauppa ei ollut kaduttawa.

Lähinnä Aspelaa tulee minun kiittää Paawo-wainajaa siitä, mitä minä nyt olen. Ilman hänen ystäwällisiä neuwojansa olisin minä monesti talon hoidossani karille ajanut.

* * *

Monta kowaa retkeä olen tehnyt, waikk' en wielä ole wanha ijältä. Olen tehnyt kaupunki-reisuja ja markkina-matkoja auringon paahtaessa ja wihurin ja pakkasen raiwotessa. Monta erilaatuista ihmisluontoa olen tullut tuntemaan. Olen käynyt Suomen pääkaupungissa Helsingissä. Olen ollut waltiopäiwillä. Kansani kieli ja sen wapaus on ollut elämäni ehtona, sanatonna en ole jaksanut kuunnella, waan puheeseen olen ryhtynyt suomalaisuuden puolesta. Naisten oikeutta olen innolla walwonut, eikä nyt enään woida tyttärille pölkkyä pään alle asettaa, niinkuin ennen maailmassa, jos tytär itse walitseekin sulhasensa. Tasan on heidän osansakin nyt saaliin ja-

ossa: tytär saa saman kuin poikakin. Ihmisrääkkäystä olen koettanut estää ja eläinrääkkäystä myös. Wiina ja olut wirtaa wielä maassamme ja turmiota synnyttää. Koska koittanee se aika, jolloin sitä wähennetään? Milloin parantanee Suomen kansa pahimman haawansa, juoppouden? Se alkaa olla toiwomaton pykälä. Ennenkuin maamme on oikealla tolalla kaikissa, silloin on minun silmäni jo mullan alla.

Kirjallisuutta tosin wiljellään enemmän kuin lapsuuteni aikana. Tieto ja taito on jommoisestikin enentynyt, mutta moni luottaa tietoonsa liian paljon ja jättää taidon käyttämättä.

Kiitos kaikukoon niille Suomen miehille, jotka owat kotoansa nostaneet ja talonsa kunnossa pitäneet, sillä monta tunneen, jotka owat mökin taloksi muuttaneet ja weteläitä soita kuiwiksi pelloiksi.

Ei se waikuta pahaa, jos miestä pienennetään, sillä se on terweellistä, että tulla karsituksi. Jos aina saisimme olla äweriäänä, niin pian olisimme ylpeyden kukkulalla ja pian rojahtaisimme.

Oi sinua, kaunis Liminka, oi sinua, wiehättäwä Temmes-warsi, oi sinua, synnyin-seutuni! Olet maa rakkahin kaikista. Minä katson usein Wierimän torppaa — sydämeni suosii sitä. Se on minulle kallis, se on waimoni koti. Sieltä olen löytänyt helmen. Paha sana on wierimä, älköön se kumminkaan ennustako, että kotini sydän wierähtää ennenkuin minä. Sehän olisi wiimeinen pienennykseni, jonka jälkeen en woisikaan ilmaa huokua. Tuossa istuu waimoni wierelläni ja molemmat tyttäreni, ja kotini on minulle rakas.

* * *

Tähän asti olen päässyt ja wielä elän ja näen. Minä näen entisen Kerstilän patruunan jo tehneen toisen konkurssin. Nyt on hän aiwan köyhä. Wiikko sitten oli hän luonani

ja me käwimme kirkossa hänen kanssaan, sillä minä en wihaa häntä — en ketään wihaa. Me käwimme hautuumaalla ja luimme isäni ristin kirjoituksen: „Wähä ja paha on ollut elämäni aika, eikä ulotu isäini kulkemisen aikaan.” Wesissä silmin luki wanhus nuo sanat ja sanoi:

— Minä tein wääryyttä isällesi ja lyhensin hänen päiwänsä. Jos minulla olisi waroja maksaa, niin minä maksaisin sen sinulle.

Mutta minä lausuin: Olkaa rauhassa ja parantakaa elämänne! — Sääli minun tuli raukkaa.

Niinkuin kristitty, toiwotan minä hänelle onnea, waikka hän on wääryyden suurimman minulle tehnyt.

Ja wielä kerran katson ympärilleni.

Waipunut on tuo jalo mies, joka Limingan Sionin haawat paransi, ja hän lepää haudassansa. Risto Riikola on myöskin mennyt, mutta sinisilmä Kreeta lapsinensa hallitsee taloa. Hän on welhon tyttären tytär, mutta parempaa köyhäin äitiä saamme äärettömät matkat hakea huipotella. Olen kuullut, että tuomari elää wielä waimonsa Annan kanssa Sawossa ja edustaa seutunsa kansaa, niinkuin Aspela edusti Limingan kansaa. Selma on miehinensä eräässä minulle hywin tunnetussa pitäjässä, jossa miehensä on kirkkoherrana, ja luulen että hän on etewimpiä kirkkoherroja Suomessa. Lauri Mikkonen ja Priita Kirppanen owat palwelleet minua kunnia-rahaan asti, mutta nyt owat he menneet naimisiin ja niin wanhana, waan sama se. He owat entisessä äitini töllissä, waan ei se ole enää mikään tölli — se on torppa ja pulska. Aapeli Könkölä on päässyt lukkarikſi ja on hän siis toiweittensa perillä. Äitini on jo wanha mummo, ja matkustawaiset, kun meillä käywät, kysäsewät häneltä, onko hän talon elatus-muori. Mutta hän naurahtaa siihen ja sanoo: Tuolta minä olen töllistä wähän alempaa. Kas, ei hän isottele. Hän onkin minun äitini ja etewin esimerkkini ja hänellä on hywä miniä, niinkuin hän itse sanoo, ja Lowiisani sanoo hänellä olewan hywän anoppimuo-

rin. Mitä etsisin enempää tässä elämässä, kun minulla on rauhallinen koti ja syön leipää omasta pellostani. Toiwon silmillä katselen jo sitä wapauden päiwää, jolloin saan astua maasta pyhäin edesmenneiden luokse ja tawata siellä monta lapsuuteni tuttawaa. Suokoon Isäni ylhäinen, joka minua on niin jalosti auttanut, että minä saisin nähdä joitakuita toiwomiani hedelmiä kypsywän, niin iloisemmalla mielellä astuisin pois täältä. Paljon on wielä tehtäwää Suomen kansan wainiolla. Warusta, o Jumala, woimalla niitä, jotka kansaamme edustawat, taidolla ja kärsiwällisyydellä taakkaansa kantamaan.

